

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI**

**İL MÜFTÜLÜĞÜ'NE SORULAN SORULARDAKİ
PSİKOLOJİK ARKA PLAN
(Kayseri Örneği)**

**Hazırlayan
Nevres Nuri KOCAOĞLU**

**Danışman
Doç. Dr. Ali KUŞAT**

Yüksek Lisans Tezi

**Mart 2016
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Nevres Nuri KOCAOĞLU

İmza :

YÖNERGEYE UYGUNLUK

İl Müftülüğü'ne Sorulan Sorulardaki Psikolojik Arka Plan (Kayseri Örneği) adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Nevres Nuri KOCAOĞLU

Danışman

Doç. Dr. Ali KUŞAT

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN

Doç. Dr. Ali KUŞAT danışmanlığında Nevres Nuri KOCAOĞLU tarafından hazırlanan “İl Müftülüğü’ne Sorulan Sorulardaki Psikolojik Arka Plan (Kayseri Örneği)” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

19./2./2016

JÜRİ:

Danışman: Doç. Dr. Ali KUŞAT



Üye : Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN



Üye : Yrd. Doç. Dr. Hasan YAVUZER



ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 11./03./2016 Tarih ve 06..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Lütfullah ÇEBECİ
Enstitü Müdürü



ÖNSÖZ

Bireyin soru sorma ihtiyacı, onun hayatını şekillendiren, ömrü boyunca devam edegelen bir ihtiyaçtır. Birey, merak edip sorular sordukça karakterini ve zihin dünyasını şekillendirir. Birey, karakterini ve zihin dünyasını şekillendirirken soru sorduğu gibi, dinî bakış açısını ve hayatını şekillendirirken de soru sorar. Bu sayede, bireyin dinî ve dünyevî hayatı birlikte şekillenir.

İslam geleneğinde, soru sorarak öğrenme ve istişare etmek çok önemli bir yere sahiptir. Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Muhammed'in sünnetinde müslümanların işlerini danışarak ve görüş alış-verişinde bulunarak yaptıkları vurgulanmıştır.

Gerek dinî, gerekse psiko-sosyal sorunla karşılaşan birey, bazen kendi kendine sorun çözme yoluna gitmekte, bazen aile büyüklerinden ve yakın çevresinden yardım almakta, bazen de uzman yardımına başvurarak sorunlarına çözüm aramaktadır.

Sorularına cevap, sorunlarına çözüm önerileri aramak için müftülüğe başvuran kişilerin farklı ihtiyaç ve telakkilerle soru sorduklarına tanık olmaktadır. Çeşitli sosyo-ekonomik çevreden gelen, farklı eğitim düzeyine sahip kişilerin genel soru tiplerinden değişik sorular yönelttiğini görmekteyiz. Çünkü bireyin dine bağlılığı, dinle olan irtibatı, kanaat ve tutumları onun dinî kişiliğini oluşturan etmenlerdir.

Çalışmamızda dini konularda kendisine rehberlik edecek, kurumsallaşmış, güvenilir bir merci arayan bireylerin, bu özelliklere sahip olduğunu düşündükleri müftülüğe, soru sorma nedenlerini ve dinî hayatlarını ne tür sorularla sürdürmeye gayret gösterdiklerini anlamaya, bunu ortaya koymaya çalıştık.

Tezin hazırlanmasında ve şekillenmesinde, biçim ve içeriğin oluşturulmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ali KUŞAT'a teşekkürlerimi sunarım.

Nevres Nuri KOCAOĞLU

İL MÜFTÜLÜĞÜ'NE SORULAN SORULARDAKİ PSİKOLOJİK ARKA PLAN (KAYSERİ ÖRNEĞİ)

Nevres Nuri KOCAOĞLU

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Mart, 2016
Danışman: Doç. Dr. Ali KUŞAT**

ÖZET

Bu çalışma, Kayseri İl Müftülüğü bünyesindeki Alo Fetva Hattı'na ile Aile İrşad ve Rehberlik Bürosu'na yöneltilen soruları konu edinmektedir. Söz konusu soruların yöneltilmesindeki psikolojik arka plan analiz edilmiştir.

Şu veya bu şekilde bir dini hayatı benimseyen bireyler, İl Müftülüğü Aile İrşad ve Rehberlik Bürosu'na yalnızca dini içerikli sorular sormakla yetinmemektedirler. Ayrıca psikolojik, fizyolojik, ailevi ve toplumsal sorunları ile ilgili de yardım istemektedirler. Bu durum danışanların, müftülükleri dini bir teşkilat olmanın yanı sıra psikolojik danışma merkezleri olarak da gördüklerinin bir göstergesidir.

Çalışma, giriş bölümü ile birlikte üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, çalışmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ile yöntemi ortaya konmuş ve problemleri saptanmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde çalışmanın genel çerçevesi çizilmiştir. Çalışmanın konusunu teşkil eden temel kavramlar açıklanmıştır. İkinci bölümde bireysel dindarlık, psikolojik ve toplumsal yönleriyle ele alınmış, sosyal ortamın bireyin dindarlığına etkisinden söz edilmiştir. Aynı zamanda bu bölümde dindarlık algısının psikolojik sorunlarla olan ilişkisi ele alınmıştır. Abartılı ve saplantılı tutum ve davranışların dindarlık algısıyla bağlantısına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, Kayseri İl Müftülüğü'ne yöneltilen soruların genel çerçevesi çizildikten sonra, soruların konulara göre dağılımları, ağırlıklı olarak ne tür soruların yöneltildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dini danışmanlık ve rehberlik konusundaki çalışmalarına değinilmiş ve bu çalışmaların yeterliliği konusunda görüşler sunulmuştur.

Sonuç bölümünde ise elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Yaptığımız değerlendirmelere göre sonuç bölümünde kadınların dini konularda erkeklere oranla daha hassas olduğu tezimiz doğrulanmıştır. Kadınların bu hassasiyetinin müftülüğe,

aile ve dini rehberlik bürosuna sorulan sorulara da yansıdığı görülmüştür. Soru soranların cinsiyet, yaş ve eğitim durumlarına göre genel bir saptamada bulunulmuştur.

Şu veya bu şekilde bir dini hayatı benimseyen bireyler, İl Müftülüğü Aile ve Dini Rehberlik Bürosu'na yalnızca dini içerikli sorular sormakla yetinmemektedirler. Ayrıca psikolojik, fizyolojik, ailevi ve toplumsal sorunları ile ilgili de yardım istemektedirler. Bu da danışanların, müftülükleri dini bir teşkilattan ziyade psikolojik danışma merkezleri olarak da gördüklerinin bir göstergesidir.

Anahtar kelimeler: Dini Danışmanlık, Aile İrşat ve Rehberlik¹, Din Psikolojisi

¹Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 29.08.2013 tarih ve 69097877-204-1760 sayılı genelgesi ile Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu'nun adı Aile ve Dini Rehberlik Bürosu olarak değiştirilmiştir.

PSYCHOLOGICAL BACKGROUND OF THE QUESTIONS WHICH ASKED TO THE MÜFTÜLÜK IN KAYSERİ

Nevres Nuri KOCAOĞLU

University of Erciyes, Institute of Social Sciences

M.A. Thesis, March, 2015

Supervisor: Doç. Dr. Ali KUŞAT

ABSTRACT

This study is aimed to analyse the questions that is asked to the muftuluk in Kayseri. The psychological background of these questions have been analyzed.

By some means or other, the religious life adopters not only want help regarding religious problems but also ask for help regarding the physiological, social, parental and medical problems from the muftuluk. This demonstrates that the counselors see the Muftuluk also as psychological counseling centers.

The study consists of an introduction and five chapters. In the introduction, we set forth the problem of the study, its purpose, importance, limitations and methods and the hypotheses. In the first part we draw the general framework of the study. Basic concepts that are the subject of the study are described here. In the second part, individual religiosity is discussed with the psychological and social aspects and the impact of the social dimension on individual religiosity. In the third part, the relationship between the psychological problems and perceptions of religiosity is argued. In the fourth chapter, after drawing the general framework of the questions, we tried to determine the questions according to their subjects. Furthermore, the works of Presidency of Religious Affairs on religious counseling and guidance and the adequacy of this works are mentioned.

In fifth and final section, the obtained data were evaluated.

Keywords: Psychology of Religion, Religious counseling, Religious guidance, Family counseling, Family guidance.

İÇİNDEKİLER

İL MÜFTÜLÜĞÜ'NE SORULAN SORULARDAKİ PSİKOLOJİK ARKA PLAN (KAYSERİ ÖRNEĞİ)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK	ii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
1. KONU	3
2. PROBLEM	4
3. AMAÇ	6
4. ÖNEM	6
5. YÖNTEM	7
5.1. Araştırma Modeli	7
5.2. Evren ve Örneklem	7
5.3. Verilerin Toplanması	7
6. SINIRLILIKLAR	7

BİRİNCİ BÖLÜM

DİNİ DANIŞMANLIK BAĞLAMINDA MÜFTÜLÜĞÜN İŞLEVİ

1.1. Dinî Danışmanlık ve Din Hizmetleri	13
1.2. Dinî Danışmanlığın Konusu	20
1.3. Dinî Danışmanlığın Amacı	21
1.4. Dini Danışma İhtiyacını Doğuran Nedenler	23
1.5. Dinî Danışmanlığın İşlevi	24
1.6. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Dini Danışmanlıktaki Rolü	26

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL DİNDARLIĞIN PSİKOLOJİK VE TOPLUMSAL DİNAMİKLERİ

1. BİREYSEL DİNDARLIĞIN PSİKOLOJİK KAYNAKLARI	29
1.1. Abartılı Tutum Ve Davranışlarla Dinsel Yaşantı Arasındaki İlişki	32
1.2. Bazı Psikopatolojik Durumlarla Dinsel Yaşantı Arasındaki İlişki	36

1.3. Gündelik Yaşamda Saplantılı Davranışların Dindarlık Algısı Üzerindeki Etkisi	42
2. BİREYSEL DİNDARLIĞIN TOPLUMSAL KAYNAKLARI	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DİNDARLIK ve DİNDARLIĞIN KAYNAKLARI

KAYSERİ İL MÜFTÜLÜĞÜNE YÖNELTİLEN SORULARIN GENEL

ÇERÇEVESİ	55
1. ALO FETVA HATTINA YÖNELTİLEN SORULAR	56
1.1. Fikhî Yönü Ağırlıklı Dinî Sorular	56
1.2. Fikhî Alan Dışındaki Dinî Sorular	59
1.3. Psiko-Sosyal İçerikli Sorular	60
1.3.1. Eşler Arası İlişkilerle İlgili Sorular	62
1.3.2. Suçluluk ve Günahkârlık Duyguları İçeren Sorular	64
1.3.3. Tarikatlar ve Dini Hayat İlişkisi Soruları	65
2. AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROLARINA SORULAN SORULAR	65
2.1. İbadet Hayatı	66
2.1.1. Abdest ve Gusül Soruları	66
2.1.2. Namaz, Zekât, Hac ve Oruç İbadetleri ile İlgili Sorular	66
2.1.3. Miras ile İlgili Sorular	68
2.1.4. Kadınlara Özel Haller ile İlgili Sorular	69
2.1.5. Eşlerinin Kadınların Özel Hallerine Saygı Göstermemesi	70
2.1.6. Eşlerin Birbirlerinin İbadetlerine Engel Olması	71
2.1.7. Yemin ve Adak	71
2.1.8. İbadet Etmeyen Eşi, Çocuğu Uyarmanın Hükümü	73
2.1.9. Küslük ve Hükümü	75
2.1.10. Vesvese	75
2.1.11. Büyü ve Fal	76
2.1.12. Dua ve Beddua	77
2.2. Evlilik ve Nikâh	78
2.2.1. Nikâhın Gerekleri	78
2.2.2. Evlilikte Denklik	80
2.2.3. Evlilikte Din, Mezheb ve Kültür Farklılıkları - Süt Hısımlığı	80
2.2.4. Kader- Kısmet- Nasip Soruları	83

2.2.5. Nişanlılık Döneminde Dinî Nikâh Problemi	84
2.2.6. Resmî Nikâh - Dinî Nikâh Ayrımı	85
2.2.7. Erken Yaşta Evlilik- Zorla Evlilik	86
2.2.8. Düğün Törenlerinin Dine Uygunluğu	86
2.2.9. Aldatma-Zina ve Dinî Nikâhın Durumu	87
2.2.10. Çok Evlilik ve Sonuçları	88
2.3. Boşanma	89
2.3.1. Resmî Boşanmadan Sonra Dinî Nikâhın Durumu	91
2.3.2. Talak İfadeleri, Zihar, Şartlı Boşama	92
2.3.3. Boşama Yöntemleri (Telefon, Mektup, İnternet)	94
2.3.4. Sinirliyen, Sarhoşken ve Şaka ile Boşama	95
2.3.5. İddet Müddetine Riayet Edilmeyen Durumlar	96
2.3.6. Mehirle İlgili Sorunlar	97
2.3.7. Nafaka, Tazminat, Mal Paylaşımı ve Velayet	97
2.3.8. Boşama Hakkı	98
2.3.9. Boşandıktan Sonra Aynı Eş ile Tekrar Evlilik	99
2.3.10. Boşanmadan Başka Biri ile Dinî Nikâh	99
2.3.11. İsteddiği Halde Boşanamama- Tehdit	100
2.3.12. Boşanma Sebepleri	101
2.3.12.1. Aldatma	101
2.3.12.2. İçki Kumar, Madde Bağımlılığı	101
2.3.12.3. Aile İçi Şiddet	102
2.3.12.4. Ekonomik Sorunlar	104
2.3.12.5. Cinsel Problemler	104
2.3.12.6. Anlaşamama	105
2.3.12.7. İlgisizlik	107
2.3.12.8. Aile İçi Kavgalar (Gelin- Kaynana)	107
2.3.12.9. Eşlerin Birbirinin Yaşam Şekline Karışması	108
2.3.12.10. Formalite Gereği Boşanmak	109
2.4. Aile İçi Problemler	110
2.4.1. Aile İçi İletişim Sorunları	110
2.4.2. Çocuk Eğitimi	112

2.4.3. Gençler ile Yaşanan Sorunlar	113
2.4.4. Yaşlılar ve Sorunları	115
2.4.5. Ekonomik Sorunlar	116
2.5. Sağlık	117
2.5.1. Akraba Evliliği ve Sonuçları	117
2.5.2. Fiziksel Hastalıklar ve Aile Desteği	118
2.5.3. Ruhsal Sorunlar	118
2.5.4. Zararlı Alışkanlıklar ve Bağımlılıklar	120
2.5.5. Kısırlık, Tüp Bebek ve Yumurta Nakli	120
2.5.6. Doğum Kontrol Yöntemleri	121
2.5.7. Kürtaj ve Sebepleri	122
2.5.7.1. Sağlıklı Bebeğin Kürtajı	122
2.5.7.2. Özürlü Bebeğin Kürtajı	123
2.5.7.3. Gayr-ı Meşru Bebeğin Kürtajı	124
2.5.7.4. Maddî İmkânsızlıklar Sebebiyle Kürtaj	125
2.5.7.5. Annenin Sağlık Sorunları Sebebiyle Kürtaj	125
2.5.7.6. Aile İçi Sorunlar/Geçimsizlik Sebebiyle Kürtaj	125
2.6. Cinsel Sorunlar	126
2.6.1. Eşler Arası Cinsel Sorunlar	126
2.6.2. Encest İlişkiler	127
2.6.3. Cinsel Taciz	129
2.6.4. Cinsel Tercihler	130
2.6.5. Evlilik Dışı İlişkiler	130
2.7. Sosyal Konular	131
2.7.1. Akrabalar ve Komşular Arası İlişkiler	131
2.7.2. Ailelerin Eş Seçimi Konusunda Bireylere Müdahale Etmesi	132
2.7.3. Evlenmek için Aday Bulma Konusunda Yardım İsteği	132
2.7.4. Teknoloji ve Bağımlılıklar	133
2.7.4.1. Eşlerden Birinin İnternet Bağımlılığından Kaynaklanan Sorunlar	133
2.7.4.2. İnternette Tanışma Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar	134
2.7.4.3. Çocuklarda Bilgisayar, Televizyon ve Telefon Bağımlılığı	135
2.7.5. İntihar	135

SONUÇ	138
KAYNAKÇA	145
E K L E R	151
ÖZGEÇMİŞ	175



KISALTMALAR

ADRB	: Aile İrşat ve Rehberlik Büroları (Yeni adıyla Aile ve Dinî Rehberlik Büroları – ADRB)
ADRBKK	: Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Kayıt Karteksi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
E	: Erkek
İ	: İlkokul
K	: Kadın
L	: Lise
O	: Ortaokul
Ü	: Üniversite
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Din duygusu ferde, yaşadığı dünyada bulamadığı bir emniyet ve teselli kazandırmakta, kendi dışında bulunan, rahatlıkla güvenilebileceği bir kuvvete, kudrete dayanma imkânı sağlamaktadır.

Dinin doğuşunda başlıca heyecanlardan hangisi daha ağır basmaktadır, bu heyecan bireyin psikolojisine nasıl etki etmektedir? Medeni toplumlarda sevgi, itimat, ümit, cesaret, merhamet, sebat... gibi temel duygular bazı psikologlara göre doğuştan değildir, öğrenilen kazanılan bir şeydir.

Din konusunda psikologların çoğu, tek bir ayırt edici dini heyecanın bulunmadığı, değişik yaşantıların dini objeye yönltebileceği görüşü üzerinde hemfikirdirler. Mesela; korku, sevgi, hayranlık, neşe gibi çeşitli heyecanların tabiatüstü ilişkilerde dini mana kazandığını söylerler. Yani din duygusu, salt bedene dayalı bir duygulanım değildir.

İnsanoğlu, tabiatı gereği yaşamı boyunca bazen çok, bazen de az ama sürekli danışma ihtiyacı içerisinde olur. Bu ihtiyaç bireyin doğumuyla birlikte başlar ve ölümüne dek devam eder. Birey doğumundan itibaren hayatı tanımaya ebeveynin rehberliğinde başlar. Bu durum bireyin hayatının ilerleyen yıllarında, kişiliğini geliştirmesi ile birlikte farklı şekillerde, çeşitli etkileşimlerle, farklı danışmanlık hizmetleri alması ile devam eder.

“Birey olarak her birimiz, her gün yaşadıklarımıza baktığımızda, belki de rehberlik ve danışmanlık olarak değerlendirilebilecek onlarca psikolojik yardım ilişkisi yaşadığımızı veya gördüğümüzü hatırlayabiliriz. Orduda subaylarla erler arasında, okulda öğretmenlerle öğrenciler arasında, camide din görevlileri ile cami cemaati arasında, sanayide ustalarla çıraklar arasında bu çeşit birçok ilişki yaşanmaktadır. Ama bu yardım

ilişkilerinin tamamı rehberlik ilişkisi midir?”² Bu ilişkilerin çoğunluğu şu veya bu şekilde rehberlik ilişkisidir, denebilir. Ancak, bu ilişki her zaman sistemli ve çözüm odaklı bilgi alışverişi değildir. İşte bu sebeple, günümüz toplumlarında birey, sorunlarıyla baş etmede bir bilenden yardım alma gereksinimi duyar.

Günümüzde insanların dinsel, sosyal ve bireysel sorunlarıyla ilgilenen ve bunlara cevaplar sunduğunu ileri süren hem kurumsal, hem de özel bazda rehberlik ve danışmanlık mercileri bulunduğu bilinmektedir. Bu kişi ve kurumlara kimileri tarafından her derde deva nazarı ile bakılabilmektedir.

Psikolojik danışmanlık, pek çok kurumlarda özellikle Hristiyan geleneğinin yaygın olarak görüldüğü ülkelerde dinsel kurumlarla birlikte dayanışma halindedir. Dini / dinsel danışmanlık kurumunun İslami gelenek içerisinde de işlevsel olabileceği kanaatindeyiz. Bunun için de konuyla ilgili yerli özellikle de yabancı literatürlerin taranarak, İslam kültürü için de son derece mühim olan bu konu ve alanın masaya yatırılması gerektiğini düşünüyoruz.

Müslümanların her konuda temel başvuru kaynağı olan Kur'an, dini danışmanlık konusunda da ipuçları içerir. Peygamberlerin de bir bakıma görevleri dini danışmanlıktır. Günümüzde, müslüman Türk toplumunun dini alandaki sorularına cevap verme ihtiyacına binaen dini danışmanlık hizmetlerini yürüten, görev ve yetkileri kanunla belirlenmiş olan Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak il müftülükleri bünyesinde hali hazırda 81 il ve 162 ilçemizde “Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu” (ADRB) bulunmaktadır.³

Bu bürolara Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü marifetiyle bilgi notları gönderilmekte ve bu notlar aile irşat görevlilerine iletilmektedir. Bu sayede sürekli koordinasyon sağlanmaya çalışılmaktadır.

2003-2006 yılları arasında yaklaşık 3,5 yıl Kayseri İl Müftülüğü'nde, imam-hatip lisesi mezunu olarak “bekçi” ünvanıyla görev yaptım. Aynı zamanda Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki öğrenimime devam ettim. İcra ettiğim bu görev esnasında İl

²Mualla Selçuk, “Din Hizmetlerinde Rehberlik ve Dinî Danışmanlık”, (Ed.) Cemal Tosun, Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler içinde, Açıköğretim Fak. Yay., Eskişehir 2006, s.128.

³<http://www.diyanet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Raporlar>, 17.04.2014.

Müftümüz Necmettin Nursaçan'ın da talimatı ve desteği ile mesai saatleri haricinde müftülüğe sorulan ve bilгим dahilinde olan sorulara cevap verdim. Bilemediğim veya yüz yüze görüşülerek cevap verilmesi gereken soruları müftü, vaiz ve din hizmetleri uzmanlarımız ile aile irşad ve rehberlik büromuza havale ettim. Ben bu konuda çalışma yapmaya, tez danışmanım Ali Kuşat'ın “işin içerisinde birisi olarak bu konuyu çalış!” şeklindeki teşvikiyle başladım.

Bu bölümde; araştırmanın problemi, amacı, önemi ve sınırlılıkları ele alınmış; araştırmada izlenen yöntem ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca, konu ile ilgili çalışmalar da kısaca tanıtılmıştır.

1. KONUSU

Bu çalışmanın konusunu, “İl Müftülüğü'ne Sorulan Sorulardaki Psikolojik Arka Plan (Kayseri Örneği)” oluşturmaktadır.

Dinî danışmanlık ve rehberlik konusu üzerinde ne kadar hassasiyetle durulursa, danışanların sorularına doğru ve tatmin edici cevaplar almaları o ölçüde mümkün olacaktır. Aksi halde bu kadar fazla bilgi kirliliğinin yaşandığı ve din alanında herkesin söz söylediği günümüzde, sağlıklı bir dinî rehberlikten söz etmek boşuna çaba olacaktır.

Gerek vaaz ve hutbe gibi irşat hizmetleri, gerekse halktan gelen soruların cevaplanması sürecinde, muhatapların içinde bulundukları ruh hallerinin, soru ve davranışlarının gerisindeki faktörlerin bilinmesiyle doğru ve sağlıklı bir yaklaşım ortaya konulabilir. Yavuz'un da belirttiği gibi, ilahiyatçıların görev sürecinde başarılı olabilmeleri için, eğitim-öğretimde psikolojiden öğrenecekleri çok şeyler vardır. Eğer hutbe, vaaz, irşat, öğüt ve aktarılan dini bilginin gayesi, dini duyuş, düşünüş ve yaşayışın gelişmesi, derinleşmesi ve ferdin ruhunda anlam ve değer kazanması ise, o zaman bunlara psikolojinin ışığı altında hazırlanmak gerekir.”⁴

Bu bilgiler ışığında araştırmamızın temel konusu, halkın din hizmeti veren müftülüğe sordukları soruların çeşitliliğini ortaya koyarak, dini danışmanlık hizmetinden ne şekilde yararlandıklarını saptamak olacaktır. Bu bağlamda temel araştırmamız, Kayseri

⁴ Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, T.D.V. Yayınları, Ankara, 1993, s.73.

İl Müftülüğü'ne sorulmuş ve kayıt altına alınmış 2007 ile 2010 yılları arasındaki soruları kapsayan 946 soru bağlamında ele alınacaktır.

2. PROBLEM

Yiğit, delikanlı anlamındaki “feta” kelimesinden gelen fetva, sözlükte “bir olayın hükmünü açıklayan veya yorumunu koyan, güçlükleri çözen kuvvetli cevap” anlamındadır. Fıkıh terimi olarak ise fetva, “fakih bir kişinin sorulan fikhî bir meseleye yazılı veya sözlü olarak verdiği cevap, ortaya koyduğu hüküm”⁵ demektir. Hakkında bilgi edinilmek istenen bir konuda soru sorma veya görüş bildirme anlamında da kullanılır.⁶

Farklı sosyal çevreden ve ekonomik tabakadan olan insanların nasıl bir ruh hali içerisinde Diyanet’e ve özelde Kayseri İl Müftülüğü’ne soru yönelttiğini anlama ve bu konuda yapılan araştırmalara katkı sağlama amacıyla bu çalışmayı yapmaya karar verdik.

Müftülükteki dini danışmanlık görevini yürüten görevlilere sorulan sorulara baktığımızda, halkın fetva alma amacıyla birlikte, psikolojik danışma ve derdini paylaşma ihtiyacıyla bu soruları yönelttiğini görüyoruz. Bu araştırma kapsamında, insanımız din alanında nelere ihtiyaç duymakta, soru yönelttiği makamı hangi açıdan değerlendirmekte ve verilen cevaba ne kadar güvenmekte vb. sorulara cevap bulmaya çalışacağız.

Bu çerçevede araştırmamızın problemi şudur: “İl Müftülüğü’ne sorulan soruların psikolojik arka planı nedir?” Bir başka deyişle, “kimler, hangi soruları, niçin sormaktadır?” sorusuna cevap aranacaktır. Bu temel problem çerçevesinde ele alınacak olan alt problemler şunlardır;

1. İl Müftülüğü’ne soru yönelten kişilerin; eğitim, yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik durumları nasıldır?
2. İl Müftülüğü’ne yöneltilen soruların konulara göre dağılımı nasıldır?

⁵ Fahrettin Attar, “Fetva”, T.D.V İslam Ansiklopedisi, c.12, s.487.

⁶ Hasan Yavuzer, Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Laçın Yayınevi, 2. Baskı, Kayseri, 2006, s.172.

3. Verilen cevaba danışanların tepkisi nasıl olmuştur?
4. Gösterilen bu tepki ne gibi ipuçları vermektedir?
5. Danışanları soru sormaya yönelten sebepler nelerdir?
6. Danışanların soru sormaları esnasındaki psikolojileri nasıldır?
7. Soru soranların cinsiyetleri açısından bir farklılıkları söz konusu mudur?
8. Soru soranların şehir/kırsal açısından bir farklılıkları var mıdır?
9. Fıkıhî içerikli sorular ağırlıklı bir yer tutmakla beraber, psikolojik bir sorunu yansıtan sorular da azımsanmayacak derecede fazla olduğu düşünülmektedir, bu doğru mudur?
10. Soru soranların eğitim düzeylerinin genellikle ilkokul mezunu veya hiç okula gitmemiş olduğu varsayılmaktadır, bu varsayımı destekleyen bilgiler var mı?
11. Soru soranların gelişim evreleri hangi aralıkta yoğunlaşmaktadır?
12. Soru soranların medeni durumları açısından farklılıkları var mıdır?
13. Sorular bazen kimin haklı olduğunu ortaya koymak için mi sorulmaktadır?
14. Soruların bazen, kişinin kendisinin bilinmemesi için bir başkası adına mı sorulmaktadır?
15. Sorular, daha çok eşler arası problem ve gelin-kaynana ilişkisi içeren sorulardan mı oluşmaktadır?
16. Yüz yüze konuşmaktan kaçınıldığı için mahrem içerikli sorular genellikle telefonla mı sorulmaktadır?
17. Nikâh-talak konulu sorular ise daha çok müftülükte, yüz yüze mi sorulmaktadır?
18. Danışanların bazıları kendi bilgilerini teyit için mi soru sormaktadır?

3. AMAÇ

İl Müftülüğü'ne sorulan sorulardaki psikolojik arka planı tespit etmek, bu araştırmanın temel amacıdır. Bu temel amaç doğrultusunda;

1. Din hizmetlerinde rehberliğin önemi,
 2. Dini soruların sadece fetva eksenli olup olmadığı,
 3. Dini soru soran vatandaşın hangi durumlarda müftülükten yardım istediği,
 4. Soru soran kişilerin hangi psikolojik saiklerle soru sordukları,
 5. Danışanların, soru ve sorunlarının salt din temelli olup olmadığı,
- ortaya konmaya çalışılacaktır.

4. ÖNEM

Din konusu önemli ve hassas bir konudur. Her bir bireyin din algısı da farklıdır.

Bu nedenle araştırmamız;

Dini danışmanlık konusunda yetkili merci olan Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Kayseri İl Müftülüğü'ne soru yönelten vatandaşların psikolojik durumlarına ilişkin bir değerlendirme yapmış olmakla, halkın bir kısmının din algısı hakkında fikir verecektir.

Müftülüklerin halkımız nezdinde bir fetva makamı olmakla kalmayıp aynı zamanda sosyal ve psikolojik sorunların çözümü konusunda da önemli bir konumda olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir.

Sorulan soruların niteliğine bağlı olarak, halkımızın dine ve dini konulara olan ilgisi ve psikolojik durumu hakkında bilgi verebilir.

Bu konuyla ilgili yapılabilecek çalışmalara katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, ADRB'ye gelen soruların kimler tarafından, nasıl ve ne şekilde sorulduğunun, insanların nasıl bir ruh haliyle soru sorduklarının, hangi problemlerin daha sık görüldüğünün tespiti açısından da araştırmamız önem taşımaktadır.

5. YÖNTEM

5.1. Araştırma Modeli

Araştırma, bilimsel bir alan araştırmasıdır. Alan araştırması için gerekli alt yapının oluşturulması amacıyla öncelikle, Diyanet İşleri Başkanlığı, fetva ve dini danışmanlık alanında literatür taraması yapılacaktır. Daha sonra da müftülüğe sorulan sorular ve verilen cevaplardan yola çıkılarak çalışma olgunlaştırılacaktır..

5.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Kayseri ili sınırları içerisinde yaşayan ve müftülüğe soru yönelten vatandaşlar oluşturmaktadır. Bu evrenden, tesadüfi örnekleme tekniği ile örneklem grubu oluşturulacaktır.

5.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, bizzat müftülüğe gelerek veya telefon ile müftülüğe soru soran kişilerin sorularının ve bu sorulara verilen cevapların tespiti ile oluşmuştur. Müftülükte tutulan kayıtlardan istifade edilmiştir.

Literatür taraması yolu ile elde edilen bilgiler ve müftülükte tutulan kayıtlar ışığında halkın psikolojik durumu analiz edilecektir. Analizi ve değerlendirmesi yapılan veriler sistemli hale getirilerek yorumlanacaktır.

6. SINIRLILIKLAR

Araştırma; Kayseri İl Müftülüğü'ne sorulan soruları ve bu sorulardaki psikolojik arka planı ortaya koymayı hedeflemekte, sorulara verilen cevapları içermemektedir. Araştırma bulguları araştırmanın uygulandığı bölge ve zaman dilimiyle sınırlıdır. Bu sebeple araştırmada Kayseri İl Müftülüğü'nde görevli müftü yardımcıları ile ADRB'de dönüşümlü görev yapan din hizmetleri uzmanı ve vaizlere 2009 yılı içerisinde sorulan sorular ağırlıklı olmak üzere ele alınmıştır. Bazı sorularda birden fazla probleme rastlandığı için gruplandırmada zorluk yaşanmıştır. Bu zorluk, gruplandırma yapılırken soruda geçen tüm konular değil de, asıl ağırlıklı soru esas alınarak aşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmadaki soruların fazlalığı sebebiyle araştırmamız 2007 ile 2010 yılları arasında danışılan sorularla sınırlıdır. Araştırma, kartekslere işlenmiş olan ”şehir”, “görişme şekli”, “tarih”, “cinsiyet”, “yaş”, “medenî durum”, “eğitim durumu”, “danışılan problem” ve “verilen cevap” değişkenleriyle ve bazı şifahi sorularla sınırlandırılmıştır.



BİRİNCİ BÖLÜM

DİNİ DANIŞMANLIK BAĞLAMINDA MÜFTÜLÜĞÜN İŞLEVİ

Dinin değişik özellikleri vurgulanarak yapılan tanımları pek çoktur ve üzerinde birleşebilecek bir tanım yapmak mümkün değildir. Daha ziyade din adına yapılan tanımlar, tanımlayan kişinin, dine bakış açısına, kendi inancına ve amacına göre değişmektedir. Ayrıca din çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahip olduğundan, onun tam ve eksiksiz bir tarifini yapmak da zorlaşmaktadır.⁷ Bu nedenle biz bu tanımlardan bazılarını vererek ortak noktalar bulmaya çalışacağız. Din psikolojisinde din ile ilgili tanımlar, inceleme ve araştırmalar genellikle dinin ferdi ve toplumsal yönleri üzerinde toplanır. Bu alanın öncülerinden olan James'in din tanımı dinin ferdi yönünü vurgular. Ona göre din “fertlerin tek başlarına hayatlarında kutsal olarak kabul ettikleri şeylerle ilgili anlayışları çerçevesinde duyguların fiilleri ve tecrübeleridir.”⁸

Dinin pek çok yönünün olduğunu bu sebeple de pek çok din tanımının yapılabileceğini belirtmiştik. Dinin ruhî yönünü öne çıkararak dini tanımlayan Geertz'a göre: “din, varoluş konusunda genel mahiyette kavramlar dile getiren ve insanlarda güçlü, derin ve kalıcı motivasyonlar ve ruhi eğilimler uyandıracak tarzda etkide bulunan bir semboller sistemidir. Dile getirdiği kavramlara öyle bir gerçeklik özelliği sağlar ki, bunların etkisiyle yaşanan motivasyonlar ve ruhi eğilimler ancak gerçeğe dayanmakla gözüktürler.”⁹

Dinin tanımı kişiden kişiye, toplumdan topluma, kültürden kültüre göre değişiklik gösterir. Ayrıca semavî dinlerdeki tanımıyla beşerî dinlerdeki tanımları da farklı farklıdır. Bu kadar çeşitli din tanımının olması, bireylerin de dine bakışını, dini

⁷ Veysel Uysal; Din Psikolojisi Açısından Dinî Tutum ve Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1996, s.19.

⁸ Ali Ulvi Mehmedoğlu; Kişilik ve Din, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s.22.

⁹ Hayati Hökelekli; Din Psikolojisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s.70; Veysel Uysal; Din Psikolojisi Açısından Dinî Tutum ve Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1996, s. 19.

yaşantısını etkilemektedir. Bu nedenle de genel geçer, sistematik bir dini rehberliği mümkün kılmamaktadır. Ana çatısı ve yöntemleri belirgin olmakla beraber, dini rehberlik faaliyeti danışanlara göre çeşitlilik gösterir.

Tarihin hangi dönemine bakılırsa bakılsın, “dinsiz” insan bulunsa da bir toplumun toptan dinsiz olduğuna rastlanmamaktadır. Nerede bir insan varsa orada bir de “din” var olmuştur.¹⁰ Çünkü din insanoğlunun vazgeçemeyeceği, onsuz edemeyeceği bir kurumdur. Dini inancı ve dini yaşantısı zayıf olan kimselerde dahi din çoğu zaman etkisini göstermektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi tarih boyunca topyekûn dinsiz bir topluma rastlanmadığı gibi günümüzde de yoktur. İnsanoğlu yaratılışında mevcut olan din ihtiyacını bir yolla yerine getirmeye çalışmakta, en sıkıntılı anlarda yüce bir kuvvete sığınmaktadır.¹¹

Dinin daha farklı bir yönüne değinerek din tanımında dinî tecrübeden yola çıkan Cox dinin, derin derunî tecrübenin bir türü olduğunu ifade etmiştir.¹²

Dünyada yaşayan insanların dörtte üçünün bir dine inandığı ve dinin onların hayatlarında oldukça fonksiyonel olduğunun kabul edildiğini düşünürsek, dinin insan hayatında ne denli önemli bir işleve sahip olduğunu rahatlıkla görebiliriz.¹³

Zira pek çok insan için din her şeyden önce bütünsel bilgi ve parçalanmamış gerçek için yapılan keşifsel bir araştırma çabasını ifade etmektedir.¹⁴

İnsanın anlaşılması için öncelikle insan psikolojisinin tanınması gerekmektedir. Bu noktada da insanın; ne olduğuna, vazifesine, hayattaki fonksiyonuna dair sorduğu sorulara cevaplar bulmaya ihtiyacı vardır. Batılı psikologlar bu konuların felsefeyi ilgilendirdiğini savunmuşlardır. Psikolojinin doğrudan doğruya ortada bulunan pratik problemlerle ilgilendiğini ve bu sahalarda araştırma yaptığını belirtmişlerdir. Bu da Muhammed Kutub’a göre batılı araştırmacıların çok büyük iki eksiğinin doğmasına sebep olmuştur.

¹⁰ Abdurrahman Küçük, İslam ve Günümüz Meseleleri, Ankara 1991, s. 3.

¹¹ Hasan Yavuzer, Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Laçın Yayınevi, 2. Baskı, Kayseri, 2006, s. 218.

¹² James L. Cox; Kutsalı İfade Etmek (Din Fenomenolojisi’ne Giriş). (Çev: Fuat Aydın). İz Yayınları, İstanbul 2004, s. 22.

¹³ Adem Şahin; Ergenlerde Dindarlık ve Benlik, Adal Ofset, Konya 2007, s. 15.

¹⁴ Gordon W. Allport; Birey ve Dini, (Çev: Bilal Sambur), Elis Yayınları, Ankara 2004, s. 38.

- ❖ Batılı psikologlar insanı bir bütün olarak ele almamış, realiteler dünyasında yaşayan pratik insan gerçeğini asla göz önünde bulundurmamışlardır. Yani insanı tek yönlü ele almışlardır.
- ❖ Bu etütler belirtilen hata nedeniyle normal ve anormal arasındaki noktayı ayırt eden ölçüyü yitirmiştir.

Bu iki metot hatası Batı'daki psikolojik araştırmaları gölgelemiş, Batılı bilginlerin ulaştığı gerçeklerin kısmî gerçekler olduğunu yani insanın hakiki durumunu yansıtmadığını göstermiştir.¹⁵

İnsan gerçeği sadece birkaç yönle ele alınamayacak kadar derin bir mevzudur. İnsan gerçeğini sadece birkaç boyutuyla ele alıp “işte insan budur” demek; korkunç tehlikeler ve de önemli hatalar barındırır. Zira insan son derece kompleks bir yapı ve parçalanmaz bir bütündür. Onun hakkında basit bir anlayışa sahip olmak mümkün değildir. Alexis Carrel'e göre; insan denen bu bütünün parçalarının dış âlemle ilişkilerini tespit edebilecek bir metot yoktur.¹⁶ İşte din bu noktada yani insanın anlaşılması hususunda bizlere yardımcı olmaktadır. İnsan davranışlarını inceleyen psikoloji, insanın bir takım tutum ve davranışlarını açıklarken dinî de göz önüne almak zorundadır.¹⁷

İşte Din Psikolojisi de genel eğilim bakımından dinî, psikolojik bakış açısıyla inceleyen bir bilim dalıdır. Din Psikolojisi insanın ruhî yaşayış ve davranışları içerisinde dinî nitelik taşıyan her belirtiyi inceleme konusu yapar. Bu yönüyle de dinî ilimlerden ayrılır.

Din Psikolojisi, insan kişiliğinin bütün yönlerini içine alan bir araştırma alanıdır. Buna göre; dinî eğilim ve kabiliyet, dinî ilgi ve istekler, dinî duygu ve tecrübeler, dinî inanç ve tutumlar, dua ve ibadetler, tevbe ve hidayet, dinden kopma ve inançsızlık, mistik ve tasavvufî yaşayışlar başlıca konularını oluşturur.¹⁸

Din Psikolojisi'nin bir diğer konusu da din ihtiyacı, din duygusu ve motivasyondur.

¹⁵ Muhammed Kutub; İnsan Psikolojisi Üzerine Etütler, İşaret Yayınları, İstanbul 1992, s. 21, 23.

¹⁶ Alexis Carrel; İnsan Denen Meçhul, Baha Ofset, İstanbul 1976, s. 22, 23.

¹⁷ Habil Şentürk; Din Psikolojisi, Esra Yayınları, İstanbul 1997, s. 53.

¹⁸ Hökelekli; a.g.e; s. 6-7.

Esasen Din Psikolojisi dinî yaşayış üzerinde araştırmalar yaparken, önce Allah inancının yaşanışını ele alır. Çünkü dinî yaşayışın başında Allah inancının yaşanması gelmektedir.¹⁹

Din Psikolojisinin görevi; ferdin ruhunda Allah'ın nasıl duyulup yaşandığını, nasıl tasavvur edilip düşünüldüğünü, O'nun insanlardan yapmasını veya yapmamasını istediği emirlerin dindar bireyi nasıl etkilediğini belirtmeye çalışmaktır. Kısaca din psikolojisinin temel hedeflerinden birisi dinî yaşayışı bütün derinlik ve genişliği içinde aslına uygun veya yakın olarak kavramaya gayret etmek ve onu psikolojik analizler ve tasvirlerle ortaya koymaktır.²⁰

Tarihsel gelişimi açısından henüz genç bir yapılanmaya sahip olan din psikolojisi, dinî ifade şekillerini psikolojik gelişme ve süreçler bağlamında ele alan bir bilim dalıdır. Psikolojinin genel psikoloji ile pek çok ortak yanı mevcuttur. Her ikisinin de bağlı bulunduğu bilimsel prensipler ve koşullar aynıdır. Farklı olan sadece ilgi alanlarına giren konulardır. Din psikolojisi, 19. yüzyılda ortaya çıkan iki bilim dalının öncülüğünde doğmuştur. Bu bilim dalları dinler tarihi ve psikolojidir.²¹

- Din psikolojisi; genel psikolojinin bir kolu olarak deney metoduna, yani gözlemlere, anketlere ve araştırmalara başvurur.
- Din psikolojisi; fertlerin iç hayatında geçen kutsallık duygusu, inançlar ve din şuurunun gelişmesini hareket noktası olarak ele alır. Bunun için içebakış yöntemi ile işe başlar.
- Din psikolojisi, müsbet bir ilim olan genel psikolojinin bir koludur. Genel psikolojinin duygular, inançlar, irade ve enkonsiyon (şuursuzluk) faaliyet ve olaylarıyla yakından ilgilidir.
- Din psikolojisi, genel psikolojide görülen türlü cereyanlardan uzak kalmak, kendi problemlerini tarafsız bir gözle görmeye çalışmak amacını güder. Bu esasa göre; genel psikolojiyle teoloji arasındaki bir sınır sahasında bulunur.

¹⁹ Şentürk; a.g.e; s. 59, 60.

²⁰ Şentürk; a.g.e; s.59, 61.

²¹ Nils G. Holm; Din Psikolojisine Giriş. (Çev: Abdülkerim Bahadır), İnsan Yayınları, İstanbul 2004, s.13, 14.

- Dinî hayatın türlü tezahürleri, sosyal ve fizikî olaylarla tamamıyla alakasını kesmiş, soyut bir olay olarak mütalaa edilemez. Aksine dinî olaylar, bir dinî yaşayış halinde beşeri, sosyal ve tabii çevresi içinde incelenir.
- Dinî yaşayışın hareket ve ayinler şeklinde olan dış ifadelerinde, duygular ve inanışlarla, ayin ve merasim arasındaki sebeplilik münasebetlerini bulmak ve göstermek de din psikolojisinin konuları arasındadır.
- Dinî duyguların fertlerin ruhlarındaki gelişmeleriyle eski çağlardaki dinî yaşayışları arasındaki farklar ve münasebetler de psikolojik bir tahlile tâbi tutulmalıdır. Bu tahlili yapmak da yine din psikolojisinin görevleri arasındadır. Psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetleri insanın davranışlarını incelemekle beraber onun dine dayalı her türlü eğilim, tutum ve tecrübelerini de incelemektedir. İşte dinî danışmanlık kavramı tam bu noktada ortaya çıkmaktadır.

1.1. Dinî Danışmanlık ve Din Hizmetleri

Birçok insanın problemlerini çözmesinde önemli bir mercî olan din, insanların birbirlerine ve çevrelerine uyum sağlamalarında onlara yardımcı olur.²²

Toplumu oluşturan bireyler, bireysel ve sosyal sorunlarını paylaşmada, nitelikli ve güvenilir birey ve kurumlara ihtiyaç duymaktadır. Gerek psikolojik danışmanlık, gerekse dini danışmanlık açısından durum böyledir. Özellikle tarih içinde yüklendikleri fonksiyon ve kültürümüzde edindikleri özel konum nedeniyle din görevlileri; insanların dinî veya ahlakî değerleriyle ilişkili, günlük yaşayışlarında karşılaştıkları her türlü problemleri hakkında danıştıkları kişiler olmuşlardır.²³

İnsanları din konusunda aydınlatma hizmeti, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (as) ile başlamıştır. Din hizmetinin özünü teşkil eden tevhit inancının tebliği insanlık tarihi kadar eskidir. Bu açıdan din hizmeti sağlam bir kaynağa, kökleri derin ve zengin bir geçmişe ve güçlü bir geleneğe dayanır.

²² Üzeyir Ok; Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997, s.45.

²³ Ok; a.g.e; s.27.

İslâm, insanın dünya ve ahiret saadetini sağlayan, tüm insanlığı ezeli hakikatin evrensel çağrısıyla buluşturan son ilahi dinin adıdır. Bütün peygamberler, aslında bu çağrıyı insanlara ulaştırmak için gönderilmişlerdir.

Tevhid ve adalet ilkesini esas alan Kur'an-ı Kerim'in rehberliğinde Hz. Peygamber hukuk, adalet, ahlak ve fazilete dayalı örnek bir toplum inşa etmiş; var olan tefrika ve çatışmaları inanç, kardeşlik ahlâkı ve objektif hukuk çerçevesinde çözüme kavuşturmuş ve tüm zamanlar için örnek olabilecek bir sosyal bünye vücuda getirmiştir. Hz. Peygamber'den sonra yaşanan tarihî süreçlerde çeşitli sosyo-politik farklılıklar ortaya çıkmış, zamanla dinî muhteva kazanan bu farklılıklar, itikadî ve fikhî açıdan farklı yorum ve yöntemlerin oluşmasına da zemin hazırlamıştır.

Tarih boyunca, insanımızın da din konusunda aydınlatılması ve insanımıza dini rehberlik yapılmasına büyük önem verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin idari yapısı içerisinde altı yüz yıllık bir geleneği olan Şeyhülislamlık makamı, halka din konusunda rehberlik etmiştir. Cumhuriyet Türkiye'sinde ise, farklı bir şekilde de olsa önce Şer'iyeye ve Evkaf Vekaleti aracılığı ile, sonra da Diyanet İşleri Reisliği / Başkanlığı ile bu geleneğin devamı sağlanmıştır. 3 Mart 1924'te din hizmetlerinin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı marifeti ile din hizmetleri yeni bir şekil ve statü kazanmıştır.

Din hizmetleri, bir dinin mensupları için gerekli yükümlülükleri yerine getirebilmelerini amaçlayan yardımcı çalışmaları içerir. Bu hizmetler, düzenli olarak ifa edilen ibadetlerin toplu halde yerine getirildiği cami hizmetlerini içerdiği gibi, toplumun cami dışında ihtiyaç duyduğu hizmetleri de içine alır. Okul, aile, işyeri, cezaevi, hastane gibi insanın yaşadığı her yer, inançlı insanlara hizmet götürülecek alanlardır. Çünkü insanın insan için, inandığı değerler doğrultusunda yaşama ihtiyacı varsa, bu ihtiyacın giderilmesi insanın bulunduğu her mekânda söz konusu olacaktır.²⁴

İşte bu ihtiyaç göz önünde bulundurularak, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dinî rehberlik hizmet alanları da her geçen gün çeşitlenmektedir.

²⁴ Serpil Başar; "Hastanelerde Din Hizmetleri" (Bildiri), IV. Din Şurası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009, s. 1.

“Hizmet” sözcüğünün anlam içeriğinde gönüllü çalışma iması vardır. Nitekim söz konusu kavram, bizim geleneğimizde de bu anlam içeriğiyle gerçeklik bulmuştur. Hizmet din alanında söz konusu olup “dinî hizmet” olarak ele alındığında gönüllülük daha da artmakta “Allah’ın rızasını kazanmak ” amacıyla yapılan çalışmaları ifade etmektedir. Böylece toplumun her kesimine hitap etmektedir. İşte bu yüzden din hizmeti veya hizmetleri, insanların dinî hayatını idame etmeleri için yapılan hizmetleri ifade etmesi sebebiyle toplumsal bir olgudur. Ülkemizde din hizmetleri Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.²⁵

“Din görevlisi” tabiri yerine “din gönüllüsü” kelimesinin kullanılması, din hizmetlerinin zorunlu bir kamu görevi olmaktan ziyade, gönüllülük esasına dayalı hayatın bütün alanlarını kapsayan bir yönü olduğuna vurgu yapılmasından kaynaklanmaktadır.

İnsanlar birlikte yaşadıkları sürece danışmanlığa ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaç onların yaratılışından kaynaklanan özelliklerdendir. İnsan, hayatı tanımaya anne ve babasının rehberliğinde başlar. Kişilik gelişimini tamamlamış olsa da bireylerin tek başlarına hareket etmekte zorlandıkları ve danışmaya ihtiyaç duydukları alanlardan birisi de dinî hayattır. İnsanlar, içinde bulundukları hayata ilişkin bazı sorular sorar ve bu soruların cevaplarının bir kısmını dinde bulurlar. Sorularına cevap buldukları dinin inanç esaslarını kabullenirler. Kabullendikleri esaslar çerçevesinde de hayatlarını düzenleme gayreti içine girerler. Ancak bu çaba içinde gerek bilişsel açıdan gerekse inanç-uygulama çatışmasından kaynaklanan problemlerle karşılaşma her zaman söz konusudur. İşte, psikolojik danışma ve rehberliğin klasik sürecinden ayrılarak, insanların problemlerine çözüm getirmeyi hedefleyen dinî danışmanlık uygulamaları bu noktada karşımıza çıkar.²⁶

Dinî ya da manevî danışmanlık adıyla din psikolojisi bilim dalı içerisinde yer alan bir bölüm olan pastoral* psikoloji, özellikle 1970’li yıllardan sonra yoğun bir gelişme

²⁵ Ejder Okumuş; Olağanüstü Zamanlarda Din Hizmetleri, Din Hizmetleri Sempozyumu, Cilt 1, DİB Yay. Ankara 2008, s. 589.

²⁶ Serpil Başar; “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Yürüttüğü Cami Dışı Din Hizmetleri Kapsamında Hastanelerde Din Hizmeti İhtiyacı”, Din Hizmetleri Sempozyumu. Cilt 1, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s.633.

kaydetmiştir.²⁷ Dinsel ve ruhsal problemlerin çözümünde kullanılan bir çeşit danışma süreci olan pastoral danışma ise, genellikle dinsel kurumlarda papazların çalıştıkları kiliselerde uygulanmaktadır. Dua, İncil okuma ve günah çıkarma gibi dinî faaliyetleri kapsayan pastoral danışma, akıl sağlığı açısından tedavi edici nitelikte olduğu noktasından hareketle gelişmiştir.²⁸

Din hizmetlerinde psikolojiye başvurulması şeklinde tanımlanan pastoral psikoloji; gelişmiş Batı ülkelerinde hem manen, hem de sosyal yönden muhtaç kesimlere, her türlü yardım ve desteği belirli bir disiplin ve meslekî etik çerçevesinde yapan, bunun için belirli müdahale araçları, stratejileri, yöntemleri, teknikleri geliştiren bir eğitim ve meslek dalıdır.²⁹

Ülkemizde ise pastoral psikolojinin uygulayıcısı olarak DİB ve sivil toplum örgütleri diye adlandırabileceğimiz vakıf, dernek, cemaat ve tarikatları ele alabiliriz.

Manevî rehberlik ile klinik psikoloji arasındaki sınır bölgede etkinlik gösteren manevî-psikolojik yaklaşım; cezaevlerinde psikolojik yöntemlerle uygulanan tövbe süreci, hastanelerde psikolojik yöntemlerin eşlik ettiği dinî telkinler, affetme çalışmaları, yaşadıklarını anlamlandırma, olumlu bakış açısı kazanma, değerleri yaşama (sabır, şükür, hoşgörü, özveri...) gibi çalışmaları içermektedir.³⁰

İslam dünyasında dinî danışmanlık kurumsallaşmış bir kavram olarak henüz yabancı kabul edilmesine rağmen Kur'an'da kullanılan ve tarih boyunca İslam'ın önemli dinamikleri olarak karşımıza çıkan irşat ve tebliğ görevlerinin dinî danışmanlık kavramına yakın iki kavram olduğu açıktır. Rehberlik ve psikolojik danışma işlevi, bu kavramların içeriğinde mevcuttur. Dinî danışmanlık, yardım mesleklerinden biri olarak, danışmanlık alanı içindeki tüm problemlerle din veya din dışı da olsa ilgilenir. Ancak dinî danışmanlığın farklılığı danışan veya probleminden değil, danışmanın rolünden

²⁷ Hüseyin Peker; "Dinî Danışmanlık Bağlamında Aile Danışmanlığı ve Rehberliği (Samsun ve Aydın İle İrşat ve Rehberlik Büroları Örneği)" (Bildiri), IV. Din Şûrası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009, s.1.

²⁸ Holm; a.ge, s.142.

²⁹ Seved Düzgüner; Dine Psikolojik Yaklaşımında Değişimin Dinamikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s.144; Ali Seyyar;"Toplumun Himayeye Muhtaç Kesimleri ve Diyanet" (Bildiri), IV. Din Şûrası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009, s.8.

³⁰ Öznur Özdoğan; Hastalıklara Manevî- Psikolojik Yaklaşım (Bildiri), IV. Din Şûrası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009, s. 5.

kaynaklanmaktadır. Dinî danışmanlıkta danışman, rolünü dinden alır. Ancak, bu rolü gerçekleştirirken öteki yardım disiplinlerinden de kendini bağımsız kabul etmez. Dinî danışmanlığın başarısı, ilahiyat alanındaki çalışmalarındaki derinlik ve diğer yardım meslekleriyle ilişkisinin yoğunluğuyla doğru orantılıdır.³¹

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan süreli, basılı, sesli ve görüntülü dini yayınlar, radyo ve televizyonlarda dini ve ahlaki muhtevalı konuşmalar, Kutlu Doğum Haftası ve Camiler Haftası münasebetiyle yapılan etkinlikler, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde mahkûm ve tutuklulara yönelik vaaz ve irşat hizmetleri, hastanelerde yatarak tedavi gören vatandaşlara yönelik bir dönem devam eden ve tekrar işlerlik kazandırılan din ve moral hizmetleri, huzurevleri, sığınma evleri, yetiştirme yurtları gibi sosyal hizmet kurumlarında yapılan etkinlikler ile müftülük bünyelerinde oluşturulan aile irşat ve rehberlik büroları ve gerçekleştirdiği faaliyetler günümüz Diyanet İşleri Başkanlığının daha yaygın ve verimli bir düzeye getirme gayreti içinde olduğu din hizmeti alanlarında yararlandığı irşat usul ve vasıtalarıdır. Ayrıca, her yıl hac ve umre ziyaretleri çerçevesinde yapılan dini rehberlik ve irşat hizmetleri de bunlar arasında önemli bir yer tutmaktadır.³²

Bireylerin vicdanlarıyla ve içinde yaşadıkları toplumla barışık olmaları, aynı zamanda o toplumun gücü ve sağlığı anlamına geleceğinden, kamusal sorumluluğu olan kurum ve kişilerin, etkili bir sorun çözücü olarak dini devrede tutmaları bilgece bir tutum olacaktır.³³

İl Müftülüğü Aile ve Dini Rehberlik birimi görevlilerinin bu bağlamdaki görevi belki de, sorunları büyümeden çözmek olacaktır. Bazen küçük sorunlara çözüm önerileri sunularak, bireyi obsesif kompulsif, manik depresif vb... takıntılı davranışlara kadar götürebilecek psikolojik bunalımların önüne geçilmesi mümkün olacaktır. Bireyin sorunlarına ivedi bir şekilde çözüm üretilmezse, birey belki tıbbî müdahale gerektirecek

³¹ Serpil Başar; “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Yürüttüğü Cami Dışı Din Hizmetleri Kapsamında Hastanelerde Din Hizmeti İhtiyacı”, Din Hizmetleri Sempozyumu. Cilt 1, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 634.

³² Geniş bilgi için bakınız, Hasan Yavuzer, Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Laçın Yayınevi, 2. Baskı, Kayseri, 2006, s. 129 - 233.

³³ Yaman; a.g.e; s. 7.

bir sorunla karşı karşıya kalabilecektir. İşte dindar bireyin sorununun ilk aşamasında, müftülüğe danışması onu rahatlatmakta ve tatmin etmektedir.

Dar çerçevede dinî danışmanlığı açıklayacak olursak; dinin kapsama alanına giren hususlarda problemi veya problemleri olan, özel ilgi ve bilgiye muhtaç kişilerin bu alanda yetişmiş, uzmanlık hüviyeti kazanmış görevlilere müracaatları üzerine kendilerine dinin öğretileri ve esasları paralelinde verilen hizmet olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda dinî danışmanlık, profesyonellik isteyen ve kurumsal yapılanmayı gerekli kılan önemli bir husustur. Liddel’a göre dinî danışmanlık, dinî bir kurum niteliği taşımasına rağmen danışmanlığın anlamından uzaklaşmaz. Dinî danışmanlık, danışmanlığın kapsadığı alanların bazılarıyla ilgilenip bazılarını alan dışında görmez. Alan içindeki problemleri de salt dinî problem olarak incelemez. Her dinî danışman, kendisine getirilen probleme, ‘danışanın kendisi için belirlediği yardım kaynağı açısından’ yaklaşır ve danışanına yardım eder. Bu yardım, dinî problem açısından olabileceği gibi din dışı bir problem açısından da olabilir. Her din görevlisi kendisini dinî danışmanlığın bir uygulayıcısı olarak görür.^{34 35}

Bu tanımlardan yola çıkarak dinî danışmanlığı şöyle şekillendirebiliriz:

- Dinî problemlere çözüm sağlama.
- Din dışı problemlerin üstesinden gelmede dinin destek kaynağı olarak görülmesi.³⁶

Dinî danışmanlık psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin içinde kendine mahsus bir alanda yer almaktadır. Bu sebeple psikolojik danışmada kullanılan teknikler dinî danışmada da kullanılabilir. Bunlar özellikleri itibariyle birkaç grup altında toplanabilir:³⁷

³⁴ Altaş; a.g.e; s. 339.

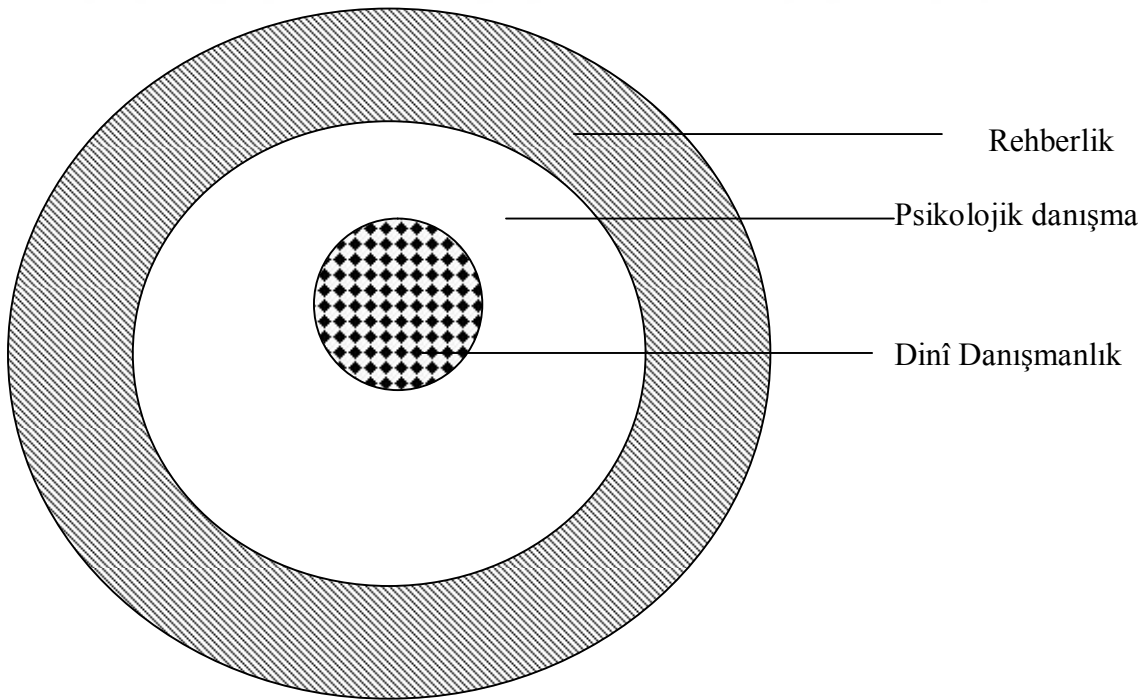
³⁵ Geniş bilgi için bkz. Hasan Yavuzer; Kayseri’de Din Hizmetleri, Laçın Yayınları, Kayseri 2011, 2. bölüm.

³⁶ Serpil Başar; “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Yürüttüğü Cami Dışı Din Hizmetleri Kapsamında Hastanelerde Din Hizmeti İhtiyacı”, Din Hizmetleri Sempozyumu. Cilt 1, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 635.

³⁷ Nevzat Y. Aşıkoğlu; “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dinî Danışmanlık”, Din Hizmetleri Sempozyumu, C.2, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 547.

- ✓ **Kabul ve anlayış** bildiren teknikler (Susma, basit kabul, tekrarlama, özetleme vb. gibi)
- ✓ **Destek ve teşvik** bildiren teknikler (Tasvip, teşvik, cesaretlendirme, güvence verme vb. gibi)
- ✓ **Teşhis ve anlama** amaçlı teknikler (Deşirme, yansıtma, tahlil ve yorum gibi)
- ✓ **Telkin ve öğretme** amaçlı teknikler (Bilgi verme, tavsiye, telkin, nasihat) olarak sıralanabilir.

Bunlarla birlikte; ses tonu, vücut dili, ortamın rahatlığı da danışmanlığın başarısı için önemlidir. “Psikolojik danışma, rehberlik hizmetlerinin özünü ve merkezini oluşturur.”³⁸ Dinî danışma ise hem rehberlik hem de psikolojik danışma alanlarının içerisinde kendine has bir yere sahiptir. Rehberlik ve psikolojik danışma kavramları basit bir çizimle daha somut bir şekilde şöyle ifade edilebilir:



Şekil 3. Psikolojik Danışma ve Rehberlik ile Dinî Danışmanlık Arasındaki İlişki

³⁸ Kepçeoğlu, a.g.e, s. 5, Yeşilyaprak, a.g.e, s. 8.

1.2. Dinî Danışmanlığın Konusu

Bir insanın günlük yaşamı birbirinden farklı değişik yönler içerir. İnsan yaşamının değişik yönleri psikolojinin değişik alanlar geliştirmesine yol açmıştır. Bu alanlardan birisi de danışmanlık psikolojisi. Danışmanlık psikolojisi, bireyin kendi yaşamının değişik yönleriyle ilgili kararlar vermesine yardımcı olabilecek bilgi ve yetenekleri bireyde geliştirmeyi amaçlar.³⁹ Dinî danışmanlık, psikolojik danışma tekniklerinin din alanına uygulanması olarak nitelendirilebilir. Bu anlamda dinî danışmanlık, “Kişinin kendini tanıması, çevresine uyum sağlaması ve dinle ilgili problemlerini fark ederek çözmesi için çeşitli teknikler kullanarak profesyonelce yapılan psikolojik yardımdır.”⁴⁰

Bireyin dini rehberlik hizmeti alabilmesi için sorununun farkında olması, sorununu danışmanına iyi ve sağlıklı bir şekilde anlatması, danışmanın da sorunu sağlıklı bir şekilde analiz ederek danışanını iyi anlaması, yerinde ve kalıcı çözüm önerileri sunması gerekmektedir. Bu da danışmanın donanımlı ve tecrübeli olması ile doğru orantılıdır.

Dinî danışmanlığın konusu ise genelde dünya, evlilik, ahlâk ve ahiret gibi sorunlardan kaynaklanan problemlerdir. Ayrıca psikoterapinin çeşitli şekilleriyle ilgili teolojik ve ruhsal perspektiflerin disipline edilmiş bütünlüğünü bir arada kullanarak belirli akıl ve duygusal rahatsızlıklarla da ilgilenir.⁴¹ Dinî danışmanlık, danışma oturumunda sadece inanç ve psikoloji konularını içermez. Dinî danışman yardım arayanların problemleri ve acıları konusunda konuşurken psikolojinin zengin geleneklerinden de faydalanır. Dinî danışmanlık çeşitli dinî soru veya sorunları olan ve diğer danışmanlık yöntemleriyle ikna olmayan ve biraz daha uzun süre ve bire bir ilgilenilmesi gereken kişilere yönelik bir sorun çözme yöntemidir. Hemen belirtmek gerekir ki, bu yöntem, eğitilmiş ve ne yapacağını bilen kişilerce uygulanmalıdır. Dinî danışman insanların problemlerine, inandığı dinin değerleriyle ilişki kurarak çözüm üretmeye çalışır. Fakat bunu yaparken

³⁹ Doğan Cüceloğlu; İnsan ve Davranışı, Altıncı Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996, s. 35-36.

⁴⁰ Nevzat Y. Aşıkoğlu; “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dinî Danışmanlık”, Din Hizmetleri Sempozyumu, C.2, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 546.

⁴¹ Üzeyir Ok; Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997, s.90.

diğer disiplinleri de göz önünde bulundurur. Danışmanın başarısı başta alanını oluşturan ilahiyat ve diğer yardım disiplinleriyle ilişkisinin yoğunluğu ile doğru orantılıdır.⁴²

Dinî danışmanlığın alanına anormal dinî haller de girer. Dinî danışmanlığın konusunu oluşturan “Anormal Dinî Halleri” Peker şöyle sıralar:⁴³

- Sanrı Deliri (Gerçeğe Uymayan Duyusal Algı).
- Melankolik Sofuluk Deliri (Aşırı sıkıntı ve üzüntü şeklinde beliren ruhsal rahatsızlık).
- Mistik Perseküsyon Deliri (Takip edildiğini ya da öldürüleceğini düşünmekle ortaya çıkan ruhsal rahatsızlık).
- Allah’lık, Peygamberlik ve Mehdilik İddiaları.
- Büyü ve Sihir İddiaları.
- Stereotipiler (Takıntı şeklinde beliren dinen vesvese ismi verilen ruhsal rahatsızlık).

Bu saydığımız anormal haller, sık rastlanılan haller değildir. Ancak müftülük fetva görevlileri ile aile ve dini rehberlik bürosu çalışanları böyle durumlarda, danışanları aile terapistine, psikoloğa ve ileri boyutta olan vakaları ise psikiyatraya yönlendirerek yardım almalarını sağlamaktadırlar.

1.3. Dinî Danışmanlığın Amacı

Bireyin kendisini gerçekleştirmesinde onun önüne çıkan dinî sorunlarla baş edebilmesine katkıda bulunmak dinî danışmanlığın hedefleri arasındadır. Bu bağlamda geleneksel psikolojik danışmadaki yakın ve uzak hedefler dinî danışmanlığın hedefleri arasında kabul edilir. Dinî danışmada amaç; dinî içerikli veya dindar kişiyi direkt etkilediğinden dolayı dinî içerikli olmayan bütün psikolojik problemlerin sağaltıma ulaştırılması, bir insanın dinî açıdan gelişmesinde ruhsallığına engel olabilecek herhangi

⁴² Üzeyir Ok; Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997, s.90.

⁴³ Hüseyin Peker; Din Psikolojisi, Sönmez Yayınları, Samsun 1993, s.153, 154.

bir problemin ortadan kaldırılması ve nihayet bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde onun önüne çıkan dinî sorunlarda ona yardımcı olmaktır. Fakat unutulmamalıdır ki dinî danışmanlık, bir insanın kendi temel kişilik ihtiyaçlarını karşılamaya güç yetirebilmesini sağlayıp onları artırma noktasına kadar bireyde etkili olabilir.⁴⁴ Dinî danışmanlığın amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz;

- ✓ Davranışlarını doğru değerlendirmesine yardımcı olmak.
- ✓ Kendisi ve çocukları ile sorun oluşturan yönleri fark etmesini sağlamak.
- ✓ Huzursuzluğun kaynağını rasyonel biçimde tespit etmesini sağlamak.
- ✓ Danışanın diğer aile bireylerinin kendilerini tanımalarına yardımcı olmak.

Danışma sürecinde bu amaçları gerçekleştirebilecek bir yol izlenir. Peker, danışma aşamalarında farklı uygulamalar ve yöntemler olmakla beraber Williamson tarafından belirlenen bireysel danışma sürecinden hareketle şöyle bir yol izlememenin daha uygun olacağını düşünmektedir.⁴⁵

a) Önce danışman tarafından danışan hakkında, sorunları hakkında, bu duruma nasıl geldiği hakkında bilgiler elde edilir. Ailevi problemlerde mümkünse her iki taraf da dinlenir. Tek taraflı dinleme yeterince sağlıklı olmayabilir.

b) Sonra elde edilen bilgiler değerlendirilerek, analiz ve sentez yapılarak sorunun niteliği ve nedeni hakkında doğru tespit edilmeye çalışılır. Sorun hangi oranda kimden kaynaklanıyor ya da başka bir neden mi var, bu konuda karar verilir.

c) Danışman; düşüncesini ve tavsiyelerini açıkça söyler, ona kendisini ve çevresini tanıyabilmesinde yardımcı olmaya çalışır, hareket tarzının sonuçlarını anlayabilmesine yol açan nedenleri anlamasını sağlar ve ona uygun seçenekler sunar.

⁴⁴ Üzeyir Ok; Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997, s.94, 95.

⁴⁵ Hüseyin Peker; “Dinî Danışmanlık Bağlamında Aile Danışmanlığı ve Rehberliği (Samsun ve Aydın İle İrşat ve Rehberlik Büroları Örneği)” (Bildiri), IV. Din Şûrası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009, s. 3.

1.4. Dini Danışma İhtiyacını Doğuran Nedenler

İnsanoğlu her alanda olduğu gibi dini problemlerini halledebilmek için de dini danışma ve rehberlik hizmetlerine ihtiyaç duyar. Çünkü her ne kadar kişilik gelişimini tamamlamış olsa da yaşamında dini değerlere öncelik veren birey bazı konularda çıkmaza düşüp danışma ihtiyacı hissedebilmektedir. İnsanın ilk danışmanlık tecrübesi Hz. Âdem ile başlamaktadır. Hz. Âdem yaratıldıktan sonra Allah ona bütün isimleri öğretmiş ve meleklerin karşısına çıkarmıştır.⁴⁶ İşte bu andan itibaren insanoğlu yaşamı boyunca her konuya tam anlamıyla vakıf olamayacağı için mutlaka danışmanlığa ihtiyaç duymuştur. Nitekim Kuran’da istişare eden mü’minler şu ayette övülmektedir:

“Rabb’lerinin çağrısına gelirler, namazı kılarlar. İşleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır için harcarlar.”⁴⁷

Dini yaşantıda şekilciliğin hâkim olması, dini bir alışkanlık şeklinde yaşama, dini kurallara uygun bir şekilde yaşama isteğine rağmen, çağın değişmesi ile birlikte yeni gelişmeleri ve değişimleri takip edememe, dinle ilgili çeşitli uyum ve gelişim sorunlarını da beraberinde getirmiştir. İşte bu problemlerin çözüme ulaştırılabilmesi için dini danışma ve rehberlik hizmetlerinden yararlanması gerekecektir.

Hız. Peygamber döneminde dini inancını yaşamak isteyen insanlar dini sorunlarını çözmede çıkmaza düştüklerinde O’na danışıyorlardı. Fakat Hız. Peygamberin vefatından sonra her ne kadar sahabe ve âlimler onun yolundan giderek kendilerini yetiştirmeye gayret göstetseler de toplumların yaşama biçimlerini, kültürlerini ve dini anlayışlarını derinden etkileyen çok hızlı değişimlerin yaşanması sebebiyle dini danışma ihtiyacı artarak devam etmiştir. Gerek sosyal ve ekonomik gelişmeler, gerek bilgi kaynaklarının çoğalması ve gerekse din anlayışındaki değişimler bu ihtiyacın ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Toplumlar arası etkileşim ve iletişim artık eskisi gibi değildir. Artık dünyanın bir ucunda olan bir olay teknolojinin gelişmesi ile birlikte bütün toplumlar tarafından takip edilebilmekte ve haliyle bir olay bütün toplumları ve toplumların değerlerini etkileyebilmektedir. Toplumlardaki bu sosyal gelişmeler, insanların anlayışını ve yaşam şekillerini kolayca değiştirebilme ve bu değişim ile birlikte yeni

⁴⁶ Bakara 2/31.

⁴⁷ Şûrâ 42/ 38.

problemleri ortaya çıkarabilme imkânına sahiptir. Ortaya çıkan bu problemler neticesinde ise birey, dinin bu problemlerin çözümü ile ilgili yorumunu bilmek istemektedir. İşte değişen bu yaşam biçimleri her zaman yeni dini sorunları beraberinde getirmekte ve yeni çözüm önerilerini gerekli kılmaktadır.

1.5. Dinî Danışmanlığın İşlevi

Danışanların sağlıklı bireyler olarak kalmalarına, sağlıklı iletişim kurmalarına, yardımlaşmalarına, örnek bireyler olmalarına, fanatizme ve taassuba sevk edecek problemlerini din görevlileri ile paylaşmak suretiyle onların problemlerinin üstesinden gelebilmelerine yardımcı olmak dinî danışmanlığın temel işlevleri arasındadır. Ayrıca dinî danışmanlık, toplumu oluşturan bireylerin akıl sağlığının korunması işlevine de sahiptir. Çünkü din; akıl ve duygu hastalığı, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı, aile sorunları, depresyon ve intihar, çocuk ve evlilik sorunu, çocuğa kötü davranma, çocuk suçları ve günümüzün diğer toplumsal problemlerinden oluşan insan sorunlarından kurtulmak isteyenler için ana sığınma kapılarından biridir.⁴⁸

Bu bağlamda değerlendirecek olursak dinî danışmanlık;

- ✓ İnsanlığımızın boyutlarını keşfetmemizi sağlar.
- ✓ Yaşama ve gerçekliğe ilişkin tuzağa yakalanmış potansiyellerimizi kurtarır.
- ✓ İlişkilerimizin daha samimi olmasını sağlar.

İnsanlığımızı keşfederek daha sağlıklı bireyler olmamızı sağlayan dinî danışmanlık bazı temel özelliklere dayanılarak uygulandığında danışmanlık hizmetinden alınacak sonuç çok daha verimli olmaktadır. Bu sebeple dinî danışmanlık esnasında danışman tarafından uygulanması gereken bazı temel özellikleri birkaç ana başlık altında toplayabiliriz:

- Dostluk kurma
- Baskısız danışma atmosferi oluşturma
- Kabul

⁴⁸ Üzeyir Ok; Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997, s.96.

- Empatik yaklaşım
- Tabîlik ve tutarlılık
- Uygun mekânda hiyerarşiden uzak durma

Dostluk kurma; sıcak, samimi, dürüst insani ilişki kurma anlamındadır. Din hizmeti sunan kişinin bu tavrı karşısındaki insanda güven duygusu uyandırır. Sorununu içtenlikle anlatabilmesi için bu önemlidir. Selamlaşma, hatır sorma, tebessüm ve belki elini kişinin sırtına dokundurma dostluğun kurulmasının başlangıcıdır.

Baskısız danışma atmosferi oluşturma; din hizmeti sunan kişinin yani teknik tabiriyle dinî danışmanın danışanın sorusu veya sıkıntısı ne olursa olsun söz veya davranışlarıyla onu kınamadan, ayıplamadan veya hiyerarşiyi gözetken bir tavır göstermeden görüşmesidir. Danışan konumundaki kişi, danışılanın yanında kendisini bir arkadaşı veya yakın dostuyla konuşuyormuş gibi rahat hissetmelidir. Yani dinî danışman, karşısındakine “istediğini sorabilirsin, seni dinliyorum. Seni kesinlikle kınamıyorum. Her şeyi tabii karşılamaya hazırım.” mesajını vermelidir.

Kabul; dinî danışmanın, karşısındaki kişiyi hiçbir ön şart olmaksızın sevip saydığını ve anlayış gösterdiğini sözleriyle, jest ve mimikleriyle ona hissettirmesidir. Bütün benliği ile kişiye yönelerek dikkatli dinleme kabul tavrının önemli bir göstergesidir.

Empatik yaklaşım; dinî danışmanın, kendini, karşısındaki kişinin yerine koyarak onun sorununu anlamaya çalışmasıdır. Böylece kısmen de olsa onun kafasına takılan soru, onu rahatsız eden sorun ya da durumların arkasındaki sebepleri keşfetmeye çalışır. Dinî danışmanın “seni anlıyorum”, “benzer bir durumla ben de karşılaştım” gibi ifadelerle empatik tavrını karşısındakine hissettirmesinde yarar vardır.

Tabîlik ve tutarlılık; dinî danışmanın söz ve davranışlarının uyumlu olması, karşısındakinin güvenini sarsacak söz ve davranışlardan kaçınması anlamına gelmektedir. Danışma olayının sağlıklı yürütülmesi ve sonuç alınması için tabîlik ve tutarlılık oldukça önemlidir. Sözünde durmak, söylediğini yapmak bunun en önemli göstergesidir.

Uygun mekânda hiyerarşiden uzak görüşme; dinî danışmada başarı için gerekli temel özelliklerdendir. Konuşma sırasında veya otururken hoca veya otorite ile bilgisi zayıf ve problemli kişinin konuşması gibi; yani ast-üst ilişkisi gibi bir görüntü oluşmaması istenir. Ayrıca dinî danışmada konuşulan mahrem konular, danışanlarla danışmanlar arasında kalmalıdır. Bu nedenle danışma işinin yapılacağı mekân da oldukça önemlidir. Konuşmanın yapılacağı yerin sessiz, görüşmeye uygun, başka kişilerce görüşmenin bölünmeyeceği ve konuşulanlara başkasının muttali olmayacağı bir yer olmalıdır. Caminin varsa bir odası, ev ortamı, bir çay bahçesi, bir park vb. sakin yerler görüşme için tercih edilmesi sağlıklı bir görüşme için uygun olur.⁴⁹

Tüm bu özelliklerin dışında Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı ADRB’lerde uygulanan aile ilişkilerini İslam’ın ilke ve kurallarına göre düzenleyip, sorunlarını da yine bu çerçevede çözmeyi önemseyen vatandaşlara yapılan aydınlatma işlevi, öyle görünüyor ki, itikâdî ve rûhî alanlara da taşmaktadır. Böyle olunca rehberlik yapanların belli bir birikime ve donanımına sahip olması gerekmektedir.⁵⁰

1.6. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Dini Danışmanlıktaki Rolü

Dini/dinsel danışma faaliyetlerinin bizdeki karşılığı Avrupa’daki dinsel danışma ve faaliyetlerini tam olarak karşılamamaktadır. Çünkü dinsel danışmanlık alanı Hristiyan ritüel ve de geleneklerine göre gelişme ve faaliyet göstermektedir. Bu nedenle yapmamız gereken İslam toplumunun gelenek ve uygulama biçimlerine göre bu alanı oluşturmamızdır. Bu nedenle biz burada Diyanet İşleri Başkanlığı çatısı altında gerçekleştirilen din hizmetleri faaliyetlerini değerlendireceğiz. Çünkü Türkiye’de bu görevi üstlenen tek kurum Diyanet İşleri Başkanlığıdır.

Diyanet İşleri Başkanlığı “ Taşra Teşkilatı Görev Ve Çalışma Yönergesi”nde teşkilat yapısını düzenleyen 5. maddede imkân ve ihtiyaca göre eğitim, irşat, ifta ve yayın hizmetlerinde müftüye yardımcı olmak üzere özel bir komisyon kurulabileceği belirlenir. Müftülükler başlığının yer aldığı 7. maddede İslam Dini’nin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, dini konularda toplumu aydınlatmak konuları yer

⁴⁹ Hasan Tan; Psikolojik Yardım İlişkileri-Danışma ve Psikoterapi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul 1992, s.94-95.

⁵⁰ Yaman; a.g.e; s. 8.

almaktadır. 8. maddede dini konularla ilgili sorulan yazılı ve sözlü soruları cevaplandırmak müftülüklerin görev alanları arasında kabul edilmiştir. Bu görevi yerine getirirken halkla iç içe olan müftülüklerin dini danışmanlık ve rehberlik faaliyetleriyle de ilişki içerisinde olmamaları düşünülemez.

Değişen ve gelişen toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla faaliyetlerini geliştirmeyi amaçlayan Diyanet İşleri Başkanlığı özellikle son yedi- sekiz yıllık süreçte din hizmetleri konusunda önemli çalışmalara imza atmıştır. Bu çalışmalardan birisi de Diyanet bünyesinde halktan gelen talep ve sorunlara cevap verebilmek amacıyla kurulan “Aile ve Dini Rehberlik Büroları (ADRB)” faaliyetleridir.

Dinimizin üzerinde hassasiyetle durduğu aile müessesesinde son zamanlarda eşler arasında çıkan huzursuzluk ve çatışmalara ve de bunun sonucu sıkça karşılaşılan boşanma vakalarına çözüm üretebilmek, bu durumun çocuklara bakan yönlerini de ele alarak projeler oluşturmak maksadıyla bu bürolar kurulmuştur. Bunun sonucunda da ilk olarak 2002 yılında pilot uygulama ile 6 il seçilmiş uygulamadan olumlu sonuçların alınması ile önce 14 ilde, daha sonra 20 ilde Aile ve Dini Rehberlik Büroları adıyla faaliyet gösteren bürolar oluşturulmuştur. Bugün ise bu sayı 67’ye ulaşmıştır.⁵¹

Büroya başvuran şahıslar için kişisel karteksler oluşturulmuştur. Bizzat danışman tarafından doldurulan kartekslerde büroya başvuran kişilerin kişisel bilgileri, soruları, sorularına verilen cevaplar ve kişinin ihtiyaç duyup da danışman tarafından çözüm üretilemeyen sorunların psikolog v.s.’ye yönlendirilmesi amacıyla yer alan yönlendirme bölümleri yer almaktadır. Danışanlardan özellikle de yönlendirme yapılan yahut ağır sorunları olan danışanlardan belirli periyotlarda büroya uğramaları istenmekte, danışanlar gerekirse telefonla da danışanlarını takip edebilmektedirler. Doldurulan karteksler daha sonra bilgisayarda işlenerek Başkanlık merkezine gönderilmekte, Başkanlık tarafından da yapılan faaliyetler değerlendirilmektedir.

Yapılan araştırmalar sonucu bu bürolara halkın yoğun bir talebinin olması da göz ardı edilemez bir gerçekliktir. Aile rehberlik ve irşat bürolarındaki faaliyetlerin uzun bir geçmişi olmaması, bu bürolarda danışmanlık görevi üstlenen vaiz ve vaizelerin

⁵¹<http://www.diyanet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/BuroAcilisYillari.aspx>, 17.04.2014.

karşılaştığı sorunlar uygulamada çözülmesi gereken ciddi problemlerdir. Burada problemlerden birkaçını şöyle sıralayabiliriz.

- Din hizmetlerinde istihdam edilen elemanların psikolojik formasyon yeterliliklerinin olmaması.
- Aile Rehberlik ve İrşat Bürolarında görevlendirilen vaiz ve vaizeler gelişimi için düzenlenen hizmet içi eğitim kurslarının yetersizliği.
- Yapılan hizmet içi eğitim kurslarının Ankara merkezde olması, buraya şehir dışından gelen (özellikle) vaizeler için sorun teşkil etmesi.
- İlahiyat Fakültesinden mezun olan öğrencinin çalışacağı alana mezun olduktan sonra karar vermesi.⁵²
- İlahiyat Fakültelerinde din hizmetleri bölümüne duyulan ihtiyaç.
- İlahiyat Fakülteleri için alternatif program oluşturma sorunu.⁵³

⁵² Geniş bilgi için bkz. Mehmet Emin Ay, İlahiyat Fakültelerinde Rehberlik, U. Ü. Basımevi, Bursa 2000.

⁵³ Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması Ve Geleceği Sempozyumu, S. D. Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., Isparta 2003.

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL DİNDARLIĞIN PSİKOLOJİK VE TOPLUMSAL DİNAMİKLERİ

1. BİREYSEL DİNDARLIĞIN PSİKOLOJİK KAYNAKLARI

Tezimizin konusu açısından ele almamız gereken bireysel dindarlığa etki psikolojik amilleri genelde şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

*Anlam arayışı, *Ölüm Korkusu- Ölümsüzlük Arzusu *Engellenme- Çaresizlik
*Anlama- Bilişsel Tatmin *Suçluluk- Günahkarlık Duygusu

Bunlara kısaca değinelim:

Anlam arayışı, düşünce, tutum ve davranışları belirleyen en önemli güdüdür. Hayattaki konumu olumlu yönde belirleyecek nihai bir anlama kavuşmak ve böylece varlığı anlamlandırma ihtiyacını giderme kaygısı içinde olmaktır. Hayattaki konumu olumlu yönde belirleyecek nihai bir anlama kavuşmak ve böylece varlığı anlamlandırma ihtiyacını gidermek olarak da açıklanabilir. Anlam arayışı, düşünce tutum ve davranışları belirleyen en önemli güdüdür.

Ölüm korkusu, bir diğer ifade ile, ölümsüzlük arzusu, insanın yaşama arzusunun en büyük tehdidi olarak ölümü görür. Ölüm, hayatı sonlandıran tek gerçektir. Ölüm korkusu korkuların en büyüğüdür. En güçlü arzu ise; ölümsüzlük arzusudur (sonsuzluk duygusu). İnsanda doğuştan vardır ve ölüm ötesine de uzanır.

Engellenme: İnsanın ihtiyacını, arzusunu karşılamak için harekete geçtiğinde gerek kendi içinden gerekse dışardan kaynaklanan nedenlerle hedefine ulaşamamasıdır. Engellenme durumunda insanda, gerginlik artar; öfke, korku, kaygı, sıkıntı, çaresizlik duygusu ortaya çıkar. Çözümler ve tatmin yolları arar. İnsan gücünü aşan engeller

karşısında dini inanç ve değerler telafi işlevi görür. İnsanın karşı koyamadığı tabiat ve dünya olayları (deprem, sel, kuraklık vb.)

2-Sosyal mahrumiyetler (statü, özgüven kaybı, iletişim güçlüğü vb.)

Thouless, dış dünyadaki güzellik ve uyumu yaşamayı doğal etkenler olarak, ahlaksal deneyimi ahlaki etken olarak, duygusal deneyimi duygusal etken olarak deneyim içinde tartışmaktadır. O, gereksinimleri dörde ayırır: Güvenlik gereksinimi, sevmek ve sevilme ihtiyacı, özsaygı gereksinimi ve ölümün kaçınılmazlığının insan için yarattığı gereksinimler.

Thouless'in çalışmasına benzer bir çalışma, Argyle tarafından yapılmıştır. Argyle'ye göre dinin yedi psikolojik kaynağı vardır: 1) Bir gereksinimi karşılamak için dine başvurma. Bu anlayışa göre din bir araç konumundadır. yoksul insanların ve eğitimsiz kişilerin bu nedenlerden dolayı dini seçtikleri düşünülebilir. 2) Bazı inançlar sıkıntı ve endişeyi ortadan kaldırabilir. Örneğin ahret inancı ölümle ilgili kaygıları azaltabilir. 3) Bazı konularda suçluluk duygusu yaşayan bireyler, bu suçluluk duygusundan kurtulmak için dini seçebilirler. 4) Çocukluk döneminde koruyucu olarak görülen ana-babanın yerini ileriki dönemde bu ana-babanın yansıması niteliğinde olan tanrı alabilir. Bu düşünce bazı ilkel kabile dinlerinde görülür. 5) İnsanın bir dine bağlanma nedenlerinden biri de kimlik kazanma girişimidir. 6) İnsanlar, şaşırtıcı durumlar karşısında bir açıklama yapamayınca, tabiatüstü bir açıklamaya başvurarak rahatlamaktadırlar. 7) İnsan bünyesinin kimyasal yapısında çeşitli etkenlerin oluşturduğu değişiklikler dinsel bir deneyime yol açabilir.

Peker (2000), bireyi Allah'a inanmaya ve kabul etmeye götüren güdülerini şöyle sıralar: 1)Modelden öğrenme 2) Güçsüzlük ve çaresizlik 3) Bir varlığa bağlanma ihtiyacı 4) Akıl yürütme ve zihinsel tatmin 5) Korku 6) Ölümsüzlük arzusu 7) Suçluluk ve günahkârlık duygusu.

Freud, dinin kaynağına ilişkin görüşlerini "Totem ve Tabu" adlı eserinde açıklamaya çalışmıştır. Burada dini "insanlığın envanterinde belki de en önemli kalem" olarak nitelendirir. "Bir Yanılsamanın Geleceği" adlı eserinde, inancın üç dayanağı olduğunu söyler: 1) İnanmaya değer nitelikteki ataların inandığı dinsel öğretiler 2) İlkel çağlardan

bugüne taşınan kanıtlar, yani kutsal kitaplar 3) Dinsel öğretilerin doğruluğunu sorgulamanın yasak olması.

Belçikalı din psikoloğu Antoine Vergote (1966), birey dindarlığının güdülerini ile ilgili dört konuyu tartışır: 1) Hayal kırıklıkları ve engellemelere bir çözüm olarak din 2) Toplumun ve ahlakın koruyucusu olarak din 3) Entellektüel arayışa bir yanıt olarak din 4) Kaygı ve dinsel güvenlik

Ergenlik döneminde koyu bir dindar olan sonra dinsel inançlarından vazgeçen filozof B.Russell ise dindarlığın kaynağını korkuya dayandırır. Yine David Hume, “Din Üstüne” adlı ünlü eserinde, insanların dinsel inançlarının onların geleceğe dair “kaygılı korkular”ından kaynaklandığı ileri sürer.

Müslüman bir düşünür olan M.A.Dıraz ise dinin kaynağı olarak daha bireysel ve temel noktalara inmektedir. Ona göre din duygusu insan doğasının derinliklerinde kökleşmiş bir duygudur.

Kerim Yavuz da Dıraz’ın görüşüne paralel bir görüşü savunmaktadır: Ona göre bireysel dindarlığın kaynağı fitridir. Yani birey inanma duygusunu doğuştan getirir. Yavuz bu konuyu “fitrat hadisi” bağlamında ele alır. Sonra Gazzali, İbn-i Sina, İbn-i Haldun, İbn-i Tufeyli, Elmalılı M. Hamdi Yazır gibi İslam bilgin ve düşünürlerinin konuyla ilgili görüşlerini de vererek şu sonuca varır: “İnanç doğuştan gelen bir kabiliyettir ve inanma temayülü vardır...”

W. James geleneğinden gelen G.W. Alport bireysel dindarlığın kaynaklarını, “The Individual and His Religion” adlı eserinde ele alır. Alport’a göre her birey farklı özellikler taşıdığı için dindarlık için tek bir kaynak bulmak güçtür. Buna rağmen şu beş kaynağı sıralar: 1) Bireyin bedensel gereksinimleri 2) Yaratılışı ve zihinsel yetenekleri 3) Psikojenik (ruhsal) ilgiler ve manevi değerleri 4) Ussal açıklama peşinde olması 5) Çevredeki kültüre tepkisi. Bu kaynaklar bir başka şekilde şöyle ifade edilebilir:

1) Organik arzuların rolü 2) Yaratılışı ve zihinsel yetenekler 3) Ruhsal arzular manevi değerler 4) Anlam arayışı 5) Kültür ve uyum.

Meadov ve Kahoe (1984), antropologların dinin kaynağını insanın sınırlılığında aradıklarını belirtirler. Onlara göre dinin kaynağındaki kuramlar, bilişsel kuramlar, duygusal kuramlar, arzu kuramları ve insanın doğasına dayalı kuramlar olarak bölümlenebilir.

Dindarlığın kaynaklarına ilişkin kuramları tartışan bir başka grup, Hood ve arkadaşlarıdır. Dinsel davranışın psikolojik temellerini onlar; 1) Koruyucu temeller 2) Gelişme ve anlamaya dayalı temeller olmak üzere iki ana başlık altında toplarlar.

Yukarıda sıralanan görüşler çerçevesinde bireysel dindarlığın psikolojik kaynakları, şu ana başlıklar altında toplanabilir: Bireyin yaratılışında bulunan din duygusu (fitrat), acizlik ve çaresizlik duyguları, entellektüel etkenler, bireysel gereksinimler, korkular ve toplumsal etkiler.⁵⁴

Belirttiğimiz bu ana başlıklar, kişinin dinle ve dinî olanla ilişkisini belirler. Kişinin yaradılıştan getirdiği din duygusu olan fitrat, dinî yaşantısını şekillendirmesinin yanı sıra, sorduğu dinî soruları da şekillendirir. İnanma ihtiyacı fitrî olduğundan, dinî konularda danışma ihtiyacı da fitrîdir. Bireyin kendini yetersiz, aciz, çaresiz hissetmesi; onu bu duygularını bastırma gayreti içerisine girmeye ve teselli aramaya iter. Ayrıca birey, dinî konularla ilgilendikçe bilgi sahibi olur. Bilgilenip entellektüel birikimi arttıkça, öğrendiklerinin doğruluğunu teyit için danışma ihtiyacı duyar. Danıştıkça merak duygusu artar, merak duydukça soru sorar. Bireysel ihtiyaçlar da bireyi soru sorma ve danışmaya iter. Psikolojik bir sorunu olan, iç dünyasında bazı soruların cevabını arayan ve korkuları olan bir bireyin de, soru sorma ve dinî konularda danışmanlık alamaya gereksinim duyması doğaldır. Psikososyal bir varlık olan insan, şu veya bu şekilde toplumsal bir etkileşim içerisinde yaşamını sürdürür. İşte saydığımız bu bireysel ve toplumsal etmenler de, birey dindarlığının psikolojik kaynaklarını oluşturur.

1.1. Abartılı Tutum Ve Davranışlarla Dinsel Yaşantı Arasındaki İlişki

Bireysel dindarlık güdü ve güdülenme ile yakından irtibatlıdır. Nitekim Yavuz (1988), din psikolojisinin konuyla ilgili sorularını şöyle sıralar: İnsan neye inanmaktadır? Nasıl inanmaktadır? İnanmasının sebepleri nelerdir? Yani niçin inanmaya gereksinim

⁵⁴ Hasan Kayıklık; Dini Araştırmalar Dergisi, Mayıs-Ağustos 2002, cilt 5, sayı 13, sayfa 27-40.

duymaktadır? Bireyin dini kabullenışı ve benimseyişi nasıl olmaktadır? Bu sorulardan en önemlisi de “insanı inanmaya iten güdüler nelerdir?” sorusudur.

Dini yaşantının merkezinde ağırlık kazanan duygunun niteliğine göre bilişsel ya da duyuşsal yönü ağır basan dindarlık tipolojilerinin, dini yaşantıdaki tepkilerin sağlık derecesini ve dinsel saplantı ya da dinsel semptomlu psikolojik rahatsızlıklarda ağırlığını anlamak bakımından önemlidir. Dindarlık ve boyutları-tipolojileri konusuna geçmeden önce, Certel’ in yukarıdaki ifadeyi destekler nitelikteki kaynaklara dayanarak verdiği bir başka ifadesini de buraya almakta fayda vardır.

Bireyi Allah’a inanmaya ve kabule götüren etkenler:

- a) Bağlanma ihtiyacı
- b) Ahlaki değerleri koruma endişesi
- c) Ölümsüzlük arzusu
- d) Suçluluk ve günahkârlık duygusu
- e) Zihinsel tatmin
- f) Sosyal etki ve sosyal uyum
- g) Çaresizlik ve ilahi yardım beklentileri

Tüm bunlar aynı zamanda dini inanç ve davranış motivasyonunu da oluştururlar.⁵⁵ Tüm bu ifadeler dindarlık konusunu incelemeye almamızın önemini bir kez daha artırmaktadır; çünkü kabul edilmesinde problem oluşturmayacak bir nokta da dindarlık tipolojileri ve etki dereceleri ölçüsünde, bireyin söylem-eylem bütünlüğünü ne derece koruduğu, iç dünyasında ne derece sağlıklı olduğunu belirlemede büyük öneme sahiptir.

Yine aynı yazarın bir başka ifadesi bu savımızı güçlendirmektedir. “Psikoloji bakımından bireyin dini iradesi, aynı zamanda onun motivasyonudur. Dini inancın eyleme dönüşmediği yerde dini irade yoktur. Dini iradenin gücü dini inancın gücü ve dini davranışın sıklığı ile yakından ilgilidir. Öte yandan insan kendi iç dünyasında

⁵⁵ Hüseyin Certel; Din Psikolojisi, Andaç yayınları, Isparta 2003, s. 87.

tutarsızlıktan hoşlanmaz; bilgileri, duyguları ve inançları ile davranışları arasında bir tutarlık sağlamaya çalışır.⁵⁶

Dindarlığın normal ve patolojik yaşanma biçimleri nasıldır? Ya da, inanç sistemlerinin belli başlı patolojik kullanımları olan histerik, obsesif, depresif- mazoşistik ve narsistik biçimlerinin nasıl tanımlanabildiği sorularına cevap verebilmek için dindarlık yaşantısının kendine özgü hallerinin bilinmesi gerekir.⁵⁷ Dindarlık boyut ve tipolojilerini incelemenin önemini (genel araştırma konumuzun anlaşılması noktasında) belirttikten sonra dindarlık ile ilgili yaklaşımları ele alalım.

Adler'in çerçevesini çizdiği bir tiplleme de kişinin inandığı tanrısı ile kurduğu ilişkisi dindarlık kavramının açıklanması sürecinin temeline oturtmaktadır. Ona göre” birtakım insanlar dine sığınmakta ve öteden beri süregelen davranışlarını burada da devam ettirmektedir. Sızlanıp durmakta, kendilerine acımakta, çektikleri acılarını tanrının sırtına yüklemektedirler. İşleri güçleri sadece kendileri ile meşgul olmaktır. Bu tip insanlar, tanrıya başka insanlara yaklaştıkları gibi yaklaşmaktadırlar. Şikâyet ederler, sızlanırlar, ama içinde bulundukları şartları düzenlemek, düzeltmek için hiçbir gayret sarf etmezler”⁵⁸ İnsanların dini inançları ile kişilikleri arasında bir ilişkinin olduğu genelde kabul edilen bir vakıdır.

“Dinin çok boyutlu bir tanımını kabul eden ve dindarlığa işlemsel olarak yaklaşan bir araştırma dindarlık ile ilgili değişkenleri çeşitli sorular ile 5 boyutta ele alacaktır. Bu boyutlar şunlardır:

İnanç, ibadet, tecrübe, bilgi ve etki.

Kişilik ana değişkeni de 15 değişkenden meydana gelir. Bu değişkenler şunlardır:

Başarı, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, şefkat gösterme, yakınlık, karşı cinsle ilişki, gösteriş, bağımsızlık, saldırganlık, değişiklik, ilgi görme, kendini suçlama, uygarlık.”⁵⁹

⁵⁶ Certel, a.g.e; s.130- 133.

⁵⁷ Erol Göka; Bilimlerin Vicdanı Psikiyatri, Ütopya yayınları, İstanbul 1999, s.63.

⁵⁸ Alfred Adler; İnsan Tabiatını Tanıma, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1994, s. 219.

⁵⁹ A.Ulvi Mehmedoğlu; Kişilik ve Din, Dem Yayınları, İstanbul, 2004, s.7.

“Dindarlık Scott’ un entelektüellik, nezaket, sosyal yetenekler, yaratıcılık, bağımsızlık, kendini kontrol ve diğer değerleri içeren 12 değerden birisidir. Scott dine ait değeri, bir kimsenin dini ile inancına bağlılığı, dini günlük hayatta devamlı yaşayışı, her zaman dini törenlere düzenli ve sadık biçimde katılma, başkalarını dini törenlere ve dini hayata teşvik etmek gibi ifadeleri göz önüne alarak benimseme derecesi ile ilgili değerlendirmeler ile ölçmüştür.”⁶⁰

İnanca bağlılık, dini pratikler ve başkalarının teşvik kriterleri esas alınarak geliştirilen dindarlık tarifleri didarlığın normal ve patolojik anlamda yaşanmasının ne anlama geldiğinin anlaşılması noktasında aydınlatıcıdır. Genel çerçevesi ile kavramdan ne anlaşılması gerektiğini ifade eden bu tarifler kendi bakış açılarına göre kimi dindarlık tiyolojileri geliştirip /ortaya koyup bu tiyolojilerin de tarifine soyunur. Kuşkusuz böylesi bir gayret de her tiyolojinin dinsel yaşantı noktasında sağlıklı olan ve olmayan tarafları barındırdığını kanıtlamaya ve dini tutumların aslında çok kompleks ve genel bir çerçeve ile anlaşılabilir yapılarını algılamada kolaylık sağlamaktadır.

Çeşitli meslek gruplarına göre, şiddetinin azlığı çokluğuna göre, şahsi kişilik yapısına göre çeşitli dindarlık tiyolojileri belirlenmiş olup kimi çalışmalarda bu tiyolojilerin dini yaşantı ve günlük davranış sağlığı noktasında bu tiyolojilerin tepkileri ölçölüp gruplandırılmıştır. Davranış bozuklukları ve dinsel semptom ilişkisine giden adımlarda bir adım daha yol alabilmek için bu tiyolojiler ve dinsel yaşantıları ile ilgili ifadeleri ek alalım.

“Weber, çeşitli meslek gruplarının ve sınıfların dindarlığını ele aldığı eserinde büyüsel dindarlık, kurtuluş ayinleri, dünyevi ve uhrevi zahitlik, ayinci dindarlık gibi çeşitli dindarlık tiyolojilerinden bahseder.

Argyle, dindarlığı tutucu, Protestan, sekt ve liberal olmak üzere 4’e ayırır. Günay ise şiddetinin azlığı ve çokluğu biçimine göre 9 tip dindarlık belirler. Birinci türe 5 tip girer: Ateşli dindarlık (kendi içinde sofu, softa, grupçu dindarlık), alaca dindarlık (iş dindarlığı), ilgisiz (veya soylu) dindarlık. İkinci tür ise 4 tipten oluşur: geleneksel halk dindarlığı, seçkinlerin dindarlığı, laik dindarlık, transizyonel dindarlık”.⁶¹ “Carl Gustav

⁶⁰ Mehmedoğlu, a.g.e; s. 25.

⁶¹ Mehmedoğlu, a.g.e; s. 39.

Jung, dini şahsiyet konusunda dışa ve içe dönük tip diye iki tipten bahsetmiş ve dışa dönük tipler arasında dünyalık beklenti içinde olanlar, akla önem verenler, iyimserler, din ve dünya hayatını birlikte yürütenler. İçe dönük tipler ise, Mistikler şiddetli suçluluk ve günahkârlık korkusu içinde olanlar, duygulu tipler, hayal gücü olanlar ve kötümserler bulunur.⁶²

Tüm bu tipolojilerin arka planında bireysel psikodinamiklerin etkisi ne derece ağırlıkta ise belki toplumsal (sosyal bilinçaltı, kültür) dinamikler de o derece etkindir diyebiliriz. Kişinin madde ile olan ilişki şeklinin zihin yapısını belirlemesi ya da zihin yapısının madde ile olan ilişkisini belirlemesi, düşünce tarihini yıllarca oyalamış bir meseledir ki bu ilişkinin tüm kişilik yapılanmasının en temel psikodinamik ve sosyal belirleyicilerinin ana kaynağı olması ve dinsel yaşantının da bundan bağımsız olamayacağı ihtimal dâhilindedir.

Sağlıklı kurulan ilişki sürecinde dinsel yaşantılarda saplantı ve psikolojik rahatsızlık derecesinin çok az olması ya da hiç olmaması da ihtimal dâhilindedir. Nitekim Weber'in dindarlık tipolojilerini geliştirirken meslek gruplarını göz önüne almış olması tesadüfi değildir.

“Asketik Protestanlığın temel dini kavramları ile günlük ekonomik yaşamın eylem ilkeleri arasındaki ilişkiyi gözden geçirebilmek için her şeyden önce ruhun kurtuluş ilkelerinin uygulamalarından kaynaklanan teolojik yazılara başvurulması gerekir.”⁶³

1.2. Bazı Psikopatolojik Durumlarla Dinsel Yaşantı Arasındaki İlişki

Bu başlık altında dinî yaşantı ve inançların birtakım ruhsal sorunlarla olan ilişkisini ele almaya çalışacağız. Bu psikopatolojik sorunları da, ahlaki ilkelerdeki aşırılık, obsesif-kompulsif tavırlar (saptantı-zorlantı bozukluğu), manik-depresif tutumlar ve dinsel yaşantı, kriz anlarındaki nedensel yüklemeler, ahlaksal anksiyeteye eğilim, mistik birtakım içe kapanmalar, mehdilik ve peygamberlik iddialarında bulunan birtakım hezeyanlı bozukluklar bağlamında inceleyeceğiz.

⁶² Certel, a.g.e; s. 140.

⁶³ Max Weber; Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, Ayraç Yayınları, Ankara, 1999, s. 133.

Hastaların duygu ve düşünceleri incelendiğinde abartılmış ve normalden çok sapmış durumlar ile karşılaşıldığı gözlenmiştir. Kimi zaman farklı düşüncelerin etki alanına giren insanoğlu için bu durumların problem teşkil etmesi onların saplantısal nitelik kazanması ve yaygınlık kazanıp yayılması ile ilgili olması muhtemeldir. Örneğin, ahlaki ilkelerdeki aşırılık, yoğun yaşanan bir duygunun tersine dönüşebileceği şeklinde ifade edilen durumla aynı sonucu verebilme ihtimalindedir.

“Bireyin çevresine tutunduğu dar bağlardan kopma eğilimi ile Kalvinizmin toplumsal düzen içindeki şüphe götürmeyen üstünlüğü arasında bir bağlantı olabileceği ihtimali önce bir sır gibi gelebilir. Bu, önce çok garip görünse de Kalvinist inanç ile bireyin ulaştığı iç yalnızlığın baskısı altındaki Hristiyan komşu sevgisinin özel biçiminden çıkmıştır.⁶⁴

Obsesif-kompulsif bozukluğu olan hastalarda dinsel temalara Hristiyan ve Hindularda çok ender rastlanır iken daha titiz ve ritüelistik bir biçimde gündelik hayatın ve ibadetlerin düzenlendiği Musevi ve İslam kültürlerinde yaşayan hastaların obsesyonları büyük ölçüde dinsel bir nitelik göstermektedir.⁶⁵

Göka’nın tespitine göre ülkemizde dindar insanları psikiyatriste getiren obsesif kompulsif yakınmalar arasında en sık görülenleri kararsızlık ve mükemmeliyetçilik nedeni ile bir türlü abdestlerini ve namazlarını bitirememeleri tarzındaki obsesif yavaşlık, doğruluğundan emin olamamak ve temizlik kurallarını ihlal etmiş olma korkusu nedeni ile birçok kere abdest almak ve namaz kılmak tarzındaki kontrolçülük ve aşırı temizlik yakınmalarıdır.⁶⁶

Aynı şekilde Göka’nın aynı eserinde bu husus ile ilgili olarak bir diğer yaklaşımı şu şekildedir. “Obsesif-kompulsif bozuklukları dinsel bir kılığa bürünmüş olanlara yapılacak psikiyatrik yardım konusunda uyulması gereken ilk ilke, başta Tanrı’ya ve dinsel figürlere yönelik olumsuz fikir ve imgelerin zihne sokulması olanları olmak üzere, çok zor durumda olan bu hastalara, yaşadıkları bu durumun, nedenini henüz tam

⁶⁴ Weber, Protestan Ahlaki Ve Kapitalizmin Ruhı, s.92.

⁶⁵ Göka, Din Ve Psikoterapi, s.70.

⁶⁶ Göka, Bilimlerin Vicdanı Psikiyatri, s.149- 161.

olarak bilmediğimiz bir ruhsal rahatsızlığa bağlı olduğu ve dinsel bakımdan bunlardan sorumlu olmadıkları konusunda kesin bir güvence vermeye çalışmaktır.”⁶⁷

Yine dinsel yaşantıdaki manik-depresif durumdan bahsetmeden önce manik-depresif durumu tarif ederken kullanılan asıl hastalık depresyondur, mani ise depresyona girmemek için organizmanın geliştirdiği bir savunma mekanizması olduğu sanılmaktadır, ifadesini vermek aydınlatıcı olacaktır.

Bireylerin neden veya niçin sorulan ile birtakım sebepler arayıp açıklama çabaları ve temeldeki kalıcı değişmez faktörler bulunması ve bunların birtakım inançlara dayalı olarak yapılması ve bu çerçevede mevcut dinlerin rolü dairesi içerisinde ele alınan yükleme kuramını ele alan yazar Yaparel bazı araştırmaların kişilerin yaşadıkları trajik olaylar karşısında ve “kriz anlarında dinsel ya da tabiatüstü yüklemeleri” (tanrı, kader gibi) daha sıklık ile yaptıklarına işaret etmektedir. Yine diğer bazı araştırmaların da doğal afet önemli birinin ölümü vb. olaylar karşısında kötü talih, tanrının iradesi, kötü niyetli insanlar gibi etkenlere yükleme yapıldığını ortaya koyduğunu belirtmektedir.⁶⁸

İşte, depresif kişilerin yükleme kuramı çerçevesinde ifade edilen takındıkları bu tavır kimi zaman depresyona girmemek için manik tavırlara dönüşse de (kuvvetli dini duygu-heyecan ve tepkiler) kimi zaman da dini tamamen ret noktasındaki bir patolojik yaka görünümü sergilemektedir. Yine bu konuda yapılan bir araştırmanın ifade ettikleri anlamlıdır.

“Baskılayıcı din” bazı insanlarda psikopatoloji üretir. Sıkıntı- endişeli insanlar dine daha az katılımda bulunurlar; çünkü, onlar bu şekil davranma kapasitesini veya onu hiddetsiz şekilde reddetmeyi gereksinirler.⁶⁹ Yine aynı eserde bu tip hastaların dini yönelimleri üzerine yapılmış olan bir anket çalışması yapılan tespitleri doğrulaması noktasında anlamlıdır.

“Çoğu psikiyatrik hasta, dini bir kaygı ya da meşguliyeteye sahip değildir. Farklı araştırmalar 173 şizofren hastanın %43’ünde ve 170 hastanın üçte ikisinde dini kaygılar

⁶⁷ Göka, Bilimlerin Vicdanı Psikiyatri, s.149- 161.

⁶⁸ Recep Yaparel; Depresyon Ve Dini İnançlar İle Tabiatüstü Nedensel Yükleme Arasındaki İlişkiler, DEU İlahiyat Fakültesi Dergisi sayı 8, İzmir, 1994, s.278.

⁶⁹ Yaparel; a.g.e; s. 278.

bulamadı. Şizofrenlerin %18.8'i genel olarak psikolojik hastaların %7.7'si ile karşılaştırıldığında dini kaygılar bulmuştu. Bununla birlikte psikolojik hastaların somutlaştırılmış ve kişiselleştirilmiş dini bir görünüme sahip oldukları normalden daha olasıdır".⁷⁰

Aynı araştırma, "bazı hastaların istek yerine getirici dini fikirlere tutulmuş olduğundan bazılarının dini güçlü düşmanlıklarını kontrol amacı ile kullandıklarından" kiliseye katılımın normallerden daha az olduğundan da bahsetmektedir. Bu alanda yapılan bir başka çalışma da psikolojik hastaların yaygın inançlarından bir tanesinin bağışlanamaz günah işledikleri inancı, ruh ve beden arasındaki abartılmış çelişkili hisler, dünyanın sonunun geldiği, geliyor olduğu ya da geleceği fikri şeklinde ifade edilmiştir.⁷¹

Yine, Freud'un "ahlaksal anksiyeteye eğilim" şeklinde ele aldığı durum söz konusudur. "Anksiyete nevrozunun klinik belirtilerinden biri de endişeli bekleyiş durumudur. Endişeli bekleyişin daha ileri bir dışavurumu kuşkusuz Ahlaksal anksiyeteye eğilim, dürüstlük ve çokbilmişlik ile kendisini gösterir. Bu eğilim olağandan çok ahlaksal duyarlılığı olan insanlarda çok sık bulunur. Aynı biçimde kuşkucu mani 'de normalden abartılmış bir biçime dek değişiklikler gösterir. Endişeli bekleyiş, nevrozun çekirdek belirtisidir."⁷²

Burada dile getirilen de yine yukarıda ifade ettiğimiz gibi aşırıya kaçan bir tutum söz konusudur. Freud 'un ifade ettiği anksiyeteye ahlaksal olarak ya da ahlaksal anksiyeteye eğilim ve kuşkucu mani yansımalarından sonra nevrozun temel çekirdeği şeklinde ifade ettiği endişeli bekleyiş durumu ile nevrozla bir bağlantı kurmamıza yardımcı olduğunu söyleyebiliriz.

Cemaatsel yapılanmalardaki ilişkilerden bahsetmişken halk arasında çoğu zaman delilik-depresyon durumu olarak da algılanmış olagelen mistik kimi yaşam tarzlarındaki saplantılara konumuzu bağlayalım. Mistik deneyimler ve kişilik arasındaki olası bağlantıların doğasında, çatışan spekülasyonlar vardır. Dindarlık ve özellikle mistisizmin içe kapalılık, nevrotiklik veya psikotik karakterlerle bağlantılı olduğu,

⁷⁰ Richard Kahoe; Psychology of Religion, Birmangham University Press, London 1984, s. 384-385.

⁷¹ Wayne E. Oates; Religious Factors in Mental Illness, Association Pres, New York 1952, s. 37- 49.

⁷² Sigmund Freud; Psikopatoloji, Payel Yayınları, İstanbul 1999, s.34.

modem popüler müzakerede ifade edilmektedir. Mistik hasta tavrına yakın bir başka tavrı tarif eden bir başka anlatım şu şekildedir: “Kendi ihtiyaçlarını bağışlanmaz yasacılığın uç noktalarına doğru tamamlamak doğrultusuna iten hasta, Tanrı kavramını kendi kişilikli kavramı ile karıştırabilir. Kendisi ile ilgili bütün her şeyle iletişimi kaybetmiş olmak ile gerçek kişilik görünümünü kaybetmiş olur.”⁷³ Çoğu zaman mistik kültürde ene’l-hak şeklinde, aşkını içselleştirip onda kaybolma şeklinde ifade edilen durum aslında yukarıda da ifade edildiği gibi normal bireysel yaşantılardan oldukça farklı ve anlaşılamaz bir karakter çizmektedir.

Tanrı tasavvur şekillerine göre ahlaki yapı şekillenir mi? Tanrı’nın sıfatları ve müdahilliği konusunda asırlarca geliştirilen farklı düşünceler kimi zaman farklı, yeni dini hareketlerin oluşumuna da zemin hazırlamıştır diyebiliriz. Böylesi bir giriş bizleri saplantılı dini yaşantılar açısından yeni dini hareketler, din değiştirmeleri ve bazı inanç şekillerini (satanizm gibi) ele almaya yönlendirecektir.

Yine olağandışı niteliklere sahip Olduğunu, kendisinde ilahi bir kuvvet bulunduğunu ifade eden paranoid tipler, mehdilik ve peygamberlik iddialarında bulunan hezeyanlı bozukluklar, kendilerine metafizik ve ontolojik anlamda sürekli problemler edinen psikosteniler, Tanrı ile konuştuğunu ifade eden manik epizodlar, Tanrı tarafından terk edildiğini ve lanetlendiğini ifade eden melankolik bozukluklar da dinsel yaşantıda sık görülen saplantılı durumlardır. Armaner de ruhsal hastalıkların bahsedilen bu formlarını ele almıştır.⁷⁴

Nitekim ahlaki ilkelerdeki aşırılık, yoğun yaşanan bir duygunun tersine dönüşebileceği şeklinde ifade edilen durumla aynı sonucu verebilme ihtimalindedir. Özellikle cemaatsel kimi yapılanmalarda gelenek haline getirilen mürid-mürşid ilişkisinde bahsedilen gereksinimlerden bir tanesine aşırı vurgu/yükleme yapıldığı gözlenebilmektedir.

Yine Göka’ nın bu konu ile ilgili olarak karşılaştığı bir örnek de anlamlıdır. “...oldukça eksantrik giysileri ve elinde upuzun bastonuyla, sıkıntıları nedeniyle psikiyatrik tedavi görmek istediği gerekçesiyle kliniğin koridorlarına giren, kendisine aczmendi diyen birisi, tüm kliniğin havasını bir anda allak bullak etmişti. Tüm rutin işler, kendiliğinden

⁷³ Oates; a.g.e, s. 46.

⁷⁴ Neda Armaner; Psikopatolojide Dini Belirtiler, Demirbaş Yayınları, Ankara 1973, s. 122- 131.

duruvermişti; profesyonel ilginin yerine tüm tedavi ekibinin tamamında bir merak ve korku hakim olmuştu. Herkes, durumdan henüz haberdar olmayanları hızla haberdar ediyordu; meraka ve korkuya, biraz şaşkınlık, biraz nefret ve hatta biraz da imrenme eklenmişti. Başvuran bir hastaydı ve tedavi ekibinin inanç sistemi ne olursa olsun, bu hastaya da şöyle veya böyle bir prosedür uygulanması gerekiyordu. Tüm ekip, bunun farkındaydı ama kimse işe bir yerinden başlayamıyordu.”⁷⁵

Yine örneklerden bir başkası şöyledir. “Elli yaşındaki teknisyen, erkek dindar hasta, 30 yıldır evli olduğu eşine, beş yıl önce aralarında geçen bir tartışma sırasında öfkeyle “boş olduğunu söylemiş ve hemen ardından öfkesi yatıştığında bu ifadesini geri almıştır. Ne ki hasta için o günkü tartışma ve ağzından çıkan o tek kelime, kötü bir kaderin başlangıcı olmuştur. Hasta, bir yandan eski olağan evlilik yaşamını sürdürürken bir yandan da aslında dinsel kurallar gereği eşiyle boşanmış olduğunu ve tekrar evlenebilmesi için eşinin başka bir erkekle evlenip boşanması gerektiği düşüncesinden kendisini kurtaramamaktadır. Beş yıldan beri hemen tüm çabası, bu durumu aydınlatmaya yöneliktir. Konuyla ilgili hemen tüm fıkıh kitaplarını okumuş, ülkemizdeki ve yurt dışındaki hemen tüm önde gelen din bilginlerine konuyu danışmıştır. Her şey, karmakarışıktır: Boşanmaya gerek olduğunu söyleyenler de vardır, olmadığını söyleyenler de. Beş yılını böyle sıkıntı içinde geçiren hasta, artık hiçbir ibadetini yapamadığı ve sürekli kendisini suçlama yakınmalarıyla ve bu düşüncesinden kurtulma isteğiyle psikiyatriste başvurmuştur.”⁷⁶

Obsesyonlu kişiler, genel olarak İslamî terminolojide vesveseli olarak nitelendirilen bireylerdir. Bu bireyler, ibadet yaparak ruh dinginliğine kavuşacakları yerde, tam aksine kaygı içerisinde ibadet ederek ruhsal bunalımlara yakalanmaktadırlar.

Örnek verecek olursak; gusül abdesti kabul olmaz endişesi ile her banyo yapışında bir kalıp sabun bitiren bir kadın danışana rastlanmıştır. Abdestim kabul olmadı düşüncesi ile, saatlerce tekrar tekrar abdest alan saplantılı bireylerle karşılaşmıştır. Bu tarz sorunlu ve takıntılı bireyler, öncelikle kendisinin mutsuz olmasına sebep olmakta, daha sonra da eşinin, ailesinin ve çevresindekilerin hayatını yaşanılmaz hale getirmektedirler.

⁷⁵ Göka, Bilimlerin Vicdanı Psikiyatri, 149- 161.

⁷⁶ Göka, Bilimlerin Vicdanı Psikiyatri, 149- 161.

Bu da dinî duyarlılığı daha da artırarak bireyleri ve onların yakınlarını müftülöklere soru sorma ihtiyacı duymalarına sebep olmaktadır.

1.3. Gündelik Yaşamda Saplantılı Davranışların Dindarlık Algısı Üzerindeki Etkisi

Bu başlık altında, din değıştirmedeki faktörlerden olan sosyalleşmenin başarısızlığı, bu çerçevede oluşmuş yeni dini hareketlerde gözlenen benzer eğilimler ve tepkisel dini yönelimler, birtakım kavramların algı şekillerinin dindarlık algılamasındaki yeri, birtakım sevinçli ve üzüntülü günlerdeki belli törenlerin, farklı anlamlar yüklenmiş formlar olarak karşımıza çıkması, yine birtakım çile çıkartma törenleri ile günlük yaşamdaki narsist eğilimler konularına değineceğiz.

Temelde ne tür bir olgunun veya durumun din olarak adlandırılabilceğı noktasındaki kararsızlık ve şartlar karşısında değışen tepkilerimizle doğru orantılı olarak geliştirdiğimiz bakış açılan ve tanımlamalarımızın çokluğu belki de saplantılı eylemlerin çıkış noktalarına zemin hazırlayabilen bir durumdur. Tezimizin başlangıcında da ifade ettiğimiz gibi normal ve anormalliğe bakış açısında psikopatolojik vakaları bir çeşit uyum mekanizması olarak gören anlayış belki de dinsel yaşantıdaki saplantıları açıklamaya çalışırken yapmaya çalıştığımız, şeylerin kökenine inme anlayışına zemin hazırlayacaktır.

Özellikle “sosyalleşmedeki” başarısızlık üzerine yapılan vurgu yeraltı dinleri şeklinde gelişen saplantılı inanç şekillerinin anlaşılmasında önemli bir bulgudur; fakat bu durum elbette ki bir iki sebebe indirgenemeyecek kadar ortaya çıkış etkenleri karmaşık olan bir olgudur. Sebepler arasında entelektüel tercih sebepleri gibi anlamlı etkenler bulunsa dahi bu tip yönelimlerin genelde sağlıklı bir görüntü arz etmediğı tespitleri mevcuttur:

Örneğin bu tespitlerden bir tanesi şöyledir: “her bir gruptaki üyeler koruyuculuğun değışkenleri ve kendine güven, kendini kontrol, kişisel düzeltme, başarı, baskın kişilik, tahammül, düzenlilik karışık cinsiyetlilik, değışim gibi sıfatların sayısı ve kontrol edilebilir niteliklerin toplam sayısında mühim derecede daha azdı. Üyeler, kontrol

edilebilir sıfatların sayısındaki ve tavsiye edici kolaylık veya isteklilik ile yardım halindeki normallerden mühim derecede daha yüksektir.⁷⁷

“Sosyalleşmenin başarısız olması din değiştirmedeki faktörlerden birisi olacaktır. Kişilik gelişiminin ilk devrelerinde normal bir sosyalleşme sürecinden geçemeyen bireyler kendi dünya görüşlerini oluşturabilir ve neticede kendi toplumlarının ölçü ve yaptırımlarına zıt bir davranış şekli sergileyebilirler.”⁷⁸

Din değiştirmede etken olan başarısız sosyalleşme olgusu, din değiştirmemiş bireylerin dine bakışlarını da, toplumlarının bakış açılarının zıddına şekillendirmelerine sebep olmaktadır. Bunun olumlu yanları olduğu gibi olumsuz yanları da olmuştur. Mesela tam sosyalleşmemiş, kendi toplumunun değer yargılarından kopuk yaşayan bir birey, sadece kitaplardan okuduğu bilgiler çerçevesinde dini anlamlandırmaya kalkarsa, bu din algısının bir tarafı eksik kalır.

Öncelikle yukarıda ifade ettiğimiz ve belki de bahsedilen bu dini hareketlerin oluşumuna düşünsel zemin hazırlayan Tanrı tasavvur şekli ve sevgisini kısaca ele alalım. Bu konuda Erich Fromm’ un yaptığı bir tespit meseleyi daha iyi anlamamızda oldukça yeterlidir: “Tanrı sevgisi denen dinsel sevgi, yalnızlıktan kurtulma ve birleşme gereksinimlerinden doğar. Dinin Ataerkil yanı, Tanrı’yı bana bir baba gibi sevdirebilir, Tanrı’nın sert olduğuna, ödül ya da ceza verdiğine inanırım. Dinin Anaerkil yönünde Tanrı’yı kucaklayan, saran bir anne olarak severim. Sevgisine güvenirim. Zayıf, güçsüz de olsam, günah da işlesem beni sevecektir. Eğer toplum yapısı bir üstünlüğe boyun eğiyor ise, bu açıkça ister görülsün isterse pazarın ve geleneksel toplumsal inançların yarattığı genel bir üstünlük olsun, o toplumdaki kişinin Tanrı anlayışı çocukça ve olgun Tanrı anlayışından oldukça uzaktır.”⁷⁹

Fromm’un dolaylı yollardan ifade ettiği bu durum kişisel gelişimlerinde çocukluk evresinin izlerini taşıyan bireylerin dinsel yaşantılar ve algılama tasavvurlarında oluşacak bir problemin kökeninde yer alma potansiyeline sahip olabilir. Oates’ in da belirttiği gibi kimi hastalarca kendi kişiliği ile Tanrı’nın kişiliği kavramı

⁷⁷ L.B. Brown, *Advances. in the Psychology of Religion*, Pergamon Press, New York 1985, s.78-79.

⁷⁸ Ali Köse, *Neden İslam’ı Seçiyorlar*, İsam Yayınları, İstanbul 1997, s. 51, 80.

⁷⁹ Erich Fromm, *Sevme Sanatı*, Ayyıldız Yayınları, Ankara 1999, s. 64- 81.

kariştirilabiliyor. Bu durumun dışında Jung'un ifade ettiği tabirle (bahsedilen bu Tanrı figürü algılamasının da katkısı ile) din artık dış görünüşler ve formalitelerle dondurulmuş durumdadır. O, bu sonuca giderken şöyle bir durum tespiti yapar:

“Ruhun değerini ve anlamını kaybettiren ve bir yandan da bilince fazla değer verilmesine yol açan, iyi olan her şeyi uzaklardaki bir tanrı figürüne kötü(i olan her şeyi uzak olan bir şeytan figürüne yansıtan bir yaklaşım vardır. Ayrıca inanç ve törenler e derece karmaşıklaşmıştır ki sıradan insanların ruhsal durumları, davranışları ile bağdaşmamaktadır.⁸⁰ Jung' un yaptığı bu durum tespiti dondurulma eşliğinde yeni dini hareketlere yönelim ve ihtida sürecini incelememize köprü olmuştur. “Batıdaki yeni dini akımlara girenler üzerinde yapılan araştırmalar bu akımlara kendi ailelerine yabancılaşmış hayatları düzenli olmayan gençlerin daha çok rağbet ettikleri, iddia edilmektedir.

Yine Köse'nin yaptığı tespit de durumu daha anlamlı kılmaktadır: “Birçok genç, İngiliz kültürünün kendilerini reddetmesinin bir sonucu olarak reaksiyoner bir şekilde İslam'a yöneldiklerinden bu durum, sağlıklı bir İslam anlayışı doğurmamakta, gençler aşırı fikirlere kolayca kanalize olabilmektedirler. Sonuçta ortaya çıkan ise zayıf bir kimlik ve kendini küçük görme kompleksidir.”⁸¹

Birtakım temel kavram (tanrı kavramı gibi) ların ve değerlerin algı şekillerinin yol açtığı donuklaşma durumunu ifade ettikten sonra Freud'un ifade ettiği gibi küçük törenler, düzenli olarak temel şeylere dönüşür ve altta yatan düşünceleri bir yana iter.

Böylesi bir durum asıl dindarlık ve ilkel dindarlık formlarının karışımına yol açacaktır Frankl'ın yaklaşımı şöyledir: “asıl dindarlık basit olarak ilkel ve arkaik dindarlık ile özdeşleştirilmemelidir. Diğer yandan baskılamının kontrolünde olan dindarlık bilinç düzeyine çocukluk inancı veya saf inanç formu olarak açığa çıkar.”⁸²

Sevinçli veya üzüntülü özel günlerimizde (düğün, cenaze vb) “düzenlenen belli törenlerin” kalıplaşp farklı anlamlar yüklenmiş formlar olarak karşımıza çıkması elbette ki dindarlık algılamamızın sağlıklılığı hususunda etki yapan noktalardan bir

⁸⁰Frieda Fordham; Jung Psikolojisi, s. 94.

⁸¹ Ali Köse; a.g.e; s. 36.

⁸² Sigmund Freud; Dinin Kökenleri, Öteki Yayınları, Ankara 1997, s.42.

tanesisidir. Eylem-Duygu birlikteliği (tekrarlanan eylem kendi duygusunu geliştirir; duygu geliştikten sonra eylem tekrarlanır hale gelir şeklinde ifade edilen çift boyutlu ilişki) ilişkisi zihnimizdeki dinsel kategorilerin şekillenmesini açıklamada yardımcı olabilir. Bu formlar kendi kültürümüzde mevlit veya benzeri dini formlar, farklı kültürlerde farklı dini formlar şeklinde öne çıkmış olsa da, ortak yön ifade edildiği gibi, özün yerini almış formlar olmalarıdır.

Buna benzer tavırlardan bir tanesini ele alan Zulliger şöyle ifade etmektedir:“ sevdiğimiz bir yakınımızı ölüm elimizden aldığında neler geçer ruhumuzda? Kaderin bu sillesini ve duyduğumuz yasın yol açtığı şaşkınlığı geride bıraktıktan sonra ölen yakınımızı tümü ile yitirmedığımızı hissederiz. Ruhumuzda yaşıyor der ve bilmeden onu idealize edip kendimize ahlaksal kılavuz yapar, bir imago aşamasına yüceltip içimize aktarırız.⁸³ Yine, histerik kişiliklerin telkine yatkınlığı, zorlanma durumunda bilinçdışı bir mekanizma ile bazı belirtiler oluşturup bir kaçış yolu sağlamaya çalışmaları onların kriz anlarında bayılma gösterme, çok hareketlilik gibi sarsıntılar yaşama sebepleri olabilmektedir. Önceki paragrafta değindiğimiz mevlit vb. törenlerde veya benzeri ortamlarda yaşanan birtakım baygınlık geçirmeler bu durumun daha iyi anlaşılması noktasında önemlidir.⁸⁴

Ruhsal ya da manevi bunaltı içinde olan bireyin iç kışkırtmalar ile dünyada bedel ödemeye hazır durumda olması durumu hiç de yabancı olmamız bir durumu tasvir eder. Bu durumu Horney şöyle tasvir eder. “Ruhsal bunaltı içinde olan bir insan vardır ki kötü bir kişilik sembolü ile sunulan bir kışkırtma vardır: Şeytan, büyü, cadılar, iblis, inançsız.

Bu durumda burada sadece bunaltıdan büyümlü bir kurtuluş vaadi değil ayrıca sonsuz güçlere sahip olma vaadi de vardır. Bir insan kışkırtmaya direnebildiği zaman bu, gerçek büyüklüğün bir kanıtıdır. Son olarak ödenmesi gereken bir bedel vardır ki bu, ruhun yitirilmesidir. Ruhun kötünün güçlerine boyun eğmesidir. Bu bedel, bu dünyadaki ruhsal işkence de olabilir, öte dünyadaki cehennem azabı da.⁸⁵

⁸³ Hans Zulliger, Çocuk Vicdanı Ve Biz, Cem Yayınları, İstanbul 1998, s.78.

⁸⁴ Armaner; Psikopatolojide Dini Belirtiler, Demirbaş Yayınları, Ankara 1973, s.115.

⁸⁵ Karen Horney, Nevrozlar ve İnsan Gelişimi, Öteki Yayınevi, Ankara 1999, s. 463.

Günümüzde yaşanan birtakım “çile çıkarma törenleri” ve bedene yapılan işkenceler de bu bağlamda ele alınınca daha anlamlı hale gelmektedir. Acı çekme duygusu, tanrısal bir nitelik olarak görülüyorsa bu, algılanabilmekte ve başkaları önünde daha çok vurgulanmaktadır.

Yine, iç buyruklarını, yerine getirmek için bitmek bilmeyen çabalar ortaya koyan, “narsist” gibi ödün vermeyen, kusursuzluk doğrultusunda hareket eden başka bir bireyle ilgili tespit Horney tarafından yapılmıştır: “Kusursuzluk doğrultusunda hareket eden tip, kendini değer ölçüleri ile özdeşleştirir bu tip ahlaki ve entelektüel alanlardaki yüksek standartlarından ötürü üstünlük duyar ve bu temelde insanlara tepeden bakar. Ne var ki başkalarına yönelik kibirli ve aşağılayıcı tutumu ince dostluğun arkasına gizlenir; çünkü, yüksek standartları bu tür “düzensiz” duyguları yasaklar. Bu tipin yerine getirilmemiş iç buyruklar konusunda bulandırma yöntemleri iki yönlüdür: 1) Narsist tipin tersine , görev ve sorumluluklarını yerine getirerek ince davranışlar sergileyerek açıktan açığa yalan söylemeyerek vb. şeylerle iç buyruklarını yerine getirmek için dinmek bilmeyen çabalar ortaya koyar ancak, davranışsal bir kusursuzluğa ulaşabilecekleri bir araca gerek duyulur. Bu, kendi kafasındaki değer ölçüleriyle gerçek olan şeyleri —ahlak değerlerini bilerek ve iyi bir insan olarak eşitlemesidir.⁸⁶ Horney, sahip olunan bu nevrotik isteklerin büyüklüğüne duyduğu bir inançtan çok yaşamla yaptığı gizli bir pazarlık üzerine kurulu olan bu tiplere kendi iç dünyasında görevine bağlı ve haktanır bir insan Olduğu için başkalarının ve yaşamın ona iyi davranması hakkına sahip olduğuna inanır diye devam ettirir.

Bu tiplerin karşılaşacakları bir olumsuzluk karşısında ruhsal değer yargılarının tamamen sarsılması ihtimali üzerinde de durulmuştur. Yaşanan bu ruh halini normal olarak nitelemek doğrusu güçtür; fakat genel itibari ile karşılaşılan bütün saplantılı durumlar arasında en sık yaşananlardan bir tanesi budur diyebiliriz. Luckmann’ın ifade ettiği gibi modern dindarlık bireyseldir. Bu tür dindarlık paçayı sıyrabilen; fakat toplumsal hayatın belli bölgelerine sıkışıp kalan dindarlıktır.⁸⁷

Doğu dinlerinde hayatın her alanını içine alan tutum batı dünyasında daha dar bir alana sıkışmış durumdadır. Dini yaşantılarımızın çeşitliliği belki de meseleyi anlamlandırma

⁸⁶ Horney; a.g.e, s. 241- 242.

⁸⁷ Thomas Luckmann; Modern Toplumda Din ve İnsan, DÜİFD, Sayı 5, 1989, s. 431- 444.

noktasında karşılaştığımız en ciddi sorun olarak kalacaktır. Bu elbette ki bir uyum mekanizması olarak ele aldığımızda birçok yaşantıyı sorunsuz olarak görüp sessiz kalmak ya da sorunlu olarak görüp de tamamen çıkışına engel olacak yöntemler geliştirmeye kalkmak çabaları kadar sınırları net bir şekilde ve uç noktalarda dolaşan bir durum değildir (aksi takdirde bilimsellikteki normatiflik ölçüsünü yitirme tehlikesine yaklaşabiliriz).

Adler’ in bu konudaki yaklaşımı gerçekten anlamlıdır.

“Sadece yaşayan, hareket eden organizmalarda ruh hayatı olduğunu düşünebiliriz. Ruh ile serbest hareket arasında sıkı bir bağlılık vardır. Sabit bir yere bağlı organizmalarda ruh hayatı yoktur. Bir insanın hareketlerini kısıtladığımızı düşünürsek O’nun ruh hayatının büyük bir sessizliğe hapsedilmiş oluruz. Yalnız hürriyet büyük adamlar yetiştirir. Baskı ise öldürür ve soysuzlaştırır.”⁸⁸

2. BİREYSEL DİNDARLIĞIN TOPLUMSAL KAYNAKLARI

Bir kere bir kişinin dini hayatının kişisel olarak gerçek tecrübesinin büyük oranda sosyal etkinin bir ürünü olduğunu kabul ettikten sonra, toplumun niçin en azından bazı üyelerinin dindar olmasını istediğini doğal olarak sormak gerekir. Modern düşünceye önemli katkıları olan Karl Marks ve Sigmund Freud aynı cevabı verirler: Kontrol.⁸⁹

Marks’ın dinle ilgili görüşü onun ünlü “din kitlelerin afyonudur.” sözünde özetlenmiştir. O sınıfları kontrol eden zenginlerin yoksulları yani baskılanmış proleteriyayı kendi konumlarında tutmak için dine dayandıklarına inanmaktadır. “Din bastırılmış yaratığın bir soluğudur, kalpsiz dünyanın kalbi, ruhsuz şeylerin ruhudur.”⁹⁰ Din yoksulluğun ve otoriteye boyun eğmenin erdemini öğreterek ve aynı zamanda ahirette zenginliği vaat ederek yoksulların canlı ruhunu uyuşturur. Bu baskıcı karakteri nedeniyle din, dünya işçilerinin birleşmesine engel olan zincirin atılması gereken anahtar halkası idi.

⁸⁸ Adler; a.g.e, s. 19.

⁸⁹ Şüphesiz ki bu düşünülen tek bir cevap değildir. Örneğin, sosyolog Emile Durkheim (1915) toplumların sosyal yapı içerisinde kaynaşmış değerler ve ideallerin sembolik bir ifadesi olarak dini geliştirdiğini iddia etmektedir. Durkheim’e göre din bireyleri kontrol etmez, onun ifadesiyle “kolektif bilinç” olarak adlandırılan biricik insan düşünce düzeyini benimsemek için onları serbest bırakır.

⁹⁰ Karl Marks, Marks 1964, s. 43

Freud dinin toplumsal işlevi ile ilgili görüşlerini “Bir İllüzyonun Geleceği”⁹¹ ve Uygarlık ve Onun Hoşnutsuzluğu⁹² adlı eserlerinde ortaya koymuştur. Marks gibi Freud da dinin siyasal baskıda önemli rol oynadığını fark etti. Fakat onun görüşü dikkate değer ölçüde daha geniş bir çerçevede idi. Freud dini bir illüzyon (yanılsama), toplumun saldırganlığı ve insan doğasının yıkıcı yönlerini kontrol etmek için geliştirdiği bir mit olarak gördü.

Birinci dünya savaşının dehşeti Freud üzerinde büyük bir etki yapmıştı. Bu durum onu, gittikçe insanlığın yıkıcı içgüdüleri olarak inandığı bu güdülerin insan ırkını yok etmekten kurtarmada medeniyetin rolüne yansıttı. O her bireyin kendi içgüdülerini yüceltmeyi istediğini fakat aynı zamanda diğerlerine de aynı şekilde izin vermenin sonuçlarını kabullendiği düşüncesine varmıştı. Medeniyet bu çatışmaya hakim illüzyon olan din yoluyla hakemlik yapar. Ona göre dini yanılsama aynı zamanda hazzın bu dünyada elde edilmesini hoş göstererek bizi güvende kılar ve gelecekte daha mutlu bir hayat için ümitlendirir. Freud’a göre din, “asosyal içgüdü” insanı evcilleştirerek “medeniyet için çok büyük hizmetler görmüştür.”⁹³

Fakat Freud burada durmadı. O, dinin bu hizmeti yanında insanlığı köleleştirdiği ve nihai hedefini yerine getirmede başarısız olduğunu iddia etmeye kadar gitti:

Din binlerce yıldır toplumları yönetmiş hala da yönetmektedir ve neyin başarılması gerektiğini göstermek için zamana sahip olmuştur. Eğer din insanoğlunun çoğunluğunu mutlu etmeyi, onları rahat ettirmede, onları hayatta uzlaştırmada ve onları medenileştirmenin lokomotifini yapmada başarılı olsaydı hiç kimse mevcut durumları değiştirme girişiminde bulunmazdı. Fakat bunun yerine neyi koyabiliriz? Görüyoruz ki, insanların çok büyük bir kısmı medeniyetten hoşnut ve onunla mutlu değildir; onu boynundaki atılması gereken bir boyunduruk gibi hissetmektedir. Bu insanlar ya bu medeniyeti değiştirmek için kendi güçleriyle her şeyi yapacaklar ya da ondan

⁹¹ Sigmund Freud, Bir İllüzyonun Geleceği, 1964, ilk baskı 1927.

⁹² Sigmund Freud, Uygarlık ve Onun Hoşnutsuzluğu, 1961, ilk baskı 1930.

⁹³ Bir İllüzyonun Geleceği, 1964, s. 60-61

uzaklaşacaklardır. Böyle bir durumda insanların medeniyet kurma veya içgüdülerini kontrol etme konusunda yapacakları bir şeyleri yoktur.⁹⁴

Dine bir alternatif olarak Freud ‘gerçekliği öğretme’ şeklinde din dışı bir eğitim önermiştir. Bu eğitimde biz insanlar saldırgan içgüdülerimiz tarafından ortaya konan ikilemle açıkça ve akıllıca yüz yüze geliriz ve evrenin düzeneğinde çaresizliğimizi / yetersizliğimizi kabul ederiz. Freud bu önerinin illüzyonun ortadan kaldırılmasında yeterli olmadığını, sadece dinin yerine farklı bir illüzyonu koyduğunu anlamıştı. Fakat o, iki sebepten dolayı din dışı illüzyonun daha yüksek olduğunu hissetmektedir: bu illüzyonun kendisine bağlanmayanları cezalandırması ve mahkum etmesi gerekmez. Çünkü o, düzeltmeye eğilimlidir. Freud, sadece din dışı bir illüzyonun insan ırkını kurtarabileceğine inanmaktadır.

Çünkü; insanların öte dünyadan beklentilerinden uzaklaşarak bütün serbest enerjilerini bu dünyadaki hayatlarına yoğunlaştırmaları, onlar için hayatın tolere edilebilir hale gelmesinde ve medeniyetin artık hiç kimseye baskı kurmamasında muhtemel bir başarının anahtarı elde edilmiş olur. Daha sonra, bizden sonra gelecek inanmayanlardan birisiyle onlar, pişmanlık duymadan şöyle diyeceklerdir: “Biz bırakalım cenneti meleklerle ve serçelere.”⁹⁵

Dinin bireysel saldırganlığı ve bencil dürtüleri kontrol ederek, toplumsal işlev gördüğü şeklindeki bu görüş, bazı psikologlar tarafından kabul görmemiştir. Donald Campell 1975 yılında APA’da yaptığı konuşmada onun güncelleşmiş bir versiyonunu sundu. Campell’in duruşu iki önemli açıdan Freud’unkinden farklı idi. Birincisi, Campell daha bilimsel bir kanıt konusunda sadece antropoloji, sosyoloji ve psikolojiden değil aynı zamanda görece yeni bir disiplin olan sosyolojiden de kanıtlar getirebilmişti.⁹⁶ İkincisi, dini illüzyonun değiştirilmeye ihtiyacı olduğunu düşünürken Campell, dinin insan toplumlarında gerekli ve yapıcı olduğunu iddia etmişti.

Biyolojik ve sosyo-biyolojik kanıtların değerlendirilmesinden hareketle Campell genetik mirasımızın insanlığı “kendine-hizmet fırsatçısı sosyal kişiliği”ne sahip olmaya

⁹⁴ Bir İllüzyonun Geleceği, 1964, s. 60-61

⁹⁵ Heine, 1964, s. 82.

⁹⁶ Wilson 1975.

götüren “biyolojik bencillik tezi”ni kabul etti.⁹⁷ Daha sonra Campell insan hayatında varolan iyiliği dikkate almak için sosyal evrime yöneldi: “psikolojik evrim bencil eğilimleri elemek için devam ederken sosyal evrim bireysel eğilimleri azaltmak zorundaydı.”⁹⁸ Buna göre sosyal evrim, biyolojik evrimin ortaya çıkardığı bireysel eğilimleri azaltmak zorundadır.

Campell’e göre din sosyal evrimin temel bir parçasıdır. Dini öğütler, telkinler, ahlaki teşvikler bireysel davranışın bencil amaçlarından uzaklaşıp toplumun varlığını sürdürmesinde zorunlu olan sosyal yönelimli amaçlara doğru bireyin yönünü değiştirme görevi görür. Bunun yanında Campell insan doğasının doğuştan gelen bencilliğini bertaraf etmek için dinin öğütlerinin ekstrem olması gerektiğinin önemine vurgu yapmıştır.

Dinin kontrol edici fonksiyonu Marx’ın, Freud ve Campell’in düşüncelerinde açıkça görülmektedir. Her üç düşünür için de din sosyal bir üründür; sosyal etki yoluyla kuşaktan kuşağa geçer. O bazı (Marks) yada bütün (Freud-Campell) insanları bencil ve saldırgan dürtülenden koruma görevi yapar.

Freud’un da açıkça belirttiği gibi dinin sosyal bir ürün olduğunu söylemek aslında onun bir illizyon olduğunu iddia etmektir; kutsala karşı yoğun bir kişisel tepki olarak görülen şey, gerçekte insanoğlunun yıkıcılığını ve bencilliğini kontrol altında tutmak için medenileşme adımlarının bir ürünüdür. Bu çeşit bir düşünce geçmişin tersine döndüğünü iddia etmektedir: Biz tanrının yaratığı değiliz, onu biz var ettik.

Bir sosyal etki analizi iki temel soruya basit ve açık cevaplar sunuyor gözükmektedir: Kişisel dinin kaynağı nedir, niçin? Cevaplar ise; o sosyal roller, normlar ve referans gruplarının baskısı ile toplumdan gelmektedir. O, bireyleri yalnızca kendi kişisel ihtiyaçları ve isteklerini karşılamak için eylemde bulunmaktan koruma fonksiyonu görür. Her ne kadar açıklığı ve basitliği içinde bu cevaplar hoşta gider olsa da bunların uygun olmadığını kabul etme zamanıdır. Bunlardan her biri gerçeğin bir özünü içeriyor gözükse de, gerçek tümüyle asla böyle değildir.

⁹⁷ Campell 1975, s. 1111.

⁹⁸ Campell 1975, s. 1115.

Bu cevaplarla ilgili problemler temelde mantıksal ve linguistikdir, ampirik değildir; bu nedenle bizim bazı yorumlar için felsefeye dönmemiz zorunludur. Sosyal etki ile ilgili bütün tartışmamızın içinde zımnen dini inanç ve tecrübelerin ya sosyal baskının sonucu ya da kişisel bir seçim olduğu varsayımı mevcuttur. Fakat her iki varsayımdan birisi muhtemelen yanlıştır.

Bu varsayım eski bir ikilemin özel bir örneği olarak kabul edildiğinde hata daha da açık hale gelir: bizim davranışımız, özgür irademizin mi yoksa çevresel etkilerin mi sonucudur? Dil bilimci filozof Gilbert Ryle bu ikilemin kavramsal analizlerin farklı seviyeleri arasındaki mantıksal karmaşası üzerine dayanmaktadır. Bir bireyin davranışının hür irade ile veya başka bir şeyle oluştuğunu söylemek Ryle'nin iddiasına göre Hindistan'da seyahat eden genç bir kadının “o kadın eve ya gözyaşları içerisinde, ya da bir tahtirevan içerisinde geldi” demesi gibidir. Bir kimse burada derhal genç kadının duygusal durumu ile onun taşınma modu arasındaki ‘ya o-ya o’ ikilemi ile ortaya konan mantıksal saçmalığı fark edebilir. Bunlardan her biri, onun eve nasıl geldiği sorusuna tamamen uygun bir cevap olup bunlardan birinin doğru olduğunu kabul etmenin diğerinin doğru olma şansını ortadan kaldırmaktadır. Ryle bu çeşit mantıksal ve linguistik saçmalık bizim davranışımızın hür bir irade ile mi, yoksa sosyal çevre tarafından mı belirlendiği sorusunu içerir. “Özgür seçim” ve “çevre tarafından belirlenme” terimleri farklı dil bilim sistemlerinden gelmekte ve bu davranışın çevre tarafından belirlenmesinin hür seçimle yapılma ihtimalini ortadan kaldırdığı sonucuna götürmektedir.⁹⁹

⁹⁹ Hasan Kayıkılık; Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları, Dini Araştırmalar Dergisi, Mayıs-Ağustos 2002, cilt 5, sayı 13, sayfa 27-40.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DİNDARLIK ve DİNDARLIĞIN KAYNAKLARI

Türkiye’de dindarlık yaygın bir olgudur. Bu olgunun içeriği sadece bir iman, itikat veya ilahi çağrıya yönelik bir felsefi içerikte değildir. Dindarlığın tek bir türü ve anlamı olduğunu söylemek pek zordur. Çok boyutlu bir şekilde irdelenmediği sürece dindarlığın tatmin edici bir şekilde anlaşılıp çözümlenmesi mümkün olmayacaktır. Bu karmaşıklığı göz ardı etmeksizin yaklaşılabildiği sürece dindarlık konusunda üretilecek olan araştırmalar Türkiye’nin yirmi birinci yüzyıldaki toplumsal evrimi hakkında geçerli ve güvenilir bulgulara yol açabilecektir.¹⁰⁰

Dindarlık çok boyutlu ele alınması gereken bir olgudur. Çünkü dindarlık, hem bireyseldir hem de toplumsaldır. Dindar bir birey toplumu, dindar bir toplum ise o toplum oluşturan bireyi etkiler, bu kaçınılmazdır.

Türkiye’de 90’lı yıllarda din, Cumhuriyet tarihinde hiç olmadığı kadar popüler bir konu oldu. Dinin popülerleşmesinin yanı sıra popüler kültürün egemenlik altına aldığı kitlelerin arasına dindarlar da katıldı. Popüler kültür, dindarın psikolojik gerginliğinden yararlanarak dindarlığın görünen yüzünde önemli değişikliklere sebep oldu. Bu değişimde Türkiye’nin siyasi ve sosyal konjonktürüyle İslâm araştırmalarının etkileri ikinci derecededir ve bunlar çoğunlukla mevcut değişimi bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılmışlardır. Mevcut değişimi bir kabuk değişimi olarak değerlendirmek ise daha doğru olacaktır. Dindarlığın harici tezahürlerinde gözlenen bu değişim bazı noktalarda öze de taalluk etmiştir, ancak dindarlığın genel anlamda değiştiğini söylemek mümkün olmadığı gibi, bu sürecin 10-15 senelik bir zaman diliminde gerçekleşmesi de mümkün değildir. Son söz olarak şunu da söylemek gerekecektir ki; kısa bir zaman dilimi

¹⁰⁰ Ali Çarkoğlu, Ersin Kalaycıoğlu, Türkiye’de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma, Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul 2010.

içerisinde gözlenen değişimin kalıcı olduğunu söylemek için henüz erkendir, ama kalıcı etkilerinin olacağı muhakkak gibi gözükmektedir.¹⁰¹

Dinin popüler kültürün etkisiyle ilgi çekmesi ve gündemde kalması, bir yandan dinin dejenere olmasına sebep olurken, bir yandan da bireyin dini doğru kaynağından öğrenmesine sebep olmakta ve bilinç ve farkındalığı artırmaktadır. Din, ister olumlu söylemlerle gündemde kalsın, isterse olumsuz söylemlerle gündemde kalsın, bu durum müntesiplerinin dine daha çok bağlanmasına sebep olmaktadır.

Türkiye adeta birbirinden keskin çizgilerle ayrılmış farklı iki toplumu bir arada barındırmaktadır. Bir yanda, kentli, daha iyi eğitilmiş, görece yüksek gelirli, kendilerini dini değerlere aşırı bağlı hissetmeyen, laik olduğunu söyleyen bir kesim ile, öte yanda kırsal bölgelerde yaşayan, daha az eğitilmiş, görece geliri daha düşük, kendilerini İslamcı ve dindar olarak tanımlayan bir başka kesim vardır. Buradan hareketle, ileride gerçekleşebilecek ekonomik gelişme, kentleşme ve eğitim olanakları arttıkça bu iki kesimin birbirine yaklaşacağını söyleyebiliriz. Ancak, Türkiye’de bugüne dek gerçekleşmiş ekonomik gelişme ve kente göçe rağmen süregelen ve hatta şekil değiştirip daha kronikleşmiş olan bu ikili yapının iktisadi gelişme ve kentleşme ile kendiliğinden çözüleceğini söylemek konuyu basite indirgemek olabilir. Bu açıdan, ikili yapıyı çözüp birbirine yaklaştıracak eğitim politikalarının önemi daha da belirginleşmektedir. Birçok araştırmanın ortaya koyduğu gibi, burada eğitimin rolünü özellikle vurgulamak isteriz. Gerçekleştirilen hemen tüm araştırmalarda, demokratik ve liberal değerlere sahip çıkma konusunda eğitilmişler ile eğitimsizler arasında önemli farklılıklar gözükmekte, her bir eğitim kademesi bir alttakine göre daha demokratik bir yapıya doğru büyük bir sıçramaya işaret etmektedir. Türkiye’deki eğitim olanakları geliştirilip eğitimin içeriği zenginleştirildikçe ekonomik kalkınmanın yanısıra demokratikleşmeye ve bu süreçte ortaya çıkan din-siyaset sürtüşmesine ilişkin sorunların çözümüne büyük kolaylık sağlanmış olacaktır.¹⁰²

Diyanet’in işlevi de bu bağlamda öne çıkıyor. Bir diğer ifadeyle dini anlamda, yeniden okunma ve tanımlanma, içinde bulunulan şartların gerektirdiği toplumsal değişim ve

¹⁰¹ Vejdi Bilgin, Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü, T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 2003, s. 214.

¹⁰² Ali Çarkoğlu, Binnaz Toprak, Değişen Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset, Tesev Yay., İstanbul 2006, s.97.

gelişmeyle birlikte gündelik hayatın düzenlenmesidir. Bu durumu günümüzde en doğru şekilde müftülük din hizmetlerinden olan fetva birimine gelen sorularda görmekteyiz. Bunun yanında sadece sorulardan yola çıkarak toplumsal dini analizler yapmak da mümkün, hatta gereklidir. Nitekim çalıştığım İstanbul Müftülüğü “fetva birimine” yöneltilen sorulardan yola çıkarak, toplum hayatında kişilerin bir biçimde dinle ilişkilendirdikleri durumları açığa çıkaran çalışmalarım bulunmaktadır.¹⁰³

Halkın din konusundaki algı ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın dinî danışmanlık konusundaki işlevi daha iyi anlaşılmaktadır.

Şimdi Başkanlık’a sorulan soruları Kayseri İl Müftülüğü özelinde inceleyelim:

¹⁰³ Nevin Meriç, *Değişen Kentte Dini Hayat*, Kapı Yay, İstanbul 2005.

KAYSERİ İL MÜFTÜLÜĞÜNE YÖNELTİLEN SORULARIN GENEL ÇERÇEVESİ

Bu başlık altında, Kayseri İl Müftülüğü'ne yöneltilen sorular, iki ana gruba ayrıldıktan sonra kendi içerisinde tekrar yeni bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Gruplandırmamızdan ilki alo fetva hattına yöneltilen sorular bağlamında; fikhî yönü ağırlıklı dinî sorular, fikhî alan dışındaki dinî sorular ve psiko-sosyal içerikli sorular olmak üzere üç kısımdan oluşturulmuştur. Gruplandırmamızdan ikincisi ise aile irşad ve rehberlik bürosuna sorulan sorular bağlamında ve biraz daha ayrıntılı olacak şekilde; ibadet hayatı, evlilik ve nikâh, boşanma, aile içi problemler, sağlık, cinsellik, sosyal konular olmak üzere yedi ana başlık altında toplanmıştır. Gruplandırmalarımızı yaparken sorunun içerisindeki ağırlıklı konuyu dikkate aldık. Çünkü sorunun niteliği her iki konu başlığının altında değerlendirilecek nitelikte olabilmektedir.

Sorular, ilgili oldukları alanlar ve konuları itibariyle tasnif edilmiş olup, dağılım oranları Tablo-1' de gösterilmiştir:

Tablo 1. Alo Fetva Hattına Yöneltilen Soruların Konularına Göre Genel Dağılımları

	N	%
Fikhî Yönü Ağırlıklı Dinî Sorular	544	57.50
Fikhî Alan Dışındaki Dinî Sorular	122	12.90
Psiko-sosyal İçerikli Sorular	280	29.60
TOPLAM	946	100

Tablo-1'e bakıldığında, soruların önemli bir kısmının (%57.50) "özel alan bilgisi" gerektiren fikhî sorular olduğu görülmektedir. Dini yönü olan ve olmayan psikolojik, para psikolojik ve sosyal içerikli soruların oranının (%29.60) ise, tüm soruların 1/3'üne yakın olduğu anlaşılmaktadır.

Soruların yöneltildiği kurum müftülük olunca "uzmanlık" gerektiren fikhî soruların çok sayıda olması doğal bir sonuçtur. Bu anlamda, yapılan işin tabiatı gereği, soruların muhataplarının "özel alan bilgisi"ne sahip olmaları gerekmektedir. Kanaatimizce hem

İlahiyat Fakültesi'ndeki özel alan bilgisi eğitimi, hem de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Haseki" gibi eğitim kurumlarındaki destekleyici eğitimler, bu alana yönelen öğrencilerimiz için yeterli bir mesleki formasyon sağlayıcı niteliktedir. Ancak % 29.60 gibi önemli bir oranı teşkil eden sosyal ve psikolojik karakterli soruların önemli bir kısmının cevaplanmasında gerekli olan "psikolojik formasyon" kazanmaya yönelik derslerin verimliliği, aynı derecede önem arz etmektedir. Çünkü dini bir cevapta bile, muhataba yardımcı olabilmenin sağlıklı yolu, soruya konu olan davranışın nedenini anlamaya çalışmaktır. Bu açıdan şimdi doğrudan araştırma konumuzu oluşturmamasına karşın, fikhî ve diğer dinî yönleri ağırlıklı soruların konularına göre dökümlerini ve örnek bazı soruları vereceğiz.

1. ALO FETVA HATTINA YÖNELTİLEN SORULAR

1.1. Fikhî Yönü Ağırlıklı Dinî Sorular

Soruların geneline ilişkin bilgilendirme açısından, fikhî yönü ağırlıklı olan soruları da, konularına göre tasnif ederek vermeyi yararlı görmekteyiz. Aslında bu grup soruları belirlemek oldukça zor olmuştur. Çünkü doğal olarak bu soruların da bir yönüyle birey psikolojisi ve toplumsal yaşamla ilgili yönleri söz konusudur. Ancak, bu yönlerine oranla fikhî yönleri daha ağır basan sorular oldukları için bu gruptaki soruları ayrı bir kategori olarak belirlemeyi uygun gördük ve bulgularımızı Tablo – 2’de aktardık.

Tablo 2. Fıkıhî Yönü Ağırlıklı Olan Sorular

	N	%
Namaz	156	28.68
Oruç	78	14.34
Kadınların özel halleri	64	11.77
Abdest	60	11.03
Gusül	46	8.47
Hac	40	7.35
Kurban	36	6.62
Zekat, Sadaka	16	2.95
Günlük yaşamda karşı cinsle ilişkiler	6	1.11
Kadınlar ve Cuma namazı	4	0.74
Kur'an ve mevlit okuma için para alma	4	0.74
Değerli bir mal yahut para bulma	4	0.74
Ölünün arkasından yapılacak işler	4	0.74
Tesettür	4	0.74
Alkol	4	0.74
Cünüplük hali	2	0.36
Taharet (temizlik)	2	0.36
Iskat	2	0.36
Domuz ürünlerini kullanma	2	0.36
Doğum kontrolü	2	0.36
Zararlı hayvanları öldürmek	2	0.36
Fıkıhî mezhepler	2	0.36
Evde havyan besleme	2	0.36
Resim, fotoğraf, vb.	2	0.36
TOPLAM	544	100

Tablo-2'ye bakıldığında, bu gruptaki soruların konularına göre şu şekilde dağıldıkları görülmektedir: Namaz %35.67, Oruç %14.34, Kadınların özel halleri % 11.77, Abdest %11.03, Gusül %8.47, Hac %7.35, Kurban %6.62, Zekat, Sadaka %2.95, Günlük yaşamda karşı cinsle ilişkiler %1.11, kadınlar ve cuma namazı %0.74, Kurban ve mevlit okuma için para alma %0.74, değerli bir mal yahut para bulma %0.74, ölünün

arkasından yapılacak işler %0.74, tesettür %0.74, alkol %0.74.

Sadece birer soru tespit edebildiğimiz ve % 0.36 oranına karşılık gelen konular ise şunlardır: Cünüplük hali, taharet (temizlik), ıskat, domuz ürünlerini kullanma, doğum kontrolü, zararlı hayvanları öldürmek, fıkhi mezhepler, resim ve evde hayvan beslemek.

Şimdi örnek olması açısından bu sorulardan bazılarını aktaracağız:

"Annem bahçeyi ekmek için kazarken hep böcekler çıkıyor ve bahçeyi bu böceklerden temizlemek için kireç dökmek zorunda kalıyor. Böcekleri bu şekilde öldürmek günah mı?" (yaş: 17, cinsiyet: Kadın, eğitim: İlköğretim)

"Diğer mezheplerde de vacip hükmüne yer veriliyor mu?" "Kadınlar Cuma namazı kılabilir mi?" (y:37, c: Kadın, e: Lise)

"Ayağımda, topuk dikenini var. Tedavi oldum bir faydası olmadı. Bana, domuz derisi sürersen iyileşirsin diyorlar. Bu denenmiş ve başkalarına iyi gelmiş. Domuz derisini sarmamın dinimizce bir mahsuru var mı?" (47, Kadın, ilkököl)

"Oruç ve namaz borçlarının düşürülmesi için ıskat ve devir işlemleri yapılmalı mıdır?" (51, E, İ)

"Adak kurbanı keseceğim, görümceme verebilir miyim?" (38, K, O)

"Adak kurbanı hangi hayvanlardan kesilir?" (43, E, İ)

"Adak olarak sığır kesmeyi adamıştım, koyun kesebilir miyim?" (50, E, O)

"Canlı resmi yapmak günah mıdır?" (25, E, Ü)

"Kadın çalışıp kocasına para verebilir mi?" (40, K, L)

"İmsak vakti girdiğinde sabah namazını kılmadan kaza namazı kılabilir miyim?" (38,K,O)

"Kaza namazı olan kişi sünnetleri kılmayıp sünnet namazların yerine kaza borçlarını

kılmalıdır deniyor bu doğru mu? Böyle mi yapmalıyız?" (34, E, L)

"Oruca niyet ettikten sonra gusül abdestinin gündüze ertelenmesi oruca bir zarar verir mi?" (17, E, L)

"Sehiv secdesi yapmam gerekirken selam verince yapmadığım aklıma geldi ne yapmam gerekirdi?" (25, K, O)

"Diş dolgusu yaptırmadan önce gusül abdesti almam gerekir mi?" "Ayaklarımdan rahatsızım tahiyyatta oturamıyorum namazda nasıl yapmalıyım?" (28, K, O)

"Bir holdingde 1000 markım var alamıyorum. Buna zekat düşer mi?" "Elimiz çalıştığımız zaman kanarsa abdestimiz bozulur mu?" "Allah rızası için kesilen kurbandan ev halkı yiyebilir mi?" (55, E, İ)

"Simit ısırdım, oruç olduğumu hatırlayınca hemen bıraktım orucum bozulur mu?" (13, K, O)

Örneklerden anlaşılacağı üzere sorular, danışanların ibadet hayatı ile ilgili olduğu kadar sosyal hayatları ile de ilgilidir. Zaten soruları sınıflandırırken sorunun ilgili olduğu ağırlıklı konu göz önünde bulundurulmuştur.

1.2. Fıkıhî Alan Dışındaki Dinî Sorular

Tablo 3. Diğer Dinî Soruların ilgili Oldukları Alanlara Göre Dağılımları

	N	%
Dini konularda rehberlik beklentisiyle sorulan sorular	46	37.70
Genel ve günübürlük dini bilgi soruları	42	34.43
Akaidle ilgili sorular	14	11.48
Kur'an tilaveti ile ilgili sorular	18	14.75
Tefsir usulü ile ilgili sorular	2	1.64
TOPLAM	122	100

Tablo 3'te fikhî alan dışındaki soruları ilgili oldukları konu ve alanlar bağlamında tasnif ettik. Buna göre bu bölümdeki soruların %37.70'nin dini konularda rehberlik yapılması, tavsiyede bulunulması gibi beklentilerle yönetilen sorular olduğu görülmektedir. Soruların %34.43'ü genel ve günübirlik dini bilgi soruları %11.48'i kelim bilgisi gerektiren sorular, % 14.75 i Kur'an tilaveti, yani Kur'an'ı kuralına uygun bir şekilde okuma ile ilgili, % 1.64'ü tefsir usulü ile ilgili sorulardır. Bu bölümdeki sorular da, doğrudan çalışma konumuz ile ilgili olmadığından, sadece bazı örnek soruları aktarmakla yetineceğiz. Bu sorulardan bazıları şunlardır:

"Sünnetleri öğrenebileceğim bir kaynak tavsiye edebilir misiniz?" "İşyerinde çok sevdiğim bir arkadaşım var, onun namaz kılmasını istiyorum, ne yapmam doğru olur?" (32, E, Ü)

"Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in çocuklarının isimlerini öğrenmek istiyorum?" (41, K, L)

"Kişi öldükten sonra yapılan hayırlar ona ulaşır mı?" (34, K, Ü)

"Emri bil maruf, nehyi anil münker ne demektir, açıkla mısınız? "çocuğumuza "Tevhit" ismini koyabilir miyiz? Ne anlama geliyor?" "Dini bilgileri öğrenebileceğim, açıklayıcı bir kitap tavsiye edebilir misiniz?" (36, K, L)

"Kur'an'ı kendi gayretimle öğrendim. Tecvit öğrenmek istiyorum. Nasıl öğrenebilirim?" (33, K, L)

"İnsan ne yaparsa yapsın kaderinde olanları yaşıyor, deniliyor. Bunu açıkla mısınız?" (29, K, Ü)

"Alevilik nedir, mezhep midir, tarikat mıdır?" (40, E, Ü)

"Yakınımızın ölüm yıldönümünde ne yapmamız gerekir?" (34, K, L)

"Cenazede baş sağlığı için gidildiğinde yapılması gerekli olan şey nedir?" (31, E, L)

1.3. Psiko-Sosyal İçerikli Sorular

Araştırmamızın doğrudan ilgili olduğu sorular, bu gruptaki sorulardır. Söz konusu sorular belirlenirken, soruların psikososyal yönden ağırlıklı olmasına dikkat edilmiştir.

Yoksa, bu soruların bir kısmının psikososyal içeriklerinin yanında, dinî bilgi gerektiren yönleri de olduğunu belirtmemiz gerekir. Bu gruptaki soruların konularına göre dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Psiko-sosyal İçerikli Sorular

	Sayı	%
Evlilik, boşanma, nişan, nikah vb.	48	17.14
Eşler arası ilişkiler	42	15
Günahkarlık ve suçluluk duyguları	36	12.85
Rüyalar ve günlük yaşam	28	10
Para psikoloji (büyü, nazar vb.)	26	9.29
Sosyo-ekonomik sorunlar ve dini hayat	18	6.43
Toplumsal ilişkiler	18	6.43
Obsesif-kompulsif reaksiyonlar	16	5.72
Tarikatlar ve dini hayat	12	4.28
Yakınlarla ilişkiler	10	3.57
Unutkanlık, dikkat kaymaları ve ibadetler	8	2.86
Çocuk eğitimi	6	2.15
Cinsiyet ayrımı	4	1.43
Çocuk aldırma	2	0.71
Evlat edinme	2	0.71
Paranoyak yaşam	2	0.71
Psiko-patolojik süreçler	2	0.71
TOPLAM	280	100

Tablo-4' e göre, psiko-sosyal içerikli soruların % 17.14 'ü evlilik, boşanma, nişan, nikah gibi konularla ilgilidir. % 15'i eşler arası ilişkiler, % 12.85'i günahkârlık ve suçluluk duyguları, % 10'u rüyalar ve günlük yaşam konularıdır. Büyü, nazar gibi konuları kapsayan parapsikolojik konular % 9,29 oranındadır. Diğer konulardaki soruların oransal dağılımları şu şekildedir: Sosyo-ekonomik sorunlar ve dini hayat ile toplumsal ilişkiler eşit şekilde % 6.43, Obsesif-kompulsif reaksiyonlar % 5.72, Tarikatlar ve dini hayat % 4.28, yakınlarla ilişkiler %3.57, unutkanlık, dikkat kaymaları ve ibadetler %

2.86, çocuk eğitimi % 2.15, cinsiyet ayrımı % 1.43, çocuk aldırma, evlat edinme, paranoyak yaşam ve psikopatolojik süreçler ile ilgili sadece ikişer soru (her biri % 0.71) olduğu anlaşılmaktadır. Şimdi bu konulardaki sorulardan bazı örnekleri konu başlıklarıyla aktaracağız:

Bu bölümdeki sorularda dinî nikah önemli bir yer tutmaktadır.

Demek ki bu konu, toplumumuzda halen ciddi bir psiko-sosyal problem olmaya devam etmektedir. Din hizmetleri görevlilerinin, psiko-sosyal boyutu da içinde olmak üzere çok yönlü yaklaşımlar geliştirmelerine ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu sorulardan bazıları şu şekildedir:

"Dini nikah nişan zamanında mı, yoksa düğün zamanında mı daha iyi olur?" (23, K, L)

"Arkadaşım iki yıllık evli ve dinî nikah yapmamışlar. Şimdi çocukları var. Çocuklar günah çocuğu mu olmuş oluyor? Mutlaka bir imamın nikah kıyması mı gerekiyor?" (26, K, Ü)

"Yeğenim imam nikahlı eşini boşama olmadan bırakıp başka birisiyle evlendi, ondan bir çocuğu oldu. Şimdi bu durumda ilk eşiyile boşanmış mı oluyor?" (45, K, O)

"Alevî bir gençle birbirimizi seviyoruz ve evlenmek istiyoruz. Bu dinî nikah açısından sorun doğurur mu?" (25, K, Ü)

"Kirve olan kişiler, çocuklarını kirve olan kişilerle evlendirebilir mi? Kirve, kirvesinin kızını oğluna alabilir mi?" (46, E, L)

"Eşim çok sinirli, sürekli kavga ediyor ve bazen "babanın evine git, gelme" diyor. Bu gibi şeyler sürekli söylenince nikah geçersiz mi olur? Bu durumda nasıl davranmalıyım?" (32, K, L)

1.3.1. Eşler Arası İlişkilerle İlgili Sorular

Bu başlık altında, danışan eşlerin birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesindeki sorular ele alınacaktır. Bu sorular, salt dinî içerikli olmayıp psiko-sosyal yönü daha ağır basan niteliktedir. Soruların çoğu ailevî problemlere çözüm aramak ve dert paylaşmak

maksadıyla genç ve orta yaş grubu kadınlar tarafından sorulmuştur.

"Ben evli ve çocukları olan bir bayanım. Ayrıca evlilik dışı bir ilişkim var ve bu ilişkiden dolayı hamileyim. Bu bebeği aldirmek istiyorum. Fakat ramazan ayında olmaktan dolayı çok huzursuzum. Ayrıca bu çocuğu doğuracak olduğum takdirde çevremdeki insanların ve kayın validemin, bebek bize benzemediği takdirde olayı anlamalarından çok korkuyorum.

Şimdi bütün bu olaylardan dolayı çok pişmanım. Ne yapacağımı bilemiyorum. Bana yardımcı olmanızı istiyorum." (34, K, L)

"Ben evli ve üç çocuk sahibi bir bayanım. Eşim içki, kumar işine çok düşkün. Ayrıca sürekli başka kadınlarla birlikte oluyor. Arada benimle de beraber olmak istiyor ama ben kabul etmek istemiyorum. Çünkü başkalarıyla beraber olmasından dolayı hastalık bulaştırıyor ve ben hastalıklardan çok çektim. Bu yüzden bana günah oluyor mu? Ayrıca kazancı da helal değil ama zorunlu olarak yemek ve kullanmak zorundayız, başka yardım edecek kimsemiz yok, bu konuda da günahkâr mıyız?" (37, K, O)

"Eşim sürekli olarak başka kadınlarla beraber oluyor. Aynı zamanda sürekli döverek, hakaret ederek bana ve çocuklarıma zulmediyor. Artık dayanacak gücüm kalmadı, maddi ve manevi destek olacak kimsem de yok, ne yapmalıyım?" (33, K, L)

"Geçmişte yapmış olduğum günahlarımdan dolayı bir hocaya danıştım. (dört tane çocuk aldirdim) dört defa her biri 61 gün olmak üzere oruç tutmamı söyledi. Ama buna da eşim izin vermiyor, ne yapmam gereklidir?" (39, K, İ)

"Eşimle tartıştık, ağır hakaretlerimiz oldu. Şimdi konuşmuyoruz. Günah işlemiş mi oluyoruz? Ne yapmalıyım?" (27, K, Ü)

"Ben yedi aylık evli bir bayanım. Eşim cinsel beraberlikten sonra hiç yıkanmıyor ve benim yıkanmamı da istemiyor. Gizlice yıkanıyorum. Bu beni çok rahatsız ediyor, bu durumda ne yapmalıyım? Ayrılmalı mı, yoksa onunla birlikte yaşamaya devam mı etmeliyim?" (21, K, L)

"Ben 22 yaşında bir bayanım. İki yıldır evli birisiyle onun ailesinden ve kendi ailemden

gizli olarak (arada bir görüşmek suretiyle) imam nikahıyla yaşıyorum. Geçenlerde bana, genç olduğumu, başka birisiyle evlenebileceğimi söyledi. Bu durumda beni boşamış mı oluyor, benim ne yapmam gereklidir?" (22, K, O)

"Eşim çocuklarımı benden soğutmak için elinden geleni yapıyor. Bu durumda ben ne yapmalıyım?" (40, K, İ)

1.3.2. Suçluluk ve Günahkârlık Duyguları İçeren Sorular

Aslında diğer kategorilerdeki pek çok soru, bir şekilde bu grupta da değerlendirilebilir. İncelediğimiz sorularla ilgili olarak, soruların muhataplarıyla yaptığımız görüşmelerden anlayabildiğimiz kadarıyla, çok özel bir fıkıh sorusu olarak gördüğümüz birçok sorularda bile, geri plandaki suçluluk ve günahkarlık duyguları etkili olmaktadır. Özellikle ibadetleri yerine getirirken şekli yönden bir kısım eksiklikler olduğu düşüncesi ve kaygısının, kimi zaman inanan bireylerde oluşturduğu suçluluk ve günahkarlık duygularıyla, onların ruh sağlıklarını olumsuz etkileyecek düzeyde etkili olabildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu grupta değerlendirilebilecek soruların, psikolojik bir yaklaşım geliştirme konusunda yapılacak çalışmalarda kesinlikle ağırlıklı bir yeri olmak durumunda olduğu kanaatindeyiz. Şimdi bu sorulardan bazı örnekler aktarmak istiyorum:

"Üniversite öğrencisine harç ve kredi çıktı. Bu krediler beyaz eşyaya endeksli olarak ödenecek. Bu kredilerde faiz söz konusu olabilir diye almakta tereddüt ediyoruz. Ancak ihtiyacımız da var. Ne yapılması gerekir?"

"Bazı insanlar belirli günlerde hamile kalırsa çocuk hayırlı ve güzel olur, bazı günlerde hamile kalınca da hayırsız olur diyorlar. Bu beni çok rahatsız ediyor. Huzursuz oluyorum. Bunlar doğru mu?"

"4444 defa çekilmesi gereken "Salat-i Tefriciye" duasını tamamlamadan bırakmak günah mıdır? Sadece cumadan cumaya çekilir diyorlar. Başka günlerde çekilme imkanı yok mu?"

"Aklımdan sürekli Allah'a aykırı, Peygambere aykırı düşünceler geçiyor. İnanan bir insanım, bu aykırı düşünceler yüzünden namazlarımı da kılamıyorum. Çok kötü ve

huzursuz bir durumdayım. Ne yapmalıyım?"

1.3.3. Tarikatlar ve Dini Hayat İlişkisi Soruları

Bireysel dindarlığın farklı bir boyutu olan tarikata mensubiyet, diğer bir ifadeyle tasavvufî hayat içerikli sorular da halkın gündemini meşgul etmektedir:

"Bir kimse bir yere bağlıyken ders kâğıdını başkası görse, gören kişinin de onu yerine getirmesi gerekir, yoksa günaha girer diyorlar, doğru mudur?"

"Birisinden el aldım (bağlandım), çok içime sinmedi, ayrılısam günah olur mu?"

"Bir insanın doğru yolu bulabilmesi ve ibadetlerinin kabul edilebilmesi için bir tarikata mı girmelidir?"

"Günahlardan tevbe etmek için, bir şeyhi ziyaret ederek ondan tevbe almak şart mı, ben kendi başıma tevbe edemez miyim?"

2. AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROLARINA SORULAN SORULAR

Araştırmamıza konu olan soruların da içeriğinden anlaşılaçağı üzere, soruların farklı başlıklar altında tasnifinin de gerekli olduğunu düşündük. Nitekim ADRB'lere danışılan sorular şu konu başlıklarına göre sınıflandırılmaktadır:

- İbadet Hayatı
- Evlilik ve Nikâh
- Boşanma
- Aile İçi Problemler
- Sağlık
- Cinsellik
- Sosyal Konular

2.1. İbadet Hayatı

2.1.1. Abdest ve Gusül Soruları

Abdest ve gusül soruları özellikle hanımlar arasında sıkça sorulan sorulardır. Gusül abdesti konusunda oldukça titiz davranan bayanlar akıllarına takılan soruları büro görevlilerine iletmektedirler. Jinekolog muayenesinden sonra gusül abdestinin gerekip gerekmediğini öğrenmek isteyen bayan ADRB'ye başvurmuştur: *“Tüp bebek tedavisi yaptıran bir kadını. Her muayeneden sonra gusül abdesti almalı mıyım?”*¹⁰⁴

Bazı hastalıkların tedavisinde ilacın makattan verilmesi gerekmektedir. Bu durumun gusül abdestine zararını merak eden bir danışan büroya başvurmuştur: *“Bağırsak hastası olan eşim yatmadan önce makattan bir sıvı ilaç alıyor. Bu ilacı kullandıktan sonra boy abdesti mi, namaz abdesti mi alması gerekir, yoksa ikisine de mi gerek yok?”*¹⁰⁵

2.1.2. Namaz, Zekât, Hac ve Oruç İbadetleri ile İlgili Sorular

Dinin emrettiği ibadetlere inanmak kadar uygulamak da her müslümanın görevidir. Kişi ibadetlerini yerine getirmekle sorumluluktan kurtulurken, ibadetlerini ihmal etmekle de günaha girebilir. Günaha girme korkusu bireyi duyarlı davranmaya ve soru sormaya yöneltmektedir. İbadet hayatı ile ilgili sorular en çok danışılan konular arasındadır. Zekât ibadeti hakkında bilgi almak için ADRB'ye başvuran bir danışan kafasındaki karışıklığı şu şekilde ifade etmektedir: *“Ben çalışan bir bayanım. Zekâtımı veriyorum. Çevremdekiler bana babamın evinde yaşadığım için, onun kurban kesmesinin yeterli olduğunu, benim kurban kesmemin gerekmediğini söylüyorlar. Ne yapmalıyım?”*¹⁰⁶

Yine zekât konusunda, zekâtını kız kardeşine vermek isteyen fakat yanlış anlaşılmaktan çekinen bayan ADRB'ye başvurmuştur: *“Ablam ihtiyaç sahibi, fitremi ona vermek istiyorum. Ama aramız iyi olmadığından benimle konuşmuyor. Bu duruma çok üzülüyorum. Yine de ihtiyacı olduğu için ona vermek istiyorum. Bu durumda ibadetim yerine gelmiş olur mu? Verirsem yanlış mı yapmış olurum?”*¹⁰⁷

¹⁰⁴ ADRBKK, No: 68, Ağustos, 2009.

¹⁰⁵ ADRBKK, No: 54, Ağustos, 2009.

¹⁰⁶ ADRBKK, No: 9, Ekim, 2009.

¹⁰⁷ ADRBKK, No: 17, Eylül, 2009.

Zekât, verilmediği zaman kişilerin iç dünyasında huzursuzluğa sebep olan bir ibadet olarak karşımıza çıkmaktadır. ADRB'ye gelen bir diğer soruda ise yeni evli çiftin takılarının zekâtı sorulmuştur: *“Yeni evli bir çift, düğünde takılan takılarının zekâtını nasıl vereceklerini sormuştur.”*¹⁰⁸

Ramazan orucunun kazaya kalması durumunda ne yapması gerektiğini bilemeyen bir danışan, çareyi ADRB'ye başvurmakta bulmaktadır. Doğal olarak Ramazan ayında bu tür sorular artmaktadır: *“Gelinim bebeğini emzirdiği için bu dönemde oruç tutamadı. Ona bu dönemde tutamadığı oruçlarını kaza etmesinin gerekmediğini söylemişler. Bu ne kadar doğru?”*¹⁰⁹

Danışanlar sadece kendi kaza oruçları için değil ölmüş yakınlarının kaza oruçları için de bürolara başvurmaktadır. Çünkü yakınının borçlu olarak gittiğini düşünen birey, bu durumdan rahatsızlık duymaktadır: *“Rahmetlik babamın hastalanıp tutamadığı orucunun yerine oruç tutabilir miyim? Çünkü zaman zaman rüyama giriyor, uykularım kaçıyor.”*¹¹⁰

Yine oruçla ilgili şöyle bir soru daha gelmiştir: *“Soru soran hanım üç aylar boyunca oruç tuttuğunu Ramazan orucunu da tuttuğunu şu anda da Şevval orucunu tuttuğunu fakat bu günlerde diş tedavisi gördüğünü ve bu tedaviden dolayı da pek bir şey yiyemediğini ama oruç tutmasına mani bir durumun olmadığını oğlunun onun oruç tuttuğunu gördüğünde senin niyetin samimi değil nasıl olsa bir şey yiyemiyorum bari oruç tutayım diyorsun senin orucun olmaz dediğini ve aklının karıştığını anlattı. Bizden bilgi istedi.”*¹¹¹ Dikkat edileceği üzere bu sorusunda danışan, bir iç huzuru arayışı içerisinde sorusunu yöneltmektedir.

Din görevlilerinin yapmış olduğu kişisel hatalar, görevleriyle ilgili durumlarda da halkın içine şüphe düşürmektedir. Bu sorusunda danışan, sade vatandaşın yapabileceği hatayı bir imama yakıştırmamakta ve bu rahatsızlığını yaşadığı bir hadiseyi anlatarak, şu şekilde dile getirmektedir: *“Evinde hatim okuduğu ailenin kızıyla, kızın ailesinin rızası*

¹⁰⁸ ADRBKK, No: 44, Mayıs, 2009.

¹⁰⁹ ADRBKK, No: 22, Ekim, 2009.

¹¹⁰ ADRBKK, No: 41, Eylül, 2009.

¹¹¹ ADRBKK, No: 76, Mart, 2009.

olmadığı halde ve kendisi de evli olduğu halde nikâhlanan bir imamın arkasında namaz kılınabilir mi? ”¹¹²

Eşlerin yaşadığı ailevi problemler, eşlerin birlikte yapacağı ibadetleri de etkilemektedir. Eşiyle beraber hacca gidecek olan bayan, eşinin huysuzluğu sebebiyle hacca gitmekten vazgeçecek duruma geldiğini dile getirmekte, eşinin bu tutumunun hacda da devam edeceğinden çekinerek çözümü ADRB’de aramaktadır: *“Eşim hayatım boyunca bana ve aileme küfretti. Bu yıl onunla hacca kayıt yaptırdık, kuradan haccımız çıktı; ama yine çok küfredeceğini ve haccı benim burnumdan getireceğini biliyorum. Bu adamla hacca gitmemek, hacca gitmekten daha hayırlıdır diye düşünüyorum. Orada başıma neler getireceğini düşünüp, Allah’a çok sığınıyorum. Bir de hacda kişilerin gerçek ahlakları ortaya çıkarmış, şeytanın büyüğü orada imiş. Ben bu adamla ne yapayım?”¹¹³*

2.1.3. Miras ile İlgili Sorular

Miras konusu, paylaştırmadaki zorluk ve paylaşımın ardından yaşanan problemler sebebiyle din görevlilerinin en çok karşılaştığı sorular arasındadır. Çünkü danışanlar, menfaatleri çerçevesinde paylaşım istemekteler, diğer varislerin haklarından da pay alabilmenin mücadelesini vermekteler. Kişisel problemler sebebiyle kız kardeşinin mirastaki hakkını gasp ettiğini anlatan bayan, ADRB’ye başvurmuştur: *“Ben otuz yıldır dul yaşayan bir kadınum. İki çocuğumu zor şartlarda büyüttüm. 2 yıl önce vefat eden annem, vefat etmeden önce yüklü bir miktar tutan altınlarını en büyük ablama emanet etti. Vefatından sonra kardeşler arasında paylaştırmasını söyledi. Aramızdaki başka bir tatsızlık yüzünden ablam, mirastan benim payıma düşen kısmı vermiyor. Bunun günahı nedir?”¹¹⁴*

Toplumumuzun bir kesiminde kız evladını önemsemeyen, kız evladın haklarını gasp eden anlayış hala devam etmektedir. Bunu da İslami duyarlılık adına yapan vatandaşlara rastlanmaktadır: *“Doğulu olduğumuz için kızı miras vermeme sülâlem uygun bulmuyor;*

¹¹² ADRBKK, No: 25, Nisan, 2009.

¹¹³ ADRBKK, No: 55, Ağustos, 2009.

¹¹⁴ ADRBKK, No: 26, Mayıs 2009.

erkek evladıma ise mirastan büyük pay ayırdım. Dinen kızıma miras bırakmazsam acaba vebalde kalmış olur muyum?”¹¹⁵

Bu konuyla ilgili başka bir örnekte kardeşlerinin mirasta kendi hakkını ve yeğenlerinin haklarını vermediklerini belirten bayan durumunu şu şekilde ifade etmiştir: *“Babam geçen yıl vefat etti. Biz 5 kardeşiz. Bir ablam 3 ağabeyim var. Ablam daha önce vefat etmişti. Yeğenlerim var. Babamın vefatından sonra kalan mirası ağabeylerim kendi aralarında paylaştılar. Ne bana ne de yeğenlerime hiçbir şey vermediler. Ne yapmalıyım?”¹¹⁶*

Evlatlık ve süt çocuğun miras hakkı da toplumumuzda merak edilen konular arasındadır. *“Bacanak olan iki kardeşten birinin dört çocuğu olmuş, diğerinin ise çocuğu olmamıştır. Dört çocuklu olan, çocuklardan birini evlatlık olarak diğer kardeşine vermiştir. Evlatlık olan çocuk babası görünümündeki amcası vefat ettiğinde mirasından payını almıştır. Daha sonra kendi öz babası vefat ettiğinde miras taksimi nasıl olacaktır?”¹¹⁷*

“Süt çocuğa miras düşer mi? Bunun bir yolu var mı?”¹¹⁸ İslam Hukuku’na göre miras taksiminde, kız çocuğa erkek çocuğun yarısı kadar miras hakkı verilmektedir. Geçerli olan yasalara göre ise bu taksim eşit bir şekilde yapılmaktadır. Bu konu hakkında bilgi almak isteyen bir danışan ADRB’ye başvurmuştur. *“Günümüzde kızlar anne babalarına daha çok bakıyorlar fakat miras paylaşımında kadına dinen ½ hisse veriliyor. Miras paylaşımını dine göre mi yapmak zorundayız yoksa mevcut yasalara göre yapılan paylaşım caiz olur mu?”¹¹⁹* Bu konudaki soruların çoğu bayan mirasçılar (kız evlat) tarafından yöneltilmektedir.

2.1.4. Kadınlara Özel Haller ile İlgili Sorular

Kadınlara özel durumlar, bireyin fizyolojik yapısı ile de ilgili olduğundan kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu da soruların niteliğine yansımakta, çok yönlü bilgi gerektiren bu sorular, dinî danışmanlık konuları içerisinde yer almaktadır. Bu sorulara

¹¹⁵ ADRBKK, No: 67, Ocak, 2009.

¹¹⁶ ADRBKK, No: 67, Temmuz, 2009.

¹¹⁷ ADRBKK, No: 79, Haziran, 2009.

¹¹⁸ ADRBKK, No: 53, Ekim, 2009.

¹¹⁹ ADRBKK, No: 41, Ekim, 2009.

muhatap olan ADRB personelinin bayan olması ve cevapların da konunun uzmanı doktorların görüşleriyle desteklenmesi gerekmektedir.

Düşüklerden sonra meydana gelen kanamalarda, sebebin lohusalık mı yoksa özür mü olduğu hanımlar tarafından merak edilmektedir. İbadetlerin seyrini etkileyen bu durumlar hanımların en çok danıştığı konular arasındadır: “Üç buçuk aylık düşükten sonra lohusalık süresi ne kadardır? Arada bir iki gün kanın kesildiği oluyor sonra tekrar başlıyor. İbadetimizi bu dönemde nasıl yapabiliriz?”¹²⁰

Başka bir örnekte lohusalığın ne olduğu sorulurken “İş yerimizde çalışan bayanlardan biri on beş günlükken bebek düşürdü. Lohusalık durumu nedir?”¹²¹, bir diğer örnekte de gelen kanamanın sebebi öğrenilmeye çalışılmıştır: “Sekiz haftalık hamile iken bebeği zayi olan bir hanımdan gelen kanama özür mü olur, lohusalık mı?”¹²²

Kadınlar, regl günleri sebebiyle bazı ibadetleri bir süreliğine yapamamaktadır. Bu konuyla ilgili sıkıntısını dile getiren danışan ADRB’ye başvurmuştur: “Ramazan ayında camide mukabele takip eden bir bayan, renkli gününde (kadınlar arasında muayyen zamanı ifade ediyor) camiye girebilir mi, girmezse de okumadığı cüzleri sonra okumak zorunda kalır mı?”¹²³

2.1.5. Eşlerinin Kadınların Özel Hallerine Saygı Göstermemesi

Eşler arası münasebetlerde normal zamanlarda helal olan bazı fiiller, hanımların özel haller yaşadığı süreçlerde haram olmaktadır. Eşine karşı bu zamanlarda anlayışla yaklaşan eşler olduğu gibi, hanımlarının bu durumlarına gereken saygıyı göstermeyen eşler de vardır. Bu konudan muzdarip bir bayan ADRB’ye danışmaktadır: “Hayız halinde hanımla eşi ilişkide bulunmak istese hanım buna razı mı olmalıdır? Bu konuda aralarındaki problemi nasıl aşabilirler?”¹²⁴

Hanımların özel durumlarındaki yasaklara dikkat edilmemesi halinde tevbe ve kefarete gerekmektedir. Kimi danışanlar çocuk sahibi olamamalarını da bu günahlarına

¹²⁰ ADRBKK, No: 71, Ağustos, 2009.

¹²¹ ADRBKK, No: 63, Kasım, 2009.

¹²² ADRBKK, No: 61, Temmuz, 2009.

¹²³ ADRBKK, No: 64, Ağustos, 2009.

¹²⁴ ADRBKK, No: 77, Nisan, 2009.

bağlamaktadırlar. Ayrıca düğün tarihinin tesbitinde kız tarafına danışılmaması problemin ana sebebi olabilmektedir: *“Evleneli altı yıl oldu, çocuğumuz olmuyor. Ben bunun sebebini evlendiğimiz gece adetli olmama rağmen eşimin zoruyla birlikte olmamıza bağlıyorum. Bu hatamızın telafisi var mıdır?”*¹²⁵

2.1.6. Eşlerin Birbirlerinin İbadetlerine Engel Olması

Kurban ve zekât gibi konularda özellikle erkeklerin hanımların mükellefiyetlerine müdahalede bulundukları görülmektedir. ADRB’ye başvuran bayan eşinden gördüğü olumsuz tavrı büro görevlileriyle paylaşmaktadır. *“Ben 12 yıllık evliyim. Eşimin maddî durumu iyi, kurban bayramı yaklaşıyor. Benim için de bir kurban kesmesini istedim. Gerek yok, ben kesiyorum, yeter dedi. Ben ev hanımıyım, başka bir gelirim yok. Mali konulara gelince eşimin hep böyle bir tavrı ile karşılaşıyor, üzülüyorum. Ne yapmalıyım?”*¹²⁶

Nafile ibadetlerde eşin rızası gerekmektedir. Bazen eşler kendileri ibadet etmedikleri gibi eşlerinin de ibadetlerine karışmakta ve bu durumu istismar edebilmektedirler: *“Eşim namaz kılmayan birisi. Namaz kılmam onu rahatsız ediyor. Nafile namaz kılmama ve oruç tutmama izin vermiyor. Ona söylemeden gizli oruç tutup, namaz kılabilir miyim?”*¹²⁷

2.1.7. Yemin ve Adak

Adak ve yemin konusu bürolara sıkça sorulan konular arasında yer almaktadır. Yapılan yeminin geçerliliği ve yemin keffareti gibi konuların halkımız tarafından tam anlaşılamadığı veya düşünülmektedir. *“Kız kardeşimle ailevî problemlerden dolayı tartıştık bende ona gücendim evine gitmeyeceğime dair yemin ettim. Şimdi pişman oldum, bir tarafta yeminim bir tarafta pişmanlık var ne yapayım, yeminimi bozabilir miyim, bozarsam karşılığında ne yapmam lazım?”*¹²⁸

Aile içi problemler nedeniyle evliliğinde huzursuzluk yaşayan bayan, kayınvalidesi ve görümcesinin kendisine büyü yaptığını ve bunu inkâr etmek için yalan yere yemin

¹²⁵ ADRBKK, No: 82, Haziran, 2009.

¹²⁶ ADRBKK, No: 78, Kasım, 2009.

¹²⁷ ADRBKK, No: 03, Ağustos, 2009.

¹²⁸ ADRBKK, No: 22, Temmuz, 2009.

ettiklerini söylemektedir: *“Bir okulda öğretmenim; eşimle aramızda bariz bir problem yok fakat kayınvalidemle görümcem bizden uzakta oturmalarına rağmen sürekli bizi huzursuz ediyorlar. Eşime yaptıkları bazı şeyler hususunda yalan söylüyorlar ve yemin ederek yalanlarına da eşimi inandırıyorlar. Geçenlerde de evimin bir yerinde bir muska buldum ve bunu onların yaptığına eminim, fakat yine yemin ederek eşimi kendilerinin yapmadıklarına inandırdılar. Bu şekilde yalan yere yemin eden birinin yeminine inanılır mı? Üstelik bu insanlar namaz da kılıyor. Eşim böyle namaz kılan birinin yalan yere yemin etmeyeceğini düşünüyor.”*¹²⁹

Yalan yere yapılan yeminler, sonraki süreçte yemin eden kişileri vicdanen rahatsız etmektedir. ADRB’ye başvuran danışan durumunu şu şekilde ifade etmektedir: *“Evliyim, iki çocuğum var. Eşim devamlı ağır hakaretlerle incitir. Bir saat sonrada hiçbir şey olmamış gibi davranır. Bu gelgitli hali beni tüketti. Sırf çocuklarım için evliliği yürütüyorum. Çalıştığım yerde çok neşeli, güler yüzlü bir hanıma ilgi duydum. Sohbetten başka bir şey olmadı aramızda. Eşim aşırı kıskanç olduğu için çalıştığım yerde birini beni gözetlemesi için ajan gibi görevlendirmiş. Durumu öğrenmiş. Eve geldiğimde eline aldığı bıçakla kendini ve çocukları öldüreceğini, benim o kadınla hiçbir şeyim olmadığına dair çocuklarım üzerine yemin etmemi söyledi. Korkumdan aramızda hiçbir şey olmadı diye çocuklarımın üzerine yemin ettim. Yalan yemindi şimdi çocuklarımın başına bir şey gelecek diye korkuyorum.”*¹³⁰

Toplumumuzda bu durumun ne denli yaygın olduğunu, yalan yere yapılan yemin ile ilgili danışılan soruların sıklığından anlıyoruz: *“Annemle babam ayrıldılar, velayetim babama verildiği için ben babamın yanında kalıyorum. Babam başkasıyla evlendi ve annemle görüşmemi yasakladı. Ben de ondan gizli olarak her hafta annemle görüşüyorum. Babam, annemle görüşmediğime dair sık sık Kur’an’a el bastırıyor. Buluş çağına girmedığım için Kur’an’a el basıp yemin edebilir miyim, yoksa bundan sorumlu olur muyum”*¹³¹

Halkımız yalnızca bir işi yapmak için değil, yapmamak için de yemin edebilmektedir. *“Yemin-i Mün’akit”* denilen bu türlü yeminler, genellikle aile içinde ve kırgınlıkla

¹²⁹ ADRBKK, No: 86, Kasım, 2009.

¹³⁰ ADRBKK, No: 60, Temmuz, 2009.

¹³¹ ADRBKK, No: 81, Temmuz, 2009.

yapılmakta ve çoğunlukla da pişmanlıkla sonuçlanmaktadır. Bu pişmanlık da kişiyi daha büyük sıkıntılara düşürmektedir: *“Evliyim. Eşimle aramızda geçen bir tartışma sonunda kızdım ve şöyle dedim: Şayet falan kişi bu eve girerse ben de Kur'an'a el basıyorum bu evden gideceğim. Kızgınlığım geçtikten sonra bu söylediğimden pişman oldum. Çünkü o dediğim kişi evimize girip çıkan bir kimsedir. Bu durumda ne yapmam lazım, keffaretle kurtulabilir miyim?”*¹³²

2.1.8. İbadet Etmeyen Eşi ve Çocuğu Uyarmanın Hükümü

Sağlıklı manevî yaşam, ailenin yetiştirdiği çocuklara verebileceği en güzîde armağandır.¹³³

İlk çocukluk yıllarında verilmeyen din eğitimi, sonraki yıllarda verilmeye çalışılınca hem ebeveynler hem de ergenler için problemlere sebep olmaktadır. Din eğitiminin ilk çocukluk yıllarında mükemmel bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Zira 10- 12 yaşlarına kadar olan dönemde, din ve ahlâk değerlerinin büyük bir kısmı, çocuk tarafından özümsemektedir. O halde, din eğitimi ve öğretiminin bu dönem içinde büyük ölçüde tamamlanması gerekmektedir.¹³⁴

Çoğu zaman birbirine girmiş karmaşık değişmelerin hüküm sürdüğü ergenlik döneminde, önceden geliştirilmiş dinî tutumlarda olduğu kadar geliştirilen yeni dinî tutumlarda da büyük ölçüde kararsızlık, istikrarsızlık ve belirsizlik görülür.¹³⁵

Ergenlik çağındaki gençler günümüzde, ibadetler ve dini vecibeler konusunda ebeveynlerine göre daha rahat davranmakta, bu durumda ne yapacağını şaşırان ebeveynler de bürolardan yardım istemektedirler. ADRB'ye başvuran bayan bu durumda ne yapması gerektiğini büro görevlilerine sormaktadır: *“14 yaşında bir kızım var, Allah bağışlarsa. Örtünmesini ve namazlarını düzenli kılmasını istiyorum; ama*

¹³² ADRBKK, No: 83, Kasım, 2009.

¹³³ Doğan Cüceloğlu; *İçimizdeki Çocuk*, 36. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005, s. 56.

¹³⁴ Mehmet Emin Ay; *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, Altıncı Baskı, Beyza Kitap, İstanbul 2009, s. 19.

¹³⁵ Abdülkerim Bahadır; “Ergenlik Döneminde Din ve Ahlak Gelişimi”, *Mehir Aile Dergisi*, Mehir Vakfı Yayınları, Konya 2001.

kızım beni dinlemiyor. Bu konuda çok üzgünüm ne yapacağımı bilmiyorum, ebeveyn olarak ne yapmalıyız?”¹³⁶

Benzer bir başka örnekte bir çıkış yolu arayan anne durumun şu şekilde açıklamaktadır: *“Çocuklarımın ibadetlerini yerine getirmemelerinden dolayı büyük üzüntü duyuyorum. Zaman zaman tartışıyoruz. Aksi yönde etki etmesinden de korkuyorum. Bana bir çıkış yolu gösterir misiniz?”*¹³⁷

Ailenin bünyesinde din eğitimi, çocuğu derinden etkiliyorsa bu ailenin dinî değerlerin ve ilişkilerin modeli olmasından kaynaklanmaktadır.¹³⁸ Dodson, “çocuğun kişiliğinin oluşması ve güçlenmesi için tutarlı bir aile ortamında yetişmesi gerektiği”ni ifade etmektedir.¹³⁹

Ergenlik dönemindeki gençlerde ibadetlere karşı ilgisiz tavırların sıkça yaşanıyor olması, ailelerin dinî eğitim noktasında çocuklar üzerinde model olamadıklarını ve tutarlı davranmadıklarını düşündürmektedir. *“Büyük kızım ergenlik döneminde. Düzenli namaz kılmakta zorlanıyor. Baskıcı bir aile değiliz. Ama namazlarına dikkat etmemesi beni çok üzüyor. Nasıl davranmamızı tavsiye edersiniz?”*¹⁴⁰

Örtünme, gençler arasında kimi zaman dışlanma sebebi olabildiği için ebeveyn ile ergen arasında bazı problemlere yol açmaktadır. Babası imam olan genç kız çevresinin etkisiyle kapanmak istemezken, kızı yüzünden eleştirilere maruz kalmaktan çekinen baba da kızına baskı yapmaktadır. Eşi ve kızı arasında kalan anne ise çareyi ADRB’ye başvurmakta bulmuştur. *“Lise son sınıfa giden bir kızım var. Kendisi güzel ve alımlı, güzelliği ile ilgili iltifatlar aldıkça örtünmeye karşı daha da uzaklaşıyor, hatta açık olmak hususunda oldukça kararlı. Eşim ise imam ve görevinden dolayı “imamın kızı böyle mi olur” eleştirilerini çevreden sıklıkla alıyoruz. Bu eleştiriler eşimi kızıma karşı daha sert davranmaya itiyor. O sert davrandıkça da kızım dinden da (örtünmekten)*

¹³⁶ ADRBKK, No:06, Ekim, 2009.

¹³⁷ ADRBKK, No: 01, Ağustos, 2009.

¹³⁸ Vergote; a.g.e, s.316.

¹³⁹ Fitzhugh Dodson; Çocuk Yaşken Eğilir, (Çev: S. Cılızoğlu), İstanbul 1976, s.179.

¹⁴⁰ ADRBKK, No: 39, Ağustos, 2009.

daha çok uzaklaşıyor. İkisi arasında kaldım ne yapacağımı bilemiyorum. Ne tavsiye edersiniz?’¹⁴¹

2.1.9. Küslük ve Hükmü

Küslük özellikle akraba ilişkilerinde sıkça meydana gelen bir problemdir. Sebebi bazen miras paylaşımı, bazen dedikodu, bazen de sebepsiz bahanelerdir. Gelin, kayınvalide, görümce, dayı ve yeğenler arasında ise diğer akrabalara nazaran daha sık görülmektedir. Annesinin diğer akrabalarıyla küslükleri sebebiyle sorunlar yaşayan bayan, ne yapması gerektiğini öğrenmek için ADRB’ye başvurmuştur: *“Annem beni on dört yaşında, teyzemin oğluyla evlendirdi. Çok sıkıntılar yaşadım. Annem herkesle küs. Geçen sene halamın kızının düğününe gittim diye, bir senedir annem benimle sanki bir duvar. Günaha girmek istemiyorum. Anneme bu konuda itaat etmem gerekir mi, annemin küs olduğu kişilerle görüşmeyeyim mi? Benim kimseyle bir sorunum yok.”¹⁴²*

2.1.10. Vesvese

Tıp dilinde ‘takıntı’ halk arasında ‘vesvese’ olarak bilinen durum, insanları intihara kadar sürükleyebilen ciddi bir psikolojik rahatsızlıktır. Takıntı; istenmeden gelen, sıkıntı verici, tekrarlayıcı ve sürekli düşünce, dürtü ve hayaldir. Çoğu zaman aklımıza bir düşünce veya hayalin gelmesi ve ne yaparsak yapalım bir türlü oradan kalkmaması şeklinde görülür.¹⁴³ ADRB’lere gelen takıntı vak’aları genellikle dinî takıntılardır ve yıkama kompülsiyonları (zorlantı) şeklinde kendilerini göstermektedirler.

İbadetlerin uygulamasında, özellikle de abdest alma konusunda ortaya çıkan bu rahatsızlık, bireylerin saatlerce abdest almasına, sayfalarca Kur’an okuyabileceği yerde sadece bir satır okuyabilmesine sebep olmaktadır. İlerlemiş vak’alarda ise doktor desteği olmaksızın tam bir tedavi gerçekleşmemektedir. Vesvese yüzünden ibadetlerini yapamaz hale gelen bayan çareyi ADRB’ye başvurmakta bulmuştur. *“İbadetlerimi*

¹⁴¹ ADRBKK, No: 73, Şubat, 2009.

¹⁴² ADRBKK, No: 77, Temmuz, 2009.

¹⁴³ Oğuz Tan; Takıntılar, Timaş Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2010, s.20-22.

yaparken çok vesvese geliyor. Bu vesveselerden dolayı ibadetlerimi bile bazen yapamaz duruma geliyorum ve sürekli ağlıyorum, ne yapabilirim?”¹⁴⁴

“Aynı sınıfta okuduğum arkadaşım abdestim olmadı diye her teneffüs dakikalarca abdest alıyor, bu durumunun takıntı olduğunu arkadaşşıma söylediğimde ne yapayım, elimde değil diyor, bu konuda ne önerirsiniz?”¹⁴⁵

Aile içi problemler yaşamaya başlayan ve sebebini de vesveseye bağlayan danışan durumunu şu şekilde izah etmektedir: *“Abdest alırken taharetlenme konusunda sıkıntılar yaşıyorum. Bazen bir saatimi banyoda geçiriyorum, namazın vakti bile geçiyor. Namaz kılarken de Fatiha’yı bilmeme rağmen sürekli olmadı diyerek tekrarlıyorum. Bu durum aile içi ilişkilerimize ve çocuklarla ilişkilerimize zarar veriyor. Ne yapmalıyım?”¹⁴⁶*

"Bir cenazenin yıkanmasına su dökerek yardımda bulundum. Ondan sonra yalnız kaldığım zamanlarda özellikle namaz arasında arkamda birileri var zannediyorum. Bununla ilgili bir dua var mı?”¹⁴⁷

2.1.11. Büyü ve Fal

Aile içi geçimsizliğin baş gösterdiği evliliklerde, eşler arası problemlerin tespitinden önce; büyü, sihir ve muska gibi durumlardan şüphelenilmektedir. Kayseri’de yaşayan bayan evliliğinin kötü gidişatını büyü yapılmasına bağlamaktadır: *“Evliliklere büyü ya da sihrin tesiri var mıdır?”¹⁴⁸* sorusunu sormuştur.

İş hayatındaki ekonomik sıkıntılar da kişileri cinci hoca olarak bilinen kimselere yöneltmekte ve bu durumun gerçekten olup olmadığını öğrenmek isteyen bireyleri bürolara yönlendirmektedir: 45 yaşlarında serbest çalışan oğlunun hangi iş alanında çalışsa başarı gösteremediğini, buna kendisinin ve oğlunun çok üzüldüğünü, bir anlam veremediklerini dolayısıyla dinî bir eksikliğin (tılsım) olduğundan şüphelendiklerini, halk arasında cinci olarak bilinen kişilerden durumun düzeltilebilmesi için yardım

¹⁴⁴ ADRBKK, No: 02, Aralık, 2009.

¹⁴⁵ ADRBKK, No: 08, Ekim, 2007.

¹⁴⁶ ADRBKK, No: 20, Eylül, 2009.

¹⁴⁷ ADRBKK, No: 08, Şubat, 2008.

¹⁴⁸ ADRBKK, No: 02, Eylül, 2009.

alabileceği birilerinin olup olmadığı, böyle kişilerin bozulan dengeleri düzeltip düzeltemeyeceği soru olarak alındı.¹⁴⁹

Bazen de evinde yastığının altında, ya da çantasında muska bulan bireyler ne yapacağını bilmez halde bürolara başvurumaktadırlar: “Çantamın gizli bir bölmesinde mühürlü bir muska buldum, ne yapmam gerekiyor?”¹⁵⁰

2.1.12. Dua ve Beddua

İbadet ve duanın insan psikolojisine sağladığı derin katkı ve zenginliğe Victor Frankl’ın II. Dünya Savaşı sırasındaki Toplama Kampı tecrübesi örnek olarak verilebilir. Frankl’ın gözlemlerine göre, fiziksel açıdan çok zayıf olmalarına rağmen ibadet ve dua vasıtasıyla iç zenginliği yaşayan insanlar diğerlerinden daha dayanıklı, iradeli ve güçlü olarak kamp ortamının dayanılmaz acılarına katlanabilmişlerdir.¹⁵¹

Danışanlar, bürolara çoğunlukla problemlerine çözüm bulabilmek için başvurumaktadırlar. Araştırmamız neticesinde danışanların bazen de büro görevlilerinden dua istemek amacıyla başvuru yaptıkları görülmüştür. Dua taleplerinin çokluğu dikkat çekmektedir. “İki çocuk annesiyim. Kocamın huyu kötü, gözü dışarıda. Bir türlü ıslah olmuyor. Ben ise asabileşiyorum ve hırsımı çocuklardan alıyorum. Onları dövüyorum. Bir dua etseniz de kocam bu işleri bıraksa, evine bağlansa.”¹⁵²

Çocuk sahibi olamayan çiftler çareyi manevi mecralarda, farklı uygulamalarda aramaktadırlar. ADRB’ye başvuran danışan, halk arasında duyduğu bir duayı okumaları için büro görevlilerine başvurmuştur: “İki defa çocuk düşürdüm. Bir daha düşmemesi için “Ümmü Sıbyan duası “ diye bir dua okutmamı tavsiye ettiler. Bu duayı bana okuyabilir misiniz?”¹⁵³

Batıl inançların halk arasında sıkça görülmesi halkımızın bu konularda yeterli bilgiye sahip olmadığını düşündürmektedir. Kocalarının zararlı alışkanlıklarından bir türlü vazgeçmemesi, hanımları çaresiz bırakmaktadır. Eşinin içkiyi bırakması için muska

¹⁴⁹ ADRBKK, No: 28, Mart, 2009.

¹⁵⁰ ADRBKK, No: 02, Ağustos, 2009.

¹⁵¹ Frankl; a.g.e, s. 42.

¹⁵² ADRBKK, No: 60, Temmuz, 2009.

¹⁵³ ADRBKK, No: 60, Ekim, 2009.

yazdırdığını fakat fayda görmediğini belirten ve büro görevlilerine başvuran bayan durumunu şu şekilde ifade etmektedir: *“Eşim çok içki içiyor bana ve çocuklarıma çok eziyet ediyor. Bu illetten vazgeçmesi için bir dua var mı?”*¹⁵⁴

Bazı danışanlar yaptığı bedduaların tutup tutmayacağını, günah olup olmadığını öğrenmek için bürolara başvuruda bulunmuşlardır. Eşiyle problemler yaşayan ve bu sebeple eşine beddua eden bayan, bu durumda günaha girip girmediğini öğrenmek için ADRB’ye başvurmuştur: *“18 yıllık evli 17 yaşında oğlu olan bir bayanım. Eşim sürekli bana eziyet ediyor ve beni aldatıyor, ekonomik özgürlüğüm olmadığından ondan boşanma imkânım yok. Sürekli haksızlığa uğramamız oğlumun Allah’a olan inancını etkiliyor. Eşıme beddua ediyorum, ona beddua etmem günah mı?”*¹⁵⁵

2.2. Evlilik ve Nikâh

Toplumsal alan bilgilerinin en önemli materyali, insan ve insanın bir arada yaşamasını sağlayan sistemlerdir. Nikâh da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Nikâh konusuna ait sorular, toplum hayatında insan birlikteliklerinin meşruiyeti, meşruiyete etki eden faktörler ve meşruiyete ait referanslar, bu konuda yaşanan sıkıntıları, değişimleri göstermektedir. Özellikle dinî nikâh talebinin son yıllardaki uygulamalarıyla ilgili değişim dikkat çekicidir. Kamusal alanda okuma ve çalışma durumunda kalan hanımların bir kısmının ailelerinden izinsiz nikâh yaptıkları gözlemlenmektedir.¹⁵⁶

“Dinî nikâhın hükmü nedir?”, “Dinî nikâhın gerekliliği hakkında ayet var mı?”, “Kişi kendi nikâhını kıyabilir mi?”, “Dinî nikâhın şartları nelerdir?”, “Gizli nikâhın hükmü nedir?”, “Şahitler huzurunda fakat gizli kıyılan nikâh geçerli olur mu?” “Mehirsiz nikâh sahih olur mu?” “Size gelsek nikahımızı kıyar mısınız?” gibi sorulara sıkça rastlanmaktadır.

2.2.1. Nikâhın Gerekleri

Mehir, erkeğin evlenirken evlendiği kadına verdiği veya vermeyi kabul ettiği paraya veya mala denir. Mehir, nikâh anında konuşulmamış, belirlenmemiş hatta unutulmuş

¹⁵⁴ ADRBKK, No: 01, Ağustos, 2009.

¹⁵⁵ ADRBKK, No: 41, Aralık, 2009.

¹⁵⁶ Meriç, a.g.e, s.83.

olsa bile evlenen kadının mehire hak kazanmış olmasıyla birlikte bu durum evliliğin sıhhatine de zarar vermez. Ayrıca evlenen kadın, hakkı olan mehiri istediği gibi tasarruf etme hak ve yetkisine sahiptir. Evliliklerde mehir, şahit ve ilan gibi konuların tam olarak kavranamadığı, gelen soruların sıklığından anlaşılmaktadır. Kayser'nin ilçesinde yaşayan bir bayan nikâhında mehirden bahsedilmediği için nikâhının sahih olup olmadığı hususunda şüpheye düşmüş ve ADRB'ye başvurmuştur. *“Bizim evliliğimiz biraz farklı oldu; sevdiğim birine kaçtım doğrusu. Nikâhımız kıyılırken bir mehir söylenmedi. Eşim de bu konuda bir şey söylemedi. Bir şey de diyemiyorum. Bu durumda ne yapayım, nikâh olur mu?”*¹⁵⁷

Mehir ile ilgili gelen soruların bir kısmı da nişanın bozulması durumunda mehirin ödemesinin yapılıp yapılmayacağı ya da nasıl yapılacağı hususundadır: *“Nişanlıydım ve de dinî nikâhımız da kıyılmıştı, ancak bazı konularda anlaşılamadık ve nişanı bozduk. Dinî nikâh esnasında vaat edilen mihri almaya hakkım var mıdır, karşı tarafın böyle mecburiyeti var mı?”*¹⁵⁸

Yine başka bir soruda anne, durumunu şu şekilde ifade etmektedir. *“Nişanlısından ayrılan kızım mehirini ayrılmadan önce peşin olarak almıştı. Nişan bizim haklı sebeplerimize ve bizim isteğimize bağlı olarak bozuldu. Bu durumda almış olduğumuz mehiri geri ödememiz gerekir mi?”*¹⁵⁹

Resmi nikahı düğünde kıyılacak olan ve dinî nikâh ile evlenmek isteyen bir çift, taraflardan birisinin nikâhta bulunmama halinde teknolojik nikâhın hükmünü sormuştur: *“Düğün tarihimize çok az bir zaman kalması sebebiyle nişanlımla dinî nikâh kıydırmak istiyoruz. Fakat ayrı şehirlerde olduğumuz ve çalıştığımız için nikâha katılmam çok zor. Taraflarından biri olmadan bu nikâh gerçekleştirilebilir mi, telekonferans yoluyla nikah mümkün mü?”*¹⁶⁰

¹⁵⁷ ADRBKK, No: 225, Ekim, 2009.

¹⁵⁸ ADRBKK, No: 23, Nisan, 2009.

¹⁵⁹ ADRBKK, No: 67, Ekim, 2009.

¹⁶⁰ ADRBKK, No: 85, Ocak, 2009.

2.2.2. Evlilikte Denklik

İslami terminolojide küfüv veya kefaet olarak adlandırılan evlilikte denklik, her gelin ve damat adayının arzu ettiği bir durumdur. Fakat bazen bireyler kendilerine denk adaylar ararken farklı tecrübeler yaşamaktadırlar.

Sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıklar evlenecek gençleri tedirgin etmektedir. Bu hususta müftülüğe başvuran genç bir bayan durumunu şu şekilde izah etmektedir: *“Nişanlanma aşamasındayım. Zihnimde bu durumla ilgili farklı problemler var. Nişanlanacağım kişinin yetiştiği çevre, yetişme tarzı, tahsili, maddi durumu bizden çok farklı. Anne ve babasını küçük yaşta kaybettiği için okuyamamış. Maddi açıdan muhtaç durumda olduğu için küçük yaşlardan itibaren çalışma hayatına atılmış. Ablasıyla beraber yaşıyor. Aylardır görüşüyoruz. Ailem onu ahlakça çok beğeniyor ve evlenmemizi istiyor. Bense aramızdaki farklılıkların ileride problem olmasından korkuyorum. Bu konuda ne önerirsiniz?”*¹⁶¹

*“Tıp Fakültesi son sınıfta okuyorum. Birlikte aynı sınıfta okuduğumuz bir kızla evlenmek istiyorum. Babası çok zengin. Bense öğretmen çocuğuyum. Babamın maddi durumu belli. Evlenmek istediğim kız bunları sorun etmeyelim, diyor. Gerçekten ailelerin maddi durumlarının denk olmaması sorun olur mu, daha sonra eşime eski hayat standardını yaşatamazsam, onu mutlu edemez miyim?”*¹⁶²

2.2.3. Evlilikte Din, Mezhep ve Kültür Farklılıkları - Süt Hısımlığı

Müslüman bir erkeğin ehl-i kitap - yahudi ve hristiyan olmayan bir kadınla evlenmesi yasaktır. Kur'an-ı Kerim'de, “Müşrik kadınlarla iman edinceye kadar evlenmeyin...” buyrulmaktadır.¹⁶³ Müşrik, Allah'ın birliğine inanmayan, ona ortak koşan kimse demektir. Yahudi ve hristiyan kadınlarla evlenilebilir.¹⁶⁴ Buna mukabil müslüman bir kadının gayr-i müslim bir erkekle isterse bu erkek ehl-i kitap olsun evlenmesi dinen mümkün değildir. İslam hukukçuları bu konudaki görüşlerini, Maide suresinin 5. ve Mümtahine suresinin 10. ayetlerine dayandırmaktadırlar. İslam hukukçularının bu

¹⁶¹ ADRBKK, No: 73, Ağustos, 2009.

¹⁶² ADRBKK, No:86, Haziran, 2009.

¹⁶³ Bakara, 2/221.

¹⁶⁴ Maide, 5/ 5.

ayetleri gayr-i müslim erkeklerle evlenmeyi yasaklayacak biçimde yorumlamaları, ehl-i kitap da olsa başka bir din mensubuyla evlenmenin yasaklanması kadının ve doğacak çocukların dinini menfi olarak etkilemesi endişesine dayanmaktadır. Ancak tabiatıyla bu engeller geçicidir. Gerek erkeğin gerekse kadının müslüman olarak bu engelleri bertaraf etme imkânı her zaman vardır.¹⁶⁵

Kayseri’de, fazla olmasa da başka din mensupları ile etkileşim söz konusudur. Bu gerek gurbetçi vatandaşlar gerekse üniversitelerde okuyan yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman zaman büroya bu tarz sorular sorulmaktadır. Bazen erkek müslüman, bayan gayr-i müslim olurken “*Üniversite öğrencisiyim sınıfımda Bulgar bir kız var, niyetim ciddi, onunla evlenmeyi düşünüyorum. Hristiyan bir bayanla evlenmek caiz midir? Caizse bu evlilik nasıl yürüyebilir?*”¹⁶⁶, bazen de bayan müslüman, erkek gayr-i müslim olmaktadır: “*Bir akrabamızın Amerika’da okuyan kızı Hristiyan bir gence gönlünü kaptırmış ve evlendiler. Türkiye’de de bir düğün yapıyorlar. Bizler bu düğüne katılabilir miyiz? Bu kızın evliliği geçerli midir?*”¹⁶⁷

Mezhep farklılıkları da bir evlenme engeli olarak düşünülmektedir. Bu sebeple bürolara bu konuyla ilgili pek çok soru gelmektedir. “*Danışan eşiyle beraber büromuza başvurdu. 30 yaşında, Erciyes Üniversitesi’nde, doktora yapan kızlarının, 37 yaşında alevi bir kişi ile evlenmek kararında olduğunu, kızlarını hiçbir şekilde vazgeçiremediklerini, daha önce Ankara’da Diyanet’e de sorduklarını, oradan da Allah’a ve Hz. Peygambere inanan kişilerle evlenilebileceği fetvasını aldıklarını anlattılar. Aile daha sonra kızlarının evlenmek istediği kişi ve ailesi ile tanıştıklarını, dinî bazı hassasiyetlerini görüştüklerini, onların da aynı hassasiyetleri taşıdığını söylediklerini, Cuma namazı kılmayı şart koştuğunu anlattı. Danışan, kızına karşı bu vazifeyi yapmakla beraber, büyü olabilir düşüncesiyle, büyü bozdurmak için birine gittiklerini, onun da büyü olmadığını söylediğini, buraya dua talep etmek için*

¹⁶⁵ Aydın, M. Akif, İlmihal. Cilt 2.: DİB Yayınları, 2004, s. 217.

¹⁶⁶ ADRBKK, No: 07, Aralık, 2009.

¹⁶⁷ ADRBKK, No: 73, Temmuz, 2009.

*geldiklerini anlattılar. Neticede, kendilerini rahatlatacak bir söz duymak istediklerini ifade ettiler.”*¹⁶⁸

*“Sınıf öğretmeni olarak görev yapıyorum. Okuldaki alevî kökenli bir öğretmen arkadaşla ciddi anlamda görüşüyoruz. Durumdan ailelerimizin haberi yok. Ailem dindar bir ailedir. Duysalar bu evliliği onaylamazlar. Benim de tereddütlerim var. Mesela ‘gusûl abdestine ne gerek var, banyo yapınca temizlenmiş olmaz mıyız?’ gibi farklı görüşleri var. Bu arkadaşla evlendiğimiz zaman buna benzer şeyler sorun olur mu? Onu çok sevmeme rağmen bu evlilikten vazgeçmeli miyim, yoksa ‘nikâhta keramet vardır, bunlar aşılamayacak sorunlar değil’ deyip evlilik teklifini kabul mü edeyim? Hocam lütfen bana yardımcı olun.”*¹⁶⁹

Toplumumuzda, bazen ihtiyaç gereği, bazen de çocuklar arasında ileride namahremlliği kaldırmak amacıyla süt kardeşlik geleneğinin devam ettiği anlaşılmaktadır. İslam dininde süt kardeşliğinin evliliğe engel teşkil etmesi, konuyla ilgili danışılan soruların sayısını arttırmaktadır. Ebeveynlerin süt kardeşi olduklarını çocuklara söylememesi, veya konunun tam açıklığa kavuşturulmadan evliliğin oldu bittiye getirilmesi, daha sonraki yıllarda ciddi sorunlara sebep olabilmektedir. Birbirleriyle evlenme düşüncesinde olan bir çift durumu şu şekilde anlatmaktadır: *“Benim halamın kızıyla evlenme niyetim vardı, birbirimizi seviyorduk. Bu nedenle ilişkiye girdik. Ancak evlenme isteğimizi ailemize bildirince süt kardeşi olduğumuzu söylediler. Annem her ikimizi emzirmiş. Şimdi ne yapmalıyız?”*¹⁷⁰

Bazen de her iki genci de emziren anneler süt kardeşi olan adayların evlenme isteklerini öğrenince bürolara danışmaktadırlar. *“Oğlum erkek kardeşimin kızı birbirlerini seviyorlar ve evlenmek istiyorlar. Yalnız ben yeğenimi bebekken annesi alışverişe gittiğinde emzirmiş ve uyutmuştum. Evlenebilirler mi?”*¹⁷¹

Süt kardeşliği konusunda yaşanan en ciddi problem ise süt kardeş olduğunu bilmeden evlenen çiftlerde yaşanmaktadır. Yıllarca evli yaşayan hatta çocuk sahibi olan çiftler süt

¹⁶⁸ ADRBKK, No:65, Ekim, 2009.

¹⁶⁹ ADRBKK, No: 01, Temmuz, 2009.

¹⁷⁰ ADRBKK, No: 69, Ocak, 2009.

¹⁷¹ ADRBKK, No: 69, Aralık, 2009.

kardeş olduklarını öğrendiklerinde ne yapacaklarını bilememektedirler. *“Bilmeyerek süt kardeşle evlenilmişse ne yapmak gerekir?”*¹⁷²

2.2.4. Kader- Kismet- Nasip Soruları

Gençlerin bir türlü evlilik kararı alamaması ebeveynleri korkutmaktadır. Bu gibi durumlarda ebeveynler sebebi büyü ve muskaya bağlamaktadırlar. ADRB’ye gelerek yüzyüze soru soran hanım oğlunun evlenememesinin ardında bağlı olduğuna dair şüpheler taşımaktadır: *“Çocuğum iki yıllık okul bitirdi ama mesleğini yapmak istemiyor. Diğer taraftan da evliliğe sıcak bakmıyor, kimseyi beğenmiyor. Çocuğumun nasibi bağlı olabilir mi? Muska yazdırsam faydası olur mu?”*¹⁷³

Bazen de kişilerin kendisi, biraz da çevrenin etkisi ile kismetinin bağlı olduğunu düşünmektedir. Kayseri’de yaşayan 35 yaşındaki bayan bir türlü evlenememesinin ardında büyü olup olmadığını öğrenmek için ADRB’ye başvurmuştur. *“Hocam ben otuz beş yaşındayım şimdiye kadar ne kismetim çıktıysa benim hiçbir kusurum olmadığı halde çeşitli bahanelerle karşı taraf işi bozuyor. Şimdi bir senedir kendi iş yerimden benimle aynı görevi yapan biriyle nişanlandım aynı zaman da eşimin memleketi olan Sivas’a tayin yaptırmak için resmî nikâh da yaptırdık fakat düğün yapmadık. Tayinden sonra yapar evimizi kurarız dedik. Şimdi tayin yaptırdık, ben dört aydır Sivas’tayım düğün yapmak için kredi çekmemi istiyor. Kendisinin bu konularda sicili iyi olmadığından ona kredi verilmiyor. Benden önce bir evlilik yapmış iki de çocuğu var. Onların nafakalarını ödüyor. Benim sayemde tayin işleri oldu buna rağmen benim fedakârlıklarımı hiç görmüyor. Hocam ben rüya tabiri ile ilgili kitaplara bakıp rüyalarımı sık sık yorumlarım. Ayrıca birkaç kez fal baktırdım. Benim mutlu olamayacağım ve iyi bir evlilik yapamayacağımı söylediler. Sizce bütün bu yaşadıklarım ve karşı tarafın bütün iyi hallerime rağmen benimle evlilikten vazgeçmesi bir sihir olamaz mı? Bu durumda ne yapacağım, eşimi seviyorum ama o benimle evlenmek istemediğini söylüyor. Bu konuda bana yardımcı olur musunuz?”*¹⁷⁴

¹⁷² ADRBKK, No: 19, Ekim, 2009.

¹⁷³ ADRBKK, No:05, Temmuz, 2009.

¹⁷⁴ ADRBKK, No:06, Şubat, 2009.

2.2.5. Nişanlılık Döneminde Dinî Nikâh Problemi

Toplumumuzda kimi zaman, nişanlılık döneminde yapılan nikâhın çiftleri birbirine bağlayacağı düşünülür. Genellikle de evlenecek çiftlerin nişanlılık sürecinde sık sık bir araya gelmeleri hoş karşılanmaz. Bu durumlar için çözüm olarak da nişanlılık döneminde dinî nikâh/imam nikahı yapılması, halkımızca benimsenmektedir. Bu da çeşitli problemlere yol açmaktadır. ADRB'ye başvuran bir danışan nişanlılık döneminde abisi ile yengesinin dinî nikâhlarının yapılmasının caiz olup olmadığını büro görevlilerine şu şekilde sormuştur: *“Ağabeyim nişanlandı. Mahalleden başka bir kız da ağabeyimin peşine takıldı, onu kendisiyle evlenmesi yönünde etkilemeye çalışıyor. Biz de ağabeyimin nişanlısına düğünden önce nikâhlarını kıyalım dedik, bunun dinen sakıncası var mı?”*¹⁷⁵

Çiftler nişanlılığı, evliliğe hazırlık niteliği taşıyan bir süreç olarak yaşamak yerine, bu dönemde dinî nikâh kıydırarak evliliğin getirdiği sorumluluğu erkenden üzerlerine almaktadırlar. Nişanlılık sürecinde çıkan problemler sebebiyle nişan bozulduğunda ise ortaya çok daha karmaşık sorunlar çıkmaktadır. Nişan bitince nikâh sorumluluğunun hala devam etmesi çiftleri, özellikle de kız tarafını zor durumda bırakmaktadır. ADRB'ye başvuran bir danışan durumunu şöyle ifade etmiştir: *“Nişanlandık, dinî nikâh yaptırmamızı istediler. Biz de yaptırдық. Anlaşamadık, nişanı attım. Dinî nikâh da atılmış oldu mu, yoksa erkeğin üç kere bana ‘boş ol’ demesi mi gerekir?”*¹⁷⁶

Nişanlılık döneminde aceleyle alınan dinî nikâh kararları, sonraki süreçte nişanın bozulması halinde taraflar için ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. ADRB'ye başvuran bir danışan durumunu şu şekilde ifade etmektedir: *“Kız kardeşim iki ay önce nişanlandı. Nişan günü erkek tarafı bize haber vermeden dinî nikâh kararı almışlar. Oldu bittiye getirdiler ses çıkaramadık. Dinî nikâhtan kısa süre sonra damat adayının gerçek yüzü ortaya çıktı. Anneme ve bana sövüyor, ardımızdan ağza alınmayacak küfürler ediyormuş. Kız kardeşim bu adamla evlenmek istemiyor ama adam da dinî nikâhını asla vermeyeceğini, kardeşimi boşamayacağını söylüyor, ne yapmalıyız?”*¹⁷⁷

¹⁷⁵ ADRBKK, No: 67, Ağustos, 2009.

¹⁷⁶ ADRBKK, No:65, Temmuz, 2009.

¹⁷⁷ ADRBKK, No:23, Kasım, 2009.

2.2.6. Resmî Nikâh - Dinî Nikâh Ayrımı

Türkiye’de yapılan evliliklerin baskın çoğunluğu, resmî nikâh yanında toplumda ‘dinî nikâh’ diye bilinen ayrı bir işlemle de teyit edilmektedir. Nitekim Devlet Planlama Teşkilatı’nın yaptığı 1992 tarihli *Nüfus ve Sağlık Araştırması*’na göre, evliliklerin % 89’u her iki nikâh ile birlikte yapılmaktadır. Resmîyet kaydı olmayan ve sadece ‘dinî nikâh’la akdedilen % 7.5 da buna eklendiğinde ülkemizde yapılan nikâhların % 97’sinin din kurumuyla ilgili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.¹⁷⁸

Toplumumuzda en çok istismar edilen durumlardan birisi de dinî nikâh – resmî nikâh ayrımıdır. Konunun halkımız tarafından tam olarak kavranamadığı gelen soruların sıklığından anlaşılmaktadır. Resmî nikâhla evlenen bireyler, bu nikâhın yeterli olup olmayacağı hususunda dinî hassasiyetleri sebebiyle şüpheye düşmektedirler: “*Resmî nikâh yaptıran kişilerin dinî nikâh da yaptırması şart mıdır, yaptırmazlarsa haram mı işlemiş olurlar?*” sorusu bu durumu açıkça göstermektedir.¹⁷⁹

Evli çiftlerde sıkça yaşanan sorunlardan birisi de özellikle erkeklerin eşinin üzerine tekrar başka biriyle ikinci kez evlenme isteğidir. Yalnız burada dikkat çeken husus, ikinci evliliği isteyen erkeklerin çeşitli sebeplerden ötürü bu nikâhı gizli bir şekilde yapma talebinde bulunmalarıdır. ADRB’ye başvuran bir bey, büro görevlilerine durumu şöyle izah etmiştir: “*Çok yakın bir arkadaşım (bazen de kendi sorularını arkadaşı adına soruyormuşçasına sormaktalar) dört senelik evli. Ama eşiyle arası iyi değil. Eşi çok kilolu. Arkadaşıma hiçbir şekilde çekici gelmiyor. Boşanmak istiyor ama 2 yaşında bir çocukları var. Bir de gönlünde başka bir kadın var. Çocuğu için evliliğine devam edip hoşlandığı diğer kadınla gizli dinî nikâh yaptırsa caiz olur mu?*”¹⁸⁰

Bazen de bu talep ikinci eş olacak bayanlardan gelmektedir. “*Eşinden ayrı yaşayan ve ondan boşanmak üzere olan eğitimli bir beyle 20 gün önce dinî nikâh kıydırmak suretiyle evlendim. Bu evliliğim dinen caiz ve geçerli midir?*”¹⁸¹

¹⁷⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, 1992, Türk Aile Yapısı Araştırması, Ankara 1992, s.42.

¹⁷⁹ ADRBKK, No:66, Ağustos, 2009.

¹⁸⁰ ADRBKK, No:17, Nisan, 2009.

¹⁸¹ ADRBKK, No:11, Eylül, 2009.

2.2.7. Erken Yaşta Evlilik- Zorla Evlilik

Aileler evlatlarının mürüvvetlerini görmek uğruna bazen çocuklarını istemedikleri evliliklere zorlamaktadırlar. ADRB'ye başvuran bayan da bu durumdan şikâyet etmektedir: *“Evlenme tekliflerini geri çevirdiğim için ailemle çatışma yaşıyorum. Çevremdeki olumsuz evliliklerden dolayı eşimin beni kısıtlayacağını, eve kapatacağını ve kendimi eğitmeme engel olacağını düşünüyorum. Bu yüzden de evlilik tekliflerine soğuk bakıyorum. Ailem ise benim bir an önce evlenmemi istiyor.”*¹⁸²

2.2.8. Düğün Törenlerinin Dine Uygunluğu

Evlenme, karı-kocanın birlikte yaşayıp karşılıklı yardımlaşarak ve birbirlerine karşı sorumluluklar yüklendiği bir sözleşmedir. Evlenmenin eşe dosta duyurulması, sevinç ve mutluluk içinde kutlanması, akrabaların, komşuların sevinç gösterilerinde bulunmaları merasimine “düğün” denir. Düğünden maksat evliliğin îlan edilmesidir.¹⁸³

Evlilik, toplumun her kesimi tarafından kabul gören ve beğenilen bir kurumdur. Fakat evliliğe atılan adımlar kişilerin inanç ve ananelerine göre değişiklik göstermektedir. Bu gibi durumlarda ne yapacağını bilemeyen kişiler ADRB'ye başvurumaktadırlar. *“İçkili ve kadın erkek karışık eğlenilen düğünlerde davetli olarak bulunmanın hükmü nedir? Gitmezsek düğün sahipleri gücenebilir, ne tavsiye edersiniz?”*¹⁸⁴

Bazen de nişanın bozulması gibi durumlarda verilen hediyelerin ne yapılacağı merak edilmektedir. Kayseri’de yaşayan genç kız, nişanlılık sürecinin sona ermesi sebebiyle kendisine verilen hediyelerin durumunu sormak için ADRB'ye başvurmuştur. *“Ailemin isteği üzere onların tanıdığı bir gençle sözlendim. Onlar Bursa’da oturuyorlar. Genç mühendis, her yönden kusursuz. Sözden önce görüştük ailem bu hususta benim görüşümü de aldı. Fakat ne oldu bilemiyorum kısa bir zaman sonra ben bu kişiye karşı anlamadığım derecede huzursuzluk duymaya başladım. Bununla yapamayacağıma karar verdim, kişide söyleyebileceğim bir kusurda yok ama yemeden içmeden kesildim, doktora gittim, hocalara gittim, nafile.. Ben inançlı biriyim kadere rıza göstermek gerektiğini de çok iyi bilmeme ve o düşüncede olmama rağmen yapamadım. Ailemin*

¹⁸² ADRBKK, No: 04, Kasım, 2009.

¹⁸³ Jale Şimşek; Hanım Hanıma Fetvalar, Nesil Yayınları, İstanbul 2005, s. 95.

¹⁸⁴ ADRBKK, No: 44, Temmuz, 2009.

ısrarı üzerine nikâhta keramet vardır diye dinî nikâh yaptırdık. Fakat bir türlü bendeki bu sıkıntı geçmedi sonunda karşı tarafa nişanı bozmamız gerektiğini söyledim. Ailem de benim durumu görünce ses çıkarmadılar. Bu durumda bu şahısla hiçbir tartışma olmadan ben bana taktıkları bütün takı ve eşyaları geri verdim dinen biz boşanmış oluyor muyuz? Büyüklerim bana öfkeli olduklarından onlara danışmıyorum, lütfen bana yardımcı olur musunuz?”¹⁸⁵

2.2.9. Aldatma-Zina ve Dinî Nikâhın Durumu

Aldatma toplumun bütün kesimlerince hoş görülmeleyen bir eylemdir. Bazen kadının erkeği mutlu edememesi veya tersi, bazen de erkeğin farklı heyecanlar araması veya tersi, toplum için en önemli kurum olan aileyi uçuruma sürüklemektedir. ADRB’ye gelen sorularda da aldatma ve doğurduğu sonuçlara sıkça rastlanmaktadır. Eşinin yengesine olan uygunsuz bakışlarını yakalamış ve eşinin açıklama yapmasına rağmen bu durumu bir türlü atlatamadığını ifade eden bayan müftülüğe başvurmuştur: “Üç yıllık evliyim, geçen ay, eşimi abimin eşiyle uygunsuz şekilde bakışırken yakaladım. Eşim son derece düzgün ve güvenilir bir insan, bu durum beni anlatamayacağım kadar yaraladı. Eşimle konuştum o, bu durumun varlığını itiraf etti, ancak sebebini şöyle açıkladı, yengemin babası beni uygunsuz şekilde süzerken eşim duruma şahit olmuş ve ondan intikam almak için böyle bir davranışta bulunmuş, onlarca defa özür diledi bunun bir hata olduğunu ve bir daha tekrar etmeyeceğini söyledi. Eşıme inandım ama, zaman zaman olay aklıma geliyor ve kendimi çok kötü hissediyorum, eşim durumu fark ediyor ve tekrar özür diliyor, bu durumu atlatamıyorum ne yapmam lazım?”¹⁸⁶

Evlilik birlikteliğini sonlandırmak isteyen bir çift, resmen boşanmadan aynı evde kalmaya devam etmektedir. Hatta eşlerden birisi başka biriyle ilişkisi olduğu halde hala eski eşiyle aynı çatı altında yaşamayı sürdürmektedir. ADRB’ye başvuran bayan bu durumda nikâhının düşüp düşmediğini sormaktadır. “Eşimle 2 yıldır aynı evde fakat ayrı hayatlar yaşıyoruz. Beni dinen boşamıyor. Bende boşanma davası açmadım fakat

¹⁸⁵ ADRBKK, No:01, Kasım,2009.

¹⁸⁶ ADRBKK, No: 13, Eylül, 2009.

boşanmayı düşünüyoruz. Benim başkasıyla ilişkim var, nikâhım düşer mi? Aynı evde yaşamamızdan dolayı günaha giriyor muyuz?” ¹⁸⁷

2.2.10. Çok Evlilik ve Sonuçları

Uzun süreli evliliklerden sonra bile, erkek başka bir kadınla yaşamayı tercih edebilmektedir. Ancak ikinci evliliğini ilk eşini ve ondan olan çocuklarını korumak maksadıyla sadece dinî nikâh ile sürdürmektedir. İlk eşiyle 14 yıl boyunca evli kalan erkek ikinci eşi ile sadece dinî nikâh ile evlenip evlenemeyeceğini öğrenmek için büroya başvurmuştur: *“14 yıldır süren evliliğim fiilen bitti. Fakat ailemin ve çocuklarımın ihtiyaçlarını karşılıyorum. Şu anda bir hanım arkadaşım var. Birinci eşimden resmî olarak boşanmadım.(Çocuklarımın yıpranmaması için)İkinci eşim olacak hanımla sadece dinî nikâhla evlenebilir miyim?”* ¹⁸⁸

Eşiyle kaçarak ve dinî nikâhla evlenmiş olan bayan eşinin eve bir başka kadını daha getirdiğini ve bu süreçte kendisine kötü davrandığını şu şekilde anlatıyor: *“Kayseriliyim eşim de Nevşehirli. Eşimle kaçarak evlendim imam nikâhıyla. 9 aylık evliyim. 3 aylık hamileyim. 4 aylık evliyken eşimle kavga edip ayrıldım iki ay ayrı kaldım. Eşim hiç para esirgemezdi. Dulluk zor geldi. Geri döndüğümde şirret birini eve getirdi. O kadın da başkasından hamile. Hamile kaldığı adamla problemi varmış. Eşime anlatıyor bunu. Eşim de onu bırak ben sana da bakarım diyor benim yanımda, düşünebiliyor musunuz? Ne yapacağımı bilmiyorum. Artık aileme gitmeye de yüzüm yok. Hem bir de hamileyim, çocuğumu istemezler. Geçen de eşim beni taksiden attı. Kayınvalidem de oradaydı. Annesini bile dinlemeyen birisi. Git diyor gidersen de bir daha gelme.”* ¹⁸⁹

Yahyalı’dan bir erkek, üç çocuk sahibi bir bayanla yaşadığı gayri meşru ilişkiyi şu şekilde ifade ediyor: *“Evli bir erkeğim, üç çocuk annesi olan bir kadınla dinî nikâh yaptırmak istiyorum. Sadece zinadan kaçınmak adına evlenmek istiyorum. Bu dinen uygun mu?”* ¹⁹⁰

¹⁸⁷ ADRBKK, No: 13, Mart, 2009.

¹⁸⁸ ADRBKK, No: 09, Temmuz, 2009.

¹⁸⁹ ADRBKK, No:05, Ağustos, 2009.

¹⁹⁰ ADRBKK, No: 72, Temmuz, 2009.

Eşyle sırf aşiretinin ısrarı üzerine evlenmiş olan Urfalı bir bey eşini sevmediğini, başka bir hanımla evlenmek istediğini fakat resmî nikâh olmadığı için imamların dinî nikâh kıymadığını ifade etmekte ve bunun bir vebal olduğunu söylemektedir. “*Urfalıyım. Evliyim. Aşiretin ısrarı ile yaptığım bir evlilikti. Hiç mutlu değilim. Dinî nikâhla tekrar evlenmek istiyorum. İlk eşimi boşamayı düşünmüyorum. Biz de boşanmak kan davası sebebidir. Ama ikinci eş alabiliriz. Kadınlarımız da karşı çıkmaz. Lakin dinî nikâhımı kıydıracak imam bulamıyorum. Boşa karını, bununla resmen evlen, öyle gel diyorlar. Ben onlara törelerimizi anlatamıyorum. Bu konuda dinin emirlerini iyi biliyorum. Allah müsaade etmiş, sizler neden Allah’ın üstünde bir makammış gibi nikâh kıymayarak bizleri gayr-ı meşru yaşama sevk ediyorsunuz? Eğer hakları koruyamayacağımızı eşlerimizi mağdur edeceğimizi düşünüyorsanız, bu konuda zaten ahirette hesaba çekilmeyecek miyiz? Bizim adımıza jandarmalığa soyunmanız doğru mu? Allah haram kılmamışken iki insanın nikâhını prensip deyip de kıymamanın sorumluluğunu nasıl alacaksınız?*”¹⁹¹

2.3. Boşanma

Karşılıklı sevgi ve anlayış üzere kurulması istenen ailede bazen anlaşmazlıklar ortaya çıkabilmekte, hatta eşlerin boşanmaları söz konusu olabilmektedir. Evliliklerin boşanma ile sonlanmaması için önceden bazı tedbirler almak gerekmektedir. Kuşkusuz anlaşmazlıkların ortaya çıkmasından önce, tıpkı koruyucu hekimlikte olduğu gibi koruyucu tedbirler almak en sağlıklı yoldur.¹⁹²

Çok yakın zamana kadar topluma egemen anlayış, “çiftler evliliklerinde mutsuz dahi olsa, çocuklarının hatırı için boşanmamalıdır” biçimindeydi. Bu anlayış gittikçe değişmektedir. Bugünkü baskın görüş, mutsuz evliliğin ne çiftlere, ne de çocuklara yararlı olacağı yönündedir. Bu görüşe göre, mutsuz anne-baba yerine, mutlu anne veya babanın yanında çocuk daha sağlıklı yetişir. Fakat bu anlayış bilimsel olarak henüz kanıtlanmış değildir. Unutmamak gerekir ki; “ne pahasına olursa olsun boşanmamak gerekir” anlayışı ne kadar yanlışsa, “evlilikte mutsuz olduğun zaman hemen ilk fırsatta

¹⁹¹ ADRBKK, No: 59, Temmuz, 2009.

¹⁹² Ateş; a.g.e, s.119.

boşan” anlayışı da o derecede sağlıksızdır. Acele verilmiş sağlıksız kararların acısını hem yetişkinler hem de, belki daha büyük derecede, çocuklar çekmektedir.¹⁹³

Boşanmanın hızla artmasının birçok nedeni vardır. Toplumsal ve kültürel tüm değişimler ve bunların aileye yansması, boşanmaların artışından sorumlu tutulabilir. Evliliğin sona erme nedenleri pek çok olmasına rağmen, çoğunlukla “şiddetli geçimsizlik” olarak davalarda ve istatistiklerde karşımıza çıkmaktadır. Başlıca boşanma nedeni olarak % 75 oranında geçimsizlik gelmektedir. Sonra evi terk etme ve aldatma diğer nedenler arasındadır.¹⁹⁴

Yeni evlenen çiftlerin evlilikleri sırasında en çok karşılaştıkları sorun, kadın ve erkeğin anne-babaları arasında yaşanan gerginliklerden kaynaklanmaktadır. Toplumumuzda evlenen çiftlerin aileleri de bir bakıma birbirleriyle evlenmektedirler. Fakat ailelerdeki büyükler, çocuklarının mutluluğundan daha ziyade maalesef kendi gurur ve bencilliklerini birinci plana koymaktadırlar.¹⁹⁵ Ebeveynin bencil davranması, genç çiftin de tahammülsüz olması ailevî problemlere sebep olmakta; eğer çözüm önerileri sunulmazsa çok basit nedenlerle aile birliği sona erebilmektedir. İşte bu yüzden danışan bireylerin sorunlarını sabırla dinleyen, gerektiğinde onları müftülüğe/büroya çağıran vaizler, çok çeşitli sorularla karşılaşabilmektedir.

*“Hocam, elin kızı (gelinim) oğlumu çok etkiledi. Benim yanımdaydı, eve çıktı. Bana ‘nursuz kadın, senin kıldığın namaz da kabul olmaz’ diyerek gitti, sonra telefon edip özür diledi. Şimdi bana bir şey de hocam, ne yapayım? Oğlumu arayıp, ‘ben seni affettim oğlum, seni çok seviyorum.’ mu diyeyim, söyle hocam ne yapayım?”*¹⁹⁶

Eşler arası ilişkilerin bozulduğu veya gerginliğin arttığı tartışma anlarında erkeklerin kızgınlıkla söylediği talak ifadeleri özellikle hanımları nikâhlarıyla ilgili kuşkulara düşürmektedir. Erkeklerin bir kısmı ise nikâh konusunda kadınlar ile aynı hassasiyeti

¹⁹³ Doğan Cüceloğlu; İnsan ve Davranışı, Altıncı Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996, s.384-385.

¹⁹⁴ Vatandaş, Celaleddin, Mustafa Aydın, Mustafa Tekin ve Diğerleri, Türkiye’de Aile (Aile’nin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi), Sekam Yayınları, İstanbul 2010, s. 137-139.

¹⁹⁵ Doğan Cüceloğlu; İnsan ve Davranışı, Altıncı Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996, s.48.

¹⁹⁶ ADRBKK, No: 78, Temmuz, 2009.

taşınamamaktadır. Bazı durumlarda erkeğin bu ruhsatı fütursuzca kullanıp kadını baskı altında tutmak istediği de açığa çıkmaktadır.¹⁹⁷

“Eşimle 14 yıllık evliyiz. Biri 12, diğeri 9 yaşında iki oğlumuz var. Ben eşimi çok sevdiğim halde, eşim ayrılalım diyor. Geçenlerde tartıştık, bana kızgınlıkla ‘artık senden soğudum, çocukları da al, babanın evine git, bir daha da gelme’ dedi. Hocam, şimdi evliliğimiz biti mi, bana yardımcı olun, ne yapayım?”¹⁹⁸

2.3.1. Resmî Boşanmadan Sonra Dinî Nikâhın Durumu

Çiftler her ne kadar mahkeme kararıyla boşanmış olsalar da dinen boşanmış olup olmadıklarını yetkili kişilerden öğrenmek istemektedirler. *“Eşimden mahkeme kararı ile boşandım. Bu durumda dinen de boşanmış olur muyuz, evliliğimizi devam ettirebilir miyiz?”¹⁹⁹*

Gelen başvurulardan tespit edildiğine göre, kadınlar nikâh konusunda daha dikkatli ve hassas davranmakta ve boşanma sonrası araştırıp öğrenmeden tekrar evliliği kabul etmemektedirler. Mahkeme kararı ile boşanan çiftler daha sonraki yıllarda eşleri ile barıştıklarında akıllara ilk gelen şey dinen tekrar evlenip evlenemeyecekleridir. *“Mahkemenin boşaması bir boşama mıdır, üç boşama mıdır? Resmen boşandığım eşim yeniden evlenmek istiyor, bu mümkün mü?”²⁰⁰*

Üç boşama hakkını kullanan koca, daha sonra aynı kadınla evlenmek istediğinde, İslam hukukuna göre, kadın başka bir erkekle evlenmeden tekrar evlenememektedir. Bu durum boşanıp pişman olarak tekrar bir araya gelmek istediklerinde çiftlerin müftülüğe başvurmalarına sebep olmaktadır. *“Yirmi yıllık evliliğim var. Ancak bir kez resmî olarak boşandık. Şimdi yeniden evlenmek istiyoruz. Bazıları 40 gün ayrı kalınca nikâhın düştüğünü söylüyorlar. Bazıları resmî boşanma neticesinde aynı eşimle tekrar birleşebilmem için başka birisiyle evlenmem gerektiğini söylüyorlar. İşin içinden bir türlü çıkamadım. Yardımcı olabilir misiniz?”²⁰¹*

¹⁹⁷ Meriç; a.g.e, s. 84.

¹⁹⁸ ADRBKK, No: 13, Ocak, 2009.

¹⁹⁹ ADRBKK, No:224, Ağustos, 2009.

²⁰⁰ ADRBKK, No: 30, Ekim, 2009.

²⁰¹ ADRBKK, No: 55, Şubat, 2009.

“Resmen boşanalı 16 yıl oldu. Ayrıldığım eşimle tekrar evlenmek istiyorum. Evlenebilmek için eşimin başka birisiyle evlenip ayrılması şart mı?”²⁰²

Daha önce resmen boşandığı eşine sırf çocukları için tekrar dönen bir bayan da dinî nikâhlarının durumunu sormak için ADRB’ye başvurmuştur: *“Eşimden mahkeme kararıyla boşandım. İki çocuğum var. Eski eşim dinî nikâh kıydırarak başka bir kadınla evlendi. Bu hanımdan da bir çocuğu oldu. Ancak eşim, bu hanımla mutlu olamadığını ifade ediyor ve benimle yeniden bir araya gelmek istedi, bunun için bana aracılar gönderdi. Çocuklarımın özlemine dayanamadım ve eski eşime geri döndüm. Bana ayrı bir ev tuttu, ama bu hanımla da yaşamaya devam etti. Bizim nikâhımızın durumu nedir?”²⁰³*

2.3.2. Talak İfadeleri, Zihar, Şarh Boşama

Boşama konusu, Kayseri merkez ve ilçelerinden en çok sorulan soruların başında gelmektedir. Bu çeşit soruların sıklığı, halkımızın talak ve talak çeşitleri hususlarında yeterli bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Aileler için evliliklerinin bitmesi, ciddi bir mevzu olduğu için bürolara bu konuda pek çok başvuru yapılmaktadır. Ailelerin bu konuya çok önem vermesiyle beraber özellikle talak hakkına sahip olan erkeklerin talak ifadelerini çok basit sebeplerden ötürü kullanmaları dikkat çekmektedir. Erkeklerin ağızlarından bir çırpıda ve kızgınlıkla çıkan boşama ifade eden sözler, daha sonra içinden çıkılması güç sorunlara neden olmaktadır. Telafisi zor olan bu boşamalar, ömür boyu pişmanlığa ve özellikle hanımların mağduriyetine yol açmaktadır: *“Kavga ettiğimiz bir sırada eşim beni boşadığını söyledi. Bu sırada yanımızda başkaları da vardı. Daha önce de beni boşadığını söylemişti. Ama kısa süre sonra kararından vazgeçmişti bu defa iki gün geçtiği halde pişman olduğunu söylemedi. Evimi terk etmem gerekiyor mu? Sık sık tartışıyoruz bazen de kavgalarımız büyüyor ama iki çocuğum var. Bu yüzden boşanmayı hiç istemiyorum.”²⁰⁴*

Erkeklerin talak ifadelerini defalarca söyledikten sonra çiftlerin bürolara başvurmaları, artık çok geç kalındığı için sorunu içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir: *“Eşime,*

²⁰² ADRBKK, No: 73, Temmuz, 2009.

²⁰³ ADRBKK, No: 01, Ağustos, 2009.

²⁰⁴ ADRBKK, No: 01, Kasım, 2009.

babanın evine git. Bir daha seni bu evde görmeyeyim dedim. Eşimi boşamış oldum mu?”²⁰⁵

*“Öfkeyle fakat söylediğim sözün bilincinde olarak eşime şiddetli bir tartışmamız esnasında boşama haklarımdan birini sarf ettiğimi bilerek ‘boş ol’ dedim. Aradan bir süre geçtikten sonra bir başka tartışmamız esnasında yine ‘boş ol’ dedim. Bir müddet sonra bir tartışmamızda eşim ‘beni bırak’ diye üzerime yoğun bir baskı yaptı ben de onu sakinleştirmek için boşamayı kastetmeksizin tamam bırakıyorum dedim. Daha sonra’ bir daha bana beni bırak dersin boş ol’ dedim. Bir müddet sonraki tartışmamızda eşim bu cümleyi kullandı, şimdi bizim durumumuz nedir, boşandık mı, öyleyse yeniden nikâhlanma hakkımız var mı?”*²⁰⁶

Eşler arası yaşanan tartışmalarda söylenen ayrılık ifadeleri daha sonraki zamanlarda eşleri rahatsız etmektedir. *“Eşimle on yıllık evliyim, iki çocuğum var ve çok mutluyum. Ama evliliğimizin ilk yıllarında aileler nedeniyle sürekli kavga ederdik kavga sonunda da ya o ya ben bu işi yürütemeyeceğimizi söyledik. Ama akşamında ikimizde pişman olur bir araya gelirdik. Bu iş o zaman çokça tekrarlandı biz şimdi boş muyuz?”*²⁰⁷

Yine başka bir örnekte bayan eşiyle nikâhlarının durumunu şu şekilde sormaktadır: *“Eşim eve devamlı geç geliyordu. Ben de bu durumdan çok rahatsız oluyordum. Kendisine bu hususta baskı yaptım şayet böyle yapmaya devam ederse ondan ayrılacağımı söyledim. O da bir daha yapmayacağını söyledi. Hatta şart olsun ki bir daha geç gelmeyeceğim dedi fakat sonra yine geç geldi. Daha önceleri de aramızdaki çeşitli sebeplerden üçte dokuza şart olsun ki lafızlarını kullanmıştı bu durumda eşimle evliliğimiz devam ediyor mu? Bu durum beni çok rahatsız ediyor bana yardımcı olur musunuz?”*²⁰⁸

²⁰⁵ ADRBKK, No: 02, Ağustos, 2009.

²⁰⁶ ADRBKK, No: 28, Ekim, 2009.

²⁰⁷ ADRBKK, No:07, Eylül, 2009

²⁰⁸ ADRBKK, No:57, Ekim, 2009

Eşinin talak ifadelerini kullanması üzerine telaşa kapılan bayanlar “evi terk etmeli miyim?” ya da “tesettürüme artık dikkat etmeli miyim?” gibi sorularla bürolara başvurmaktadır. “Eşim üç defa boş ol dedi evi terk etmeli miyim?”²⁰⁹

*“Eşimle 12 senelik evliyiz. 3 çocuğumuz var. Bundan üç sene önce eşim bana boşanma maksadıyla “boş ol” dedi. Sonra aramızda hiçbir şekilde beraberlik olmadı. Eşim zaten işi dolayısıyla sürekli dışarıda. Geldiği zaman çocuklarını görüyor, ihtiyaçlarımızı karşılıyor, gidiyor. Bizim eşimle durumumuz nedir? Ona karşı tesettürüme dikkat etmeli miyim?”*²¹⁰

Dinen boşanma yerine geçmeyen fakat kefaret ödenmesi gereken zihar hususunda da beylerin dikkat etmesi gerekmektedir. Bu konusu da bürolara başvuru konular arasında yer almaktadır: “Eşim bana bundan sonra sen bana benim annem gibisin dedi. Beni boşanmış mı sayılıyor? Bunun dinî hükmü nedir? Benim nasıl hareket etmem gerekir?”²¹¹

2.3.3. Boşama Yöntemleri (Telefon, Mektup, İnternet)

Günümüzde insanların yaşam tarzları her geçen gün değişmektedir. Hayatımızın ayrılmaz bir parçası olan teknoloji aletleri ile birlikte günümüz meselelerine yeni cevaplar bulmak ve yeni fetvalar eklemek gerekmektedir. Evlenmek gibi boşanmayı da gayet basit bir olay olarak değerlendiren bazı çiftler telefon, internet ve mektup gibi yöntemlerle boşama ifadelerini kullanmaktadır: “Eşime çok sinirli olduğum bir anda boş ol ifadesini kullandım. Bir kere de telefonda söyledim. Nikâhımıza bir zararı olur mu?”²¹²

Hele ki evliliği bir mesaj ile bitirmeyi düşünen çiftlerin evliliğe ne derece önem verdikleri merak edilmektedir. “Mesajla boşama olur mu?”²¹³

²⁰⁹ ADRBKK, No:03, Temmuz, 2009

²¹⁰ ADRBKK, No: 82, Ekim, 2009

²¹¹ ADRBKK, No:82, Kasım, 2009

²¹² ADRBKK, No:2, Aralık, 2009.

²¹³ ADRBKK, No: 24, Eylül, 2009.

2.3.4. Sinirliyen, Sarhoşken ve Şaka ile Boşama

Her aile içerisinde tartışmalar meydana gelebilir. Ufak tartışmalar, eşlerin abartılı tutumları ve öfkelerine hakim olamamaları nedeniyle evliliğin bitmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu durumda öfke kontrolü, sen değil ben diliyle konuşma gibi yöntemlere başvurulmalıdır.

“Kadınla erkek birbirlerini eleştirirken ‘Sen benim için değerli ve önemlisin. Bu söylediğini şöyle değil de böyle yapsak, nasıl olur?’ tarzında konuşmalıdır. Eleştirinin yöntemi de, kendisi de çok önemlidir. ‘Sen’ diliyle eleştirmek yerine ‘ben’ diliyle eleştirmek çözüme daha yakındır.”²¹⁴

Sinirli bir anda yapılan bir işin bedeli bu kadar büyük mü olur diyen bey pişmanlığını şu şekilde ifade etmektedir. *“Eşim ile kavga ettik ve ben çok sinirlendim ‘3’den 9’a boşsun” dedim. Hanımın bazı kişilere sormuş ve bizim tüm talak haklarımızın bittiğini ve tekrar evlenemeyeceğimizi söylemişler. Pişmanım ve sinirli bir anda yapılan bir işin bedeli bu derece büyük mü olur?”*²¹⁵

Sinirliyen beylerin kendilerini tutamamaları üzerine talak ifadelerini kullanmaları da sıkça karşılaşılan sorunlardan birisidir. Talak ifadelerini kullandığı için değil de, durumu hocaya anlattığı için boşandığını düşünen beyin durumu talak hususunda toplumumuzun yetersiz bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. *“Yıllar önce eşimle konuşurken bana ‘boşanalım’ dedi. Bende geçiştirmek adına tamam seni boşuyum dedim. Fakat evliliğimiz hiç bu söze takılmadan sürekli devam etti. Ben şimdi vesveseye kapıldım. ‘Tamam, seni boşuyum’ sözü ile acaba biz boşanmış mıydık? Ben bunu daha sonra bir hocaya anlattım. Hocaya anlatmam boşanmış olduğumu kabullenmem anlamına mı gelir?”*²¹⁶

Talak ifadesinin ardından gelen pişmanlık, çiftleri çözüm yolu aramaya yönlendirmektedir. *“Kocam bir tartışmamızda çok öfkeleni. Hiç âdeti olmadığı halde*

²¹⁴ Nevzat Tarhan; Kadın Psikolojisi, İstanbul, 2005, sf. 213.

²¹⁵ ADRBKK, No: 83, Temmuz, 2009.

²¹⁶ ADRBKK, No: 72, Şubat, 2009.

“boş ol” kelimesini kullandı. Sakinleşince yaptığına pişman oldu. Bu durumda bizim ne yapmamız lazım?”²¹⁷

Bir başka örnekte de sinirli iken söylenen talak ifadelerinin durumu sorulmaktadır. *“Eşime sinirlendim ve ona 3 kere boşsun dedim. Fakat pişman oldum. Barışmak istiyorum. Dört aydır görüşmüyoruz. Aslında boşanma niyetiyle söylemedim. Kızgınlıkla ağzımdan çıkıverdi.”²¹⁸*

Bazen de hanımlar başlarına gelen bu olay ile evliliklerinin bitip bitmediğini öğrenmek istemektedirler. *“Eşimle kavga ettik sinirlendi ve kızgınlıkla beni boşadı ne yapacağız?”²¹⁹*

Şaka ile kullanılan talak ifadeleri de talak hususunun ciddiyetinin anlaşılmadığını göstermektedir. *“Evde hanımım ile şakalaşırken şaka ile karıma üç defa “boşsun, boşsun, boşsun” dedim. Hiçbir ciddi boşama düşüncesi olmadan söylediğim bu sözlerden dolayı karımı boşamış olur muyum? Bu durumda ne yapmam gerekir?”²²⁰*

2.3.5. İddet Müddetine Riayet Edilmeyen Durumlar

Boşandıktan sonra hanımların belli bir süre evlenmeden beklemeleri gerekmektedir. İslam hukukunda bu duruma “Boşanma İddeti” denilmektedir. Beklenilecek olan süre ise hanımın hamile olup olmamasına göre değişmektedir. Hamile bir bayan için iddet doğum yapması iken, hamile olmayan bayanlar için bu süre üç hayız dönemidir.²²¹

İddet müddeti ile ilgili gelen sorular bazen süresini öğrenmek için *“Bir hanım eşinden boşandıktan sonra evlenmek için, en az ne kadar süre beklemelidir?”²²²*, *“Eşimi farklı zamanlarda olmak üzere iki defa boşadım. Fakat tekrar bir araya gelerek karı koca hayatını devam ettirdik. Bazı insanlar dinen ayrıldığımızı söylüyorlar, bizim durumumuz dinen nedir? Evliliğimi devam ettirebilir miyim?”²²³* bazen de iddete riayet edilmeyen durumlarda nikâhın durumu için sorulmaktadır: *“Bir bey ile imam nikâhıyla*

²¹⁷ ADRBKK, No: 62, Temmuz, 2007.

²¹⁸ ADRBKK, No: 66, Ağustos, 2009.

²¹⁹ ADRBKK, No: 63, Temmuz, 2006.

²²⁰ ADRBKK, No: 67, Ağustos, 2009.

²²¹ Aydın; a.g.e, s. 240.

²²² ADRBKK, No: 65, Aralık, 2009.

²²³ ADRBKK, No: 31, Ağustos, 2007.

evlendim. Evlendiğim bey kavga ettiğimizde bana üç defa boş ol dedi. Sonra dört aya yakın ne o beni aradı ne de ben onu. Bu sürenin sonunda görüştüğümüzde yine kavga ettik. Bana anam bacım ol dedi. Fakat beni rahat bırakmıyor. Bu kadar kavga ve boşamaya rağmen benimle zorla beraber oldu. Bana üçüncü kez boşarsa ancak bağımızın kopacağını söylüyor. Bu arada ben onun evli olduğunu, imam nikâhı yaptırarak başka kadınlarla da beraber olduğunu öğrendim. Acaba ben hala onunla nikâhlı mıyım?’’²²⁴

2.3.6. Mehirle İlgili Sorunlar

Bürolara yapılan başvurular incelendiğinde; mehir konusu, devam eden evliliklerden ziyade nişandan sonra yaşanan ayrılıklarda veya evlilik sonrası boşanmalarda gündeme gelmektedir: *“Nişanlıydım ve de dinî nikâhımız da kıyılmıştı, ancak bazı konularda anlaşılmadık ve nişanı bozduk. Dinî nikâh esnasında vaad edilen mehri almaya hakkım var mıdır?’’²²⁵*

“Nişanlısından ayrılan kızım mehrini ayrılmadan önce peşin olarak almıştı. Nişan bizim haklı sebeplerimize ve bizim isteğimize bağlı olarak bozuldu. Bu durumda almış olduğumuz mehri geri ödememiz gerekir mi?’’²²⁶

“Nişanlımdan ayrıldım. Nişanlım mehrin tamamını istiyor. Ne yapmam gerekiyor.’’²²⁷

“Yedi yıl evli kaldıktan sonra imam nikahlı kocam beni boşadı. Şimdi benim hiçbir sosyal güvencem ve gelirim yok. Bana nikahta on bin lira vereceğini vaad etmişti. Bana taktığı altınları kendim alabilir miyim?’’²²⁸

2.3.7. Nafaka, Tazminat, Mal Paylaşımı ve Velayet

Evlilikler boşanmayla neticelendiğinde, nafaka, tazminat, mal paylaşımı ve velayet gibi konular tarafların kafasını karıştırmaktadır.. Özellikle çocuk sahibi eşler çocukların velayeti hususunda zor anlar yaşamaktadır: *“Eşimle evliliğimizin başından bu yana problemlerimiz vardı. Fakat ben emekli olup tesettürlü yaşamaya karar verdikten sonra*

²²⁴ ADRBKK, No:11, Ekim, 2009.

²²⁵ ADRBKK, No:16, Ekim, 2008.

²²⁶ ADRBKK, No:111, Eylül, 2009.

²²⁷ ADRBKK, No:19, Ekim, 2006.

²²⁸ ADRBKK, No: 65, Aralık, 2008.

huzursuzluk iyice arttı. Eşim bu yeni durumumu kabullenemedi. Çok sıkıntı yaşıyorum. Eşim mahkemeye başvurdu boşanmak için. Ben çocuğumu düşünüyorum; boşandıktan sonra bende kalsa babasız büyüyecek, babasıyla kalsa babasının uygun olmayan yaşam tarzı içinde kaybolup gidecek. Ne yapacağımı bilmiyorum.”²²⁹

Mahkeme kararı ile eşine nafaka vermek zorunda kalan erkek, bu durumu şu şekilde şikâyet etmektedir: *“Eşimle mahkeme kararıyla boşandık. Hakim, üç yüz lira nafaka, kırk bin lira tazminat ödemem gerektiğine hükmetti. Ben memurum, aldığım maaş belli. Ben bu parayı nasıl öderim! Eski karıma hakkımı helal etmiyorum. Bu nafakayı karşı tarafın için alması caiz mi?”²³⁰*

2.3.8. Boşama Hakkı

Evliliklerinin yalan, aldatma, iftira vb. bitme aşamasına gelmesi sonucunda eşinden ayrılmak isteyen bayanlar, böyle bir haklarının olup olmadığını sorgulamaktadırlar: *“Kadının boşama hakkı var mı, mahkemeye başvursam, dinen de kocamdan tamamen boşanabilir miyim?”²³¹*

“Kadın kocasına üç defa boş ol demiş, nikâhlarına bir zararı var mı?”²³²

“8 yıl önce evlendim; eşim daha önceden evlenmiş ayrılmıştı. Şimdi kesin olarak öğrendim ki evliliğimizin ilk yılından sonra eski eşiyle görüşmeye başlamış ve adeta karı-koca ilişkisini benden gizleyerek sürdürmüştü. Maddî olarak durumum iyiydi, bu durumdan haberim olmadığı son zamanlara doğru eşim mal varlığımın bir kısmını üstüne geçirmeye de çalışmıştı, bu aldatmayı öğrendiğim an, şok oldum, hiçbir güvenim kalmadı, resmen boşanmak için mahkemeye başvurdum; bu durumda kadın olarak benim eşim istemese bile dinen boşanma hakkım var mı?”²³³

İslam hukukunda eğer kadın isterse üç talak hakkından birini kendisi alabilir. Bu duruma *“tefvîzî talak”* denir. Evlenirken nikâh haklarından birini alarak evlenen bayan, eşiyle tartıştığı bir sırada bu hakkını kullandığını ve şimdi ne yapması gerektiğini

²²⁹ ADRBKK, No: 23, Eylül, 2010.

²³⁰ ADRBKK, No: 23, Ağustos, 2009.

²³¹ ADRBKK, No: 38, Ekim, 2008.

²³² ADRBKK, No: 65, Temmuz, 2007.

²³³ ADRBKK, No: 210, Aralık, 2008.

öğrenmek için ADRB'ye başvurmuştur. *“Ben kocamla evlenirken bizim nikâhımızı kıyan hocamız kocamın bana bir talak hakkı vermesini tavsiye etti ve kocam buna muvafakat ederek bana bir talak hakkı verdi. Ben iki yıl önce kocama çok kızdığım bir gün ona; “ben bu evliliği devam ettiremeyeceğim, ben bu evliliği bitiriyorum” dedim. Ben birkaç gün önce bir arkadaşım ile konuşurken böyle bir ifadenin talak olduğunu söyledi. Fakat ben benim bu sözlerimin talak ifade ettiğini bilmiyordum. Bu durumda gerçekten benim bu sözümünden talak vaki olmuş mudur? Ne yapmam gerekir?”* ²³⁴

Sadece dinî nikâhla yapılan evliliklerin sonunda, zarar gören daima kadın olmaktadır. 10 günlük evli iken terk edilen bayan durumuna çare aramaktadır. *“Dinî nikâhla evlendiğim adam 10 gün sonra beni terk etti, kendisine ulaşamıyorum durumum ne olacak? Kur'an'da kadının da boşayabileceğini okumuştum. Ben onu boşayabilir miyim?”* ²³⁵

2.3.9. Boşandıktan Sonra Aynı Eş ile Tekrar Evlilik

Boşanma kararını acele ile alıp pişman olduktan sonra, tekrar bir araya gelmek isteyen çiftler, eski eşleriyle ikinci haklarının olup olmadığını öğrenmek için bürolara başvurumaktadırlar. *“İkinci eşimle resmî nikâhla boşandık. Fakat şimdi tekrar bir araya gelmek istiyoruz. Dinen bu caiz midir?”* ²³⁶

“Eşimle hâkim huzurunda resmen boşandık. Bu safhaya gelinceye kadar bir çok kez boşanma ifadeleri kullandım. Hâkim huzurunda, çıktıktan sonra vs. ardından pişman olup tekrar yuvamızı kurtarmak istedik. Dinen durumumuz hakkında bilgi verebilir misiniz?” ²³⁷

2.3.10. Boşanmadan Başka Biri ile Dinî Nikâh

İslam hukukunda erkeğe verilen ikinci eş izni, toplumun bazı varlıklı kesiminde veya kırsal kesimde maalesef erkekler tarafından gerekli şartlara riayet edilmeden istismar edilmekte ve genellikle her iki kadın da mağdur edilmektedir. Eşinden gizli bir şekilde

²³⁴ ADRBKK, No: 70, Ekim, 2008.

²³⁵ ADRBKK, No: 11, Eylül, 2007.

²³⁶ ADRBKK, No: 75, Ağustos, 2006.

²³⁷ ADRBKK, No: 21, Ekim, 2010.

başka bir bayanla evlenmek isteyen beylerden “Eşimin haberi olmadan başka bir hanımla evlenebilir miyim?”²³⁸ gibi sorular sıklıkla duyulmaktadır.

Bazen de nişanlılık döneminde düşünülmeden verilen dinî nikâh kararları, nişan bozulup ayrıldıktan sonra başka adaylarla yeniden evlenme kararı alırken, bireyler için ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. “*Bekâr bir erkek, daha önce nişanlanmış, hatta dinî nikâh yaptırmış olan bir hanımla evlenmek istiyor. Bu evliliğe ailesi karşı çıkıyor. Gelin adayının zaten başkası ile evli olduğunu söylüyorlarmış. Genç de, ‘Evlenmek istediğim kadın 9 ay kadar önce bir kişi ile nikâhlanmış, ama aralarında hiçbir şey olmamış. Yan yana bile gelmemişler’ diyor. Bu gençle birlikte müftülüğe gelsek konuyu ona açıklayabilir misiniz?*”²³⁹

2.3.11. İsteddiği Halde Boşanamama- Tehdit

Evlilik kurumu, aceleyle getirilmeyecek kadar ciddi bir kurumdur. Bir eşya alırken bile kişiler, çokça araştırarak bir karar verme yoluna gitmekteler. Fakat kişiler bu özeni evlilik arefesinde göstermemektedirler. Çiftler üzerinde iyice düşünmeden acele kararlar ile evlenirlerse maalesef evliliklerinin sonu hüsrana olmaktadır. Hele ki evli bir erkekle sadece dinî nikâh ile evlenmek, İstanbul ADRB’ye başvuran bayanın yaşadığı gibi çok büyük sorunlara sebep olmaktadır: “*Evli birisiyle dinî nikâhla evlendim. Geçimsizlikten 10 yıldır ayrı yaşıyoruz. Beni dinen boşamıyor. Tekrar evlenmek istiyorum, ne yapmalıyım?*”²⁴⁰

Dinî nikâhı bir güç olarak gören pek çok bey, boşanma haklarını eşleri üzerinde bir silah olarak kullanmaktadırlar. “*3 yıldır eşimle ayrıyız. Kocam beni resmen boşamayacağını, beni süründüreceğini söylüyor. Ayrıca kocam dinî nikâhla başka bir kadınla evli. Ben de dinî nikâhla evlilik yapabilir miyim?*”²⁴¹ Nişanlılık döneminde yapılan dinî nikâh da eğer nişan bozulur ve çiftler ayrılırsa aynı neticeleri doğurmaktadır. “*Kız kardeşim bir ay önce nişanlandı. Nişan günü erkek tarafı bize haber vermeden dinî nikâh kararı almışlar. Oldu bittiye getirdiler ses çıkaramadık. Dinî nikâhtan kısa süre sonra damat aydının gerçek yüzü ortaya çıktı. Anneme ve bana sövüyor ardımızdan ağza*

²³⁸ ADRBKK, No: 75, Temmuz, 2009

²³⁹ ADRBKK, No: 68, Ocak, 2009.

²⁴⁰ ADRBKK, No:63, Temmuz, 2008.

²⁴¹ ADRBKK, No:45, Ağustos, 2007.

alınmayacak küfürler ediyormuş. Kız kardeşim bu adamla evlenmek istemiyor ama adamda dinî nikâhını asla vermeyeceğini söylüyor, ne yapmalıyız?”²⁴²

2.3.12. Boşanma Sebepleri

2.3.12.1. Aldatma

Boşanma sebeplerinin en önemlilerinden biri, eşlerin birbirlerini aldatmasıdır. Eğer aldatan taraf erkek ise, bayan kaçarak o bey ile evlenmişse ve çocukları varsa, bir de hayatını idame ettirecek geliri yoksa çok daha zor durumda kalmaktadır: *“İki yıl önce ailemin rızası olmadan birisiyle evlendim fakat evliliğim daha iki yıl olmasına rağmen eşim beni başka bir bayanla aldatıyor. Altı aylık bebeğim var. Ailemin onaylamadığı bir evlilik yaptığımdan ailemin yanına da gidemiyorum. Ne yapmalıyım ?”²⁴³*

Bazen de eşler, ayrı kaldıkları dönemlerde, öfkenin de etkisi ile başkalarıyla kısa süreli gayr-i meşru ilişkiler yaşamaktadırlar. Daha sonraki süreçte eşler karşılıklı konuşup tekrar barışınca bu ihanetin bedelini nasıl ödeyeceklerini bilememektedirler. *“Eşimle boşanmaksızın bir yıldır farklı şehirlerde, ayrı yaşıyoruz. Bu sürede benim bir başkasıyla bir birlikteliğim oldu. Eşim şimdi dönmek istiyor ve çok ısrar ediyor. Bu durumu ona söylesem yıkılır. Bu birlikteliği söylemediğim takdirde de hiçbir zaman bilmeyecek. Ne yapacağıma karar veremiyorum. Yaptığımdan pişmanım ve tövbe ettim. Acaba benden ayrılıp daha temiz bir kadınla mı evlensin? Yoksa evliliği devam ettireyim mi?”²⁴⁴*

2.3.12.2. İçki Kumar, Madde Bağımlılığı

Bütün kötülüklerin anası olan içki ile diğer zararlı alışkanlıklar, ailelere maddî-manevî zararlar vermektedirler. Bilhassa alkol bağımlısı olan eşler aile bireylerine şiddet uygulayarak evliliklerini çekilmez bir hale getirmektedirler. *“Eşim, içki içiyor, bazen de başka hanımlarla birlikte oluyor. Bunları bırakmak istediğini söylüyor fakat bir türlü*

²⁴² ADRBKK, No:65, Şubat, 2009.

²⁴³ ADRBKK, No: 257, Ağustos, 2009.

²⁴⁴ ADRBKK, No: 70, Ekim, 2008.

bırakamıyor, ben de onu her defasında affediyorum, aslında çok iyi bir insan. Ne yapması gerekir bırakabilmesi için?’’²⁴⁵

2.3.12.3. Aile İçi Şiddet

Şiddet, farklı bilimsel disiplinlerin ilgi alanlarında yer alan ve bu özelliğiyle farklı anlamsal çerçevelere sahip olan bir kavramdır. Zorlamak, bedensel veya psikolojik acı çektirmek, vurmak, dövmek, yaralamak, işkence yapmak gibi bir dizi davranışlar, şiddetin en yaygın biçimlerini oluşturmaktadır.²⁴⁶ Şiddetin en yaygın görülen biçimi, erkeğin kadına ve çocuğa karşı uyguladığı aile içi şiddettir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2002 yılında yayınladığı raporda, şiddetin en fazla aile ortamında ve kadına yönelik olduğu bildirilmektedir.²⁴⁷ Devamlılık eğiliminin son derece yüksek olması sebebiyle diğer şiddetlerden ayrılan aile içi şiddet, aile bireylerinden birisinin, ailenin diğer birey(ler)inin saldırısına uğramasıdır.²⁴⁸

Aile içi şiddetin dünyada ve Türkiye’de önemli bir sağlık sorunu olduğu bilinmektedir. Son 15-20 yılda, dünyanın her yerinde, eş şiddetiyle ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Tüm dünya nüfusunu temel alan 48 çalışmanın verilerine göre, Dünya Sağlık Örgütü kadınların eşleri ya da partnerleri tarafından şiddete uğrama oranını % 10-69 arasında bildirmiştir.²⁴⁹

Aile içi şiddet üzerine yapılan T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün 2004 yılında Türkiye genelinde yaptığı *Aile İçi Şiddetin Sebebi ve Sonuçları* araştırmasına göre: “Bütün utangaçlığa ve gizliliğe rağmen, aile içi şiddet yaygın bir olaydır. Fiziksel şiddete ailelerin % 34’ünde, sözlü şiddete ise % 53’ünde rastlanmaktadır. Çocuklara yönelik fiziksel şiddete rastlanma oranı da % 46’dır. Anne babaların geçmişteki dayak deneyimi (% 70) şiddeti bugüne taşımaktadır. Dayağın şiddeti ve sıklığından çok varlığının önem taşıdığı görülmektedir. Aile büyüdükçe şiddet artmaktadır. Özellikle kayınvalide ile anlaşmazlıklardan doğan sorunlar

²⁴⁵ ADRBKK, No: 289, Ağustos, 2009.

²⁴⁶ Vatandaş vd.; a.g.e, s. 153.

²⁴⁷ Güler vd; a.g.e, s. 51-52.

²⁴⁸ Vatandaş vd; a.g.e, s. 153.

²⁴⁹ Işıl Vahip; Özge Doğan Aşşargil; “Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız”, Türk Psikiyatri Dergisi, Sayı 17(2), s.107-114, 2006, s.108.

geleneksel gelin-kaynana ikilemini yaratırken, eşler arasında da çatışmaya yol açmaktadır. Hamilelik döneminde de fiziksel ve sözlü şiddetin sürdüğü, sıklığının da azalmadığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde cinsel şiddetin de devam ettiği görülmektedir. Ailelerde cinsel şiddet ve tacize rastlanma oranı % 9'dur. Şiddete maruz kalanların % 80'i yapacak fazla bir şey olmadığına inanmaktadırlar. Bu durum çaresizliğin kabulü anlamına gelmekte ve şiddete maruz kalanın pasif tutumuna yol açmaktadır. Eşlerden birinin alkol kullanıyor olması aile içi şiddeti artırmaktadır. Eşlerin daha iyi eğitim görmüş olması ise aile içindeki şiddeti azaltmaktadır. Araştırmanın genel bulgularından biri de şiddetin kuşaktan kuşağa sorun çözme biçimi olarak aktarılması ve yaşam pratikleri içerisinde bunun pekiştirilmesi ile şiddet davranışının hem devamının hem de alanının genişlemesinin sağlandığıdır.”

Toplumumuzda özellikle kadına yönelik şiddete karşı pek çok kuruluş ciddi çalışmalar düzenlemektedir. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı 2006/17 sayılı Başbakanlık genelgesiyle “çocuğa ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda toplumu bilinçlendirmek ve çeşitli etkinlikler düzenlemek”, “şiddete uğrayan kadınların başvurabilecekleri, rehberlik ve danışmanlık hizmeti alabilecekleri merkezlerin tanıtımı ve kadınlara yönelik bilinç yükseltme ve eğitim çalışmaları konusunda ulusal bir bilgilendirme kampanyası yürütmek”, “töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi konusunda toplumu bilinçlendirmek” konularında sorumlu kuruluş olarak gösterilmektedir. Aile içi şiddet günümüzde en çok üzerinde durulan konulardan birisidir. Ailenin sağlam temellerine en ciddi hasarı aile içi şiddet vermektedir. Bazen erkeğin hanımı ve çocuklarına şiddet uygulaması şeklinde olsa da bazen de çocukların ebeveynlerine şiddet uygulaması şeklinde kendini göstermektedir. Biz bu başlıkta eşler arası boşanma sebebi olan şiddet üzerinde duracağız. Eşinin kendisine şiddet uyguladığını fakat korktuğu için sesini çıkaramadığını söyleyen bayan durumunu şu şekilde ifade ediyor: *“Her şeyi bahane ederek sorun çıkartıyor ve bana karşı şiddet uyguluyor. Bazen temizlik yapmadığım bahanesiyle, bazen de komşuya neden gittin şeklinde basit bahanelerle olabiliyor. Son şiddet olayında annemi evimden kovdu, ben de çok korktuğum için bir şey yapamıyorum.”*²⁵⁰

²⁵⁰ ADRBKK, No: 01, Kasım, 2009.

Kadınların %40.7'sinin aile içi şiddete maruz kaldığı, şiddete maruz kalan kadınlara % 91'inin eşi, %19.7'sinin ise eşinin yakınları tarafından şiddet uygulandığı belirlenmiştir.²⁵¹ Erkeklerin kadına karşı şiddet konusunu dini temele dayandırarak, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu bir hak olarak görmesi şiddete devam etmelerine sebep olmaktadır. Erkeklerin dayak hususunda kendilerini şu şekilde savunduklarını görüyoruz: *“Kocama elimden geldiği kadar hizmet ediyorum. Bir dediğini iki etmiyorum. Ancak ufak bir kusurumu görse eli havada. Dayaktan iyice yıldı. Ne yapacağımı bilmiyorum. Bazen sinirlendiği zaman ‘Ahirette hakkımı alacağım’ diye laf atıyorum. O da “dinimiz bana dövme hakkını vermiştir” diyor. Evimi terk edip gitmeyi bile düşünüyorum. Dayaktan iyice bıktım. Gerçekten dinimiz böyle emretmiş mi?”*²⁵²

2.3.12.4. Ekonomik Sorunlar

Evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasında erkeklerin işsizliği ya da çalışmaya isteksizlikleri etkili olabilmektedir. Bazen erkeğin cimriliği eşleri boşanma aşamasına getirebilirken bazen de aşırı savurganlık boşanma sebebi olabilmektedir. *“Kredi kartı çılgınlığı sonucunda çevremizdeki ailelerin mutsuzluğuna ve boşanma arefesine gelmesine nasıl engel olabiliriz?”*²⁵³

2.3.12.5. Cinsel Problemler

Erkek olsun kadın olsun, buluş çağına gelen her insanın cinsel duygular yaşaması kaçınılmazdır. Gıdası ve uykusunu alan ergin insan, kendisini özel korumaya alsa da cinsel duygularının iradesi dışında oluşması ve gelişmesini engelleyemez. Hayatın tabii akışı, ihtiyaca dönüşecek bu duygular ve arzuların tatmin edilmesini de gerekli kılar. Din bu ihtiyacın giderilmesini evlilikle meşru kılmıştır. Evliliklerde kadın ya da erkekten kaynaklanan cinsel problemler evliliklerin sonlanmasına sebep olmaktadır. Yaşadıkları cinsel probleme tıbbî çözümler aramak yerine bu sorunun okumakla geçeceğine inanan bir çift aile bürosuna şu şekilde başvurmuştur: *“Yeni evliyiz ve eşimle*

²⁵¹ Nuran Güler, Hatice Tel, Fatma Özkan ve Diğerleri, Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Sayı 27, 51–56, Sivas 2005, s.55.

²⁵² ADRBKK, No: 17, Aralık, 2007.

²⁵³ ADRBKK, No: 36, Ekim 2009.

*cinsel sorunlar yaşıyoruz. Bu durum yeni başlayan evliliğimizi bitirecek gibime geliyor. Bunun için bize okur musunuz?”*²⁵⁴

2.3.12.6. Anlaşamama

Hızla değişen dünyamızda insanın yaşayabilmesi, bir bakıma en yakın çevresiyle olan ilişkilerine ve çevrenin kişilerin davranışları üzerindeki etkisini anlamasına bağlıdır. İnsanın en yakın çevresi evi ve ailesidir. Anayasamızın 41.maddesinde “Aile Türk Toplumunun Temelidir” hükmü yer almaktadır. Eşler arasında yaşanan çatışmaların temelinde, her şeyden önce, evlilik gibi bir deneyimin ilk defa yaşanıyor oluşu gelir. Her iki taraf da, yıllar yılı alışkın oldukları çevrelerini terk etmiş ve yeni bir çevreye adım atmışlardır. Üstelik, ‘aile’ adı verilen bu yeni çevreyi, tüm sorumluluklarıyla beraber, kendileri oluşturmak, aile evine tuğlaları birer birer kendileri koymak durumundadırlar.²⁵⁵

Evlilik hayatı dertsiz olmaz. Evlilik dikenli bir gül bahçesi gibidir. İki kişinin her konuda hemfikir olması mümkün değildir. Farklı ailelere ve kültürlerle mensup iki insanın bir araya gelmesi ile oluşan aile kurumu, fikir ayrılıklarını da beraberinde getirir. En mutlu çiftler bile, evlilikleri boyunca mutlaka tartışmışlardır. Karşılıklı anlayış ile çözülmeyen problemler, gün geçtikçe içinden çıkılmaz hale gelir. Bu da aile birlikteliğinin sonunu hazırlar.

Damadının yalan söyleme huyundan şikâyetçi olan bayan bu durumda kızının evliliğini bitirme hakkının olup olmadığını öğrenmek için ADRB’ye başvurmuştur: “*Damadım, kızıma sürekli yalan söylüyor. Kızım bu huyundan vazgeçmediği için ondan ayrılmak istiyor. Kendini düzeltmesi için çok uğraştık, fakat nafile. Kızım boşanırsa, dinen bir vebali var mı?*”²⁵⁶

Zorunlu olarak ya da hatır-gönül ile yapılan evlilikler, gün geçtikçe daha da çekilmez hal almakta ve çiftleri boşanmaya itmektedir: “*Eşimle beş yıldır evliyiz. Dedem-ninem “sana hakkımızı helal etmeyiz” dediği için teyzemin kızıyla evlendim. Ben başka birini*

²⁵⁴ ADRBKK, No: 17, Temmuz, 2009.

²⁵⁵ Kurtman Eranlı; Aile İçi Problemler ve Çözüm Yolları, OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Samsun 2001, s.1-2.

²⁵⁶ ADRBKK, No: 152, Ağustos, 2009.

*sevmiştim. Çok mutsuzum. Bir türlü eşimi sevemiyorum. 3 yaşında bir kızım var. Bir ay sonra da oğlum doğacak. Eşimden ayrılmak istiyorum. Mağdur etmek de istemiyorum. Ne önerirsiniz?”*²⁵⁷

*“Mantık evliliği yaptım. Eşimi sevmedim ama çok merhamet ettim. Beş yıldır evliyiz, bana dokunmasını bile istemiyorum. Kendisine karşı o kadar çok soğuşum ki, iki senedir hiç aynı yatakta yatmadık. İki aydır evi terk ettim ve ailemin yanına gittim. Ayrılmak istiyorum. Ama hem eşim, hem de annem bana çok fazla baskı yapıyorlar. Sevmiyorum, onu görünce her gün ağlıyorum, istemiyorum. Yaklaşık iki yıldır da beraber olmuyorum. Ne yapacağımı şaşırdım, ayrılırsam çok mu günaha girerim? Bir yıl boyunca evlilik terapisi de aldık, hiçbir şey değişmedi.”*²⁵⁸

Boşanma sebeplerinden birisi de eşlerin birbirlerinin beklentilerini karşılayamamalarıdır. Boşanmak istememekle beraber bu duruma bir çözüm arayan bey, müftülüğe müracaat etmiştir: “3 yıllık evliyim. Eşimle görücü usulü ile evlendik. 2 yaşında bir kızım var. 5-6 yıl öncesinde düzgün bir dinî yaşantım yoktu. Namaz kılmazdım mesleğim icabı arada alkol de alırdım. Sonra bir vesile ile tövbe nasip oldu çok şükür düzgün bir yaşantıya kavuştum. Eski alışkanlıklarımdan uzaklaşmak için mesleğimi bıraktım. Şu anda işim yok ama maddi olarak kimseye muhtaç değilim (aileden gelirim var). Ancak eşimle bazı sorunlarım var. Beni hiçbir konuda anlamıyor, yardımcı olmuyor. Kendisi Kur'an Kursu mezunu olduğu halde namazlarına gerekli özeni göstermiyor. İsraf ediyor. Mesela hava aydınlanıyor gece lambasını söndürmüyor. Tencereyi ateşe koyuyor ateşi fazla açıyor gibi. Ben sürekli kendimi geliştiren biriyim. Eşim ise hiçbir konuda kendini yenilemez, geliştirmez. Evin düzeni ve yemek pişirme hususunda evlendiğimizden beri bir gelişme kaydetmedi. (Ancak çocuğa iyi bakıyor). Bu gibi şeyler zaman içinde benim açımdan sorun olmaya başladı. Eşimin ise fazla şikâyeti yok, rutin bir hayattan yana. Boşanmak istemiyorum ne yapmam lazım?”²⁵⁹

Üniversitede öğretim görevlisi olan bayan, kendinden yaşça küçük, lise mezunu olan bir bey ile yaptığı evliliğinde yaşadığı sorunları paylaşmak için aile bürosuna

²⁵⁷ ADRBKK, No:68, Ağustos, 2008.

²⁵⁸ ADRBKK, No:40, Aralık, 2009.

²⁵⁹ ADRBKK, No: 31, Ağustos, 2009.

başvurmuştur. Kendisini feminist düşünceli birisi olarak tanıtan bayan yaşadıklarını anlattıktan sonra dinen nasıl davranması gerektiğini büro görevlilerine danışmıştır: *“Lise mezunu kendi kültürümden çok uzak birisi ile birbirimizi beğendik ve evlenmeye karar verdik. Ben ondan 4 yaş büyük olduğum için babası çok büyük sorun yaptı. Ailem senin dengin değil diye onaylamasa da kararına saygı duydu. Zamanla babası kabul etti bu kez de evlenince üniversiteyi bırakacaksın, yemekleri sen pişireceksin gibi sözlerle beni şaşırtmaya başladı. Ben feminist düşünceli birisiyim. Böyle şeylere gelemiyorum, çok kavga ediyoruz. O bir şey söyleyip beni kızdırınca ben de ona bir sürü söz söylüyorum, uzun süre küsüyoruz, dinen nasıl davranmam gerekir?”* ²⁶⁰

2.3.12.7. İlgisizlik

Eşler arasındaki bir diğer boşanma sebebi de eşe karşı ilgisizliktir. Evlilikte ilgiyi sadece eşinin maddî ihtiyaçlarını gidermek olarak algılayan ve eşine duygusal manada gerekli alakayı göstermeyen eşler aile içi huzursuzluklara sebep olmaktadır. Eşinin bu halinden şikâyetçi olan bayan bu durumda ne yapması gerektiğini büro yetkililerine sormaktadır: *“Bir koca, sadece yedirmek, içirmek ve giydirmekle görevini yerine getirmiş olur mu? Bir kişinin eşini ihmali hangi konularda olur? Getirmiyorsa ne yapmam gerekir?”* ²⁶¹

2.3.12.8. Aile İçi Kavgalar (Gelin- Kaynana)

Akraba ilişkileriyle ilgili gelen soruların çoğunun konusu, dargınlık ve küskünlüktür. Özellikle gelin-kaynana tartışmaları ve kocaların bu durumda taraf olmaları veya tarafsız kalmaları evli çiftler için boşanma sebebi olmaktadır. *“Kayınvalidem, ortak binada yaşamam ve onların standartlarına uymam konusunda beni zorluyor, sorunlar yaşıyorum. Eşim beni savunamıyor. Eşime bu konuda tavır koymam doğru mu?”* ²⁶²

“Kaynanamla aynı binadayız. Eşim ise bu konuda çok pasif davranıyor. Bir gün ağzını açıp annesine “niye bu kadına böyle davranıyorsun” dediğini hatırlamıyorum. Bu

²⁶⁰ ADRBKK, No: 56, Mart, 2008.

²⁶¹ ADRBKK, No: 52, Aralık, 2009.

²⁶² ADRBKK, No: 98, Kasım, 2009.

*durum beni eşimden de soğutuyor. Eşime haksızlık mı ediyorum? Nasıl davranmalıyım?”*²⁶³

Bazen de kayınvalidelerin oğullarına karşı aşırı düşkünlüğü gelinleri rahatsız etmektedir. *“Kayınvalidem eşini kaybettiğinden beri beni dışlayarak eşimle gereğinden fazla ilgileniyor. Eşimin gömleğini ütülüyor, kahvaltısını hazırlıyor, bu durum beni rahatsız ediyor. Bu işin üstesinden nasıl gelebilirim?”*²⁶⁴

Gelinler, kayınvalideleri ile yaşadıkları sorunların vebalinden de korkmaktadırlar. *“Kayınvalidemle anlaşılamıyorum. İlişkilerimi asgariye indirmemde bir günah var mı?”*²⁶⁵

Bürolara gelinini şikâyet etmek için gelen ve kendi açısından haklı olan kayınvalideler de bulunmaktadır: *“İki kızım bir oğlum var. Oğlum evli ve mutlu, fakat gelinim bana oğlumun yanında iyi davranıyor, diğer taraftan bana siz diye hitap ediyor ve ben bu durumdan inciniyorum. Oğlum mutlu, bir sıkıntısı olsa belli eder. Benimle seyrek görüşüyorlar. Ben rahatsızlığımdan dolayı iki kişinin yardımıyla arabaya binebilen bir insanım. Ne yapmalıyım?”*²⁶⁶

2.3.12.9. Eşlerin Birbirinin Yaşam Şekline Karışması

Evlilik eşleri birbirlerine karşı pek çok hususta sorumlu kılmaktadır. Sorumluluk duygusuyla hareket eden eşler, bazen birbirlerinin yaşam tarzına müdahil olmaktadır. Giyim kuşam konusu en sık karşılaşılan sorunlardanır. Birbirlerini üzmemek isteyen eşler, bazen ne yapmaları gerektiğine karar verememektedirler: *“Dinîmi öğrenmeye çalışan bir bayanım. Mutlu bir evliliğim var, eşimle iyi anlaşıyoruz. Ancak eşim eskiden olduğu gibi yazlık mekânlarda denize mayoyla girmemi, eski alışkanlıklarımı devam ettirmemi istiyor, ben de artık daha dikkatli davranmak istiyorum. Eşimi üzmemek de istemiyorum. Ne yapabilirim?”*²⁶⁷

²⁶³ ADRBKK, No: 71, Temmuz, 2007.

²⁶⁴ ADRBKK, No: 121, Ağustos, 2009.

²⁶⁵ ADRBKK, No: 81, Mart, 2009.

²⁶⁶ ADRBKK, No: 17, Nisan, 2008.

²⁶⁷ ADRBKK, No: 387, Ekim, 2009.

Bazen bu durum hanımları bunalıma sokmaktadır: *“Eşim benim açık ve makyajlı gezmemi istiyor. Başını kapatırsan benim yanımda gezemezsin diyor. Benim ne yapmam lazım? Eşimi dinlemezsem evliliğim tehlikede, yuvam dağılabilir. Dinlersem Allah’ın emrine karşı gelmiş oluyorum. Şu anda bunalıma girmiş durumdayım.”*²⁶⁸

Kıskançlık da eşlerin birbirlerinin yaşamlarına müdahale etmesine sebep olmaktadır. *“Hocam ben dul bir bayandım. Daha sonra şimdiki eşimle tanıştım ve evlendim. Şu anda eşim iş arkadaşlarıyla birlikte turistik bir yerde tatile çıkmak istiyor. Ben de eşimi çok kıskanıyorum. Tatile çıkmasını istemiyorum. Eşim de benden onay almadıkça tatile çıkmak istemiyor. Ama bir yandan da üzülüyorum acaba eşimi fazla mı sıkıyorum diye. Şu anda kararsız kaldım, ne yapayım, tatile çıkmasına izin vereyim mi?”*²⁶⁹

2.3.12.10. Formalite Gereği Boşanmak

Son zamanlarda, dul ve yetim aylığı almak veya devletin sağladığı yardımlardan faydalanmak maksadıyla boşanmalara sıkça rastlanmaktadır. Resmî olarak ayrılan eşler, dinî nikâhları ile yaşamaya devam ederken kendilerini dul gösterdikleri için devletten maaş almaktadırlar. Bu durum halkımızın bir kısmının kamu hakları konusunda duyarlı olmadığını göstermektedir: *“Karımın babasından kalan maaşı alabilmesi için mahkemeye başvurup resmen boşanmamız, ama dinen de evliliğimizi sürdürmemiz şeklinde bir çözüm var. Bu dinen doğru olur mu?”*²⁷⁰

*“Emekli lise müdürü bir babanın ortopedik engelli kızıyım. Anlaşarak evlendiğim eşim beş yıldır mahkûm. İki çocuk annesiyim. Yakında af çıkacak eşim tahliye olacak. Af çıkmazsa eşimin cezası iki yıl sonra bitiyor. Ben evlenmeden önce babam vefat etmişti. Eşimle babamdan kalan maaşım kesilmesin diye imam nikâhıyla evlenmiştim. Şimdi o maaşla geçiniyorum. Bunu almasam engelinden dolayı devlet bana yine maaş verir fakat daha az. Babamdan dolayı aldığım para yine de haram mı? Engelli maaşını mı alayım?”*²⁷¹

²⁶⁸ ADRBKK, No: 58, Temmuz, 2009.

²⁶⁹ ADRBKK, No: 02, Temmuz, 2009.

²⁷⁰ ADRBKK, No: 49, Ekim 2009.

²⁷¹ ADRBKK, No: 239, Aralık, 2009.

Kızının devletten kamu hakkına girerek elde ettiği haksız kazancı sorgulaması gereken bir anne, eşinden bu sebeple boşanan kızının dinî nikâhla evliliğinin devam edip etmediğini sorması dikkat çekicidir: “Kızım eşinden boşanarak devlet kurumlarından dul yardımı aldı. Şu anda eşiyle dinî nikâhlı yaşıyor. Caiz midir?”²⁷²

Bir de yurtdışında çalışmak ve orada oturum almak için yapılan formalite boşanmalar sözkonusu olmaktadır: “Eşim yurtdışında çalışmak için benden resmen boşanıp Almanya’daki akrabasının kızıyla resmen evlenecek, dinen evliliğimiz devam edecek. Ben razı değilim ama eşim para kazanmak için başka çare olmadığını düşünüyor. Bu durumda bizim evliliğimiz ne olacak, eşimin kazanacağı bu para helâl olur mu?”²⁷³

2.4. Aile İçi Problemler

2.4.1. Aile İçi İletişim Sorunları

Evliliğin ilk aylarında çiftler, yaşadıkları sorunları görmezden gelirler. Ancak evliliğin sorumlulukları arttıkça aile içi çatışmalarda kendini göstermeye başlar. Bu bağlamda eşler arasında ortaya çıkan çatışmanın asıl sebebini, taraflardan birinin iç sesiyle şu şekilde ifadeye dökmek mümkün görünmektedir: “Önümüzde evlilik gibi halletmemiz gereken ciddi bir iş var, fakat ben bu konuda eşime tam olarak güvenip güvenemeyeceğimi bile bilmiyorum”. Doğal olarak bu endişe, hemen tüm evliliklerde gündeme gelebilen bir soruyu da beraberinde getirir: “Acaba doğru kişiyle mi evlendim?”²⁷⁴

Eşlerin birbirleriyle veya çocuklarıyla yaşadıkları sorunlardan kaynaklanan aile içi problemlerde, eşler arası sorunlar; değer çatışmaları, hayata bakış ve kişilik farklılıkları, öncelikler, kişilik değişiklikleri, saygıyı ve sevgiyi yitirmek, kıskançlık vb. konulardır. Anne-baba-çocuk arasında yaşanan sorunlar ise; ergen sorunları, disiplin problemi, çocuk hakkında verilecek kararlar, çocuk ve zararlı alışkanlık vb. konulardır. Çoğunlukla ailelerde mekanik hale gelmiş bir yaşam biçimi içerisinde, problemler aile

²⁷² ADRBKK, No: 39, Haziran, 2009.

²⁷³ ADRBKK, No: 26, Ağustos, 2009.

²⁷⁴ Baldık, Ömer; “Aile İçi Çatışma ve Şiddet”, <http://www.zaferdergisi.com/article/?makale=1558>, 14.02.2008.

dışındaki insanlarla daha fazla paylaşılabilir. Bu da evlilik ve aileye dair bakış açısını bir başka açıdan yansıtan önemli bir durumdur.²⁷⁵

Bütün bunların dışında aile bireylerinin ekran karşısına çekmekle, aile içi iletişim ve etkileşimi koparan televizyon; sohbetlerin ve eğlenmede birlikteliğin gittikçe zayıflamasında en büyük sorumludur. Televizyon seyreden aile bireyleri, genellikle birbirleriyle ilgilenmekten hoşlanmamaktadırlar.²⁷⁶

Özellikle eşlerin yoğun iş temposundan dolayı birbirlerine fazla zaman ayıramaması aile içi sorunlara sebep olmaktadır: *“Eşim özel bir hastanede cerrah. Mesleği gereği çok çalışmak zorunda. İki tane çocuğumuz var. Ancak ne benimle ne de çocuklarla ilgilenecek vakti olmuyor. Sürekli hemşireler ve hastanedeki hosteslerle birlikte bulunduğu için de ben çok kıskanıyorum. Ve bu durum sürekli kavga etmemize sebep oluyor. Neler tavsiye edersiniz?”*²⁷⁷

Evliliklerin pek çoğu iletişimsizlik yüzünden sona ermektedir. Bu konuyu en güzel şekilde ifade eden “Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış” atasözü belki de evli çiftlerin durumunu özetler niteliktedir. Zira eşine karşı sadece soğuk davranıp, surat asarak sorunlarını çözebileceğini düşünen pek çok evli çift vardır. Fakat bu tarz davranışlar bir çözüm değil aksine daha büyük sorunların sebebi olmaktadır: *“10 aylık evliyim. Eşim benden 15 yaş büyük. Severe evlendik. Fakat nikâhla birlikte her şey olumsuz yönde değişti. Eşim benimle ilgilenmiyor artık. Beni istemediğini, sevmediğini söylemeye başladı. Aynı odada kalmayı istemedi. Aynı kanepede yanına oturmama bile kızdı. Eve geç gelmeye başladı. Sebebini sorduğumda evlenince benden soğuduğunu söyledi. Şimdi annemin evindeyim. Eşimi seviyorum, ayrılmak istemiyorum. Ama ona karşı nasıl davranacağımı bilemiyorum.”*²⁷⁸

Türkiye’deki aile hayatı üzerine 2010 yılında yapılan bir araştırmada, kişisel problemlerini daha çok eşiyle paylaşanlar arasında evliliğinden çok memnun olanlar %62,4 oranında ortaya çıkmaktadır. Bu da her halükarda ister bir probleme mebnî

²⁷⁵ Vatandaş vd; a.g.e, s. 103.

²⁷⁶ Bahadır vd; a.g.e, s. 112.

²⁷⁷ ADRBKK, No: 79, Ekim, 2009.

²⁷⁸ ADRBKK, No: 80, Ekim, 2009.

olsun, isterse genel olsun eşle iletişimin aile ve evlilik açısından gördüğü önemli işlevi yeterince açık bir şekilde anlatmaktadır.²⁷⁹

Ergen sorunları bürolara sıkça sorulan konular arasında yer almaktadır. Özellikle “ergenlik ve ibadet” ile “ergen eğitimi” konuları ebeveynlerin en çok sorun yaşadığı alanları oluşturmaktadır. Bu sorunların çoğu da yine iletişim eksikliğinden kaynaklanmaktadır: *“Büyük kızım ergenlik döneminde. Düzenli namaz kılmakta zorlanıyor. Baskıcı bir aile değiliz. Ama namazlarına dikkat etmemesi beni çok üzüyor. Nasıl davranmamızı tavsiye edersiniz ?”*²⁸⁰

*“21 yaşındaki kızım yeğenimle flört etmeye başladı. Kızımın bu tür düşünceleri yokken maalesef yeğenim ona bu konuda ısrar ettiğinden dolayı arkadaşlığı kabul etmiş. Ben mesajlarını yakaladım. O yüzden bana anlatmak zorunda kaldı. Duyunca çok tepki verdim, kızımı hırpaladım, bu ilişkiye son vermesi için baskı yaptım. Ters etki yapmasından ve bu durumun başarısını etkilemesinden korkuyorum. Hem de flört ettiği kişi kardeşimin oğlu. Nasıl davranacağımı bilemiyorum.”*²⁸¹

Konuyla ilgili sorununu danışan şöyle dile getirmektedir: *“Kız kardeşim babamın rızası olmadan kaçtı, şimdi babam onunla konuşmuyor, ne yapması lazımdır?”*²⁸²

Görülmektedir ki aile içi çatışmaların çözümünde tüm bireylerin uzlaşabilmeleri ve ulaşılan çözümü ortak çözüm olarak kabul edebilmeleri, tarafların birbirine karşı adil, gerçekçi ve olumlu yaklaşımlar sergilemelerine bağlıdır.²⁸³

2.4.2. Çocuk Eğitimi

Çiftçilerin ekim yapacakları toprağın cinsini, marangozların işleyecekleri ahşabın türünü, terzilerin kullanacakları kumaşın çeşidini iyi bilmek zorunda oldukları gibi, anne babalar da çocuklarını, onların ruhsal ve bedensel gelişimlerini iyi bilmek durumundadırlar.²⁸⁴ Çocuk eğitimi toplumun temelini oluşturan, aile için en önemli

²⁷⁹ Vatandaş vd; a.g.e, s. 106.

²⁸⁰ ADRBKK, No: 60, Nisan, 2009.

²⁸¹ ADRBKK, No: 602, Kasım, 2009.

²⁸² ADRBKK, No: 60, Eylül, 2009.

²⁸³ Bahadır vd; a.g.e, s. 126.

²⁸⁴ Mehmet Emin Ay; Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi, Altıncı Baskı, Beyza Kitap, İstanbul 2009, s. 47.

fakat en zor konulardan birisidir. Aile ortamında verilen din eğitimi tarzının, sonraki yıllarda çocuğu dinden uzaklaştıran ya da dinî değerlere bir daha kopmamak üzere bağlayan iki yönünün bulunması bakımından oldukça önem arz ettiği söylenebilir. Dolayısıyla, karşı karşıya kalınan problem, çocuğa verilecek din eğitiminde nasıl bir yol takip edilmesi, ya da bu konuda izlenmesi gereken prensiplerin neler olması gerektiği hususudur.²⁸⁵

Aileler çocuğuma eğitim vereceğim, onları ahlaklı bir şekilde yetiştireceğim derken çok büyük hatalar yapmaktadırlar. Çocuğunu “Allah” ile korkutan ebeveyn, çocukta yaratıcısına dair ne kadar büyük bir yara açtığının farkına varamamaktadır: *“İki tane çocuğum var. Bazen çevrenin de tesiriyle birbirlerine küfrediyorlar. Biz de onları korkutmak amacıyla “Allah seni çarpar, kahreder, ağzını burnunu dondurur” şeklinde onları korkutuyoruz. Acaba bu yaptığımız doğru mudur? Nasıl bir yol takip edelim?”*²⁸⁶

2.4.3. Gençler ile Yaşanan Sorunlar

“Kuşaklar arası” kavramı, anlam itibarıyla her ne kadar çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık gibi 20-25 yıllık bir süreci ifade ediyorsa da, kuşaklar arası çatışma, daha çok ergenlik dönemini karakterize etmektedir. Ergenlik dönemi, bir kimsenin çocukluk çağından yetişkinlik çağına geçişini ifade eden ve ortalama 13-21 yaş aralıklarını içine alan bir geçiş evresine karşılık gelir. Ergenlik dönemi, hem genç hem de anne-baba için zor geçen bir dönemdir. Zira bu dönem, hem anne-babaların hem de çocukların içinde bulundukları gelişim çağları itibarıyla önemli değişmelerin hüküm sürdüğü kritik yıllara karşılık gelir. Bu nedenle ergenlik döneminde yaşanan sorunların temelinde anne-babanın ve ergenin yaş aralıklarına ait tipik niteliklerin etkisi büyüktür.²⁸⁷

Bir bunalım dönemi olarak tanımlanan ergenlik döneminde, çocukların; anne ve babaları tarafından kabul edilip, sevilip desteklenmesi, başka hiçbir kimsenin yapamayacağı kadar, onları mutlu ve yaşamlarından doyumlu kılar. Karşılaştığı her zorlukta çocuğuna yardım eden anne-baba, sürekli başkalarından yardım bekleyen,

²⁸⁵ Mehmet Emin Ay,; Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi, Altıncı Baskı, Beyza Kitap, İstanbul 2009, s.15.

²⁸⁶ ADRBKK, No: 18, Eylül, 2009.

²⁸⁷ Abdülkerim Bahadır; “Psiko-Sosyal Bir Olgu Olarak Aile İçi Çatışmalar, İletişim Sorunları, Kültürel Yabancılaşma ve Çözüm Önerileri”, Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu, 5-6 Nisan. Çınar Yayınları, Konya 2008, s.117-118.

kendi beceri ve yeteneklerine güvenmeyen kişiler yetiştirir.²⁸⁸ Okul başarısızlığı, okuldan kaçma, içki ve sigara bağımlılığı gibi davranışlar, ergenlik döneminin genel karakteristik belirtileridir.²⁸⁹

Günümüzde teknolojinin gençler için her imkânı sunuyor olması onların zararlı alışkanlıklara daha çabuk yönelmesine sebep olmaktadır. Çocuğunun internet, tv vb. sanal ortamlara aşırı düşkünlüğü ise ebeveynleri endişelendirmektedir. *“Oğlumun doğuştan sağ el parmakları kullanamayacak derecede küçük. Küçükken bazı sıkıntılar çektik ama kabulleneceğini zannetmiştik. Oysa tam aksi oldu şu an 15 yaşında ve içine kapanık ve sözümüzü dinlemiyor. Oysa babası ve ben üzerine titremiştik. Bizimle diyalogunu neredeyse bitirdi. Sürekli bilgisayarın başında evden dahi dışarı çıkmıyor. Psikoloğa götürdük ancak olumlu netice alamadık. Ne yapacağımızı şaşırdık. Bize bir yol gösterin!”*²⁹⁰

Anne-babalar dediklerini yaptırmak için çocukları ile sürekli çatışmaya girdiklerinde çok daha büyük sorunlara sebep olmaktadır. Baba ve çocuğu arasında yaşanan çatışmalarda bazen anneler ne yapacağını bilmez bir halde arada kalmaktadırlar. *“16 yaşında bir oğlum var babasıyla sürekli çatışma halindeler ben arada kalmaktayım. Bu problemi nasıl aşacağımı bilemiyorum.”*²⁹¹

Gençler için ailelerinin ilgisizliği ne kadar büyük bir sorun ise bazen de ailenin aşırı ilgisi gençleri bunaltabilmektedir. Diyarbakır ADRB'ye başvuran bir genç kız durumunu şu şekilde şikâyet etmektedir: *“Ailem bana çok ilgi gösteriyor bu ilgi beni bıktırıyor rahatsızlığımı nasıl dile getireceğimi bilemiyorum artık sabır gösteremiyorum. Ne yapmalıyım?”*²⁹²

Günümüzde gençler için en büyük sorunlardan birisi de madde bağımlılığıdır. Çok küçük yaşlarda madde ile tanışan ve çok pişman olan genç halini şu şekilde ifade etmiştir: *“Yanında annesi ile birlikte gelen genç, “Hocam ben 8-9 yaşlarımdan itibaren*

²⁸⁸ Doğan Cüceloğlu; *İçimizdeki Çocuk*, 36. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005, s.55.

²⁸⁹ Haluk Yavuzer; *Çocuk Psikolojisi*, 24. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s.217.

²⁹⁰ ADRBKK, No: 620, Aralık, 2009.

²⁹¹ ADRBKK, No:02, Temmuz, 2009.

²⁹² ADRBKK: 07, Ekim, 2009.

uyuşturucu kullanıyorum. İnsanlıktan çıktığımı fark ettim. Bunu bırakmak istiyorum. Buraya tövbe etmeye geldim. Bana tövbe ettirir misiniz?” diye sordu.”²⁹³

Yaşanan tüm problemlerin ortak çözümünde aile içi iletişimi kuvvetlendirmek etkili bir rol oynamaktadır. Bu sebeple anne- babaların ergen ile iletişim kurduklarında “ben dili”ni kullanmaları, “sen iletileri” yerine “ben iletileri” göndermeleri gerekmektedir. Genellikle anne babalar iletişimde “sen dili”ni kullanırlar. Oysa ki “ben dili”, çocuğun anne-babasının kabul edemediği davranışını değiştirmesinde daha etkili olmaktadır.²⁹⁴

2.4.4. Yaşlılar ve Sorunları

Anne-baba bakımı bürolara en çok sorulan konular arasında yer almaktadır. Bilincini kaybeden anne-babanın bakımından, bakım hususunda kardeşler arası eşitliğe kadar pek çok husus bürolara danışılmaktadır. *“Eşimin babası hayatta değil. Annesinin bütün ihtiyaçlarını eşim karşılıyor. Diğer kardeşler masraflar konusunda yardımcı olmuyor. Kayınvalideme bakmaya karşı değilim. Ama diğer kardeşleri de bu konuda uyarmamız gerekiyor diye düşünüyorum. Ama eşim bu konuda beni dinlemiyor. Önyargılı davranıyor. Ne yapmalıyım?”*²⁹⁵

Anne-babasına bakmak bir yana onlara şiddet uygulayan evlatlar da bulunmaktadır. Oğlu tarafından öldürülesiye dövülen bir anne evladını şu şekilde şikâyet etmektedir: *“Oğlum psikolojik rahatsızlığı sebebiyle beni öldüresiye dövdü. Allah’a şükür bir müddet komada kaldıktan sonra kurtuldum. Rahatsızlıklarım devam ediyor. Korkuyorum bu yüzden oğlumu görmek dahi istemiyorum. Devlet bir müddet hastanede tutuyor. Sonra bırakıyor. Oğlumun bu haline üzülüyorum, ama ondan da korkuyorum. Bir anne olarak ne yapmalıyım?”*²⁹⁶

“Bir çocuklu, dul bir bayanım. Yalnız olduğum için annemle beraber kalıyorum. Ama annem çok titiz olduğu için çok fazla rahat değilim. Bunun için ev tutup, annemin

²⁹³ ADRBKK, No: 70, Temmuz, 2009.

²⁹⁴ Bahadır, Abdülkerim; “Psiko-Sosyal Bir Olgu Olarak Aile İçi Çatışmalar, İletişim Sorunları, Kültürel Yabancılaşma ve Çözüm Önerileri”, Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu, 5-6 Nisan. Çınar Yayınları, Konya 2008, s.130.

²⁹⁵ ADRBKK, No: 713, Aralık, 2009.

²⁹⁶ ADRBKK, No: 10, Eylül, 2009.

*yanından ayrılısam günah olur mu?*²⁹⁷

Sorudan da anlaşılacağı üzere danışan, kendi kendine çözüm üretebileceği bir konuda, biraz dertleşmek gayesi ile soru sormakta ve sorununa çözüm aramaktadır. Danışılan bayan vaiz, bu konuşmanın 20 dakika kadar sürdüğünü ifade etmektedir.

2.4.5. Ekonomik Sorunlar

Aile içi ilişkilerde çatışmalara yol açan önemli nedenlerden birisi, sosyo-ekonomik sorunlardır. Birbirine bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sorunlar, ailenin önündeki en önemli problemlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekranlarda gösterime giren film ve dizilerin büyük çoğunluğunda, aşırı konfor ve tüketicilik göze çarpar. Oyuncuların parayı nasıl kazandıklarından ziyade, nasıl harcadıkları, nasıl zevk ve eğlence peşinde koştukları ekrana getirilir. Aynı şekilde reklam edilen hemen her ürün, mutluluğa ulaşmak için zorunlu olarak sahip olunması gereken bir ürün imajıyla sunularak ihtiyaç olarak algılanması sağlanır. Doğal olarak sürekli aynı sahnelerle karşı karşıya gelen aile üyeleri, mutluluk arayışlarında, çoğu zaman maddi imkânlarıyla uyuşmayan bir konfor özentisi içine düşerler.²⁹⁸

Ekonomik sıkıntılar aileleri birlikteliğini sarsmakla beraber el ele verilince halledilebilecek problemlerdir. Fakat bazen eşlerden birisi kolay olanı tercih ederek ailesini terk etmektedir. *“Biz çok fakir bir aileydik ama idare ediyorduk yine de. Fakat bir hafta önce eşim, beni ve 3 çocuğumu borç içinde bırakarak bizi terk etti. Son zamanlarda bana, ben size bakamıyorum, başımı alıp gideceğim diyordu. Ben de bana ve çocuklara acımasını söylüyordum, böyle bir şey yapmaması için yalvarıyordum. Sonunda bunu da yaptı bize. Şimdi ben bu çocuklarla ne yapabilirim, derdimi kim anlar, bana kim yardım eder?”*²⁹⁹

Eşlerden birinin ailesini ihmal edip kendi anne babasının bakımına fazlasıyla düşmesi eşler arasında ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. *“Evliyim iki çocuğum var. Eşim devlet*

²⁹⁷ ADRBKK, No:43, Nisan, 2009.

²⁹⁸ Bahadır, Abdülkerim; “Psiko-Sosyal Bir Olgu Olarak Aile İçi Çatışmalar, İletişim Sorunları, Kültürel Yabancılaşma ve Çözüm Önerileri”, Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu, 5-6 Nisan. Çınar Yayınları, Konya 2008, s.111-113.

²⁹⁹ ADRBKK, No: 25, Temmuz, 2009.

memuru. Orta halli bir aile olmamıza rağmen eşim daima anne ve babasının isteklerini yerine getirmeye çalışıyor. Oysa onların maaşları var. Eşim dindar bir insan, hak hukuk nedir bilir ama anne babasını kırmak istemiyor. Ben de evde geçim için her şeyi yapıyorum. Gerçekten ihtiyaçları olsa sorun değil. Bu yüzden sinir hastası oldum. Tedavi görüyorum. Eşimle sürekli kavga ediyorum, günaha mı giriyorum?”³⁰⁰

Bürolara bazen de barınma yeri, maddi gelir vb. temin etmek için başvuranlar olmaktadır. “Anne ve babamla anlaşamadığım için evden ayrıldım. Şu anda barınacak bir yere ihtiyacım var. Yardımcı olur musunuz?”³⁰¹ Danışanlar, bu ve benzeri durumlarda Sosyal Hizmetler ve Valilik bürolarına yönlendirilmektedir.

2.5. Sağlık

2.5.1. Akraba Evliliği ve Sonuçları

Psiko-sosyal açıdan ve sağlık açısından birçok problemi de beraberinde getiren akraba evlilikleri, toplumda bazı kesimlerce kabul görmektedir. Fakat yine de bu konuda tereddütlerin yaşandığı danışanların sorularından anlaşılmaktadır: “Amcamın kızına talip olup onunla evlenmek istiyorum? Ancak ailelerimiz karşı çıkıyor. Dinen bir sakıncası var mıdır?”³⁰²

Bu tür durumlarda ailelerin itirazının başlıca nedeni, akraba çocuklarının evlenmeleri durumunda bir tatsızlık olursa, bu durum akrabalar arası kavgaya ve husumete sebep olur endişesidir. İkinci itiraz nedeni ise yakın akraba evliliği sonucu doğacak çocukların engelli doğma ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Bu endişeler, sorulan sorulara yansımaktadır.

Akraba evlilikleri konusunda bakış açıları yöreden yöreye farklılıklar göstermektedir. Mesela Doğu ve Güneydoğu kökenli vatandaşların oturduğu semtlerde, akraba evliliği öncelikli tercih olmaktadır. Hatta öyle ki, bir kız için öncelikli eş adayı, amcasının oğludur. Toplum da bunu kabullenmiştir. Eğer kızın amcasının oğlu talip olmayacağını deklare ederse, ondan sonra başka taliplerin kızı isteme hakkı olabilmektedir.

³⁰⁰ ADRBKK, No: 71, Aralık, 2009.

³⁰¹ ADRBKK, No: 40, Ekim, 2009.

³⁰² ADRBKK, No: 04, Eylül, 2009.

Bu konuda Çerkez vatandaşlar, tam aksi bakış açısına sahiptirler. Zira onlara göre akraba evliliği, kardeşlerin evlenmesi gibi algılanmakta ve çok yadırganmaktadır. Eskisi kadar olmasa da, bu anlayış devam etmektedir.

Görüldüğü üzere dinen emir veya yasak olduğuna dair bir karine bulunmamasına rağmen, akraba evliliğine toplumun iki farklı kesiminin bakışı son derece farklıdır. Burada insanların bakış açısını oluşturan şey, geçmişten getirdikleri tecrübeler, örf ve âdetlerdir.

2.5.2. Fiziksel Hastalıklar ve Aile Desteği

Fiziksel rahatsızlıklar hem hastanın kendisini hem de hasta yakınlarını bedenen ve rûhen yıpratmaktadır. Özellikle yatalak hasta bakımında hasta ve hasta yakını psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bazen de kocasının kardeşine, bakacak kimse olmadığı için kendi bakmak zorunda kalan bayan gibi, bu durumun dinî boyutu merak edilmektedir. *“Özürlü ve bakıma muhtaç kaynım bakımını kendi yapamıyor. Yengesi olarak onu yıkıyorum, temizliği ile ilgileniyorum. Bunu yapmam doğru mu?”*³⁰³

2.5.3. Ruhsal Sorunlar

Ruhsal problemler, toplumu oluşturan bireyleri şu veya bu şekilde ilgilendiren, çözümü daha zor ve karmaşık olan problemlerdir. Ayrıca bazı vak’alarda tedavi süreci uzayabilmektedir. Uzun süre ilaç kullanıp psikolojik tedavi gören hastalar çareyi dinî danışmanlıkta aramaktadırlar: *“Uzun süredir psikiyatrik ilaçlar kullanmaktayım artık kullanmak istemiyorum, çünkü günlük hayatımı çok etkiliyor, ne yapabilirim?”*³⁰⁴

Eşinin psikolojik sorunlarından dolayı sıkıntı yaşayan bayan, çaresizliğini ADRB’deki personele şu şekilde anlatmaktadır: *“Eşimin ailevi bazı sıkıntılardan dolayı sinirleri çok bozuk. Hayatla bağlarını tamamen kesti, kimseyle görüşmek istemiyor. Sadece beni ve 4 yaşındaki kızımı görmek istiyor. Yataktan çıkmıyor, evde yürümüyor bile. Ne yapacağımı şaşırdım. Bazen ben de ona kızıyorum, ağlıyorum, bu haline*

³⁰³ ADRBKK, No: 145, Eylül, 2011.

³⁰⁴ ADRBKK, No: 37, Ekim, 2011.

dayanamıyorum. Doktora gitmeyi kabul etmiyor. Ne yapmalıyım, Allah rızası için bana yardım edin!”³⁰⁵

Müftülük’teki fetva hattını arayan bayan da sıkıntısını şu şekilde dile getirmektedir: *“Ben, banyoya girdiğim zaman, bir kalıp sabunu bitirmeden banyodan çıkamıyorum. Bu da ortalama sekiz saat sürüyor. Mesela, sabun yere düşse onu yıkamak için dakikalarca uğraşıyorum. Ne yapabilirim? Allah aşkına bana yardımcı olun!”³⁰⁶*

Örnek sorudan da anlaşılacağı üzere danışanlardan bazıları, halk arasında takıntı olarak bilinen nevrotik bozukluğa sahip. Bunun ileri aşaması olarak bilinen obsesif-kompulsif tehlikesiyle karşı karşıya. Danışılan personel, bu tarz soru ve sorunlarla zaman zaman karşılaştıklarını, bu gibi durumlarda danışanları psikolog ve psikiyatlara yönlendirdiklerini dile getirmektedir.

Bazen de çocuklarında gördükleri olumsuzlukları nazar ve büyü gibi durumlara bağlayan ebeveynler, çözümü bürolarda aramaktadırlar: *“Birlikte geldiği 25 yaşındaki bekar olan kızının ruhen sıkıntı içinde olduğunu, nazardan şüphelendiklerini, okutmak istediklerini söyledi.”³⁰⁷*

Evliliğe adım atmak üzere olan kız kardeşinin ruhsal problemlerinin olduğunu ve bu durumun dünür olan kişilerden saklanması bir vebal olup olmadığını merak eden bayan çareyi ADRB’ye başvurmakta bulmuştur: *“Kız kardeşimin farklı bir şehirden talibi var. Komşumuz aracı oldu. Ancak kız kardeşimin agresiflik sorunu var ve komşumuz da bunu biliyor. Anneme babama, kardeşlerime hiç iyi davranmıyor. Dışarıdaki insanlara karşı iyi ancak bir müddet geçtikten sonra arkadaş olduğu insanlara da agresif tavırlar sergilemeye başlıyor. 17 yaşındayken psikologa götürdük. 16-18 yaş arasında gidip geliyor dedi. Şu an 23 yaşında. Bu durumunu o kimselere söylemeli miyiz, söylemesek sorumlu olur muyuz?”³⁰⁸*

Geçim sıkıntısı yüzünden psikolojisi bozulan ve bu sebeple eşinden ayrılmayı talep eden beyinin durumunu büro görevlileriyle paylaşan bayan, bu durumda ne yapması

³⁰⁵ ADRBKK, No: 26, Temmuz, 2009.

³⁰⁶ ADRBKK, No: 61, Ağustos, 2009.

³⁰⁷ ADRBKK, No: 51, Ağustos, 2008.

³⁰⁸ ADRBKK, No: 19, Ocak, 2007.

gerektiğini danışmak için başvurmuştur: “Evli ve iki çocuk annesiyim. Geçimimizi normal şartlarda devam ettiriyorken eşim işsiz kaldı ve borçlandı. Şu an bana annemin evine dönmemi yani ayrılmamızı istiyor. Bir taraftan da kafasında Rusya’ya gidip çalışma fikri var. Ben eş olarak elimden geldiği kadar ona destek olmaya çalışıyor ve kötü gününde de eşimin yanında olmak istiyorum. Eşimin psikolojisi çok bozuldu. Ne yapmalıyım?”³⁰⁹

Obsesif - kompulsif bozukluğa (saptantı – zorlantı bozukluğu) örnek olarak verebileceğimiz bir soruyu danışan şu şekilde sormaktadır: “Bazen Allah’a karşı, Peygambere karşı kafamda, elimde olmadan kötü düşünceler beliriyor, hakaretler etmek istiyorum. Sonra hemen bu düşüncelerden dolayı tövbe ediyorum ama sık sık düşünmekten de kendimi alamıyorum. Kendimi günahkar ve suçlu hissedip ibadetlerden de kaçıyorum. Elimde olmayan bu düşüncelerden dolayı gerçekten günah işlemiş mi oluyorum? Kurtulmak için neler yapabilirim?”³¹⁰

2.5.4. Zararlı Alışkanlıklar ve Bağımlılıklar

Eşlerde ya da çocuklarda görülen zararlı alışkanlıklar ve bu alışkanlıklardan kurtulma yöntemleri de bürolara sıkça sorulan sorular arasında yer almaktadır. “Eşim çok içki içiyor bana ve çocuklarıma çok eziyet ediyor. Bu kötü huydan vazgeçmesi için bir dua var mı?”³¹¹

Büroya oğlunun durumunu anlatmak ve çözüm yolu bulmak maksadıyla gelen anne, durumunu şu şekilde ifade etmektedir: “Oğlum esrar kullanıyormuş. Ben gözümlle görmedim ama kullandığını görenler var. Bazen çok iyi fakat bir de bakıyorsun, o çocuğun yerini bir başkası almış. Bana esrarın bağımlılık yapmadığını söylediler. Ben bu çocuğum için ne yapabilirim?”³¹²

2.5.5. Kısırlık, Tüp Bebek ve Yumurta Nakli

Çocuklar; ailenin süsü, neşesi, hayat kaynağı, geleceğin varisi ve neslin sahibidir. Evlenmenin en önemli amaçlarından birisi çocuk sahibi olmaktır.

³⁰⁹ ADRBKK, No: 61, Ağustos, 2009.

³¹⁰ ADRBKK, No: 24, Ocak, 2008.

³¹¹ ADRBKK, No: 92, Mayıs, 2009.

³¹² ADRBKK, No: 61, Ağustos, 2009

Çocuk sevgisi karşılıksız, şartsız, ‘çünkü’ ve ‘eğer’ kelimelerinin olmadığı bir sevgidir. “Seni eğer iyi olursan severim.” “Seni seviyorum, çünkü sen akıllısın.” Gibi ön şartların getirilemeyeceği bir histir. Bu, şefkat olarak da bilinir.³¹³

Ancak bazı problemler nedeniyle çiftler çocuk sahibi olamamaktadırlar. Tedavi olmak için doktora gittiklerinde önerilen yöntemler hakkında şüphe ve tereddütleri olduğunda ise, tedavinin dinî yönünü öğrenmek için ADRB’ye başvurumaktadırlar: *“Bir oğlumuz var, ikinci çocuk istiyoruz, fakat doktorlar normal yoldan olmayacağını tüp bebek yöntemi uygulanması gerektiğini söylediler. Yakınlarımdan bazıları bunun dinen uygun olmayacağını söylüyorlar bu konuda siz ne dersiniz?”*³¹⁴

Günümüzde görüş bildiren İslam âlimleri “tüp bebeğin evli çiftler arasında çocuk sahibi olamayanlar için yeni bir imkân, tıp bilimi adına da güzel bir gelişme olduğu” noktasında birleşmişlerdir.³¹⁵

2.5.6. Doğum Kontrol Yöntemleri

Çocuk sahibi olmak isteyen kimi aileler, bunun için kullanılan yöntemlerin cevazını danışmak için bürolara başvururken, kimi çiftler de doğum kontrol yöntemlerinin dinî durumunu sormak için bürolara başvurumaktadır. Müftülüğe gelen danışan, dört çocuk annesi olduğunu ve artık çocuk sahibi olmak istemediğini şu şekilde ifade etmektedir: Dört çocuğu olduğunu ve artık çocuk istemediğini bu yüzden kordonlarını bağlatmak istediğini söyledi.³¹⁶

Doğum kontrol yöntemlerinin kullanımında bazen eşler arasında farklı düşünceler ortaya çıkabilmektedir. ADRB’ye başvuran bayan eşinden gizli doğum kontrol yöntemi kullanıp kullanamayacağını sormak için büroya başvurmuştur. *“2. çocuğum daha 5 aylık, eşim korunmamı istemiyor. Ondan habersiz doğum kontrolü yapabilir miyim?”*³¹⁷

³¹³ Tarhan; a.g.e; sf. 206.

³¹⁴ ADRBKK, No: 23, Temmuz, 2009.

³¹⁵ Şimşek, a.g.e, s. 59.

³¹⁶ ADRBKK, No: 46, Ekim, 2009.

³¹⁷ ADRBKK, No: 61, Ağustos, 2009.

2.5.7. Kürtaj ve Sebepleri

Kürtaj, doğmamış cenini, anneyi ve toplumu, dinî ve hukuku ilgilendiren duygu ve hassasiyetle yüklü karmaşık bir meseledir. İnsanların bir kısmı dinimizce kabul edilmeyen farklı sebeplerle kürtaja başvururlar.³¹⁸

Hiçbir anne bebeğini öldürmeyi kabul edemez. Ancak çeşitli sebeplerle henüz doğmamış bebeğin hayatına son vermek günlük hayatta karşılaşılan olaylardandır.

Eşinin telkinleriyle daha önceki yıllarda çocuğunu aldırان bayan, yaşadığı vicdan azabını paylaşmak ve nasıl tevbe edeceğini öğrenmek için ADRB'ye başvurmuştur: *“En küçük çocuğum iki buçuk aylık bir bebekken tekrar hamile kaldım. Eşimin telkinleriyle bebeğimi aldurdım. Aradan on dört yıl geçmiş olmasına rağmen vicdan azabından kurtulamadım Gün geçtikçe huzursuzluğum daha da artıyor. Her an çocuklarıma bir şey olacak duygusuna kapılıyorum. Allah'ın beni affetmeyeceğini düşünüyorum. Tövbe etmenin belli bir şekli ve zamanı var mı.? Nasıl tövbe etmeliyim? Allah böyle bir günahı affeder mi?”*³¹⁹

2.5.7.1. Sağlıklı Bebeğin Kürtajı

İlk dönem İslam alimleri, o günkü tıbbi bilgiler çerçevesinde, çocuk düşürmeyi belirli süreye kadar uygun görmüşlerdir. Ancak günümüz tıp otoritelerinin saptaması, anne karnındaki bebeğe yapılan müdahalenin erken dönemden itibaren cinayet olacağı yönündedir. Bu bilgiler çerçevesinde, günümüz İslam hukukçuları da, ancak hayati risk olduğu zaman müdahalenin yapılabileceği yönünde görüş bildirmektedirler. Fakat kürtajın kolay bir şekilde uygulandığını gelen sorulardan anlamaktayız: *“2 haftalık bebeği aldırarak caiz mi?”*³²⁰

Yine de kadınların bu konuda hassas davrandığına tanık olmaktadır: *“Bir arkadaşım 1 haftalık hamile. 4 aylık bir oğlu daha var. Çocuğu aldırması uygun mudur?”*³²¹

³¹⁸ Abdel Rahim Omran; İslam Kültüründe Aile Planlaması, 2. Baskı, DİB Yayınları, Ankara 1997, s. 217.

³¹⁹ ADRBKK, No: 04, Ekim, 2009.

³²⁰ ADRBKK, No: 62, Temmuz, 2009.

³²¹ ADRBKK, No: 15, Temmuz, 2009.

Doğacak çocuğun cinsiyeti de bazen çiftler arasında problemlere yol açmaktadır. Kız çocuğu olacak diye üzülen ve eşini de üzen beyler maalesef hala bulunmaktadır. *“Yedi aylık hamileyim. Bir tane de oğlum var. Doktorum başından beri kız çocuğumuzun olabileceğini söylüyordu. Dolayısıyla kendimizi buna çok hazırlamıştık. Çocuğumuzun cinsiyetinin erkek olduğu söylendiğinden bu yana eşimle problem yaşıyoruz. Çocuğumuzun ölmesini istiyor. Ne yapabilirim?”*³²²

Anne ve baba adaylarının yaşlarının ilerlemiş olması da bazen çocuk aldırma sebepleri arasında görülmektedir. *“Eşim beş haftalık hamile ve ben yaşımın ilerlemesi sebebiyle bu çocuğu aldırmasını istiyorum. Sekiz haftalık iken ruh üfürüldüğü doğru mudur?”*³²³

2.5.7.2. Özürlü Bebeğin Kürtajı

Tıbbi gelişmeler neticesinde, son zamanlarda hamilelik öncesi yapılan testler sonucu anne karnındaki bebeğin özürlü olup olmayacağı tespit edilebilmektedir. Doğacak olan çocuğun özürlü olacağını doktorların önceden söylemesi de sıkça görülen kürtaj sebepleri arasında yer almaktadır. *“Anne karnında sakat olan çocuklar aldırılabilir mi?”*³²⁴

*“Birkaç yıl önce vücudumda ani tutulmalar ve hareketsizlik şeklinde nükseden bir hastalığa yakalandım. Uzun süren tetkikler neticesinde hastalığıma teşhis kondu ve bir süredir çok ağır ilaçlar kullanıyorum. Doktorlar 3 yıl sürecek bu tedavi sırasında çocuk sahibi olmamam gerektiğini, aksi takdirde bebeğin zihinsel özürlü doğacağını ifade ettiler. Ancak hamile kaldım ve bebek 2 aylıkken onu doğurmamın benim sağlığım açısından bir sorun olmayacağı söylenmesine rağmen, bebeğimin özürlü doğacağı korkusuyla, eşimin ve onun ailesinin baskısıyla kürtaj oldum. Çok vicdan azabı çekiyorum. Ne yapabilirim?”*³²⁵

Bazen kürtajdan sonra yaşanan vicdan azabını paylaşmak için bürolara gelirken bazen de kürtaj öncesi bu durumun dinî durumunu öğrenmek için bürolara başvurulmaktadır. *“Dört aylık hamileyim bütün kontrollerde bebeğin anormal olduğu birçok organının*

³²² ADRBKK, No: 154, Kasım, 2007.

³²³ ADRBKK, No: 16, Eylül, 2009.

³²⁴ ADRBKK, No: 19, Ağustos, 2009.

³²⁵ ADRBKK, No: 15, Kasım, 2008.

eksik olduğu ortaya çıktı. Doktorlar bebeğimin daha doğmadan ölme riski olduğunu canlı doğsa bile kısa sürede yaşamını yitireceğini söylüyorlar bebek büyüdükçe benim hayatımın riske girdiğini, bu yüzden de bir an önce alınması gerektiğini söylüyorlar. İslam'ın konuya yaklaşımı nasıldır? ”³²⁶

Doğum yapması halinde çocuğunun özürlü doğacağını söylemesine rağmen, ADRB’de görevli personelin ‘bir doktorun sözüyle hareket etme, başka doktorlara da danış, mütevekkil ol’ tavsiyesi ile sağlıklı bir çocuk dünyaya getiren bayan memnuniyetini yine aynı personelle paylaşmaktadır: “Size danışarak aldırmaktan vazgeçtiğim çocuğum çok sağlıklı dünyaya geldi. İyi ki de size ve başka doktora da danışmadan ani karar vermemişim. Allah sizden razı olsun. ”³²⁷

2.5.7.3. Gayr-ı Meşru Bebeğin Kürtajı

Kadınların yaşadığı yasak ilişkiler ve evlilik öncesi birliktelikler sonucu hamile kalması durumunda, bu durumun ortaya çıkmaması için çözüm olarak hamileliklerin sonlandırılması düşünülmektedir. “37 yaşında bir kişiyle beraber oldum, hamileyim. Beraber olduğum kişinin ailesi uyuşturucu kaçakçısıymış. Benimle evlenmiyor. Çocuğu aldırmam için baskı yapıyor. Bu durumu annem biliyor, babam bilmiyor. Teyzemin oğlu çocuğu aldırırsam benimle evleneceğini söylüyor. Ne yapmalıyım ? ”³²⁸

Eşini aldatan bayanlar, çocuğun kimden olduğunu tam olarak bilemedikleri için çözümü çocuğu aldırma bulmaktadırlar. “Eşimi başka biriyle aldattım, şimdi hamileyim ve çocuğun eşimden mi, diğer kişiden mi olduğunu bilmiyorum, çocuk eşimden değilse ona bir de bu ihaneti yapmak istemiyorum, aldırmam caiz olur mu? ”³²⁹

Evlilik dışı ilişkilerden meydana gelen hamilelikler de, kürtaj sebepleri arasında sıkça görülmektedir. “İlk defa tanıştığım Romanya uyruklu hristiyan bir kadınla üç buçuk ay beraber yaşadık. Birlikte olduğum hanım hamile kaldı. Çocuğu aldirabilir miyiz? Hanım bana müslüman olmak istediğini ima etti, acaba bu isteği sadece benimle

³²⁶ ADRBKK, No: 27, Ağustos, 2009.

³²⁷ ADRBKK, No: 18, Eylül, 2008.

³²⁸ ADRBKK, No: 18, Ağustos, 2009.

³²⁹ ADRBKK, No: 33, Ekim, 2009.

evlenmek için dile getirmiş olabilir mi? Müslüman olmayan biriyle evlenebilir miyim?”³³⁰

2.5.7.4. Maddî İmkânsızlıklar Sebebiyle Kürtaj

Anne karnındaki ceninin annenin hayatı tehlikeye girmedikçe aldırılması dinen uygun değildir. Buna rağmen maddi imkânsızlıklar ya da diğer çocuklarının küçüklüğü sebebiyle çocuğunu aldirmayı düşünen ebeveynler bulunmaktadır. *“Kızımın bir buçuk yaşında bir evladı var. Şimdi ise iki buçuk aylık hamile. Bugünlerde aldirmayı düşünüyor. KocasI asgari ücretle çalışıyor, hem de bir buçuk yaşındaki çocuğuyla yeterince ilgilenemeyeceğini düşünüyor. Bu sebeplerden dolayı kürtaj caiz midir?”*³³¹

2.5.7.5. Annenin Sağlık Sorunları Sebebiyle Kürtaj

Karaciğer rahatsızlığı olan hamile bir bayan, hastalığı sebebiyle hamileliğine son verip vermeme konusunda ADRB’ye başvurmuştur. *“Hamile kaldım, fakat karaciğerimde ur çıktı. Eşim bebeği aldıralım diyor, caiz olur mu?”*³³²

Annenin hayati riski olan durumlarda bu durumun dinî boyutunu öğrenmek isteyen danışanlar bürolara başvurmaktadır. *“On sekiz haftalık hamileyim, doktorlar karnımdaki bebeğimin yaşama şansının hiç olmadığını ve aldırmadığım müddetçe enfeksiyon kapabileceğimi söylüyorlar. Enfeksiyon kapmamam için günlerdir hastanede tedavi görüyorum. Bebeğin ölümünün ne zaman gerçekleşebileceğini onlar da bilmiyorlar. Sağlığım için yaşama şansı olmayan bu bebeğimin alınmasından başka bir çare olmadığını ifade ediyorlar. Benim muvafakat etmem durumunda alabileceklerini ifade ediyorlar. Bu durumda ne yapmamı önerirsiniz? Dinen bu bebeği aldirmamda bir günah var mı?”*³³³

2.5.7.6. Aile İçi Sorunlar/Geçimsizlik Sebebiyle Kürtaj

Aile içi huzursuzluklarda evliliğin devamı konusunda şüpheyeye düşen kadın, kürtaj yaptırmaya daha meyilli olmaktadır. *“Ben onbir yıllık evliyim. İki çocuğum var. İkinci*

³³⁰ ADRBKK, No: 276, Aralık, 2009.

³³¹ ADRBKK, No: 23, Şubat, 2009.

³³² ADRBKK, No: 263, Aralık, 2008.

³³³ Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Konu Kartelası, No: 23, Mart, 2009.

*çocuğuma hamileliğimde eşim beni başka kadınlarla aldattı. Gece çok geç saatlerde eve geliyordu. Benimle ilgilenmiyordu. Eşimin ailesinden de bir destek göremedim. Aksine oğullarını bana karşı kıskırtıyorlardı. Şimdi eşim düzeldi ama ben ailesiyle görüşmüyorum. Şu anda üçüncü çocuğa hamile olduğumu öğrendim. Aynı şeyleri tekrar yaşamak istemiyorum. Çocuğu aldırma istiyorum. Bunu yapabilir miyim, dinen bir sakıncası var mı?*³³⁴

Aile içi geçimsizlik sonucu eşine çocuk aldirtan bir bey yaşadığı vicdan azabını büro görevlisine şu şekilde ifade etmektedir: *“Danışan Yozgat’tan arıyor. Evliydim, hanımla aramızda geçimsizlik oldu, ayrılmaya karar verdik. Bu arada hanım bir aylık hamile idi. Ben de bu çocuğu aldırma dedim. Kürtaj yapıldı başka çocuğumuz yok, eşimden de ayrılmış oldum. Vicdanen rahatsız oluyorum bunun cezası nedir?”*³³⁵

2.6. Cinsel Sorunlar

2.6.1. Eşler Arası Cinsel Sorunlar

İnsanın temel iç dürtülerinden biri de cinselliktir. Cinsellik, sosyobiopsikolojik bir hadisedir.³³⁶ Cinsel mutluluk, kadın erkek ilişkilerinde en özel duygudur. Ailede huzur ve sükun halinin yaşanması için cinselliğin doğru kavranması, doğru yaşanması gerekir. Eşlerin meşru yollarla birbirlerinden yararlanma hakkı vardır. Ancak meşru olmayan istekler eşler arası sorunlara neden olmaktadır. *“Eşim bana uygun olmayan yollardan cinsel ilişki teklif ediyor. Ben de dinen haram olan bir şeyi yapamam diyorum. Beni boşamakla tehdit ediyor. Ne yapmalıyım, onu bu isteğinden nasıl vazgeçirebilirim?”*³³⁷

Cinsellik, kuyudan su çektikçe kuyunun açılmasına benzer. Bir müddet sonra da morfin, eroin ya da kokain bağımlılığı gibi seks bağımlılığı oluşur. Seks bağımlısının beyinde haz tuzağı oluşmuştur ve cinselliği yaşamadan zevk alamaz hake gelir. “Sermayenizi tek sepette toplamayın, farklı sepetlere dağıtın.” kuralının insan hayatına yansıma şekli, haz alanlarının farklılığıdır. Cinsellikle ulaşılan zevke, araba kullanmak, tabiatla uğraşmak,

³³⁴ ADRBKK, No: 263, Aralık, 2009.

³³⁵ ADRBKK, No: 18, Kasım, 2009.

³³⁶ Tarhan; a.g.e; s.40.

³³⁷ ADRBKK, No: 499, Kasım 2009.

metafizik konulara merak salmak ya da kitap okumakla da ulaşılabilir. Devamlı cinsellik peşinde koşan insan, beyinsel eğilimine uygun davranmamaktadır.³³⁸

Evlilik hayatında mutlu olmak için cinsellik önemli bir faktör olsa da evliliği tamamını bu faktöre bağlamak yanlış bir tutumdur. Eşinin bu konudaki aşırı isteğinden bunalan bayan çareyi büro görevlilerini telefon ile aramakta bulmuştur. “*Otuz beş senelik evliyim. Beyim benimle her gün cinsel birliktelik istiyor. Boyumuzca üç çocuğumuz da var. Şu anda kendisi de yanımda. Son zamanlarda çocuklarımızdan da utanmaz oldu. ‘Ben seni bana karılık yapasın diye besliyorum. İsteklerimi yapmazsan seni boşarım. Perişan olursun’ diyor. Vallahi dayanacak gücüm kalmadı. Beni boşamadan ikinci bir hanım almasına bile razıyım. Fakat bunu da kabul etmiyor. Şu anda beyim de yanımda, telefonu dinliyor. ‘Müftülüktekiler de beni haklı bulurlar nasıl olsa’ diye bu telefonu açmama kendisi izin verdi. Ne yapacağımı şaşırdım. Ne olur bana bir yol gösterin.*”³³⁹

2.6.2. Ensest İlişkiler

Ensest terimi, birbirleri arasında kan bağı bulunan, çoğu kültürde yasal veya yasal olmayan kurallarla cinsel birliktelikleri yasaklanmış olan kişilerin cinsel ilişkide olma durumunu ifade eder. Ensest ilişkiler hemen her toplumda patolojik kabul edilen bir durumdur. Ensestin yaygınlığına ilişkin rakamsal veriler vermek oldukça zordur. Bunun temel sebebi ensest ilişki içinde olan bireylerin bunu gizleme eğiliminde olmasıdır. Cinsel istismar dışarıdan değil, en güvenilen ortam olan aileden gelmektedir. Bu kişiler bazen baba, bazen abi, dayı, amca olabilmektedir. Araştırmalara göre baba-kız ensesti daha yaygın bir durumdur.³⁴⁰

TBMM Dilekçe Komisyonu Başkanı İstanbul Milletvekili Alev Dedegil’in verdiği şu bilgi, el atılmadığı takdirde sorunun vahim boyutlara ulaşma ihtimali taşıdığını gözler önüne sermektedir: “Ensestin (aile içi cinsel ilişki) Türkiye’de oldukça yaygın ve trajik hale geldiğini, âcil önlem alınması gerektiğini söyleyen Dedegil, bir siyasi partinin İstanbul İl Teşkilatı tarafından düzenlenen bir konferans sırasında ensest ile ilgili soruların yer aldığı bir anket formunu yaklaşık bin kadına dağıttıklarını ve ortaya çıkan

³³⁸ Tarhan; a.g.e; s. 46.

³³⁹ ADRBKK, No: 53, Ekim, 2009

³⁴⁰ Funda Gündücü Sağır; “Ailede Gizli Yara ‘Ensest’” Sayı- 4, Psiko Hayat Dergisi, Gen Yayınları, İstanbul 2009, s.27.

sonucun kendilerini çok şaşırttığını söyledi. Sonuçları spekülasyona yol açacağı için vermek istemeyen Dedegil, ‘Trajik bir sonuç çıktı. Ensestin yaygın boyutta olduğunu gösterdi. Kadınlar formu doldurduktan sonra küçük kâğıtlara yazılmış notları elime sıkıştırıp yardım istedi. Bu notlarda, kayınpeder, kardeş, baba ve dedeleri tarafından taciz edildiklerini belirtiyorlardı’ dedi.”³⁴¹

Aile içindeki bireyler arasında yaşanan ensest vak’alarında tacize uğrayan kişi, yıllarca kimseye söylemeden bu olayı sır gibi saklamaktadır. Yıllar sonra öğrenen diğer aile fertleri ise ne yapacaklarını bilememektedirler. Yıllar önce, madde bağımlısı olan oğlu tarafından tacize uğrayan kızının durumunu büro görevlilerine anlatan bayan, kendisinin bu durumda bir suçunun olup olmadığını öğrenmek istemektedir: “22 yaşında üniversite mezunu kızım, 33 yaşında olan abisine uzun süredir çok soğuk davranıyor. Konuşmak, onunla bir arada bulunmak ve görüşmek istemiyor. Sebebinin sorduğumda yakın zamana kadar söylemek istemedi. En son bir şartla, hiç kimseye söylemeyeceğime dair söz aldıktan sonra anlattı ve bu sırrı bir başkasına anlatmam durumunda beni öldüreceğini, kendisi de intihar edeceğini söyledi. Önceden maddî durumumuzun iyi olmaması nedeniyle 1+1 küçük bir evde ikamet ediyorduk. Çocuklar aynı odada yatıyorlardı. Kızımın anlattığına göre 14-15 sene önce kızım 8-9 yaşlarında, oğlum da 18 yaşlarında iken oğlum madde bağımlısıydı. Gece yattıktan sonra abisi kız kardeşinin yatağına girip elle tacizde bulunmuş. Kızımın tepki vermesi üzerine herhangi bir şey olmamış. Fakat yıllarca bu olayı da unutamamış ve abisinden nefret etmeye başlamış. Şu an kendisiyle konuşmuyor, görüşmüyor. Bu durumdan benim dışımda kimsenin haberi yok. Daha sonra oğlum uyuşturucuyu bıraktı, kendisini dine verdi. Şu an beş vakit namazını kılıyor. Çok iyi bir insan. Bu durum karşısında ne yapacağımı, kızıma ne diyeceğimi bilmiyorum. Odalarını ayırmamanın günahı vebali bana sorulur mu?”³⁴²

Kayınpederi tarafından taciz edildiğini ifade eden bayan bu durumda ne yapması gerektiğini danışmak için ADRB’ye başvurmuştur. “Eşim sarhoş ve evine bakmadığı için geçimimizi aynı evde yaşadığımız kayınpederim sağlıyor. Fakat onun bana farklı

³⁴¹ Sabah Gazetesi - 13.04 2008.

³⁴² ADRBKK, No: 70, Temmuz, 2009.

davrandığını ve bana bakışlarıyla cinsel tacizde bulunduğunu düşünüyorum. Eşim ve oğlumun bu olanlardan haberi yok, ne yapmalıyım?”³⁴³

2.6.3. Cinsel Taciz

Cinsel taciz vak’aları da bürolara sıkça danışılan problemler arasında yer almaktadır. Bazı danışanlar, kendilerine yapılmış olan cinsel tacizleri ifşa edip etmemekte tereddüt yaşamaktadırlar: *“İlkokula giden kızıma bir yıl boyunca sarkıntılık eden bir genç şimdi nişanlanmış. Ailesi ve kendisi dindar olan ve namaz kılan bu kişinin nişanlısı da namaz kılıyor. Şimdi benim onun nişanlısını uyarmam gerekir mi, uyarmazsam vebalde kalır mıyım?”³⁴⁴*

İkinci eşinin ilk eşinden olan kızına yıllarca tacizde bulunduğunu fark eden bayan, eşindeki bu durumun bir hastalık olduğunu öğrendiğini ve bu durumda ne yapması gerektiğini danışmak için ADRB görevlilerine başvurmuştur: *“26 yaşındayken ikinci evliliğimi yaptım. İlk evliliğimden bir kızım var. Evlendiğimizde kızım altı yaşındaydı. Eşimin diğer evliliğinden iki oğlu var. On dört yıldır iyi bir evlilik sürdürdük. Bu eşimden de bir kızım oldu. İki ay önce öğrendim ki eşimde ‘röntgencilik’ hastalığı var ve on bir yıldır kendi kızı gibi baktığı on yedi yaşındaki kızımı röntgenliyormuş. Bir defasında kızım banyodayken eşimi onu gözetlerken yakaladım, bana ‘banyoya gireli çok oldu, zehirlendi mi diye merak ettim ’dedi, ben de inandım. İşin üzücü yanı kızım bunu biliyormuş ve ‘ben babasız büyüdüm, kız kardeşim babasına çok düşkün, o babasız büyümesin’ diye, hiç kimseye söyleyememiş. Şu an kızım psikolojik tedavi görüyor. Evimi ayırdım ama boşanma davası açmadım. Çünkü psikologlar eşimin yaptığı şeyin bir hastalık olduğunu, iradesi dışında yaptığını, kendisine mutlaka bir meşguliyet edinmesini tavsiye ettiler. Kızım eşimden boşanmamı, ailemse evliliğe devam etmemi istiyor. Bu alışkanlığı dışında eşim ailesine düşkün, evine bağlı, bana karşı anlayışlı bir insan. Boşansam küçük kızıma kıyamıyorum. Ablam büyük kız anneannede kalır, eşin iyi biri, sen evliliğine devam et diyor. Ne yapmalıyım?”³⁴⁵*

³⁴³ ADRBKK, No: 82, Ocak, 2008.

³⁴⁴ ADRBKK, No: 09, Mayıs, 2007.

³⁴⁵ ADRBKK, No: 62, Ekim, 2009.

2.6.4. Cinsel Tercihler

Eşcinsellik konusunda yapılan araştırmalar, şu soruya cevap bulmaya çalışmaktadır: Eşcinsellik genetik bir eğilim midir? Eşcinsel insanların hiç mi hatası yoktur? Sosyal faktörler ne kadar etkilidir? Eski dönemlerde bir hastalık olarak kabul edilen eşcinsellik, son yıllarda sadece ‘cinsel kimlik tercihi’ şeklinde algılanıyor. Eşcinselliği kişisel tercihler açısından ele alan kişilere, şunu sormak gerekir: insanın neslini yok eden bu normal olmayan durum, bir zorunluluk mudur? Yoksa bireyler bu durumdan kurtulabilir mi?³⁴⁶

Cinsel tercihlere dair başvurunun pek fazla yapılmaması dikkat çekmektedir. Bu tarz soru soran kişilerin ifadelerine bakılırsa, böyle bir hayat tarzını benimseyenlerin sayısı azımsanmayacak kadar fazla. Ama dillendirmek istemiyorlar: *“Eşcinsel eğilimleri olan birisiyim. Bırakmak için çok çaba sarf ediyorum. Mutlu bir evliliğim var. İki çocuk babasıyım. Ailem durumdan habersiz. Ne yapabilirim?”*³⁴⁷

2.6.5. Evlilik Dışı İlişkiler

Evlilik dışı ilişkiler konusunu hem nikâhsız beraberlikler hem de evlilik dışı ilişkiler kapsamaktadır. Yıllarca nikâhsız yaşamış bir çift, dinî nikâhla nasıl evlenebileceklerini sormak için İstanbul ADRB’ye başvurmuştur. *“Bir kadınla yıllardır beraber nikâhsız yaşıyorum. Sadece dinî nikâh kıyarak birlikteliğimizi devam ettirmek istiyorum. Nasıl nikâh kıyabilirim?”*³⁴⁸

Evlilik dışı ilişkilerde daha ziyade zinadan sonraki süreçte nasıl davranılması gerektiği danışılmaktadır. Bazen de durumun eşe itiraf edilip edilmemesinin gerekliliği danışılmaktadır. *“9 yıldır beraber, 2 yıldır evli olduğumuz eşimle 3 aydır ayrı yaşıyoruz. Evliliğimizden önceki 7 yıllık süreçte eşim beni, ben de intikam almak için onu pek çok defa aldattık. Ben kendi ihanetimi hiçbir zaman ona söylemedim. Şimdi*

³⁴⁶ Tarhan; a.g.e; s. 51.

³⁴⁷ ADRBKK, No: 10, Kasım, 2009.

³⁴⁸ ADRBKK, No: 68, Ağustos, 2009.

eşim tekrar bir araya gelebilmemiz için Kur'an üzerine el basıp yemin ederek onu hiçbir zaman aldatmadığımı söylememi istiyor. Ne yapabilirim ? ”³⁴⁹

2.7. Sosyal Konular

2.7.1. Akrabalar ve Komşular Arası İlişkiler

Akrabalar arasında çıkan problemlerde, bazen konu kimseye duyurulmadan çözülürken bazen de çözüm için akla gelmeyecek yöntemlere başvurulmaktadır. Altınları çalınan bayan, hırsız bulmak için kendisine tavsiye edilen yöntemden emin olamayınca çareyi büro görevlilerine danışmakta bulmuştur. *“Evimden yaklaşık 75.000 tl değerindeki mücevherlerim çalındı. Evde herhangi bir karışıklık olmaması, kapının hiç zorlanmış olmaması gerekçesi ile bizi tanıyan, evime gelen birisi hatta eşimin tarafından birinin bu altınları aldığını düşünüyorum. Bu sebeple kanunen hakkımı aramaya çekindim. Çünkü akrabalar tarafından dışlanabilirdim. Bu durumu kayınpederime söyledim. O da bana bazı sureleri okumamı neticesinde çalan insanın şişip rahatsız olacağını ve altınları yerine koyacağını söyledi. Aile huzurumun bozulmasını istemediğim için polise gidemiyorum, kayınpederimin tavsiyesini de yapmak istemiyorum. Çok huzursuzum ne yapmalıyım?”³⁵⁰*

Komşuluk, Türk-İslâm toplumunda en çok önemsenen ilişkilerden biridir. Fakat komşular arasında çıkan problemler, bazen çok büyük sorunlara sebep olmaktadır. Komşular arası kavgaların genellikle çocuklar yüzünden çıktığını görüyoruz. Bu da ADRB'ye şu şekilde yansımaktadır: *“6 yaşındaki çocuğumu aynı memleketten Malatyalı olan komşumun çocuğu dövmüş. Kaç kere gittim güzellikle konuştum ama anlamadılar. Bu insanlar laftan anlamıyorlar. Sonra bana vurunca kavgaya tutuştuk. O gün epeyce kavga ettik. Ben kavga eden bir insan değilim ama bu insanlar başka türlü anlamıyorlar. Mecbur kaldım kavga etmeye. Onlarla ne konuşurum ne selamlaşırım.”³⁵¹*

³⁴⁹ ADRBKK, No: 18, Ağustos, 2009.

³⁵⁰ ADRBKK, No: 63, Ekim, 2009.

³⁵¹ ADRBKK, No: 377, Aralık, 2008.

2.7.2. Ailelerin Eş Seçimi Konusunda Bireylere Müdahale Etmesi

Eş seçimi hem evlenecek adayları hem de onların ailelerini yakından ilgilendiren bir durumdur. Günümüzde boşanma vak'alarının sıkça yaşanıyor olması gençleri evlilik hususunda daha da endişelendirmektedir. Evlenecekleri adayları seçmekte zorlanan gençler, bu duruma bir de ailelerinin aşırı müdahalesi eklenince karar vermekte zorlanmaktadırlar. Gelen adayları geri çevirdiği için ailesi ile çatışma yaşayan bayan müftülüğe durumunu şu şekilde anlatmaktadır: *“Evlilik tekliflerini geri çevirdiğim için ailemle çatışma yaşıyorum. Çevremdeki olumsuz örnekler, doğru karar vermeme engel oluyor. Evlenince eşimin beni kısıtlayacağını, eve kapatacağını ve kendimi eğitmeme engel olacağını düşünüyorum. Bu yüzden de evlilik tekliflerine soğuk bakıyorum. Ailem ise beni bir an önce evlendirip mürüvvetimi görmek istiyor.”*³⁵²

Bürolara gelen bir başka soruda da nişanlı bir kızın velisinin izni ile dinî nikâhla evlenip evlenemeyeceği konusu sorulmuştur. *“Nişanlı bir kızın velisinin de rızasıyla dinî nikâh kıydırması uygun olur mu? Başka bir şartı daha var mı?”*³⁵³

2.7.3. Evlenmek için Aday Bulma Konusunda Yardım İsteği

Bürolara yapılan başvurular çoğu zaman birbirinden farklı konularda bilgi almak için yapılmaktadır. Bazen de evlilik için aday bulma konusunda yardım talep edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bilgisayar mühendisi olan oğlu için ilahiyat mezunu bir gelin adayı bulmak isteyen bayan ADRB görevlilerinden yardım istemiştir: *“Yirmi yedi yaşında bir oğlum var, bilgisayar mühendisi. Evlenmesi için yardımcı olabilir misiniz? İlahiyat mezunu biriyle evlenmek istiyor. Sizin tanıdığınız biri varsa aracı olabilir misiniz?”*³⁵⁴

Yine başka bir örnekte: *“Otuz üç yaşında büyük bir mağazada müdürlük yapan oğlum var. Namazında niyazında birisi. Maddi durumu iyi. Evi ve arabası var. Ancak evlendirmek için ne yaptysak olmadı. Bazen kendisi beğenmedi, bazen da karşı taraf*

³⁵² ADRBKK, No: 04, Kasım, 2009.

³⁵³ ADRBKK, No: 15, Ekim, 2009.

³⁵⁴ ADRBKK, No: 11, Eylül, 2008.

beğenmedi. Bu çocuğu evlendirebilmek için ne yapmamız gerekir? Bize yardımcı olabilir misiniz?’’³⁵⁵

Evlilik konusunda korkuları olan gençler bu konuda büro görevlilerinden yardım talep etmektedir. ADRB’ye danışan 23 yaşındaki genç kız bu konuda ne yapabileceğini öğrenmek için büroya başvurmuştur. *“Ben 23 yaşında genç bir kızım. Konu evlilik olduğunda tedirgin oluyorum ve damat adayıyla görüşmekten çekiniyorum. Bu konuda yardımcı olabilir misiniz?’’³⁵⁶*

Son zamanlarda sanal ortamda sayıları hızla artan İslamî evlilik siteleri dinî hassasiyetleri olan adayların dikkatini çekmektedir. Evleneceği kişiyi bu şekilde seçmek isteyen adaylar ise bu durumun dinî boyutunu öğrenmek için bürolara başvurumaktadırlar. *“Otuz altı yaşındayım ve bekârum. Evlenmek istiyorum. Bunun için internette İslamî evlilik sitelerine giriyorum. Dinen bir günahı var mı?’’³⁵⁷*

2.7.4. Teknoloji ve Bağımlılıklar

2.7.4.1. Eşlerden Birinin İnternet Bağımlılığından Kaynaklanan Sorunlar

Hayatımızı kolaylaştıran teknoloji, pek çok imkânı bizlere sunarken diğer taraftan da hayatımızda yeni problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Günümüzde internet, neredeyse toplumun her kesimi ve tüm aile bireyleri tarafından kullanılmaktadır, Maksadını aşan amaçlarla kullanıldığında ise aile içi problemlere sebep olmaktadır. Eşinin aşırı internet kullanımı sebebiyle ailesinde sorunlar yaşayan bayan durumunu büro görevlilerine şu şekilde anlatmıştır: *“Eşimle aramdaki soğukluk gittikçe artıyor. Öyle ki artık onun oturduğu ortamda bile bulunmuyorum. Başka bir odaya geçiyorum. Beni yatağa davet ettiği zaman da çoğunlukla bir bahane uyduruyorum, bir yandan da günah işlediğimi düşünerek rahatsız oluyorum. Bu duruma gelmeme onun tavırları sebep oldu. Benimle bir şey paylaşmıyor, sürekli internet veya tv’nin başında ona bir*

³⁵⁵ ADRBKK, No: 58, Mayıs, 2009.

³⁵⁶ ADRBKK, No: 65, Ekim, 2009.

³⁵⁷ ADRBKK, No: 18, Mart, 2008.

şey anlatmak istediğim zaman kırıncı davranıyor. Şimdi onunla bağımı neredeyse kopardım. Çocuklarla da ilişkisi gittikçe zayıflıyor. Çaresizim, bir yol gösterin!”³⁵⁸

Eşinin internette başka kadınlarla görüşüyor olmasından dolayı çaresiz kalan bayan durumuna çare olacak bir duanın olup olmadığını öğrenmek için ADRB’ye başvurmuştur: *“Evimizde internet var, eşim internet üzerinden başka kadınlarla chat yapıyor. Benim onu görmemi de umursamıyor ne yapabilirim, ilgisini bana çevirmesi için özel bir dua var mı?”³⁵⁹*

2.7.4.2. İnternette Tanışma Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar

İnternette birisiyle tanışma ve sonrasında çıkan sorunlar, eşleri boşanmaya sevk etmekte, eşiyle boşanmak istemeyen çiftler ise ne yapacaklarını bilememektedirler. Büroya başvuran bir bey, görevlilere durumunu şu şekilde ifade etmiştir: *“Eşim iki sene önce internette bir adamla tanışmış ve iki senedir hem internet yoluyla hem de telefonla görüşmüşler. Ben bu olayı yaklaşık bir ay kadar önce öğrendim. Eşim, bu kişi ile hiç yüz yüze görüşmediklerini söylüyor ancak gene de şüpheleniyorum. Eşimi seviyorum yaşı kemale ermiş çoluk çocuk sahibi kişileriz. Ama bu olaydan dolayı evde huzur kalmadı, zaman zaman kendime engel olamıyorum ağır sözler sarf ediyorum ve şiddete başvuruyorum. Boşanmak hususunda kararsız kaldık ne tavsiye edersiniz?”³⁶⁰*

Bazen de internette başka erkeklerle görüşen bayanlar yaşadıkları vicdan azabını anlatmak için bürolara başvurmaktadır: *“Dindar bir kadını. İnternete müptela oldum ve erkeklerle görüşmeye başladım. Bu görüşmeler uzun sürdü. Sonra bu durumdan rahatsızlık duydum ve günah işlediğimin farkına vararak tevbe ettim. Acaba tevbede geç kaldığım için mi Rabbim bana bu hastalığı verdi?”³⁶¹*

İnternet üzerinden yaşanan ilişkilerin genellikle büyük şehirlerde ve eğitim düzeyi yüksek bireylerce yaşanıyor olması dikkat çekmektedir.

³⁵⁸ ADRBKK, No: 04, Aralık, 2009.

³⁵⁹ ADRBKK, No: 01, Ekim, 2009.

³⁶⁰ ADRBKK, No: 77, Haziran, 2009.

³⁶¹ ADRBKK, No: 477, Ocak, 2009.

2.7.4.3. Çocuklarda Bilgisayar, Televizyon ve Telefon Bağımlılığı

Bilgisayar, tv ve telefon bağımlılığı en çok ergenlerde görülmektedir. Günümüzde hem annenin hem de babanın çalışıyor olmaları, çocuklarla yeterince ilgilenememelerine sebep olmaktadır. Bu durum çocukları yanlış eğilimlere sürüklemektedir. Çocuklarını yanlış alışkanlıklara karşı koruyamayan ebeveynler çareyi bürolara başvurmakta bulmaktadırlar: *“15 yaşında kızım beni hiç dinlemiyor ben çalışıyorum. İnternetten öğrendiği bütün ahlak dışı kelimeleri bana ve babasına kullanıyor, ne yapmalıyım?”*³⁶²

Yine başka bir örnekte çocuğunu internetin zararlarından korumak isteyen bir anne büro görevlilerine danışmaktadır. *“Çocuklarım internet bağımlısı oldu neredeyse. Onları internetin zararlarından nasıl koruyabiliriz?”*³⁶³

Çaresiz kalan kimi ebeveynler çocuklarını bu durumdan kurtaracak bir duanın olup olmadığını öğrenmek için bürolara başvurumaktadırlar: *“Kızımın eşiyle arasında büyük problemler var ve evliliği bitmek üzere. Son zamanlarda da gününün çoğunu internet başında geçiriyor. Çevresiyle ilişkisi neredeyse hiç yok. Onu iyileştirmek için okuyabileceğim bir dua önerebilir misiniz?”*³⁶⁴

2.7.5. İntihar

Çağımızın en önemli ve en sık rastlanan rahatsızlıklarından birisi depresyondur. Gerek aile içi kavga ve gerekse geçim sıkıntısı sebebiyle bireyler bunalıma girmekte ve neticesinde intiharı düşünür hale gelmektedirler. Yapılan araştırmalar, 21. yy’ın başında dünyada meydana gelen ölümlerin % 4’ünün nedeninin intihar veya cinayet olduğunu söylemektedir. Bazen yaşanan bunalımlar intihar sebebi olurken, bazen de eşlerin aşırı kıskançlığı diğer eşi intihara sürüklemektedir. Aşırı kıskançlığından dolayı kocasının kendisini Kur’an kursuna bile göndermediğini ifade eden bayan, durumunu şu şekilde anlatmıştır: *“Kur’an kursuna gitmek istiyorum ama eşim benim dışarı çıkmamı*

³⁶² ADRBKK, No: 66, Kasım, 2009.

³⁶³ ADRBKK, No: 33, Ekim 2009.

³⁶⁴ ADRBKK, No: 65, Ağustos, 2009.

istemiyor. Bundan dolayı iki kez intihar teşebbüsünde bulundum, sürekli sanki yanlış bir şey yapacağım diye düşünüyorum, ne yapabilirim?”³⁶⁵

Bürolara yapılan kimi başvurularda da eşinin intihar etmesinden korkan bireyler, bu durumda ne yapabileceğini öğrenmek için büro görevlilerine danışmaktadır: *“Eşim intihar etmeyi düşünüyor. Her an korku içinde yaşıyorum. Bana karşı büyük bir hata yaptı. Çok pişman ama kendini affedemiyor. Kimseyle de konuşmuyor. Ne yapmalıyım?”³⁶⁶*

Eşler arasında yaşanan sorunlar bazen ciddi problemlere yol açmaktadır. Eşiyle yaşadığı tartışmalar sonucu intiharı düşünen bayan, intihar etmenin ne kadar günah olduğunu öğrenmek için ADRB’ye başvurmuştur. *“Kadın küçük yaştaki kız çocuğu ile geldi. Kocasının kendisini devamlı dövüyormuş, işe yaramaz birisi olduğunu söylüyormuş. Kadın da kendisini gereksiz bir varlık olarak görmeye başlamış. İntihar etmenin ne kadar günah olduğunu sordu.”³⁶⁷*

Toplumumuzda eşler arası yaşanan problemlerden sonra en sık yaşanan aile içi problemler, gelin ve kayıvalide arasında yaşanan anlaşmazlıklardır. Bu anlaşmazlıklar bazen çok ağır sorunlara sebep olabilmektedir. Geliniyle ciddi sorunlar yaşayan bayan, intiharın eşiğine geldiğini şu ifadelerle anlatıyor: *“10 günlük torunum var. Gelinim ve annesi bakmama izin vermiyor ve beni incitıyor. Aramızda anlaşmazlıklar çıkıyor. En son bir daha oraya gidersem ayaklarım kırılırsın dedim. Çok üzülüyorum. İntihar etmeyi düşünüyorum. Ne yapabilirim?”³⁶⁸*

İntihar sonucunda hayatını kaybeden gençlerin ölüm sebepleri, ebeveynleri tarafından kabul edilememektedir. Evlatlarının intihar etmesini kabullenemeyen aileler acılarını büro görevlileriyle paylaşmaktadırlar. *“Bundan beş yıl kadar önce oğlum, otobüsün altında kalarak can verdi. Kaza raporunda, oğlum kendisini otobüsün altına atmış diye geçiyor. Ancak ben oğlumu iyi tanırım; kendisi hayat doluydu. İşe girmek için uğraşıyor, evlenmek istiyordu. İntihar etmiş olması imkansız. Sadece son haftalarda depresyondaydı. Ben onun intihar ettiğini kabul etmiyorum. Rüyalarım hep mutlu bir*

³⁶⁵ ADRBKK, No: 08, Ekim, 2009.

³⁶⁶ ADRBKK, No: 18, Eylül, 2009.

³⁶⁷ ADRBKK, No: 15, Eylül, 2008.

³⁶⁸ ADRBKK, No: 21, Mart, 2009.

halde görüyorum. Zaman zaman insanlarda, intihar edenlerin cennete giremeyeceğine, imansız gideceğine dair sözler duyuyorum. Beni çok etkiliyor. Oğlum hakkında nasıl düşünmeliyim?’’³⁶⁹



³⁶⁹ ADRBKK, No: 50, Nisan, 2007.

GENEL DEĞERLENDİRME

1. Elimizde istatistiksel bir veri olmasa da kişisel tecrübeler, ADRB’de görevli bay - bayan vaizler ve din hizmetleri uzmanlarından edinilen bilgiler, danışanların çoğunluğunun kadınlardan oluştuğunu ortaya koymaktadır. Bu durum da bize kadınların erkeklere oranla dini konularda daha fazla ilgili olduklarını göstermektedir.
2. Kadınların dini konulara olan bu ilgileri, hemcinsleri arasında büyü, fal, gibi parapsikolojik konuların daha çok konuşulduğu ve bu konuların soru olarak müftülüklere sorulduğu kanaatini kuvvetlendirmiştir..

Bu yöndeki bulgularımızı destekler nitelikte birçok veriye ulaşmak mümkündür. Bunlardan bir tanesine değineceğiz:

“Dini inançlara bağlılık konusunda cinsiyet özelliklerine göre erkekler ve kadınlar arasında bazı farklılaşmaların olduğu gözlemlenmiştir. Dini inanç ve pratiklerde kadınların daha dindar tutumlar içinde olacağına ilişkin varsayımımız, bulgularımızla desteklenmiştir. Kadınlar erkeklere göre daha yüksek oranlarda kesin inançlı olduklarını ifade ederlerken, problemlili (şüphe içinde) inanç, ilgisizlik ve inanmama tutumlarında erkeklerden daha düşük bir yoğunluk sergilemişlerdir. Aynı eğilim halk dindarlığının temel göstergeleri olan bazı inanış ve uygulamalara katılım ya da benimseme konusunda da kendini göstermiş; kadınlar birtakım halk inanış ve uygulamalarına erkeklerden daha yaygın bir şekilde etkiye açık bir durumda olurken bu uygulamaların hiçbirine inanmama ve başvurmama tutumu erkeklerde daha yüksek çıkmıştır. Kadınların günlük beş vakit namaz ile nafil namazları kılma, Ramazan ayında ve bazı mübarek günlerde oruç tutma gibi dinî pratikleri yerine getirme hususunda erkeklerden daha hassas oldukları gözlenmiştir. Kadınların mistik, sihirsel, merasimci dindarlığa daha eğilimli ve büyüsel-şekilsel formlara daha yatkın oldukları anlaşılmaktadır.”³⁷⁰

3. Sorular ibadet konuları başta olmak üzere, çok çeşitlilik göstermektedir. İbadet, itikat ve ahlak gibi fıkhi soruların yanı sıra, aile hayatı, ticari hayat, beşeri ilişkiler, parapsikolojik konular, çocuk eğitimi, tarikat ve cemaatler... vb. çok

³⁷⁰ Şehirleşme ve Din, Celalettin ÇELİK, Çizgi Kitabevi, , Konya 2002, s. 352-353.

çeşitli konularda soru sorulmaktadır.

4. Soru çeşitlerine ve soruların soruluş biçimine bakıldığında, danışanların/soru soranların azımsanmayacak orandaki kısmının ailevi problemleri olduğu düşünülmektedir.

Bu durumun sebepleri hakkında Çelik, şunları söylemektedir:

“Daha çok benzer gruplarla ilişki kurularak şehrsel kurumların aracılık rolü işletilememektedir. Bu çerçevede şehirde yaşama süresi, referans topluluğu, sosyal ilişkiler, toplumsal çevre, hemşerilik dayanışması ya da cemaatleşme gibi faktörler şehirle bütünleşme hızını belirlemektedir. Dolayısıyla mevcut şehirleşmenin kültürel yansıması, bütünüyle ne şehir hayat tarzı ve dünya görüşünün ne de kırsal-geleneksel dünyanın izlerini taşımakta, daha çok şehre özgü usullerin etkisi altında yeni bir kültürel formasyonla varlığını sürdürmenin bir ifadesi olmaktadır. Bir yandan modernleşme, rasyonalizasyon, işbölümü ve kurumsallaşma, diğer yandan hızlı şehirleşmenin yol açtığı kültürel çatışmalar neticesinde hem dini hayatın boyutlarında hem de geleneksel dindarlık formlarında önemli değişimler ve sarsıntılar ortaya çıkmaktadır.”³⁷¹

İşte bu sarsıntılar, bireylerin hem psikolojilerine hem de toplumsal yaşantılarına etki etmektedir. Bu etki de danışanların sorularını, biçim ve içerik açısından şekillendirmektedir.

5. Soruların sayısı ve çeşitliliği yılın belirli zamanlarında daha da çoğalmaktadır. Senenin belirli günlerine mahsus ibadetler yerine getirilirken, o ibadetlerle ilgili soruların artması dikkat çekmektedir. Mesela, Ramazan ayı, dinî bayramlar, mübarek gün ve geceler ile hac mevsimi gibi dönemlerde soru sayılarında önemli bir artış görülmektedir.
6. Danışanları soru sormaya yönelten saiklerin çok çeşitli olduğunu görmekteyiz. Kimisi psikolojik sorunlarından dolayı, kimisi tartışma neticesinde haklılığını ortaya çıkarmak için, kimisi de sadece fetva almak için soru sormaktadır.

³⁷¹ Çelik; a.g.e, s. 351.

İnsanların niçin danışma ve rehberliğe ihtiyaç duydukları konusunda Yavuzer şu görüşleri dile getirmiştir:

“Toplumda meydana gelen sosyal, kültürel, ekonomik ve teknik gelişmeler beraberinde birçok yenilikler, değişiklikler ve bazen de problemler getirmektedir. Bu değişime ayak uyduramayan ve değişim için gerekli altyapıyı oluşturamayan kişi, kurum ve kuruluşlar pek çok stres, sıkıntı ve zorluklarla karşılaşmaktadır. Ülkemizdeki ekonomik sıkıntılar ile işsizlik, aile düzenine ve toplumsal hayata olumsuz etki yapmaktadır. Sosyal ve toplumsal alandaki hızlı değişimler, kültürel alandaki dejenerasyon ile moda da pek çok kişiyi olumsuz etkilemektedir. TV yayınlarında sunulan bazı programlar ve gayri ahlaki görüntüler genç nesli yanlış yönlendirmektedir. Nasıl ki, insan en sıkıntılı anlarında yüce bir kuvvet, yaratıcı tanrıya sığınmakta; daralan, bunalan, stres ve sıkıntıya giren, günaha, bataklığa dalan pek çok insan da dini bir kuruluş olan müftülüklerle ve din görevlilerine sığınıp yardım beklemektedir. Senenin pek çok gününde müftülükler bu tür insanlarla muhatap olmaktadır.”³⁷²

7. Danışanların eğitim seviyesi, cinsiyeti ve sosyo-ekonomik seviyeleri çeşitlilik göstermekle birlikte, orta yaş grubu ilk okul mezunu kadınların daha çok ilgi gösterdiğini söyleyebiliriz.
8. Verilen cevaplara danışanlar, çoğunlukla ikna olmakta, bazen de tekrar bir başka yetkiliye sorma ihtiyacı duymaktadır. Çünkü cevaplar bazen danışanların istediği yönde olmamakta, bu da onların istedikleri gibi bir cevabı alıncaya kadar ısrarla soru sormalarına sebep olmaktadır.
9. Soruların çeşitlenmesinde okuma öncelikli değil de, dinleme öncelikli bir geleneğe sahip bir toplum olmamızın da etkisi vardır, diyebiliriz. Özellikle fıkhi soruların çoğunun, kitaplardan kolaylıkla cevabı bulunabilecek nitelikte sorulardan oluştuğu belirlenmiştir. Mesela, “şunu yaptım, orucum bozulur mu, keffaret mi gerekir, yoksa kaza mı?” veya “namazda zamm-ı sure okumazsak ne yapmamız lazım?” gibi soruların cevapları kitaplardan rahatlıkla bulunabilir.

³⁷² Hasan Yavuzer, Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Laçın Yayınevi, 2. Baskı, Kayseri, 2006, s. 218.

10. Sorular, genellikle telefonla sorulmuştur. Bunun öncelikli nedenleri, mahrem soruların da soruluyor olması ve telefonla soru sormanın daha az zahmetli olmasıdır. Danışanlar, genellikle mahrem sorularını “bir yakınımın şöyle bir sıkıntısı var...”, “komşumun gelini şöyle yapmış...” tarzında sormaktadırlar. Danışılan görevliler, konuşmanın gidişatından böyle bir izlenim edindiklerini belirtmişlerdir.

Soruların, genellikle telefonla sorulmasının bir diğer sonucu da, danışanların yaşlarının genellikle tahmini olarak ve ses tonlarına göre belirlenmiş olmasıdır.

11. Edindiğimiz bilgiler çerçevesinde, sorular genellikle öğleden sonra yoğunluk göstermektedir, diyebiliriz.

SONUÇ

Din hizmetleri alanında, daha fazla önemli olacağı düşünülen empati, sosyal ilişkiler, günahkarlık ve suçluluk duyguları, çatışma ve uyumsuzluklar, yabancılaşma, parapsikolojik yönelimler, rüyalar ve iletişim gibi bazı konular belirlenerek, bu konulara ağırlık verilmelidir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın müftülüklere gönderdiği 02.07.2003 tarihli bir genelgede, bu tür konuların özellikle irşat hizmetlerinde görevli personel için önemine vurgu yapılması memnuniyet vericidir:

İbadetlerin görev bilinciyle yerine getirilmesinin ötesinde, bireyi Kutsalıyla ve içiyle iletişim kurmaya ve tefekküre yönelten bir yaklaşım içerisinde olunması da önem taşımaktadır. İnsanların bu konuda bilinçlendirilmeleri için camilerde hutbe, vaaz ve camii derslerinde, televizyon programlarında, basın yayın organlarında, eğitim kurumlarında ibadet konusu işlenirken, ibadetlerin nasıl ve niçin yapıldığı konusuna dikkat çekmek farkındalık yaratması açısından önemlidir. Bu da bireyin sorduğu sorulara aldığı cevapları içselleştirmesine ve hayatını ona göre düzenlemesine neden olacaktır.

Bireyin manevi değerlerle olan irtibatı onu mutlu etmekte, Yüce bir varlığa güvenip dayanması rahat ve huzurlu bir yaşam sürmesine yardımcı olmaktadır. Kendisinin rahatsız ve mutsuz olmasına sebep olan korku ve kaygılarını bir kenara bırakarak kendisini dine verebilmektedir. Kendine ve başkalarına karşı hoşgörülü olarak, hem farkındalık algısını hem de topluma bakış açısını daha olumlu ve daha iyimser kılmaktadır. Tevekkül, sabır, şükür, hoşgörü ve ibadetler her biri ayrı ayrı özgüven üzerinde olumlu etkiye sahiptirler. Bu bağlamda yapılan araştırmalar şunu göstermektedir ki; inanç, sevgi, şükür, kendini affetme, kendini sevmek ve ibadet etme gibi manevi değerlerin özgüven düzeyini belirgin şekilde yükselttiği görülmüştür.

Bunlara karşı daha mesafeli duran bireylerle arada belirgin farklılıklar olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmamızda değerlendirme konusu yaptığımız sorulardan anlaşılabileceği üzere, toplumumuz, bireysel ve sosyal sorunlarını paylaşmada, nitelikli, aynı zamanda güvenilir birey ve kurumlara ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaca binaen müftülüklerle yönelmekte ve buralarda görev yapan alanlarında uzman din görevlilerinden yardım istemektedirler. Sorular genellikle dini içerikli olmakla birlikte, bazen de dini nitelikte olmayan sorular da sorulmaktadır. Sorulan soruların önemli bir kısmında var olan günahkarlık ve suçluluk psikolojisi, çatışmalar, aile içi anlaşmazlık, aldatma ve kargaşalar, ekonomik ve sosyal hayatın getirdiği problemler, büyü, nazar gibi konuları dini inancın en önemli konularından olarak algılama, rüyalara bağlı davranışlar geliştirme yahut geliştirememenin getirdiği çatışmalar vb. konulara yaklaşımda, salt dini bilgiler yeterli olmayıp, psikolojik bir yaklaşımın da son derece önemli ve gerekli olduğu ortadadır. Belki bazılarımızca din görevlisinin bu tür soruları soran kimseleri, doğrudan bu konuların uzmanı olan psikologlara veya sosyologlara yönlendirmesinin mümkün olacağı düşünülebilir. Ancak çalışmamız göstermektedir ki, bu belli nedenlerle çoğu kez imkan dışıdır. Bu tür soru ve sorunların müftülüklerle iletilmesinde bu kuruma ve burada görev yapan din görevlilerine duyulan güvenin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Soruların önemli bir bölümünün dinî yönü olması nedeniyle, görevlilerin dinî alanda da yetkin ve yeterli olmaları gerekmektedir. Bütün bunların ötesinde, psikolog, sosyolog gibi uzmanlara ülkemizde, özellikle de taşrada ulaşmak çoğu kez mümkün değildir. Bu nedenle söz konusu soruları, din hizmetlerinde görev alan alanlarında uzman görevlilerin cevaplamaları gerekir. Verilecek cevaplarla inançlarının da desteği ile, insanların, çatışma ve gerginliklerden uzak ve anlamlı bir hayat yaşamalarına yardımcı olunabilecektir.

Dini danışmanlık kavram ve kurum olarak batı kültürüne aittir. Fakat bu kavramın içerdiği anlam, İslam kültürüne ait tebliğ ve irşat kavramını içine almaktadır. Bu iki kavrama dayalı dini danışmanlık hizmetleri yüzyıllar boyunca cami ve tekkeler bünyesinde verilmiş; bugün de müftüler, vaizler, din hizmetleri uzmanları Kur'an kursu öğrencileri ve imam-hatipler tarafından sürdürülmektedir. Dinî danışmanlık ihtiyacı bugün örgün eğitimin içinde olduğu gibi örgün eğitim sonrası ve yetişkin eğitiminde de

mevcuttur. Ayrıca özellikle cezaevi, hastane, ıslahevi ve yetiştirme yurtları gibi özel konumdaki insanların bir arada bulunduğu yerlerde de dinî danışmanlığa duyulan ihtiyaç mühim bir meseledir.

Görüldüğü gibi din hizmetleri faaliyetleri yürüten kişilerle kurumlar, değişen ve gelişen toplumun şartlarına göre sürekli kendini yenilemek, geliştirmek durumundadır. Batı kaynaklı olarak ülkemize giren “dinî danışmanlık” kavramını kendi kültür, gelenek ve ihtiyaçlarımıza göre yeniden yapılandırmalı, bu kavramın bilimsel anlamda da temelini ve kendi terminolojisini oluşturmalıyız. Bunu yaparken de başta ilahiyat, psikoloji ve sosyoloji bilimleri olmak üzere diğer bilim dallarından da yararlanmalıyız.

Çalışmanın problemleri arasında yer alan maddelerden bazılarının doğruluğu yönünde bir kanaat oluşmuştur. Bu maddelerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

KAYNAKÇA

- Adler, Alfred; İnsan Tabiatını Tanıma, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1994.
- Allport, Gordon W.; Birey ve Dini, (Çev: Bilal Sambur), Elis Yayınları, Ankara 2004.
- Altaş, Nurullah; Dinî Danışmanlığın Teorik Temelleri, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XLI. Ankara 2000.
- Altıntaş, İsmail; Dış Göç ve Din, Dem Yayınları, İstanbul 2008.
- Altunışık, Remzi; Recai Coşkun; Serkan Bayraktaroğlu, ve Diğerleri, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı, Dördüncü Baskı, Sakarya Kitabevi, Sakarya 2005.
- Armaner, Neda; Din Psikolojinde Giriş, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1980.
- Armaner, Neda; Psikopatolojide Dini Belirtiler, Demirbaş Yayınları, Ankara 1973.
- Arslan, Zuhale; Fetva Sorularına Yansıyan Kadın Problemleri (Konya-İstanbul Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.
- Arslantürk, Zeki; Araştırma Metod ve Teknikleri, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2004.
- Aşıkoğlu, Nevzat Y.; “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dinî Danışmanlık”, Din Hizmetleri Sempozyumu, C.2, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.
- Ateş, Abdurrahman; “Kur’an’ın Aile İçi Şiddet Sorununa Bakışı”, Mehir Aile Dergisi, Mehir Vakfı Yayınları, Konya 2001.
- Ay, Mehmet Emin; Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi, Altıncı Baskı, Beyza Kitap, İstanbul 2009.
- Ay, Mehmet Emin; İlahiyat Fakültelerinde Rehberlik, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2000.
- Aydın, Mehmet Akif; İlmihal. Cilt 2.: DİB Yayınları, 2004.
- Aydın, Muhammed Şevki, “Diyanet İşleri Başkanlığınca yürütülen Eğitim Hizmetlerini Yeniden Düşünmek”, Yarınlar İçin Düşünce Platformu, Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu Tebliğler, 2-3 Mart 2005 Ankara.
- Bahadır, Abdülkerim; “Ergenlik Döneminde Din ve Ahlak Gelişimi”, Mehir Aile Dergisi, Mehir Vakfı Yayınları, Konya 2001.

- Bahadır, Abdülkerim; “Psiko-Sosyal Bir Olgı Olarak Aile İçi Çatışmalar, İletişim Sorunları, Kültürel Yabancılaşma ve Çözüm Önerileri”, Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu, 5-6 Nisan. Çınar Yayınları, Konya 2008.
- Bakırcıoğlu, Rasim; Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Anı Yayınları, Ankara 2000.
- Baldık, Ömer; “Aile İçi Çatışma ve Şiddet”, <http://www.zaferdergisi.com/article/?makale=1558>, 14.02.2008.
- Başar, Serpil; “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Yürüttüğü Cami Dışı Din Hizmetleri Kapsamında Hastanelerde Din Hizmeti İhtiyacı”, Din Hizmetleri Sempozyumu. Cilt 1, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.
- Başar, Serpil; “Hastanelerde Din Hizmetleri” (Bildiri), IV. Din Şurası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009.
- Baymur, Feriha; Genel Psikoloji, Yedinci Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1985.
- Bayraktar, M. Faruk; Türkiye’de Vaizlik (Tarihçesi ve Problemleri), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1997.
- Bilen, Mürüvvet, Ailede Sağlıklı İlişkiler, Mars Matbaası, Ankara 1978.
- Brown, L.B.; Advances. in the Psychology of Religion, Pergamon Press, New York 1985.
- Buyrukçu, Ramazan; Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, Ankara 1995.
- Carrel, Alexis; İnsan Denen Meçhul, Baha Ofset, İstanbul 1976.
- Certel, Hüseyin; Din Psikolojisi, Andaç yayınları, Isparta 2003.
- Cox, James L.; Kutsal İfade Etmek (Din Fenomenolojisi’ne Giriş). (Çev: Fuat Aydın). İz Yayınları, İstanbul 2004.
- Cüceloğlu, Doğan; İnsan ve Davranışı, Altıncı Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996.
- Cüceloğlu, Doğan; İçimizdeki Çocuk, 36. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.
- Çelik, Celalettin; Şehirleşme ve Din, Çizgi Kitabevi, Konya 2002.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Aile İrşat ve Rehberlik Büroları Çalışma Yönergesi-2010, 25, 19 Ankara, Mart 2010.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Kanunu-1965, T.C. Resmî Gazete, 633, 22 Ankara, Mayıs 1965.
- Dodson, Fitzhugh; Çocuk Yaşken Eğilir, (Çev: S. Cılızoğlu), İstanbul 1976.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 1992, Türk Aile Yapısı Araştırması, Ankara 1992.

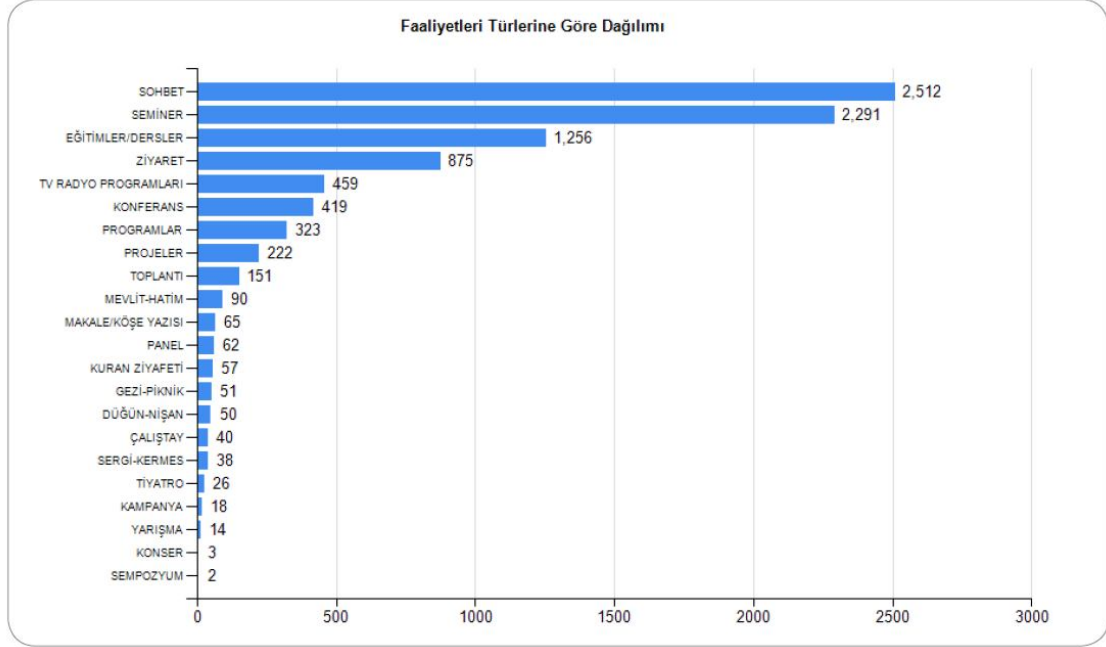
- Düzgüner, Sevede; Dine Psikolojik Yaklaşımda Değişimin Dinamikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008.
- Egemen, Bedii Ziya; Din Psikolojisi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1952.
- Ersanlı, Kurtman; Aile İçi Problemler ve Çözüm Yolları, Samsun 2001.
- Frankl, E. Victor ; İnsanın Anlam Arayışı, (Çev: S. Budak), Öteki Yayınları, Ankara 2007.
- Fromm, Erich; Sevme Sanatı, Ayyıldız yayınları, Ankara 1999.
- Freud, Sigmund; Psikopatoloji, Payel Yayınları, İstanbul 1999.
- Freud, Sigmund; Yaşamım Ve Psikanaliz, Çev: Kamuran Şipat, Say Yayınları, İstanbul 1986.
- Gençtan, Engin; Psikanaliz ve Sonrası, 2. Baskı, Maya Yayınları, Ankara 1984.
- Göka, Erol; Bilimlerin Vicdanı Psikiyatri, Ütopya yayınları, İstanbul 1999.
- Göka, Erol; Din Ve Psikoterapi,
- Güler, Nuran, Hatice Tel, Fatma Özkan ve Diğerleri, Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Sayı 27, 51–56, Sivas 2005.
- Gündüz, Tuba Kevser; Dinî Danışmanlık Faaliyetleri Bağlamında Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Faaliyetleri (Konya Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Semineri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009.
- Güneş, Sadık; V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Komisyon Kararları, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara 2008.
- Güney, Nurşen; “Aile Büroları” (Bildiri), IV. Din Şurası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009.
- Holm, Nils G.; Din Psikolojisine Giriş. (Çev: Abdülkerim Bahadır), İnsan Yayınları, İstanbul 2004.
- Horney Karen; Nevrozlar ve İnsan Gelişimi, Öteki Yayınevi, Ankara 1999.
- Hökelekli, Hayati; Din Psikolojisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998.
- Kahoe, Richard; Psychology of Religion, Birmangham University Press, London 1984.
- Karasar, Niyazi; Bilimsel Araştırma Teknikleri, Nobel Yayınları, İstanbul 2005.

- Kaya, Mevlüt; Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum, Etüt Yayınları, Samsun 1998.
- Kayıklık, Hasan; Dini Araştırmalar Dergisi, cilt 5, sayı 13, Mayıs-Ağustos, Ankara 2002.
- Kepçeoğlu, Muharrem; Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Kadioğlu Matbaası, Ankara 1985.
- Köse Ali; Neden İslam'ı Seçiyorlar, İSAM Yayınları, İstanbul 1997.
- Köylü, Mustafa; Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri, Etüt Yayınları, Samsun 2000.
- Kutub, Muhammed; İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdler, İşaret Yayınları, İstanbul 1992.
- Kuzgun, Yıldız; Rehberlik ve Psikolojik Danışma, 2. Baskı, ÖSYM Yayınları, Ankara 1991.
- Kuzgun, Yıldız ; “Kendini Gerçekleştirme”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.X, Ankara 1972.
- Luckmann, Thomas; Modern Toplumda Din ve İnsan, DÜİFD, Sayı 5, 1989.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi; Kişilik ve Din, Dem Yayınları, İstanbul 2004.
- Meriç, Nevin; Gündelik Hayat ve Fetvalar, Pınar Yayınları, İstanbul 2004.
- Meriç, Nevin; Değişen Kentte Dinî Hayat, Kapı Yayınları, İstanbul 2005.
- Oates, Wayne E.; Religious Factors in Mental Illness, Association Pres, New York 1952.
- Ok, Üzeyir; Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.
- Ok, Üzeyir; “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dinî Danışmanlık”, Din Hizmetleri Sempozyumu, Cilt 2, DİB Yayınları, Ankara 2008.
- Okumuş, Ejder; Olağanüstü Zamanlarda Din Hizmetleri, Din Hizmetleri Sempozyumu, Cilt 1, DİB Yay. Ankara 2008.
- Omran, Abdel Rahim; İslam Kültüründe Aile Planlaması, 2. Baskı, DİB Yayınları, Ankara 1997.
- Öncül, Naciye, Ana Babaların Soruları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul 1970.
- Özdoğan, Öznur; Hastalıklara Manevî- Psikolojik Yaklaşım (Bildiri), IV. Din Şûrası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009.
- Pazarlı, Osman; Din Psikolojisi, Üçüncü Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982.
- Peker, Hüseyin; Din Psikolojisi, Sönmez Yayınları, Samsun 1993.

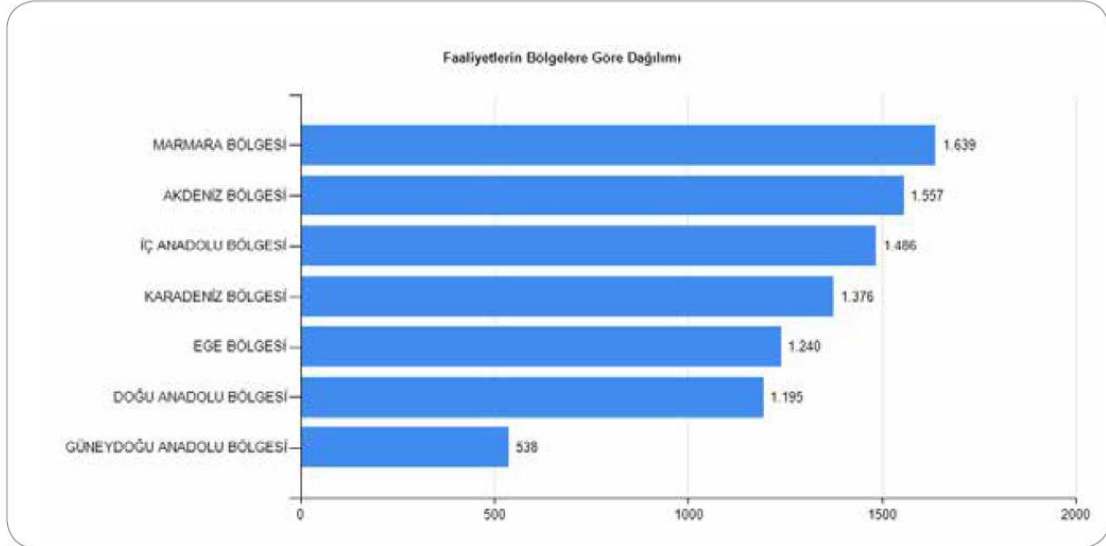
- Peker, Hüseyin; “Dinî Danışmanlık Bağlamında Aile Danışmanlığı ve Rehberliği (Samsun ve Aydın İle İrşat ve Rehberlik Büroları Örneği)” (Bildiri), IV. Din Şûrası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009.
- Sağır, Funda Güdücü; “Ailede Gizli Yara ‘Ensest’” Sayı 4, Psiko Hayat Dergisi, Gen Yayınları, İstanbul 2009.
- Seyyar, Ali; Toplumun Himayeye Muhtaç Kesimleri ve Diyanet (Bildiri), IV. Din Şûrası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009.
- Simav, Esra; Erzurum ve Bursa İl Müftülüklerine Sorulan Sorular Işığında Türkiye’nin Aile Hayatının Sosyolojik Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2009.
- Şahin, Adem; Ergenlerde Dindarlık ve Benlik, Adal Ofset, Konya 2007.
- Şentürk, Habil; Din Psikolojisi, Esra Yayınları, İstanbul 1997.
- Şimşek, Jale; Hanım Hanıma Fetvalar, Nesil Yayınları, İstanbul 2005.
- Tan, Hasan; Psikolojik Danışma Ve Rehberlik, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul 2000.
- Tan, Hasan, Psikolojik Yardım İlişkileri-Danışma ve Psikoterapi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul 1992.
- Tan, Hasan; Psikolojik Yardım İlişkileri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992.
- Tan, Oğuz; Takıntılar, Timaş Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2010.
- Tarhan, Nevzat; Kadın Psikolojisi, Timaş Yayınları, İstanbul 2005.
- Tosun, Cemal; “Almanya’da Türk İslam Kültür Merkezleri: Camiler”, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt 6, Sayı 3, 1992.
- Tümer, Günay ve Abdurrahman Küçük; Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara 1988.
- “Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması Ve Geleceği Sempozyumu”; Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Isparta 2003.
- Uysal, Veysel; Din Psikolojisi Açısından Dinî Tutum ve Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1996.
- Uysal, Veysel; Psikososyal Açıdan Oruç, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

- Vahip, Işıl , Özge Doğan Avşargil; “Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız”, Türk Psikiyatri Dergisi, Sayı 17(2), s.107-114, 2006.
- Vatandaş, Celaleddin, Mustafa Aydın, Mustafa Tekin ve Diğerleri; Türkiye’de Aile (Aile’nin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi), Sekam Yayınları, İstanbul 2010.
- Vergote, Antoine; “Çocukta Din”, (Çev: E. Fırat). Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XXII, Ankara 1978.
- Weber, Max; Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, Ayraç Yayınları, Ankara, 1999.
- Yaman, Ahmet; “Aile Büroları: Arka Plan, Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler” (Bildiri), IV. Din Şurası III. Komisyon Tebliğleri, Ankara 2009.
- Yaparel, Recep; Depresyon ve dini inançlar ile tabiatüstü nedensel yükleme arasındaki ilişkiler, DEU İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 8, İzmir 1994.
- Yavuz, Kerim; ”Din Psikolojisinin Araştırma Alanları”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum 1982.
- Yavuz, Kerim; “Din” maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 9, İstanbul 1994.
- Yavuzer, Haluk; Çocuk Psikolojisi, 24. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.
- Yavuzer, Hasan; Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Laçın Yayınevi, 2.Baskı, Kayseri 2005.
- Yavuzer, Hasan; Kayseri’de Din Hizmetleri, Laçın Yayınevi, Kayseri 2011.
- Yavuzer, Hasan, Ahmet Cihan; Nevşehir Camileri-Banileri ve Hamileri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara 2012.
- Yeşilyaprak, Binnur; Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, 9. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara 2000.
- Yücel, İrfan; “Diyanet İşleri Başkanlığı” maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 9, İstanbul 1994.
- Zulliger Hans; Çocuk Vicdanı Ve Biz, Cem Yayınları, İstanbul 1998.

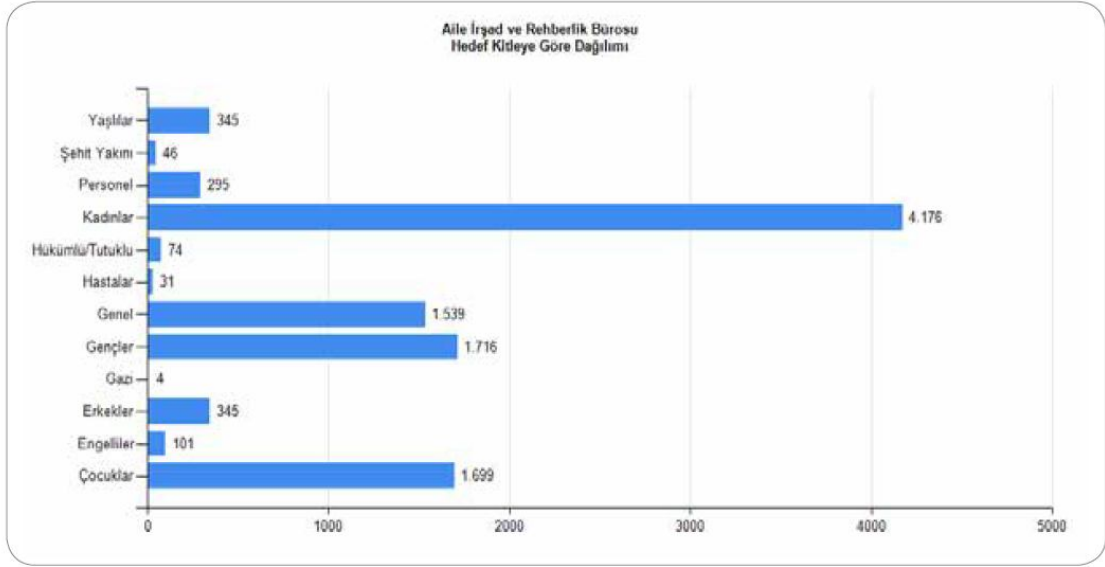
E K L E R



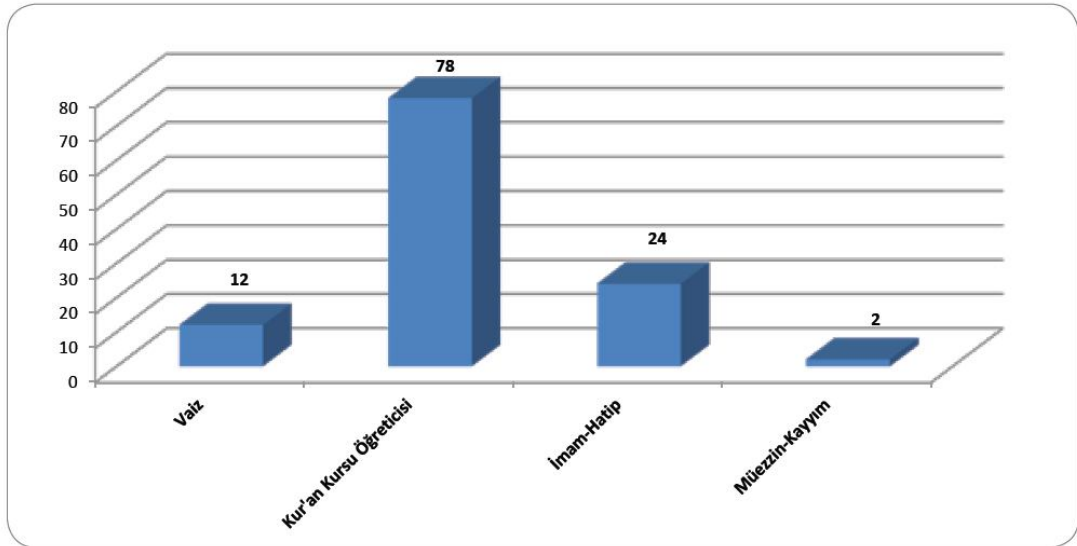
Grafik 1. Sosyal ve Dinî Faaliyetlerin Türlerine Göre Dağılımı (2013)



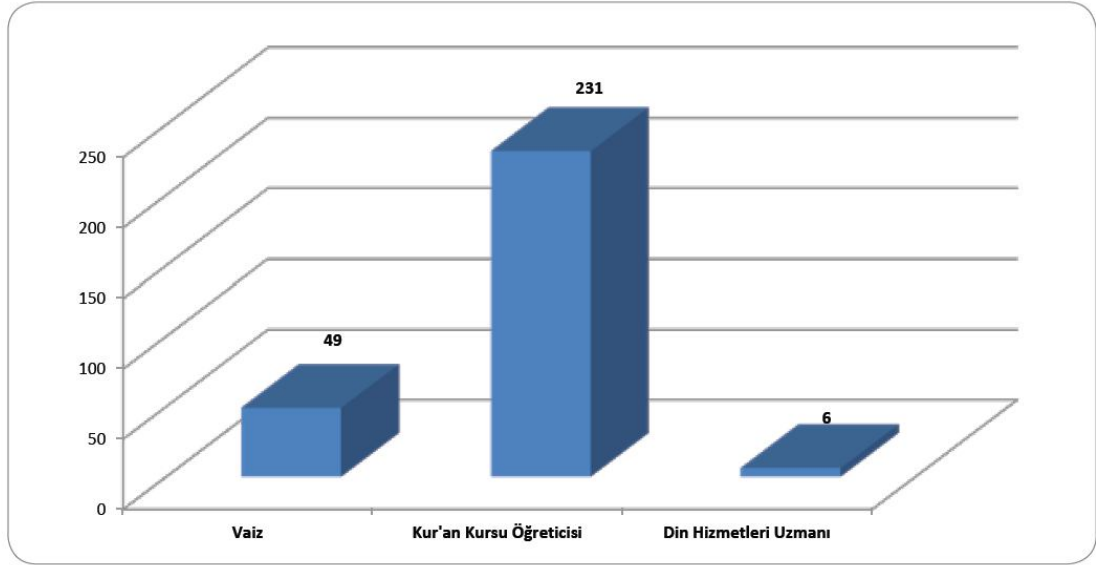
Grafik 2. Sosyal ve Dinî Faaliyetlerin Bölgelere Göre Dağılımı (2013)



Grafik 3. Sosyal ve Dinî Faaliyetlerin Hedef Kitleye Göre Dağılımı (2013)



Grafik 4. ADRB Eğitimine Katılan Personelin Ünvanlarına Göre Dağılımı (2013)



Grafik 5. ADRB Eğitimine Katılan Personelin Ünvanlarına Göre Dağılımı (2013)

FAALİYET TÜRÜ	SAYISI
Konferans	180
Ziyaret	152
Anma Programı	70
Seminer	50
Sohbet	52
Vaaz	39
Panel	30
TV Programı	25
Hutbe	11
İkram	9
Radyo Programı	6
Tiyatro	6
Gezi	3
Kampanya	2
Konser	3
Mevlit	2
Açılış	2
Büro Tanıtımı	1
Çalıştay	1
Proje	1
Yarışma	1
Yazılı Yayın	1

Grafik 6. Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarının Kadınlar Gününde Yaptığı Sosyal ve Dinî Faaliyetlerin Türlerine Göre Dağılımı (2013)



T.C.
BAŞBAKANLIK
Diyanet İşleri Başkanlığı

Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

Sayı : B.02.1.DİB.0.12.01-204 - 32

18.02.2008

Konu : Aile İrşat ve Rehberlik Büroları Raporu

BAŞKANLIK MAKAMINA

Toplumumuzu aile konusunda aydınlatmak, aile içinde yaşanan problemlerin çözümüne katkıda bulunmak amacıyla çeşitli İl Müftülükleri bünyesinde Aile İrşat ve Rehberlik Büroları kurulduğu malumlardır.

Söz konusu bürolara 2007 yılı içerisinde yapılan başvurular kartekslere işlenerek istatistikî veriler tespit edilmiş ve değerlendirilerek rapor hâline getirilmiştir.

İlişikte sunulan raporun bilgi amacıyla Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu bulunan İl Müftülükleri ile Merkez Birimlerine gönderilmesini tasviplerinize arz ederim.

Mehmet BEKAROĞLU
Din Hizmetleri Dairesi Başkanı

Uygun Görüşle Arz Ederim

14.02/2008

Prof. Dr. İzzet ER

Prof. Dr. İzzet ER
Başkan Yardımcısı

O L U R

14.02/2008

Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU
Diyanet İşleri Başkanı

Ek: Aile İrş. ve Reh. Bür.Raporu (8 sayfa)

Dağıtım:

Merkez Birimlerine

36 İl Valiliğine (İl Müftülüğü)

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

Sayı : B.02.1.DİB.4.38.00.02/204/ 945-
Konu : Aile Bürosu.

10 EKİM 2006

VALİLİK MAKAMINA
KAYSERİ

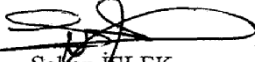
İlgi : 24.08.2006 tarihli ve B.02.1.DİB.0.12.01/204/1192 sayılı yazı.

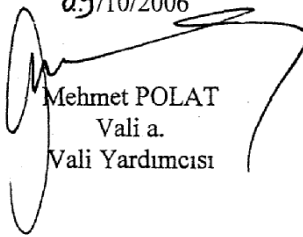
Yüce dinimizin üzerinde hassasiyetle durduğu aile müessesinin fert ve toplum hayatının düzeni ve mutluluğu açısından çok büyük bir öneme sahip olduğu bir gerçektir.

Son zamanlarda eşler arasında çıkan huzursuzluk ve geçimsizlik sebebiyle aile kurumunun sarsıntılar geçirdiği ve sıklıkla yaşanan boşanma olayları sonucu çocukların sokağa terk edildiği, bunun da toplumda onarılması güç değişik sosyal problemleri beraberinde getirdiği gözlenmektedir.

Bahse konu problemlerin çözümü için çareler aramak, proje geliştirerek aileye hizmet götürmek maksadıyla ilgi yazı gereğince İlimiz Müftülüğü bünyesinde "Aile Bürosu"nun kurulmasını ve büronun aşağıda adı soyadı ve görevi yazılı başkan ve üyelerden oluşmasını;

Tasviplerinize arz ederim.


Şaban KŞLEK
İl Müftüsü

OLUR
09/10/2006

Mehmet POLAT
Vali a.
Vali Yardımcısı



T.C.
BAŞBAKANLIK
Diyanet İşleri Başkanlığı

Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

Sayı : B.02.1.DİB.0.12.01/204

Konu : Aile İrşat ve Rehberlik Büroları Raporu

18.02.2008 000273

..... VALİLİĞİNE
(İl Müftülüğü)

İlgi: 18.02.2008 tarih ve B.02.1.DİB.0.12.01/204-32 sayılı onay.

Bazı İl Müftülüklerimiz bünyesinde kurulan "Aile İrşat ve Rehberlik Büroları"nın 2007 yılı faaliyetlerine ait raporlar değerlendirilerek ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

M. Bekaroğlu
Mehmet BEKAROĞLU
Başkan
Din Hizmetleri Dairesi Başkanı

Ek: İlgi Onay Fotokopisi (1 sh.)

Dağıtım:
Merkez Birimlerine
36 İl Valiliğine (İl Müftülüğü)

KAYSERİ VALİLİĞİ	
EVRAK BÜROSU	
SAYI	
TARİHİ	25 Şubat 2008
GİDECEĞİ YER	İL MUFTULUĞU
VALİY.	

KAYSERİ VALİLİĞİ	
İL MUFTULUĞU	
KAYIT	27.02.08 01241
SAYI	
HAVALE	GEREĞİ
BİLGİ	
DOSYA NO	204
EKLER	1

GENÇLERİ EVLENDİRME ve AİLEYİ KORUMA DERNEĞİ

**T.C
KAYSERİ VALİLİĞİ
MÜFTÜLÜK MAKAMINA**

Dernek olarak aileyi koruma ve evlenme çağına gelmiş ama maddi yetersizlikler nedeniyle evlenemeyen gençleri evlendirmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirmekteyiz.

Bu kapsamda aşağıda verdiğimiz adreste hanımlara yönelik aile içi şiddet ve aile içi iletişim konusunda bilgilendirme toplantıları, ayrıca 28 Nisan 2007 tarihinde düzenleyeceğimiz toplu nikahtan önce nikahın önemi, evlilik, evliliğin kutsiyeti vb konularda evlenecek gençlere yönelik bilgilendirme toplantısı düzenleyeceğiz.

Yukarda belirtilen çalışmalarımızda bizlere yardımcı olacak ve toplantılarda katılımcılara konu hakkında bilgi verecek bay bayan din görevlisine ihtiyacımız vardır.

Aşağıda belirtilen tarihlerde Müftülüğünüz bünyesindeki din görevlilerinden uygun göreceğiniz elamanların görevlendirilmesi hususunda gereğini arz ederim. / / 2007

Hatice SAÇMACI
Eğitim Komisyonu Başkanı

Konu	Yer	Tarih	Saat
İslam'ın Kadına Bakışı	Gültepe Köşk Mah. Gülçin Sk. No:24-Melikgazi	10 Nisan 2007	11,00-14,00
Aile İçi Şiddet ve Aile İçi İletişim	Gültepe Köşk Mah. Gülçin Sk. No:24-Melikgazi	24 Nisan 2007	11,00-14,00
Nikahın Önemi, Evlilik, Kutsiyeti vb	11. Muftuluğu Kanseraz (Salon) (evlilik önesi seminer)	19 Nisan 2007	15,00, 1700

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

27.04.07 - 1171

Sayı : B.02.1.DİB.4.38.00.02/204/
Konu : Görevlendirme.

Gülay AYDİL
Din Hizmetleri Uzmanı

İlgi : 25.04.2007 tarihli ve 2007/2 sayılı yazı.

Gençleri Evlendirme ve Aileyi Koruma Derneği'nin 28.04.2007 tarihinde saat 13.00'de Melikgazi Belediyesi'nde düzenleyeceği 12. geleneksel toplu nikah merasimine konuşmacı olarak katılmanız ilgi yazı ile talep edilmektedir.

Söz konusu programa katılmanız hususunda gereğini rica ederim.


Şaban İŞLEK
İl Müftüsü

 Ekler, bilgisayarınıza zarar verebilecek virüsler içerebilir. Ekler düzgün görünmeyebilir.

Kayseri Muftulugu

Kimden: AİLE [aile@diyanet.gov.tr]

Gönderme Tarihi: Per 06.09.2007 15:04

Kime: Adana Muftulugu; Ankara Muftulugu; Antalya Muftulugu; Aydın Muftulugu; Balıkesir Muftulugu; Batman Muftulugu; Bursa Muftulugu; Canakkale Muftulugu; Denizli Muftulugu; Diyarbakir Muftulugu; Edirne Muftulugu; Elazığ Muftulugu; Erzurum Muftulugu; Eskişehir Muftulugu; Gaziantep Muftulugu; Hatay Muftulugu; İzmir Muftulugu; Kastamonu Muftulugu; Kayseri Muftulugu; Kocaeli Muftulugu; Konya Muftulugu; Malatya Muftulugu; Mersin Muftulugu; Muğla Muftulugu; Mus Muftulugu; Rize Muftulugu; Sakarya Muftulugu; Samsun Muftulugu; Sivas Muftulugu; Sanliurfa Muftulugu; Trabzon Muftulugu; Van Muftulugu; Yozgat Muftulugu

Bilgi:

Konu: Gönderilen karteks veri sonuçları

Ekler:  grafikler.doc(282KB)

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROLARININ DİKKATİNE...

İllerden gelen karteks bilgilerine ait ilk altı aylık verilere ait iki adet veri sonucunu bilgi notu olarak gönderiyoruz. Daha verimli çalışmalar dileğiyle.... Din Hizmetleri Dairesi, Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu

 Ekler, bilgisayarınıza zarar verebilecek virüsler içerebilir. Ekler düzgün görünmeyebilir.

Kayseri Muftulugu

Kimden: AİLE [aile@diyanet.gov.tr]

Gönderme Tarihi: Çar 18.07.2007 11:24

Kime: Yozgat Muftulugu; Van Muftulugu; Trabzon Muftulugu; Sanliurfa Muftulugu; Sivas Muftulugu; Samsun Muftulugu; Sakarya Muftulugu; Rize Muftulugu; Mus Muftulugu; Mugla Muftulugu; Mersin Muftulugu; Malatya Muftulugu; Konya Muftulugu; Kocaeli Muftulugu; Kayseri Muftulugu; Kastamonu Muftulugu; Izmir Muftulugu; Hatay Muftulugu; Gaziantep Muftulugu; Eskisehir Muftulugu; Erzurum Muftulugu; Erzincan Muftulugu; Elazig Muftulugu; Edirne Muftulugu; Diyarbakir Muftulugu; Denizli Muftulugu; Canakkale Muftulugu; Bursa Muftulugu; Batman Muftulugu; Balikesir Muftulugu; Aydın Muftulugu; Antalya Muftulugu; Ankara Muftulugu; Adana Muftulugu

Bilgi:

Konu: Su Tüketimi

Ekler:  su tüketimi.doc(48KB)

Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarının dikkatine...

Su Tüketimi konusunda bilinç artırmak amacıyla Din Hizmetleri Dairesi İrşat Müdürlüğünce hazırlanan bilgi notunu gönderiyoruz.

Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

DİB DİN HİZMETLERİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI BİLGİ NOTU

SU TÜKETİMİNDE TASARRUF 04 Temmuz 2007

1800'lerde dünya nüfusu 980 milyonken 2005 yılı itibariyle 6,4 milyar olmuştur. Nüfusun, sanayileşmenin ve enerji tüketiminin artması, bunun yanı sıra ormanların yok olması, çevre kirliliği nedenlerinden ötürü atmosferdeki karbondioksit gazı ve sera etkisi yaratan diğer gazların oranı artmıştır. Yerküremizdeki atmosfer gazlarının dengesinin bozulmasından dolayı, dünyaya güneşten gelen ışınların fazlası uzaya yansıtılamamaktadır (Tıpkı seralarda kullanılan camın yada naylonun güneşten gelen enerjinin geçişine izin verirken çıkışını engellemesi ve içeriği dışarıya göre daha sıcak hale getirmesi olayındaki gibi). Böylece dünyamızın ortalama sıcaklığı artmakta ve "küresel ısınma" diye tanımlanan durum ortaya çıkmaktadır.

2002'den beri toplanan veriler, dünyadaki tahmini 160 bin buzulun erimekte olduğunu gösteriyor. Avusturyalı uzmanlara göre hızla erimekte olan Alplerdeki buzullar muhtemelen yüzyıl sonunda tamamen ortadan kalkacaktır.

Küresel ısınmayla beraber deniz seviyesinin yükselmesi, kuraklık, hastalıkların artması, iklime bağlı doğal afetlerin oluşması yanı sıra tarımda, ormancılıkta, balıkçılıkta ve ekonominin diğer alanlarında insanları bekleyen pek çok sorun bulunmaktadır.

Bilim adamlarının yaptığı araştırmalara göre, Türkiye'nin de küresel ısınmanın etkisi altında kalacağı, bu etkinin güneyde kuraklık, kuzeyde aşırı yağış ve seller getireceği belirtilmektedir.

2050 yılına gelindiğinde dünya nüfusunun 9.3 milyara ulaşmasının beklendiği ve iklim değişiklikleri yüzünden 60 ülkede toplam 7 milyar insanın su kıtlığı yaşayacağı söylenmektedir. Yapılan araştırmalara göre dünyanın en büyük sorunu olarak gösterilen su kıtlığının ilerde daha ciddi boyutlara ulaşacağı açıktır.

Yeryüzünün 2/3'si su olduğu halde bunun ancak 0.3'ü içilebilir sudur. Dünyada ve ülkemizdeki göller, nehirler, yer altı su kaynakları kurumaya yüz tutmakta ve bazıları da kirlilik nedeniyle kullanılamaz hale gelmektedir. Birkaç örnek verilirse: Afrika'nın en büyük göllerinden biri olan Çad Gölü tamamen kurumuştur. Afrika'daki bazı insanlar su temini için 5 km yol kat etmek zorundadırlar. Orta Asya'da bulunan, dünyanın 4. büyük gölü olan Aral Gölü ¼ oranında küçülmüştür. Dünyanın en önemli tuz kaynağı olan Konya sınırlarındaki Tuz Gölü son 50 yılda %50 oranında küçülmüştür, su oranı gittikçe azalmaktadır. Yine Türkiye'nin en büyük tatlı su gölü olan Beyşehir Gölü'nün derinliği 24 m iken 9 m'ye kadar düşmüştür.

Su potansiyeli açısından kıyaslandığında birçok ülkeye oranla su fakiri olan Türkiye'nin, UNESCO'nun hazırladığı "Dünya Su Gelişme Raporu"nda, su potansiyeli bakımından 45. sırada yer aldığı, dünyada su zengini ülkelerde kişi başına düşen su miktarı ortalama 10 bin metreküpün üzerinde iken Türkiye'de bu rakamın bin 570 metreküpte kaldığı bildirilmektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) 2030 yılı için nüfusumuzun 100 milyon olacağını öngörmüştür. Bu durumda 2030 yılı için kişi başına düşen kullanılabilir su miktarının 1.000 m³/yıl civarında olacağı söylenebilir. Mevcut büyüme hızı, su tüketim alışkanlıklarının değişmesi gibi faktörlerin etkisi ile su kaynakları üzerine olabilecek baskıları tahmin etmek mümkündür. Ayrıca bütün bu tahminler mevcut kaynakların 25 yıl sonrasına hiç tahrip edilmeden aktarılması durumunda söz

/ konusu olabilecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin gelecek nesillerine sağlıklı ve yeterli su bırakabilmesi için kaynakların çok iyi korunup, akılcı kullanılması gerekmektedir.

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de en fazla tarımsal sulamada kullanılmakta olan suyun, kaynaklarının kontrolsüzlük nedeniyle giderek yok olduğu açıklanmaktadır.

Öte yandan her evde alınacak küçük önlemlerle bile tonlarca suyun boşa harcanmasının önüne geçilmesi mümkündür. Uzmanlar, basit önlemlerle 4 kişilik bir ailenin bir yılda 140 ton su tasarrufu yapabileceğini belirtiyor. Bunun için alınması gereken önlemler şöyle sıralanabilir:

1. Musluğu Açık Bırakmayın

Her gün sebzelerimizi elde yıkamak yerine, su dolu bir kapta yıkarsanız, çok daha az su tüketirsiniz. 4 kişilik bir aile bu yöntemle yılda ortalama 18 ton su kurtarabilir.

2. Bulaşıklarınızı Elde Değil Makinede Yıkayın

4 kişilik bir ailenin günlük bulaşığını elde yıkarsanız, ortalama 84 - 126 litre su harcarsınız. Oysa bulaşık makinesi aynı bulaşığı sadece 12 litre su ile yıkar. Bu da bir yılda ortalama 26 - 40 ton suyu kurtarmanız demektir.

3. Diş Fırçalarken, Tıraş Olurken Suyu Kapatın

Diş fırçalarken ya da tıraş olurken, kullanmadığımız halde açık bıraktığımız su gideri, yılda kişi başı ortalama 12 tondur. 4 kişilik bir ailede bu rakam ortalama 48 tondur.

4. Daha Kısa Duş Alın

5 dakikalık bir duş sırasında ortalama 60 lt su harcarsınız. 4 kişilik bir ailenin her bir ferdi duş süresini 1 dakika azaltırsa yaklaşık 18 ton su kurtarırsınız.

5. Gereksiz Yere Sifon Çekmeyin

Tuvaleti çöp olarak kullanmayın. Dört kişilik bir ailenin her bir ferdi, günde bir kez sifonu amacı dışında çekerse yılda 16 ton su harcamış olur.

6. Sifona Plastik Bir Şişe Yerleştirin

1,5 litrelik bir pet şişeyi su ile doldurarak sifonunuzun içine yerleştirin. Sadece bu basit bir önlemle bile yılda 2 ton su kurtarabilirsiniz.

7. Duş Başlığınızı Değiştirin

Yeni çıkan suyu daha iyi bir şekilde püskürten ekonomik duş başlıklarından alın. Böylece suyu daha az açarak daha tazyikli bir duş alabilirsiniz.

8. Muslukları Tamir Ettirin

Evdeki tüm muslukları su kaçırmadığından emin olunuz. Gerekirse tamir edin. Her saniye bir damla damlayan musluk yılda 1 ton su harcar.

9. Su Kaçaklarını Engelleyin

Evinizdeki ya da apartmanınızdaki su borularını yenileriyle değiştirin ya da tamir ettirin. Eski tip borular tonlarca su harcar.

10. Çamaşır Makinesini Ekonomik Kullanın

Bir çamaşır makinesi tek bir çalıştırmada 176 litre su harcar. Makinenizi haftada bir kez bile az kursanız, yılda 9 ton suyu kurtarırsınız.

Ekler, bilgisayarınıza zarar verebilecek virüsler içerebilir. Ekler düzgün görünmeyebilir.

Kayseri Muftulugu

Kimden: AİLE [aile@diyanet.gov.tr]

Gönderme Tarihi: Çar 18.07.2007 12:17

Kime: Yozgat Muftulugu; Van Muftulugu; Trabzon Muftulugu; Sanliurfa Muftulugu; Sivas Muftulugu; Samsun Muftulugu; Sakarya Muftulugu; Rize Muftulugu; Mus Muftulugu; Mugla Muftulugu; Mersin Muftulugu; Malatya Muftulugu; Konya Muftulugu; Kocaeli Muftulugu; Kayseri Muftulugu; Kastamonu Muftulugu; izmir muftulugu; Hatay Muftulugu; Gaziantep Muftulugu; Eskisehir Muftulugu; Erzurum Muftulugu; Erzincan Muftulugu; Elazig Muftulugu; Edirne Muftulugu; Diyarbakir Muftulugu; Denizli Muftulugu; Canakkale Muftulugu; Bursa Muftulugu; Batman Muftulugu; Balikesir Muftulugu; Aydın Muftulugu; Antalya Muftulugu; Ankara Muftulugu; Adana Muftulugu

Bilgi:

Konu: Aile Bürolarının İletisimi

Ekler: yeni_karteks.DOC(52KB)

Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarının işleyişiyle ilgili olarak elimizde sağlıklı bilgilerin bulunması amacıyla aşağıdaki hususların ivedilikle yapılması gerekmektedir:

1)Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Görevlilerine ait (Ad, Soyad, ünvan ve MSN-Hotmail iletişim adresi) bilgilerinin aile@diyanet.gov.tr adresine gönderilmesi gerekmektedir.

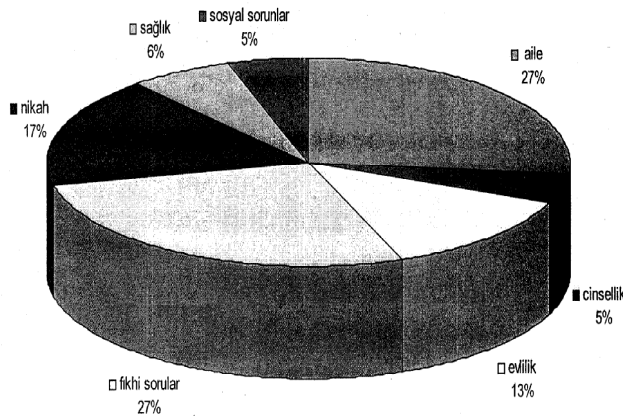
2) Büroda görevli olan personelin bu adresi sizlerle karşılıklı iletişim kurduğumuz aileirsat_rehberlik@hotmail.com adresine tarafımızdan eklenerek irtibatın kolaylıkla sağlanması mümkün olacaktır.Bu adres sadece karşılıklı konuşmalar için hizmet vermeye devam edecektir.

3)Gelen sorulara ilişkin doldurulan kartekslerin Ağustos 2007'den itibaren yeni hizmete giren aile@diyanet.gov.tr adresine gönderilmesi uygun görülmüştür. Daha önceki mail adresimiz kurumsal olmadığı için dosya indirilmesinde ve görüntülenmesinde sıkıntı olduğu için yeni adresin e-posta gönderilirken kullanılmasına karar verilmiştir.

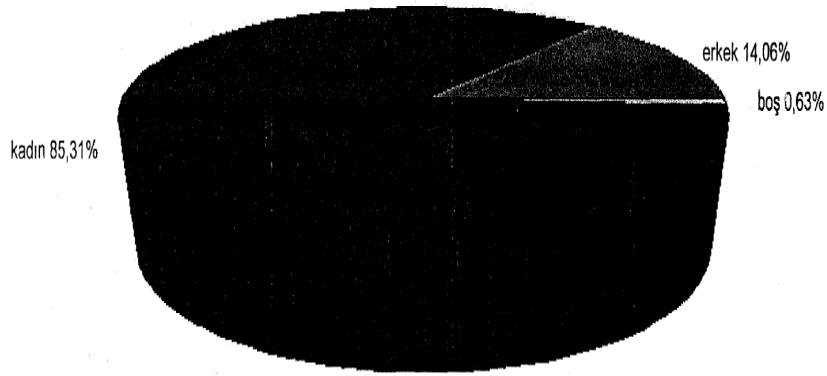
4)Yeni karteks örneğini ek olarak gönderiyoruz. Bazı illerden gelen belgelerde karışıklık olduğu gözlemlenmiştir.Sadece bu formu doldurmanız yeterli olacaktır.

İstedğimiz iletişim bilgilerinin 1 Ağustos 2007 tarihine kadar tarafımıza iletilmesi gerekmektedir.

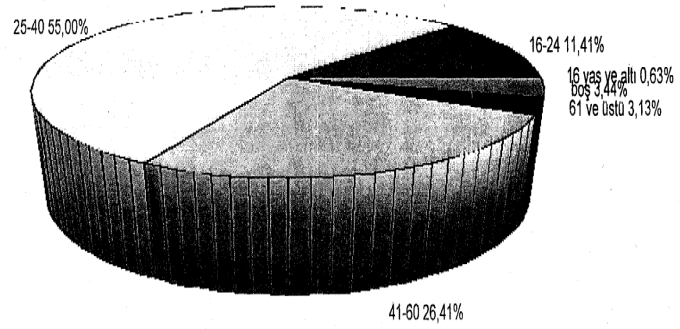
2007 İlk Altı Ay Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına Gelen Soruların Genel Konu Dağılımı



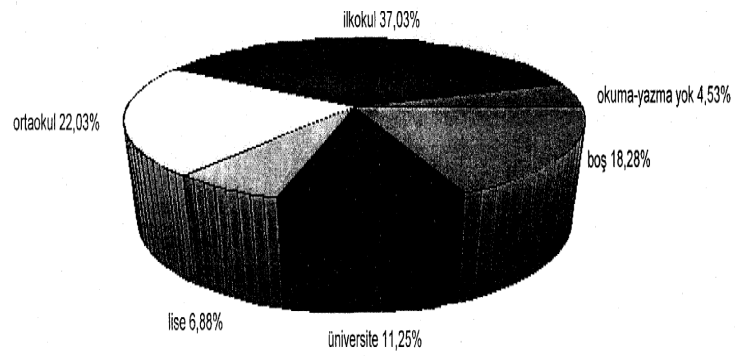
2007 İlk Altı Ay Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına Başvuranların Cinsiyete Göre Dağılımı



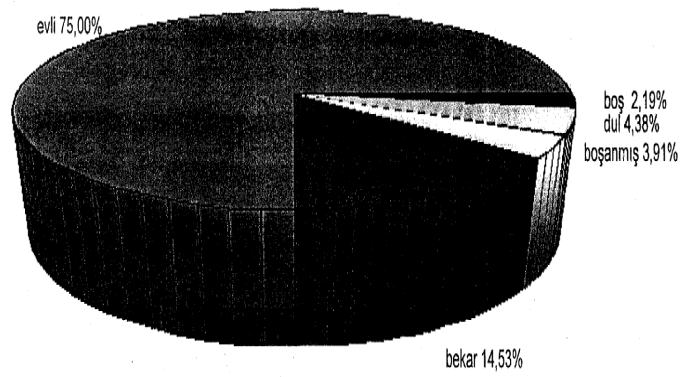
2007 İlk Altı Ay Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına Başvuranların Yaş Durumuna Göre Dağılımı



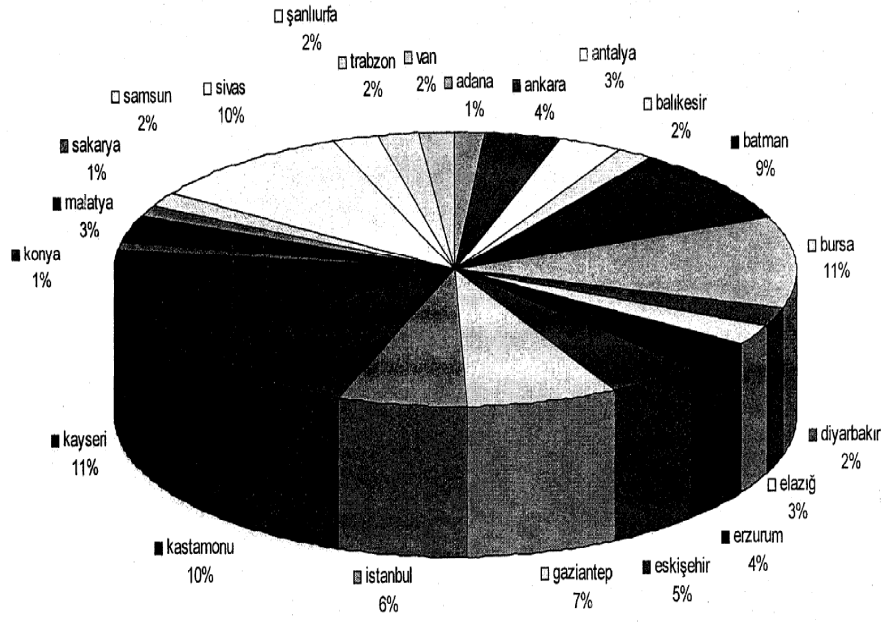
2007 İlk Altı Ay Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına Başvuranların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı



2007 İlk Altı Ay Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına Başvuranların Medeni Duruma Göre Dağılımı



2007 İlk Altı Ay Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarından Gelen Soruların Şehirlere Göre Dağılım



T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

Sayı : B.02.1.DİB.4.38.00.02/304/
Konu : Görevlendirme.

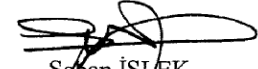
10 04.07 1041

Gülay AYDİL
Din Hizmetleri Uzmanı

İlgi : 04.04.2007 tarihli yazı.

Gençleri Evlendirme ve Aileyi Koruma Derneği'nin aşağıda yer, tarih, saat ve konusu belirtilen programlara dini bilgilendirme yapmak üzere ilgi yazı ile görevli talep edilmektedir.

Söz konusu programa katılmanız hususunda gereğini rica ederim.


Şaban İŞLEK
İl Müftüsü

Konu	Yer	Tarih	Saat
İslam'ın Kadına Bakışı	Gültepe Köşk Mah. Gülçin Sk. No: 24 Melikgazi	10 Nisan 2007	11.00-14.00
Nikah'ın Önemi, Evlilik Kutsiyet v.b.	İl Müftülüğü Konferans Salonu	19 Nisan 2007	15.00



Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

Sayı :B.02.1.DİB.0.12.01-204-

Konu :Aile Büroları.

T.C.
BAŞBAKANLIK
Diyanet İşleri Başkanlığı

24.08.2006

1192

..... VALİLİĞİNE
(İl Müftülüğü)

İlgi :a) 15.04.2002 tarih ve B.02.1.DİB.0.10.070-199 sayılı olur
b) 01.05.2006 tarih ve B.02.1.DİB.0.12.00.01/204 sayılı yazı

Yüce Dinimizin üzerinde hassasiyetle durduğu aile müessesesinin fert ve toplum hayatının düzeni ve mutluluğu açısından çok büyük bir öneme sahip olduğu bir gerçektir.

Son zamanlarda eşler arasında çıkan huzursuzluk ve geçimsizlik sebebiyle aile kurumunun sarsıntılar geçirdiği ve sıklıkla yaşanan boşanma olayları sonucu çocukların sokağa terk edildiği, bunun da toplumda onarılması güç değişik sosyal problemleri beraberinde getirdiği gözlenmektedir.

Başkanlığımızca bahse konu problemin çözümü için çareler aranmış, bu sebeple proje geliştirilerek aileye hizmet götürmek maksadıyla pilot bir uygulamayla ilk etapta altı ilde aile büroları açılmıştır. Bu uygulamadan müspet sonuç alınması üzerine mezkur uygulama 14 ile daha yaygınlaştırılarak aile bürolarının sayısı 20'ye çıkarılmıştır. Ancak son günlerde aile bürolarında görevli personelimizin çalışmalarını olumsuz yönde etkileyecek haberlerin basın ve medyada sıkça yer aldığı görülmektedir.

Bu itibarla, aile bürolarında görevli personelin bu ve benzer menfi olayların meydana gelmemesi için aşağıdaki hususlara dikkat etmeleri uygun görülmüştür.

- 1- Telefonla arayanların sorularına cevap verilmeden randevu verilecek ve yüz yüze görüşmede soru sahibi dinlenecek ve dini konularda bilgilendirme yapılacaktır.
- 2-Kendisine verilen randevu saatinde müftülüğe gelerek ilgili büroda görüşme yapan kişinin Başkanlığımızı ve görev alanımızı ilgilendirmeyen soruları cevaplandırılmayacak. bu şahıslar ilgili kurum ve kişilere yönlendirilecektir.
- 3-Aile bürolarında görevli personelimiz basın açıklaması yapmayacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. İzzet ER
Başkan a.
Başkan Yardımcısı

Dağıtım:

Ankara, İstanbul, İzmir, Samsun, Elazığ, Adana, Diyarbakır, Bursa, Trabzon, Malatya, Antalya, Mersin, Eskişehir, Şanlıurfa, Van, Balıkesir, Batman, Konya, Kayseri, Gaziantep.



Sayı :B.02.1.DİB.0.12.01-205-

Konu :Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu
Faaliyet Raporlarının Gönderilmesi.

T.C.
BAŞBAKANLIK
Diyanet İşleri Başkanlığı

23.05.2007 000702

.....VALİLİĞİNE
(İl Müftülüğü)

Yüce dinimizin üzerinde hassasiyetle durduğu aile müessesesinin fert ve toplum hayatının düzeni ve mutluluğu açısından çok büyük bir öneme sahip olduğu bilinen bir gerçektir.

Son zamanlarda eşler arasında çıkan huzursuzluk ve geçimsizlik sebebiyle aile kurumunun sarsıntıları geçirdiği ve sıklıkla yaşanan boşanma olayları sonucu çocukların sokağa terk edildiği, bunun da toplumda onarılması güç değişik sosyal problemleri beraberinde getirdiği gözlenmektedir.

Başta eğitimciler, ilgili kurum ve kuruluşlar olmak üzere Başkanlığımızca da bahse konu problemin çözümü için çareler aranmış ve bir proje geliştirilerek aileye hizmet götürmek maksadıyla 15/04/2002 tarih ve B.02.1.DİB.0.10.170/199 sayılı Başkanlık onayı ile pilot bir uygulamayla ilk etapta Ankara, İstanbul, İzmir, Samsun, Adana ve Elazığ olmak üzere 6 ilde "Aile İrşat ve Rehberlik Büroları" açılmıştır. Bu uygulamadan müspet sonuç alınması üzerine Başkanlık Makamının 25/01/2007 tarih ve B.02.1.DİB.0.12.01-205-06 sayılı oluru ile mezkur uygulama 18 ile daha yaygınlaştırılmıştır.

Mezkur büroların faaliyetlerinin desteklenebilmesi ve gerekli rehberliğin yapılabilmesi amacıyla, bu bürolarca yapılan çalışmaların, telefonla veya yüz yüze sorulan soruların tevhid edilerek Başkanlığımıza gönderilmesinin gerekliliği izahtan varestedir.

Bu sebeple, iliniz müftülüğü bünyesinde bulunan Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu çalışmalarının geliştirilen yeni forma uygun işlenip aylık periyotlar halinde düzenli olarak Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığına gönderilmesi gerekmektedir. Bu konuda iletişim aileirsat_rehberlik@hotmail.com adresinden sağlanacaktır.

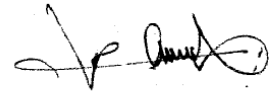
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

KAYSERİ VALİLİĞİ EVRAK BÜROSU	
SAYISI	
TARİHİ	28 Mayıs 2007
GİDECEĞİ YERİ	İL MÜFTÜLÜĞÜ

Ek-1- Aylık Rapor Formu.

Dağıtım:

Adana, Ankara, Antalya, Balıkesir, Batman, Bursa, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kastamonu, Konya, Mersin, Malatya, Samsun, Sakarya, Sivas, Şanlıurfa, Trabzon ve Van Valiliklerine (İl Müftülüğü)



Prof. Dr. İzzet ER
Başkan a.
Başkan Yardımcısı

30.05.07* 02515

KAYSERİ VALİLİĞİ İL MÜFTÜLÜĞÜ	
KAYIT	TARİHİ
HAVALİ	SAYI
GÖNDERİLEN	205
EKİ	1

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU
KİŞİSEL KARTEKS

Kişinin Numarası: Şehir:.....
 Görüşme Şekli (Tlf-Yüz yüze)Tarih Ve Saati:
 Kişinin Cinsiyeti: Yaşı: Meslek:.....
 Medeni Durumu: Eğitim Durumu:.....

SORU:.....

.....

CEVAP:.....

.....

TAVSİYELER:.....

.....

YÖNLENDİRMELER:.....

.....

T: Karteksin doldurulmasında sorulan soru, verilen cevap, yapılan tavsiyeler ve yönlendirmelere verilecektir.

SORUYU CEVAPLAYAN KİŞİ/ ÜNVAN:



BASBAKANLIK
Diyanet İşleri Başkanlığı

Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
Sayı : B.02.1.DİB.0.12.01/204
Konu : Bilgi Notu

14.09.2007 001365

..... **VALİLİĞİNE**
(İl Müftülüğüne)

Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu hizmetlerinde istifade edilmek üzere "Gelin-Kayınvalide İlişkileri Bilgi Notu" ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

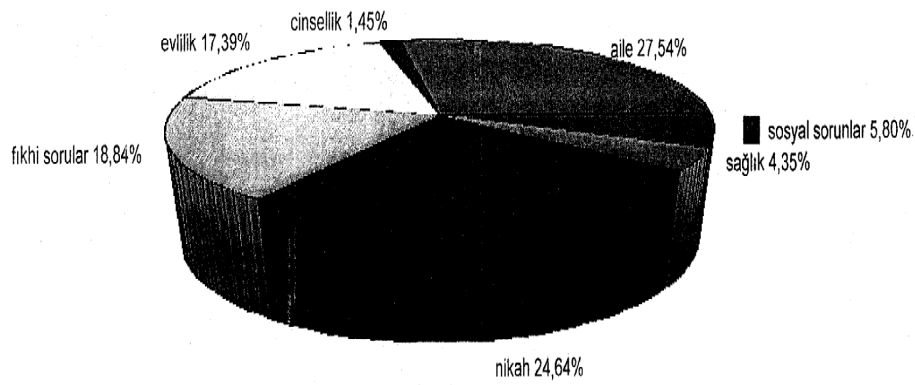
Prof. Dr. İzzet ER
Başkan a.
Başkan Yardımcısı

EK: Bilgi Notu

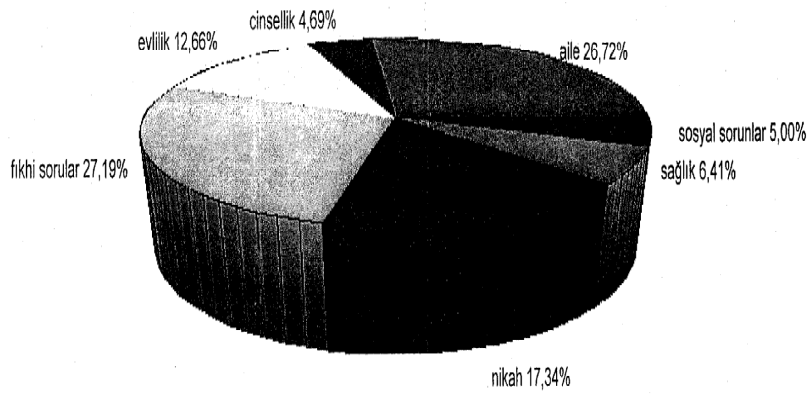
Dağıtım:
İlgili Valiliklere (35 İl Müftülüğü)

KAYSERİ VALİLİĞİ EVRAK BÜROSU	
TARİHİ	21 Eylül 2007
İL MÜFTÜSÜ	VALİY.

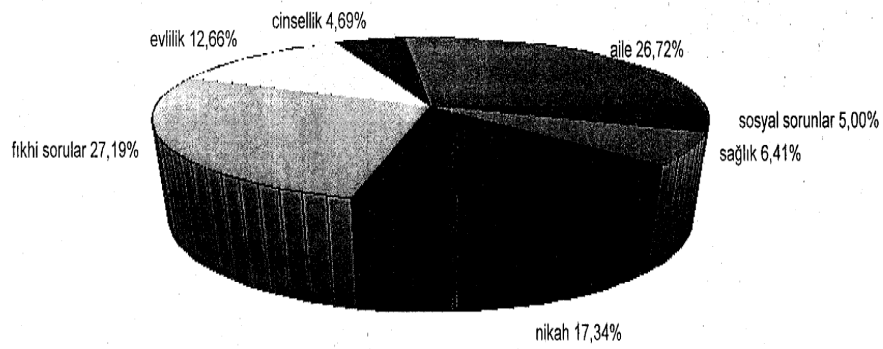
2007 İlk Altı Ay Bursa Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Konulara Göre Soru Dağılımı



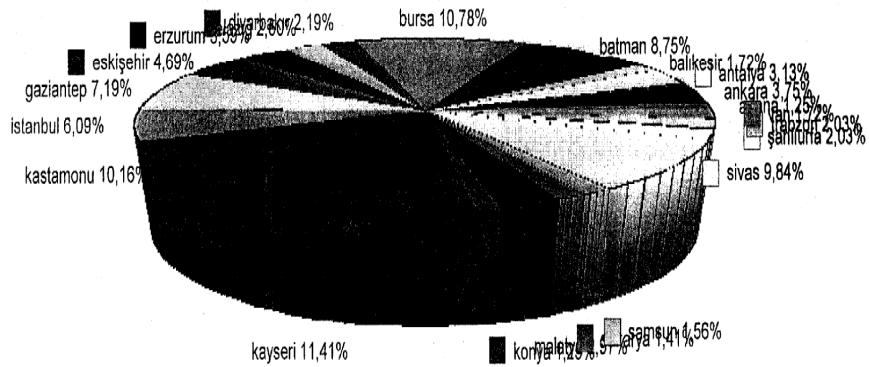
2007 İlk Altı Ay Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına Gelen Soruların Genel Konu Dağılımı



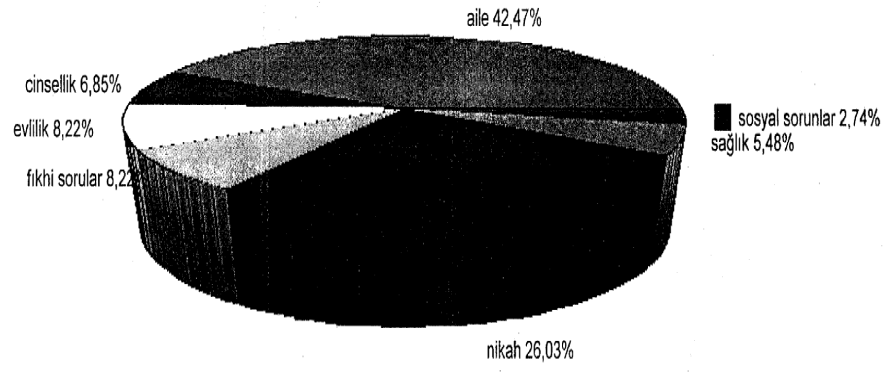
2007 İlk Altı Ay Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına Gelen Soruların Genel Konu Dağılımı



2007 İlk Altı Ay Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarından Gelen Soruların Şehirlere Göre Dağılımı



2007 İlk Altı Ay Kayseri Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Konulara Göre Soru Dağılımı



ÖZGEÇMİŞ

18.11.1980 Kayseri- Yeşilhisar'da doğdu.

İlk ve orta öğrenimini Kayseri'de tamamladı.

2005 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu.

2001-2012 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Kayseri merkez ve çevre ilçelerinde din görevlisi olarak çalıştı.

2009 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Kayseri Eğitim Merkezi 5. Dönem İhtisas Kursu'nu bitirdi.

2012 yılında Şanlıurfa Cezaevi Vaizliği görevine atandı, halen bu görevini sürdürmektedir.

2015 yılı ocak ayı itibarı ile yurtdışı uzun süreli din görevlisi olarak Fransa Strazburg'ta göreve başlamıştır, halen bu görevini fiilen sürdürmektedir.

Evli ve bir çocuk babasıdır.

İletişim:

3 Rue Thomas Mann 67200 STRASBOURG

Tel: 0033 609 07 50 52

Tel: 0535 584 75 04

e-posta: n.nuri@hotmail.com